

भारत का
संस्कृत ?

म. न. काभराज.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગૂજરાતી કૌપીરાક્ષિત વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૩૫૭૮ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ આઠી ડે મુઠ્ઠી

વિષય ૬૪૩૩: ૩

भीड़ी के जुड़ी?

छंद्रेल संसारनी ऐक वारता.

(छंद्रेल उपरथी)

अनापनार

अडमनल नवरौजल काअराल,

“पुरसद” तथा “नपरास”ना अधीपती; “देलजंग दमेर,” “सिपाद
अन्व्यानी सन्ननी,” “धीरजनु धन,” “पाडीजेद ध्यार,”
“दूरामरु,” “काया काननी अराभी,” “गुगार,” “कापलानी
कांडांशी,”—भाग १ थी ४, “संसार,” “वहा पर जहा,”
“अधारी रात्रे मग काबा,” “मेहेरा मेहेलाकाका,”
“ऐक पश्यरना प्रताप,” “सुअलाजनां संकटो,”
“लुको पडेको भीमलाध,” “गामरेनी गोरी,”
“सदगुष्पी शीरीननां संकटो”—भाग १ थी ४,
“रसीक वारता संग्रह,” “लोधी गुल,”
“कणजुग,” “लुलनो लोग,” “ऐक
परजेतरनो ध्यार—पछसा?” “तडकांमां
ऐक वादणी,” “मेदील के जेवहा?”
“कोलु सरस—वाडरयानी पीलु के
पटेलनी पीलु?” “वमणमां
कमण,” “दोरंगी दुन्या,”
“आजे मेहेस्त,” “दी-
लसोज के दीक्षपर?”
“संकटनी सुखमां
इसेलुं पुल,”
“तुरे नेकी,”
धत्यादीना
करता.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-મંત્રાલય

૩૬૭૮

મુંબઈ, પરેલ, લાત્રાગ મધે માલેક મી૦ બ. ન. કાળરાશ માટે
જ. ન. પીતીત પારસી ઓરફનેજ કંપતન પ્રિંતીંગ વર્કસમાં
મેહેરશ ળી. માહાધવાલાએ છાપ્યું છે.

મીઠી કે જીઠી ?

અર્પણ.

પોતાનાં બેટા બેટીઓને એક બી સહરાગત વગરના શુદ્ધ
પ્રેમની બુલંદ કીદાગીરીથી આહવાવાલી
આખી આલમની તમામ નેકબખત માતાઓને
એક મીઠી માવીતરનાં અગાધ અને સાચાં હેતની કક્ષયત
રજી કરતું આ મારી નવીન વારતાનું ન્હાનું પુસ્તક,
તેમનાં તે બુદ્ધાની બુદ્ધાઈ પુરવાર કરનારાં હેત માટેની મારી
અદના પ્રસંશામાં, મારા તરફની એક સીસ્કીન “નજર” તરીકે,
ઘણાં મોટાં માન સમૈત

હું અર્પણ કરું છું.

બ. ન. કાબરાજી.

ક્રીયર રોડ, કોટ,
જુન ૧૯૧૨.

“ But what strange art, what magic can dispose
The troubled mind to change its native woes ?
Or lead us, willing, from ourselves to see
Others more wretched—more undone than we ?
This books can do: nor this alone; they give
New views to life, and teach us how to live ;
They soothe the grieved—the stubborn they chastise,
Fools they admonish, and confirm the wise ;
Their aid they yield to all ; they never shun
The man of sorrow, nor the wretch undone :
Unlike the hard, the selfish and the proud,
They fly not sullen from the suppliant crowd :
Nor tell to various people various things,
But show to Subjects what they show to Kings.”

દીપાચો.

—:૦:—

આ ન્હાનકડાં પુસ્તકને કોઈ લાંબાલટાક દીપાચાની જરૂર નથી. ગુજરાતી વાંચનારો શોકીન વર્ગ માહરાં અહના લખાંણોનો ભ્રમભ કદર કરતો થયો છે તે માટેના મારા પરમ સંતોષ સાથે આ એક ન્હાની “નોવેલ” જોડે તેમની ફરી એક વાર મીલાકાત કરતાં મને ધણી ખુશી હાસલ થાય છે.

આ “નોવેલ” ન્હાની છે, પણ તેની અસર, અગત અને ચાનક તેમજ રસીકતામાં તે મારાં આગલાં કોઈ ખી પુસ્તકો જેટલીજ મોટી છે. એ ઇંગ્રેજી ઉપરથી મેં ઉપજાવેલી છે, તે વારતાનો અસલ જોસ ને મીઠાસ ખીગડવા નહી દેવાની મતલબથી તે મેં મરડી બચડીને દેશી સંસારને લાગુ કરવાને બદલે તેનાં અસલ ઇંગ્રેજી સ્વરૂપમાં જ જાહેરમાં મેલવાને વધારે લાયક માન્યું છે. એમ છતાં જેઓ આ હુંક સદામાં સહેલ કરશે તેઓ જોશે કે વાંચતાં શીક આવે એવું આ કોઈ ઇંગ્રેજીનું કંટાલારૂપ બાપાંતર નથી. એ લગભગ મારાજ બોલોમાં ને મારીજ ઢપછપે મેં એક અસલ વારતા જેવાં જોસ ને ઝમકથી રજુ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે, અને નામો, સ્થળો વિગેરે સધળું સધળાંને સહેલથી સહમજ પડે એવી સંભાલથી લખેલું હોવાનાં કારણથી મારા તમામ ઉદ્વટમંદ વાંચનારા વર્ગને, એક ખી અપવાદ વગર, એ વારતા ગમશે એમ માનવાને હું કશીજ સંદેહ ધરાવતો નથી. સારી કત્તેહમંદ વારતાઓ લખી શકવા માટે મને જાહેર સનદ મલી ચુકી છે—એ સનદ સહમજદાર ને કદરસનાસ ગુજરાતી વાંચનારી આલમે પોને વગર માંગવે મને સપુર્દ કરવાની ઇજ્જત આપી છે, ને એ અચુક લોકપસંદગીની ઇર્ષા ઉપજાવજોગ ઇજ્જત માટે હું તે માહનામી કરીમોહારસાજ સામે સર નમાવી લખ્ખો મરતબા શુકરગુજર થાઉંછું.

આ એક ખરી હેતવંતી મોષીતરના પ્રૌઢ પ્યારના મહત્વનું દીલ-પઝીર દારતાન છે, ને એક માતાના હેલવતરૂપ થઈ પડેલા પાક અને અખુટ પ્યારની ખુલ્લંદ પુરવારી રજુ કરતું એ માઈ ન્હાનકડું પુસ્તક, તેથી,

આખી આલમની તમામ નેકઅપ્ત ને ખરી હેતવંતી માતાઓને વગર રાજ્યે અર્પણ કરવાતું મને માન છે. એ તેમની પાક જનાબમાં મારા જેવા એક મીસ્કીનની ખરાં દીલની પ્રસંસાની એક અદના “ નજર ” છે.

હેલ્લે, જે સાહેબો હર સાલ મને મારાં પુસ્તકોની નકલો ખરીદી નિયમીત ઉત્તેજન આપે છે, અને જે સદ્યહસ્થો, વળી, પોતાના ધંધાની જાહેર ખર્ચરો મારાં પુસ્તકોમાં છપાવી મને શોભા આપે છે તે સધળાંઓનો એકત્ર ઉપકાર અત્રે જાહેર કરવાને હું મારી ફરજ સમજું છું. હું તેઓની એ બલાધ ખરેખર ઘણી કીંમતી જાણું છું.

બ. ન. કાપરાજી.

ગુન, સને ૧૯૧૨.

PEARSE & CO.

By appointment to—H. E. The Governor.

સોનાનો ચાંદ	
નાગપુર એકઝીબીશન.	

સોનાનો ચાંદ	ચા	સોનાનો ચાંદ
જલગામ એકઝીબીશન.	અને	બહુચ એકઝીબીશન.
	કોંફી.	

પીયર્સ કું. ની મખ્યાત ચા તથા કોંફી

સર્વે વેપારીઓ પાસેથી મલી શકશે.

કેક, પેશ્તરી, પાંઉંનો

ગંભવર બેકરી.

એકજ અજમાયસ ખસ થશે.

એપોલો સ્ટ્રીટ,—મું બ ઇં.

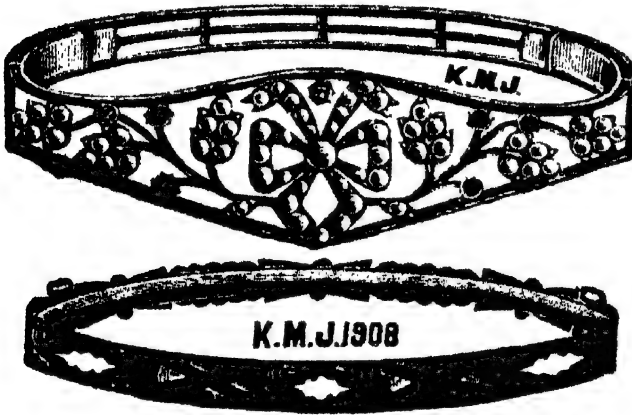
જુની દુકાન ને ભલકાનું કામ—

પંકાયલી દુકાન અને

પંકાયલું નામ.

જુનું તે સોનું.

સોનાં, ઝવેરાત અને ચાંદીના દાગીના
ખનાવનારની જુની મચેલી દુકાન,

બહારકોટ અબદુલ રહિમાન સ્કીટમાં

જ્યાં સતાણું અને ગીનીના તથા ઉંચા પ્રકારના ઝવેરાતના તથા ચાંદીના દાગીના મોટા જથામાં વેચવામાં આવે છે તથા આરડરથી ખનાવી આપવામાં આવે છે. મજુરીના ભાવ કમી કરવામાં આવ્યા છે.

પધારો અને ખાત્રી કરો

પ્રેઝન્ટ દેવા લાયક વીલાયતી સોનાની તથા ચાંદીની જુવેલરીની દુકાનો સ્વીજ અમારી દુકાનમાં ગોઠવી છે, જે જુજ નફા વેચીએ છીએ.

છુટું ઝવેરાત હીરા માણિક તથા મોતી જથાખંધ તથા પરચુટણુ ફક્ત કમીશનથી વેચવામાં આવે છે.

બહારગામના આરડરો તાકીદ પુરા પાઠીએ છીએ.

કાનજી માલજી ઝવેરી,

અબદુલ રહિમાન સ્કીટ, ટેલીફોન નંબર ૭૮૨, મુંબઈ.

બીજી જ્ઞાતના ઝવેરીએને તસ્દી આપવા શી જરૂર છે ?

હવે પારસીઓ દરેક ધંધામાં પડે છે—અને નફ્ટ નાકરીને સલામ કરીને, 'મોનોપોલી' લઈ બેઠેલા હરેક ધંધાદારી ગ્રહસ્થો વચ્ચે ફત્તેહમંદીથી આગળ વધે છે. તેના એક જાણવાબેગ પુરાવો :—

આ

આદરજી દોસાભાઈ
ચોકસી, ઝવેરી,
મુસ ખોદકીંગ—માંદરોડ.

નાં પ્રસીદ્ધ ખાતાંનો છે.

અમારે ત્યાં તમને શું મલશે ?

માંગો તેવા ધાટના—માંગો તેવાં કામના—અને આડો તેવી ફેશનના તરેહવાર મોહકું શોભે તેવા દાગીના.

વળી ખીજું શું ?

ઉત્તમ કામ—મધ્યમ કામ—એકજ વાપદો—દગાની ચીંતા નહીં—ઠગાવાની ધાસ્તી નહીં.

દરેક કામ છેલ્લામાં છેલ્લી ફેશન મુજબ અપ-ટુ-ડેટ થાય છે. ભલાં ભલાં ધરાકોએ તે જોયું છે—અને જોધને વખાણ્યું છે.

તમો ખી એકવાર અમારી દુકાને પધારો.

એક ફેરો ખાશો તો કાંઈ નવુંજ જોશો—

નવુંજ જાણશો—

અને નવુંજ શીખશો.

મજુરીના ભાવ સેંકડે રૂપ ટકા ધરાડયા છે.

બહારગામના ઓર્ડરોપર તાકીદે ધ્યાન આપવામાં આવે છે.

ટેલીફોન નંબર ૨૦૩૦.

આ શી ર વા દ.

બાદશાહી ચા અને કોપ્રી

પીનારાઓ, તમને મારા આશીરવાદ છે!

ખરેખર આએ ચા અને કોપ્રીનું બાદશાહી નામ તેના ગુણ અને ટેસ્ટ પ્રમાણે તેનાં નામનું વાજબીપણું દેખાડે છે.

સારી ચાના સોખીન પીનારા મારા સાહેબો, ત્યારે તમે બીજી ચા શા માટે પીઓ છો ?

બાદશાહી ચા તમારાં સહવારનાં પીનામાં મનગમતો સંતોષ આપશે. ભાવ વાજબી છે. દરેક બાધખોરાકીવાલા પાસે “બાદશાહી” નામ હાજર કરેથી તરતજ મલશે.

એજન્ટા જોધપે છે.

બાદશાહી ચા અને કોપ્રી ડીપો.

માલેક—એ. ડી. સાકરવાલા.

જરૂરીયા મસજીદ, મુંબઈ.

બા તમારે ત્યાં દીકરી છે કે ?

જો હાથ તો લગનની રીત માટે આજથીજ તૈયારી કરો !

એક દાખલો:—

એક ૩૦) વરસના અહસ્થ પોતાની ૫) વરસની દીકરીને ૨૫) મે વરસે પરણાવવા માંગે છે, અને સાથે રૂ. ૩૦૦૦) ની રીત આપવા ખુશી છે. એ અહસ્થ અમોને દર મહીને રૂ. ૧૦૧) જો આપે તો એઓને નીચલા લાભ મળી શકે છે ?

લાભ પહેલો—૨૫) મે વરસે દીકરીનાં લગન વખતે રૂ. ૩૦૦૦) રીતનાં અને લગભગ રૂ. ૧૫૦૦) ખીજા અમો પહેરામનીના આપીશું.

લાભ બીજો—લગન અગાઉ પીતાજીની કબ્જ થાય તો દીકરીની માતા યા બાધ, યા કોઇએ પણ અમોને એક ભરવી નહીં, પણ બાધનાં લગન ઉપર ૨૫) મે વરસે અમે રીતના રૂ. ૩૦૦૦) આપીશું.

લાભ ત્રીજો—લગન અગાઉ જો દીકરીની કબ્જ થાય તો જો રકમ એઓના પીતાએ અમોને ભરી હશે તે ગા ટકાનાં વ્યાજ સાથે પાછી વાલીશું.

કેમ, શું ધાર્યું ?—તમારી ઉંમર, તમારી દીકરીનાં લગન કેટલાં વરસ પછી કરવા કરવા ચાહોછો અને શું રીત આપવા માંગો છે તે અમો ઉપર લખી મોકલો, અને તમોને શું ભર્યું પડશે તે અમો તમોને તુરતજ જણાવીશું.

કવીન એન્ડ સેકસર્પી,

વીમાવડીલ.

વરાછટવે ખીલડાંગ, કોટ, મુંબઈ.

થર્સડો!

તે શું? નહીં સમજ્યાં?

એક મોંઢ સ્વાદીયું છે—

મોંઢ સ્વાદીયું?

હાંટાપાણીના ઝાડયો કહાડનારા પેલા દે'પર'સવાલાઓ ખી
પીવાને અચકાય નહીં

તે વું એ ક

નમુનેદાર—સ્વાદીય—તોફો ફલેવરવાલું ઉમદા પીણું છે.

જરા જોવો તો ખરાં?—

મોહાંપર મુકશો તો જાણું હોઈ સુસ્વાજ કરો તેમ થશો.

જુઓ—એક વાર અજમાવી જુઓ—

ખાટલી એકના પૈસા ચાર.

એકલા ખનાવનારા—

ડયુક એંડ સન્સ.

૧૪, હમમ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

મીઠી કે જુઠી ?

કંગ્રેજી સંસારની એક વારતા.

પ્રકરણ ૧ લું.

સસેકસના પ્રખ્યાત ઉમરાવ લોર્ડ શીક્ષીપ લીસ્ટરને કિસમસની મજાહમાં મજાહ કરતાં કંટાલો વિશેષ જણાતો હતો. તે પોતે દુન્યાની મોજમજાહથી પોતાની લાયક ઉંમરની આગમ્યથી ધરાધ ભરાધ ગયલો એક ધનવાન અર્જ હતો. તેના વખતમાં—બહુકે ખરી રીતે ઠહીએ તો તેનો લાયક વખત આવે તે આગમ્ય, પોતાની બેસુમાર દોલતને મુકાબલે, તેણે એટલી બધી મોજમજાહો કરી લીધી હતી કે હવે તેને માટે જાણે કોઈ બી વાતમાં કશી મજાહ હતીજ નહી.

તે પોતાના મોટા મેહલ નામે “ રેનવોલ્ડ ” નાં એક આરાસ્તા પણ એકાંત દીવાનખાનાંમાં હાલ એકલોજ હતો. તેની આસપાસની બધી ખલકત કિસમસના રમણ્ય તેહવારોની વાર્ષિક ખુશાલીમાં હળીમળી રહી હતી, તેની પોતાની ઉપર કોંમતી પારસલો—એ મુખારક હોંગામને અનુસરતી તરેહવાર બલી દુવાઓ સાથે—બેટસોગાદ તરીકે ઢગલાખંધ આવી પડ્યાં હતાં, પણ તે બધાં ઉખેડવા, જોવા કે તપાસવા જેટલી બી તેને ઉલટ થતી ન હતી. નોકરોનેજ તે ખુલવાનો તે બેદરકારીબચે દુકમ આપતો, અને જ્યારે કોંમતી હીરાઓનાં ઝળઝળ થતાં પેકેટો વિગેરે આંખને છોક છોક કરી મેલનારી બેટસોગાદો બેદાદ કીસમે ટેબલ ઉપર પડેલી જાણે એક શરમભરેલા ગેરધનસાહની ફરીઆદ પુકારતી હતી, ત્યારે તેને પોતાને તો તે બધાની એક બી તુંબા કરવા જેવો કશો એ મોહ ખરખા થયલો જણાતો ન હતો।

તેનો ટપાલનો કાથલો રાખેતા મુજબ તેની ખીદમતમાં લાવીને ખોલવામાં આવ્યો, પણ તેમાંથી બી ઉપરટપકેથી કવરો તપાસીને થોડાંજ ખોલવા ને વાંચવાની ઝેહમતને તે જમ તેમ પોંહચી શક્યો. રાજદરખારનાં દમામદાર મોનોઆમોવાલાં બપકાબર્યાં કવરો ને સુગંધમય ખુશખોથી ખેહક ખેહક થતાં નાખલી ધડીનાં જીનાં સુદર પરખીડાંઓ તે ફક્ત ઉપરથી જોધને બાજુ મુકનો ગયો. તે બધાં જોવા, વાંચવા ને તેના જવાબ કરવાનું કામ તેનાં મત મુજબ તેનું નહીં પણ તેના સેક્રેટરી જીરાદડ ડનમોરનું હતું. તે કાગળોમાં ઘણાંખનાં ડીનરો અને જોલોનાં તેડાંઆણાનાં, મિટીંગો અને કાલેનરીલોને લગતી ખબરોનાં અને વળી કોઇક પ્યારના મીઠા પેગામોનાં હતાં; પણ જવાંન લોડ લીસ્ટરને કોઇ વાતની પરવાહ હોય એમ જરા એ દેખાયું નહીં.

તે આ કિસમસ પર તેની આખી જીંદગીમાં પેહલીજ વાર એમ પોતાના મોટા મેહલનાં એકાંતમાં એકલો હતો. તે તે મીરટલનો ડ્યુક એજ દિવસે એક મોટી પાર્ટી સાથે શિકારગાહે જતાર હતો તેમાં સામેલ થવાનું આગલી રાત્રે કખુલી ચુક્યો હતો, પણ તે રાત્રે થોડા પરથી ઉતરતાં તેનો પગ કાંઈક ઝાંક આવી જવાથી જરા જોખમાયો હતો, એટલે આજે તે પોતાના “ રેનવોલ્ડ ” મેહલમાં હજી એકલોજ હતો.

તેને બાહરની ગડખડખારી દુન્યાનો ધામધુમ્યો ઘોંઘાત ઘણો મોટો કંટાલો ખવાડતો હતો, અને તેથી તેણે બાહરના ઘોંઘાટથી અલગ થવા જોગી દરેક થોજના કરી. તે જે ઘોંઘાટ પોતાને કાંને આવતો નહીં ખંધ કરી શક્યો તે ફક્ત દેવલમાં ચાલુ થઇ ચુકેલા ઘંટના લોખંડી અવાજના થોડા હતા. તે અવાજ ના તો તે પોતાના કાનમાં ઘોંઘાટ કરતો દાખલ થતો ખંધ કરી શક્યો, કે ના તો તે અવાજથી યાદ આવતી તેની ખચગીની ગધગુજરી તે મનમાંથી દુર કરી શક્યો. તેણે યાદ કર્યું કે વરસોની વાતપર તેની વીધવા માતાનાં જવાંન પાસાંમાં દખાઈને તેણે એ દેવલના ઘંટની લોખંડી જખાન તેના એકસરખા થોડાઓથી એમ અવાજ કરતી સું કેહતી ને સમજવતી હશે તે તેને પુછ્યું હતું, અને તે બકી માતાએ ત્યારે તેને સમજવ્યું હતું કે એ આપણને સર્વને ખેહરતનો પેગામ પુગાડે છે કે આ દુન્યાથી કાચેર થયલાં ને કંટાલેલાં માટે, જે તેઓ સદમાએ આ જીંદગીમાં જીવ્યાં હોય તો, પેલી દુન્યામાં હંમેશગીની રાહત અને સુખ છે !

“મારા વાહલા દીકરા,” તે કેહતી હતી, “મારી તુંને દુઆ છે ને તું ધણું વરસ જીવશે, અને જીવને એ ધંદ દર કિસમસે સાંભળશે, વાસ્તે તે સાંભળે ત્યારે સદા સચ્ચાઇથી વરતવા અને નીતીથી ચાલવાને મારી આજની શીખામણ તું વરસ દર વરસ યાદ કરતો રહેજે.”—અને તેણે તેમજ વરતવાની તે બધી માતાને કબુલાત આપી હતી, મગર અફસોસ કે તેવીજ નીખામણ જીંદગીથી વરતીને તે કબુલાત તેણે પાળી હતી એમ તે પોતાની છાતીપર હાથ મુકીને આજે કહી શકવાની હાલતમાં નહીં હતો।

તેની જવાંન આંખો આંસુથી ભરાઇ ગઇ. એક બાપનો સાહયો તો તે છેક બચગીથીજ ખોલી બેઠો હતો, પણ આવી એક બધી અને મેદરમાંન માતા ણી જો તેને નસીબે જીવવા પામી હોત તો તે આજે એક જુદીજ રકમનો માણસ થતે એમ તેને લાગ્યું. તેને આજની કિસમસે કશીજ રાહત મલવા દીધી નહીં. તે દરેક જાણુથી અને દરેક ચીજથી કાયર થતો જાણુયો. તે બેસુમાર પૈસાનાં પ્રયત્નથી વધતો જોડો બેદખી ગયો હતો. અને ધારવા કરતાં વેહતો ધરાઇ જઇને હવે પસ્તાનો હતો.

“ રેનવોલ્ડ ” ના એ બધા લોડ લીસ્ટરો પુરાતમપણાંથી પ્રસીદ્ધ હતા. તેઓ ઈંગ્લાંડનાં મોટી આજેવાન કુટુંબમાં આમેજ હતા, અને એ ઉમરાવોના પુર્વજો છેક અસલવારેથી મોટા અને માનવંત લેખાતા હતા. એ રેનવોલ્ડ મેહલની તેમની મીઠકત વટીક આખાં સસેક્સમાં સવંથી મોટી અને માન પામેલી ગણાતી હતી. વંશપરંપરા એ ઉમરાવો બાહદુર, ખુબસુરત, સાચા અને લડાયક ઉધરયા હતા. તેઓ મગર, કરડા, અને અદેખા હતા. તેઓની મોટાઇજ ગોયા પોતાથી કોઇને પણ શ્રેષ્ઠ નહીં જોઇ શકવામાં સમાયલી હતી, અને એ જાતના સદગુણ કે દુરગુણોનો વારસો પેહડી દર પેહડી નવા આવનાર ઉમરાવની રજોમાં જાણુ એક સ્વભાવિક પ્રેરણાથી ઉતરતો આવતો હતો. લોડ શીલીપ લીસ્ટર, એટલા વારને, એજ પ્રકાર ને એવીજ તખ્તનો એક મોટો દમામદાર ઉમરાવ ઉધરયો હતો. તેનો એહરો કરડો તોપણ ખુબસુરત ને મગર તોપણ મનમોહન હતો. તેની હીલચાલ તેજસ્વિ અને અદા ખાંદાંની દેખાતી હતી. તેનો ઉમરાવ બાપ તેને ફકત એક વરસની ઉમરનો થયતો જોઇને હંમેશગીમાં આહ્યો ગયો હતો,

અને તેની બધી માતા પણ તેને ફક્ત સાત વરસનો કરવા પાંખીને આ ફાની જેઠાનથી અસખ્યા ઉઠારી ગઇ હતી, જેથી એક દુરનો સમો તેના વાલી થવા પામ્યો હતો, ને તેણે કાંઈ પણ આંકોશ વગર એ આળક ઉમરાવને મનને ગમે એમ બગડવા ને વીખરવા દીધા. તેને પૈસાની કશી બાધ કે તંગી ન હતી. તે જીવ ચાહે એટલું એકઠી વારે ખરચી ખાતો. સુભાગ્ય એટલુંજ કે કેળવણી તેણે ઉંચા પ્રકારની લીધી, અને પોતાનીજ ઉંદ અને ઉદ્વટના સમયે તે ધણું સારું અને ધણું જલ્દી શીખી પોતાના દરજ્જાને જેમ દેતો ઉધરયો.

તેનું ઉમરાવપદ જેસુમાર પૈસા સાથે લેતું આવ્યું હતું. તેની ત્રણ ત્રણ મોટી મીઠકતો અને જગીરો હતી. સારે સારે ઘેરનાં તેની ઉપર મરી પડતાં હતાં, અને તેને પોતાની દીકરીઓ પેહેડાવી દેવા સેંહેંકડો માખાપો અતીધણું આતુર થઇ રહ્યાં હતાં; પણ મોજશોખના તે મોજલા ઉમરાવને લગની જુસરીનો કદી ખ્યાલ થવા પામ્યોજ ન હતો. તેને ખરા પ્યારથી કોઈએ આજતક ચાહ્યો ન હતો, અને તેથી તે પોતે ખી પ્યારની અસરમાં આજસુધી જેઅસર અને નાવાકેદ ઉધરયો હતો. સારાંશ, એ રીતે તે હજી તો ખત્રીસ વરસની છેક જવાંન ઉમ્મરમાં હતો તેટલાંજ પૈસા, માનઅકામ, મોજશોખ, અને એ સર્વથી ધરાઈ બરાઈને તે પરવારી ગયો હતો. છેક આળક ઉમ્મરે લગભગ સ્વતંત્ર થઇ રહેતો હોવાનાં પરીણામમાં તેને એ છુટાપણું પેહલી હરોળમાં ધણું ગમ્યું, અને તેથી તેણે તે ધણું ભોગવી લીધું.

તેને પરણવાની ધણીક બલામણો થઇ હતી. તેના વાલીઓએ ખી તેને એજ સલ્લાહ આપી હતી. તે સુધરીને સમો થાય અને તેની ધરાઈ બરાઈ રહેલી જાંદગીનાં કંટાળાથી ખચીને પાછો સુખી થઇ શકે એટલામાટે તેની કોઈ પસંદગીની મોહરદાર સાથે પરણવા તેઓ તેને બલાંમણુ કરતા હતા; પણ તે વાતને તે આજતક કદી ખી એક-મત થઇ શક્યો નહી હતો. પરણવાજોગી ગંભીરતાથી તે એક પણ અખળાને અત્યાર સુધી જોઇ કે ચાહી શક્યો હતોજ નહી. મોટાં મોટાં આલીશાંન અને ઉમરાવ ખાંદાંનની નાજનીનો તેના હાથની ઉમેદવારી કરતાં કાચર થઇને કંટાલી ગઇ હતી. તે જેઅસર જવાંનને પ્યારની જાંજરમાં કોઈ ખી અસીર કરી શક્યુંજ નહીં, અને પરીણામ એ થયું કે તે આપદે કોઈ ખી વારસ વગર મરી જશે એવોજ દેખીતો.

સંભવ હોવાથી તેનો પીત્રાઇ આલખઈ, તેના હવે પછીના વારસ તરીકે, તેની જોડે “ રેનવોલ્ડ ” મેહેલમાં રહેવા આવ્યો. તેજ છાકરા હવે પછી માટે તેનો જાહેરમાં વારસ લેખાતો હતો. એ રીતે લોર્ડ શીલીપનો હાલ તુરત તો કાહેલો સડેલો ઠારોખાર હતો, જેવા એક ઠારોખારથી, ઉપર કચું તેમ, છેક જવાંન ઉમ્મરે તે અત્યારમાંજ પુરતો કંટાલી ગયો હતો, અને મજકુર “ ક્રિસમસ ડે ” ના વેલાતના સૌથી ધામધુમ્યા તેહવારને દાહડે તે સૌથી વધારે કંટાળેલો જણાતો હતો.

અંતે તે કંટાલાથી બચવા ને બાઝ આવવા તે પાંડિપ્યારો તડકાંની ટાપી પેહડી લઇને ફરવા નિકળી પડ્યો. તે ધણું આલ્યો. આલવાની કસરતનો તે હંમેશનો શોખીન ઉમરાવ આજના કંટાલાની ધુંધમાં વધતું આલ્યો, અને પોતાના મેહલની સરહદથી છેક ધણે દુર “ ફોલ્ડર વુડસ ” નાં જંગલોમાં ઉતરી ગયો.

ત્યાં હવા ખુશખોદાર અને ખુશતુમા હતી. સધળું શાંત અને સુખ હતું. ક્રિસમસને લગતી ધમાલ કે ગીરદીની ગડમડ જેવું ત્યાં કશું એ હતું નહીં. એ બાગુની ટેકડીઓ અને મેદાનો તે ચલકતાં તડકાંવાલા દિવસે લીલોત્રીથી તર ચયલાં, આંખને જાણે તાહડક પમાડતાં હતાં. ઝાડો ફુલપાન અને પાત્રાંઓથી ભરાઇ ગયાં હતાં, અને ઉમંગના રંગમાં ડોળની ડાળીઓ ત્યાં દરેક તાજગીનીજ જાણે સાહદત પુકારતી હતી. પીલાં “ ઠાઉસ્લીપ્સ ” અને શીકાં “ પ્રીમરોઝીઝ, ” બાદશાહી “ એસ્ટનટસ ” અને નાગુક “ બ્લુબોલ્સ ” વિગેરે વિગેરે પુલોની દીપક અને બહેકાત એ સધળું તે જંગલોમાં જેવાજેગ હદ સુધી રમણ્ય હતું. જાણે તે ખુદરતને પોતાને પ્રિય થઇ પડેલી એક જગા હતી. પાતરાંઓનો ખણુખણાત, પક્ષીઓનું ગાયન, પવનનો સરોદ અને નાયતી કુહતી ડાળીઓનો ખખડાત જાણે આસપાસનાં ધાસપર નાચીજ રહ્યાં હતાં !

શીક્ષીપ (લોર્ડ લીસ્ટર) એ બધું જોતો, તપાસતો અને તેની મજલ મેલવતો આગલ અને આગલ આલ્યો. તેનાં તનને કસરત અને મનને શહત મળી, અને એમ આલતો તે જંગલો વટાવીને એક મોટાં નાલાં આગળ આવીને થોગ્યો, કે જેનો ખળખળ વેહતો ખણુખણાટ ખુદરતની ખુખીઓમાં તેનાં હાલમાં ઉસ્કેરાયલાં મગજ માટે એક નવું “ મ્યુઝીક ” હતું. તે નાલાંની સરહદે આલ્યો; પણ જરા

વારમાં ચમક્યો અને થોપ્યો. તેણે શું જોયું ? તેણે ત્યાં એક પીકચર જોયું કે જેની ખુબસુરતી અને સુંદરતાએ તેને સરખસર માહત કરી લીધી. તેણે જે જોયું તે એક પીકચર તરીકે કેનવાસપર જે ઉતાર્યું હોય તો ત્યાં પણ આંખને છક કરે એમ હતું, માટે આ જીવતો જંગલો ખુદરતી નકસ તે સરજનહારની પોતાની પીછીનાં પરીણામ તરીકે તેને જાખજા હેરત કર્યા વના રહી શક્યો નહોતો. તે અજાણજાની એક આહ સાથે તે દેખાય જોતો ઉભો.

તે નાતું આજંગવાને વચ્ચે મોટા પથ્થરોની ગોઠવણી થઈ હતી, જે પથ્થરો કુદાવતી એક મધુરી આજા એક મનહર બોજો ખાંધે ઉપાડી, ગાતી લલકારતી આગળ વધતી હતી. તેનાં સોનેરી જુલકાંઓ કમ્મર સુધી વેરવાર વીખરાઈ પડેલાં હતાં, કે જ્યારે નાચતો કુદતો પવન તે લાડકીનાં તે જુલકાંઓ સાથે આકીંગણ કરવાના લાડ કરવા પડ્યો હતો.

તે સીધી, પતલી અને ઉંચી હતી, અને એમ છતાં શેઢરી અખલાઓ જેવી તે કાંઈ કંટાવલી તવાયત્રી કે સુકાયત્રી ન હતી. તે ખુશાલ, તંદરોસ્ત અને મજબુત ખાંધાની એક નાજનેનખરાંબરી નાજનીન હતી. તેના ચેહાપર ગામરેની આસુઢગીને રતાસ અને તંદરોસ્તીનાં બહાર પ્રગટ નજરે આવતો હતો. કાશીનતું ચેટક કે ખુખસુરત દેખાવા માટેનાં હુત્તરમંદ કાંકાંઓની આખદમાં તે ગામરેની ગોરી ખીલકુલ દોપરહીત દેખાતી હતી.

તેના પગ પાણીમાં ચાલતાં લગભગ ચુકણુ સુધી ઉંધાડ કરેલાં હતા, અને જબ્બાની બોંહે પણ છેક આજુ સુધી વાલી દીધેલી હોવાથી તે બરેલા હાથો લગભગ તેજ મીસાલે નગ્ન હતા. તેની ખાંધે એક ખાજક બેઠેકું હતું તે પણ તેટલુંજ ખુશાલ, રમત્યાલ અને તંદરોસ્ત દેખાતું હતું. તેઓ અને પાણીમાં ગમત કરતાં આગળ વધતાં હતાં.

લોડ શીલીપ છુપીને મનભાવતી કાસમે તેને જોવા આજુમાંનાં એક મોટાં ઝાડને આંધે દયામને ઉભો, કે જ્યારે તે વિશાલ નાલાંમાં એક વચમાંના મોટા પથ્થરપર તે સુંદરી પોતાના દીલખુશ બોજ સાથે આવી ઉભી, અને સુર્યનારાયણની તેની ઉપર પડતી સીધી દ્રષ્ટિનાં પરીણામમાં બેવડાં તેજથી તેજસ્વિ અનેકી તે સુંદરતાને શીલીપ તેની સંતાવાની જગ્યાએથી સંપુર્ણ કાસમે જોઈ શક્યો.

તે એક દેવતાઈ સ્વરૂપ હતું. તેણે આ આગમ્ય સંહિંકડો સુંદરતાએ જોષ હતી, પણ આવી એક ખી મધુરી-એક ખરી સ્વપ્નવત સુંદરતા-તેણે આગળ એકે જોષ ન હતી. તે જાણે પોતાની નગર તે પવિત્ર દરશન ઉપરથી એક પણ પણ ખસાડી શક્યો નહીં: એક લાગણી કે જેણે તેને જરૂરપર પકડી લીધો ! તે તાજુમ થયો કે ગરીબ વર્ગનો એ સેતારો કોણ હશે ?

તે અખળાએ અલગત શીલીપને જોયો નહીં. તે હવે પાણીમાં ઉતરી હતી, અને તેના ઉંઘાડ પગપર તે પાણી જ્યારે એકઠા સમુદમાં વિંટલાઈ રહ્યાં હતાં ત્યારે તે ખુશાલ તખ્મતથી હસ્તી તે બાળકને નગ્ન બનાવી તેમાં જબકારતી અને નહવડાવતી હતી—એક ક્રિયા કે જે તે નિદોષ બાળકને પોતાને પણ એક ધણી મોટી ગમત અને મજાદ આપતી જણાતી હતી.

શીલીપ તે બધું જોતો હતો. તે પોતાનાં મનથી અજબ વરીક થયો કે આ તેની શી ગતી થઈ ગઈ હશે કે તે આગળ વધવાતું હવે મન કરી શક્યોજ નહીં ? આ અખળા કોણ હતો કે જેણે નગરખંદી કે બંદુનાં જોરે જાણે તે જોતો હતો તે જગ્યાપરજ તેને બાંધી લીધો ?

તે બાળકને નહવડાવ્યા પછી તે સીધી હરોડમાં જે બાગુ શીલીપ હતો તે કિનારે આવી, અને પોતે પગ સાફ કરી સ્કીપસ પેહડયાં, કે જ્યારે પોતાનો મીસકાન ટ્રેસ વિગેરે સમો કર્યો પછી તે બાળકને તેણે તેજ કીસમે કપડાં પેહડવી તૈયાર કર્યું. એ પછી બાગુમાંનાં એક શીતલ છાંયાવાલા પથ્થર ઉપર તે નાજનીન એકાદ પલ્લ વીસામો કરતી બેઠી, જે બધો વખત તે બચ્ચાને વહાલથી વાત કરાવતી અને હેતથી બોલાવતી રહી—જ્યાં સુધી કે તે બચ્ચું તે પ્યારા હાયોની પાસબાનીબરી પનાહમાં નીરાંતથી નીંદ્રાવશ થઈ ગયું, અને તેને ઉંઘાતું જોષ તે મધુરીએ ત્યાંના એકાંતમાં મીઠા શરોદથી એક હાલ-રકું ગાયું, જેણે કોર્ડ લીસ્ટરના જીગરને છેક અંતર સુધી આરપાર છેદી બેઠી નાખ્યું !

તે અદેખો થયો. તે બાળક કે જે તે અખળાનાં પાસાંમાં દબાઈને નીરાંતથી પોહતું હતું તેની ઉપર જાણે તેને ધર્ષાની ઝાંઝ ચઢી. તેણે આહું કે તે બચ્ચાને તે મધુરીનાં પાસાંમાંથી એક ઝટકે જુદવી લઈ

તે નાલાંમાં દુખાડી મારી નાખવામાં આવે । આવી એકનો પ્યાર તે પીઆસલાં ઉપર તેને મન બધા વ્યર્થ અને હરાંમ ગુમાવવામાં આવતો હતો. તે પોતે પોતાની એ અદેખી લાગણીથી અજાણ્ય થયો, અને તેમ છતાં તે છોકરી તે નીંદ્રાવસ બાળકને ઉપરાસાપરી લીધેલી મીઠી ચુમીઓથી નવાજવાનું ચાલુ રાખતી હતી તે પોતે બાગ્યેજ જોઈ શકતો હતો ।

શું તે તેવુંજ બચ્ચું હશે ? તે પોતે અતીધણી ગુવાંન અને બાળક જેવીજ નાધણી છોકરી દેખાતી હતી, કે જ્યારે તેનાં ખોલામાં ઉધતું તે બચ્ચું કમમાંકમ બે વરસની ઉમ્મરનું નજરે આવતું હતું.

લોર્ડ લીસ્ટરે પોતાની બેવકુશીને હસી કાઢવા ચાલ્યું, પણ તેમ તે કરી શક્યો નહોં. તે એક આવાં નિર્દોશ નિરાશ્રીત બચ્ચાં માટે અદેખો થયો હતો, અને વળી અદેખો બી એવી એક અખળાના સંબંધમાં કે જેને તેણે પોતાની આખી જીંદગીમાં આજતક કદી જોયલીજ નહોં, અને હમણાં બી જે એક કેવળ ત્રાહીતથી કાઠ રીતે તેને અધીક નહી હતી. વળી એક અખળા કે જે તેની પોતાની પંકતી ને પદવીથી લખ્ખો મરતબે ઉતરતી હતી, કાંકે દેખીતી રીતે તેના પેહરવેશ ઉપરથી તે છેકજ મોહતાજ અને મુદ્દેસ એક તડકે જણાઈ આવતી હતી ।

પ્રકરણ ૨ જી.

લોર્ડ લીસ્ટરના એ વિચારોનાં દરમ્યાનમાં ને તે અખળાને ધણી મોજથી જોવાની તેની મજાહની હરોલમાં હવે તડકું વધતું માંધે આવતું હોવાથી તે ઉઠીને ઉભી થઈ, અને કીનારે કીનારેથી આગલ ચાલતી થઈ. તે છેક તેની લગોલગથી પસાર થઈ, પણ તેણે તે ઉમરાવને જોયો નહોં. પોતે એ પોતાની સુંદરતાથી કાઠનું બી ધ્યાંન ખેંચી શકી હોય એ વાતની તમામ નિર્દોશ ખીનમાહીતગારી વચ્ચે તે મધુરી બાળા પોતાના મનહર બોજ સમેત હવે એક ઝપાટે ચાલતી આગલ વધી.

શીશીપ તેની પુકે ગયો. તે ક્યાં જતી હતી અને ક્યાં રેહતી હતી તે જાણવાને તે તલખગાર બની ગયો હતો, અને “ કૉલડર વુડસ ” નાં બીતરમાં એક મોટી ટેકડીની બાજુએ ગરીબ મોઠાનાં ઝુપડાંની જે એક ચાલી હતી તે ગલીમાં હેરચું લેતાં તે અખળાએ નાકા

પર ઉભેલી એક ન્હાની બાળકી સાથે એક બે બોલ વાત કરી તે તેણે દુરથી જોયું, અને પછી તે અબગા તેની નજરે આવતી બંધ થઈ.

શીક્ષીને હવે અસારતથી તે ચાલીની બાહરની એક “ સફેદ ચકી ” આગલ ઉભેલી તે ગરીબ બાળકીને પોતાની પાસે તેડી. “ બુચી, ” તેણે પ્યારના દેખાવથી પુછ્યું, “ એ હમણાં ચકી આમલ તારી સાથે વાત કરીને અંદર ગલીમાં ગઈ તે છોકરી કોણ છે ? ”

“તમે નહીં જાણતા ?” તે ચતુર બાળકીએ અજાણ્યથી પુછ્યું; “અહીં તો આપું ગામ એને જાણખેછ. એ તો અમારી ગ્નેડીઝ હાર્ટ્લેન્ડ છે.”

“ ગ્નેડીઝ ! ગ્નેડીઝ ! ” તે ઉમરાવ અરધું મનસે પટપટયો; “ કું સેહલું, સાદું અને તોખી મીઠું અને મધુરું નામ છે ! ”— અને પછી મોટેથી વધાર્યું, “ અને એની સાથે જે બચ્ચું છે તે કોણ છે ? ”

“ તે ? તે વળી કોણ ? તે તો એનો દીકરો ‘ લીઓ ’ છે. ”

“ ત્યારે તો એનો વર ખી હોશે ? ” તે જવાને દુઃખના એક દેખીતા નાઉમેદ ઝટકાથી તરત સવાલ કર્યો.

“ નહીં, એનો વર નથી; એ હમણાં તો એકલીજ રેહછ, ” તે ચાતુરીએ દીલખુશ જવાબ કર્યો. “ તેના વરને મરી ગીયાને તો વરસ થઈ ગયું. અમારી પાસેનાં ઝુવડાંમાં એ તો ખીચારી પોતાના બચ્ચાં સાથે હવે એકલીજ રેહછ, ને મારાં બુઠાં બપાઈ એ બેઉપર ધણુંજ હેત રાખેછ. ”

“ એને વર શું ધંધો કરતો હતો ? ”

“ તે ધરવેલીનાં ખેતરમાં ખેતી કરતો હતો. ”

“ તું ધણી દાહી છોકરી છે, ” તેણે વખાણ કરી કહ્યું, અને તેના હાથમાં એક શીર્લીંગ સેરવી દેતાં તે બોલ્યો, “ મીઠાઈ ખાજે; ”— અને પછી ત્યાંથી તે ચાલતો થયો.

તેવું ચીત ચોરાઈ ગયું. ગ્નેડીઝ ! તે ગોયા જગનાં ખી ગ્નેડીઝનાજ સ્વપ્ના જોયા કરતો, અને ઉંઘતાં પણ તેજ મોહીની મુરતની મીઠી યાદમાં ગીરફતાર ગરક થતો ! તેણે તેને લુચી જવાની કોશેશ કરી, પણ વ્યર્થ !

એજ કીસમના પછાડાઓમાં તેણે એમ ચાર છ દીવસો ગખડાવી કાઢ્યા, પણ અંતે મન નહીં માનવાથી તે “કોલડર વુડસ”ની સહેલગાહે એક વાર પાછો ગયો, અને પેલીજ ગુખારક જગ્યામાં તેજ શીતલ છાંયા હેઠલ તેણે તે માદીકરાંને ગોડવાયલાં જોયાં. મા સીવતી એઠેલી હતી—બાળક બાળુમાં ખેલતું હતું.

તે સુંદરી આજે તો વધતી ખુશનુદ, વધતી ખુખસુરત, જ્યાદા દીલચરપ દેખાતી હતી ! વાદળાંમાં જેમ વિજળી તેમ તે ઝાડોના શીતલ છાંયામાં તે સુંદરીનું તેજ તમામ ઝગઝગી રહ્યું હતું. તે બચ્ચું તેનુંજ હતું, કેમકે તે બાળક જરા જરા વારે તેને “મમા ! મમા !” કહી પુકારતું હતું. તે પોતે હજી તો એક બાળક હતી, અને તેથી તે એક બચ્ચાંની માતા હતી એ ખ્યાલ તે જવાંન ઉમરાવને કાંઈક રંજકારક થઈ પડ્યો.

તેણે તેને વાત કરાવા ચાહ્યું. તે પરવાલાં જેવા પ્યારા હોઠો તેની જોડેની એકાદ વાતચીતમાં ઉઠકે એવી તેણે દીલોજાન તલખ કરી, અને બાગ્યદેવી પ્રસન્ન થઈ હોય તેમ પવનના એક સપાટા સાથે તે બાળકનાં માથાંપરની ટોપી ઘીછળ પજો ઉડીને તેના પગ પાસે આવી પડી, જે ઉંચકી લખને તે એક કુદકે બાહર આવ્યો.

“તમારાં બચ્ચાંની આજે ટોપી પેલી તરફ ઉડી આવી હતી,” તેણે કહ્યું,—અને તેનાં દીલમાં ખુશાલી નાચી રહી, કેમકે એક મીઠાં “કેક યુ” સાથે મીઠાસથી હસીને તેણીએ પોતાનાં કામમાંથી માયું ઉંચું કરી તેની તરફ જોયું. હવે ખરી રીતે તો તે ઉમરાવે ત્યાંથી એ પછી તરતજ ચાલી જવું હતું. તે તો તેનો એક મીઠો સરોદ રૂબરૂ સાંભળવાનેજ તલબગાર થયો હતો અને તે તેણે સાંભળ્યો હતો, માટે હવે તેને વધારે વાર થોળવું અતીલાયું નામુનાસેખ હતું; પણ એમ છતાં તે થોળ્યો, અને “કોલડર વુડસ”નાં જંગલો અને તે રમણ નાલાંની વાખવાળી વિશે તેને વાત કરાવતો તે એકાદ પણ ત્યાં જ્યાદા ખોટી થયો : પણ વેળી તે જેમ વધતો ખોટી થયો તેમ જ્યાદા જખમાયો, અને તે અળકતી આંખની શેશણીની બાહર સધળો સુનકાર ને અંધકારજ વ્યાપી રહ્યો હોય તેમ તે હવે તેને મુકીને સુતલગ અલગ થઈ શક્યો નહીં !

“ આએ તમારૂં બચ્ચું છે ? ” તેણે પુછ્યું — અને હસીને વધાર્યું,
 “ એક બચ્ચાંની માતા થવાને વાસ્તે તમે પોતે ધણાં નાધલાં દેખાઓછો ? ”

“ હાજી, મારી નાચારીના સખએ હું ઘણી જલદી પરણીતી, ”
 તેણીએ કાંઈક ગમખારીથી કહ્યું. “ તે વખતે મારી ઉમ્મર ફક્ત સોલ
 વરસની હતી. ”

“ અને હમણાં તમારા વર નથી ? ”

“ નહીં જી: તેવણુ ગીએ વરસે મરણુ પામલા છે. ”

શીલીપ ખેંઠા. તેણે ઘણીજ મમતાથી તે કમનસીમ જવાંન યાંતુની
 આગળી હકીકતને લગતા વધતા સવાલો કર્યા, અને તાજુખીની વાત કે
 તેના તેણીએ નિદોષતાથી કશી ખી આનાકાની વગર સઘળા સાચ્યા
 જવાબો આપ્યા. “ મારી હકીકતમાં તાજુખીબરેલું કશું ખી નથી, ”
 તેણીએ હસીને કહ્યું. “ મારા આપ “કોલર વુડસ” માં ખેતી કરતા
 હતા, અને તેવણુ અમોને મા દીકરીને ઘણીજ ગરીખીમાં મુકીને મરી
 ગયા હતા. તે પછી ખી અમોએ મજુરી કરીને અમારું પુરૂં કરવાનું
 ચાલું રાખ્યું, અને તેટલાં મારાં ગરીખ માતાનું પણ અચપુચ મરણુ
 નિપજ્યું. એ રીતે હું ઘણી જવાંન ઉમ્મરે નિરાધાર રવડી પડી, અને
 મને આએ ખોહણી ધરતીપર કોઈનો ખી ઓથો કે આધાર રેલા નહોં,
 કેમકે અમારાં કોઈ ખી સગાં વાહલાં હતાંજ નહોં, અને કોઈ દુરનાં
 સગાંઓ હોય તો હું તેઓને જાણતી કે ઓગખતી હતી નહોં. હવે
 એવાં મારાં દુખમાં તેથી મારાં પરગજુ પડોશીઓને મારી ઘણી દયા
 આવી ને તે લોકો મારાં માયઆપ થયાં. તેઓમાં એક હાર્ટલેન્ડની
 અટકતું કુટુંબ રેહતું હતું, કે જે કુટુંબના વડા દીકરા દેવીડ હાર્ટલેન્ડે
 મને પોતાના હાથની ઓદ્ધર કરી. તેનું ઇનડરવેલ્ડી આગલ એક મોહું
 ખેતર હતું, અને તેઓ અમારા ખેડુત વર્ગમાં જે પેંસાથી સુખી ગણાતાં
 હતાં. એટલામાટે એ કારજ આંખ વીંચીને બાહલ રાખવાની મને
 બધાંએ ઘણી બલામણુ કરી, અને મને આમરૂં દરકારથી મારું પુરૂં
 કરવાનું સાંધણુ મલતું જોઈ મેં તે માંગણી તરત બાહલ રાખી. તે
 ઘણો બલો હતો. તે મારી પર ઘણો ખ્યાર રાખતો હતો, અને મારા
 જોડે અત્યંત માયાથી વરતતો હતો. હું તેની સાથે મારા ગરીખ
 સંસારે પુરતી સુખી હતી, અને તેવામાં મારા વાહલા લીઓનો જનમ
 થવાથી હું વધતી સુખી થઈ. ”

“ લીઝો તે આજે રમેજ તેજ છોકરા કે ? ”

“ હાજી; એ મારી આખી દુન્યા છે, ” તેણીએ ગમખારીથી કહ્યું. “ મારા દેવીડને તો ખુદાએ જલદીજ પછીથી તેડી લીધા. તે ધાસની ગંજીતું એક મોટું ગાડું હાંકી જતો હતો તેવામાં તેને ઉંધનો ઝાંકો આવવાથી તે બિચારો પડી ગયો, અને તેનાં માથાં પરથી તે મોટાં ગાડાંનું ભારી ચાક ફરી ગયલું હોવાથી તે બીચારો એ દાહાડા જીવીને મારગે લાગી ગયો. તેનાં માએબાપ બી એ દરમ્યાનમાં મરી ગયાં હતાં, અને એક નાધલો ભાઇ પોતાનાં કુટુંબ સાથે છેક સ્કોટલેન્ડ જઈ રહ્યો હતો, જેથી ગરીબ દેવીડનાં મરણ પછી હું અને મારો લીઝો તદનજ નીરાધાર પાછાં રવડી પડ્યાં.”

“ પછી ? ”

“ પછી ઇનડરવેંજીનું અમારું ખેતર અમોને વેચી નાખ્યું પડ્યું, કેમકે દેવીડનાં મુવા પછી જણાયું કે તેને માથે મોટું કરજ થઈ ગયું હતું, અને તે કરજ આખા પછી અમો માદીકરા છેક બીખારી હાલે આવી ગયાં. તે પછી પેલી સફેદ ચકરી આગળની એક ચાલી-પરનાં જીંપડામાં આજે વરસ દાહાડો થયો હતું રહેલી છું, અને મધુરી કરીને તેમજ સીવી સાંધીને ટકેવકે મારું ને મારા વાહલા લીઝોનું પુરું કરું છું. ”—અને એમ કહેતાં તે મધુરીની મીઠી ચક્ષ્મો આંસુઓથી ભરપુર ભરાઈ ગઈ.

“ ગરીબ છોકરી ! ” તે ધનવાન ઉમરાવ દયાથી પટપટ્યો.

“ ગરીબીનાં એટલાં બધાં સંકટો ઉપાડવાને વાસ્તે તું હજી ખરેખર ધણી નાધલી કેહવાય. ”

“ મને કંઈ એ સંકટોનું જાણું દુઃખ નથી, ” તેણીએ આંસુઓ વચ્ચેથી હસીને કહ્યું. “ હું મારાં વાહલાં બેબીનાં સુખમાં એટલી બધી સુખી છેઉં કે મને બીજાં કોઈ બી દુઃખનો અમટો ટુટી શકતો નથી, અથવા ખરી રીતે કેહું તો મને તે દુઃખોનો વિચાર કરવાને વખતજ જાનલ રહેતો નથી ! ફક્ત તેને માટે જોઈતી કરતી ચીજોનો જરૂરી અસળાખ ખરીદવા કરવા જેટલા પૈસા મારી પાસે નથી જાનલ થઈ શકતા ત્યારેજ મને ખરેખરું દુઃખ તો લાગેજ. ”

તેઓ એમ વરસોની પીઠાંણુ અને દોસ્તી હોય તે રવેસે એકમેકને

પોતાના વિશ્વાસ આપ લે કરી સુખથી ને નીરાંતથી તાહેલાં ચલાવતાં બેઠાં હતાં ! દીલમાં બન્ને ચોખ્ખાં હતાં એટલે બેમાંથી એકને પણ તે માટે કશી શંકા કે અજાણ્યી થઈ શકી નહીં. અગતકરીને નિહોંશ એડીકને એમાં જરા એ અચકાવા કે અજાણ થવા જેવું ગાલમ પડ્યું નહીં.

“ તમારી બધી વાત ધણી દુઃખભરેલી છે, ” જરા વારે તે ઉમરાવે પાછું કહ્યું; “ તમે સુખ તો જાણે જાણ્યુંજ નથી ! ”

“ માફ મોટામાંમોટું સુખ મારો લીઓ છે, ” તેણે મગફરીથી તે કીનારે રમતાંબેલતાં બાળકપર નજર દોડાવીને કહ્યું;—અને એ સાંભળતાં પોતાના દાંતો અને હોઠો વચ્ચેથી તે જવાન કાંધક પટપટયો, કે જેનો ભાવાર્થ, અલખત, તે સુંદરીને સમજાયો નહીં.

તેને હજી ત્યાંથી ઉઠી જવા ગમતું ન હતું ! તેની બાજુમાં બેસીને એકથી હજાર સવાલો કરવા તેને ગમતા હતા, કે જે, એમ છતાં, હાલનેહાલ આ પેહલીજ મુલાકાતમાં એકદમ પુછવાને તે પુરતી હીંમત જમા કરી શક્યો નહીં. તેને તે ધણું અમર્યાદશીલ લાગ્યું, અને તેથી હવે તે રજા લેતો ઉઠ્યો. એમ છતાં ફરીથી તે મધુરીને મળવાતું તેણે તેના પાસે માંગી લીધું. તેણે એક તડાકે જેમ લીધું કે આ નાજનીનને જે ખરેખર છતવી હોય અને તેનાં મનપર પોતાની બલામનો છાપ તેણે બેસાડવો હોય તો તે પેલાં બચ્ચાં મારફતે કરવાતું એક બચ્ચાંની રમત જેવું સેહેલ હતું; પણ એ રીતે ઠગાઇથી કામ લેવાનાં અધર્મપણાં માટે તે પોતાનાં મનને સમજાવી શક્યો નહીં. તે પેહલેલખુટટી હતો, અને તેથી તેને ખચર હતી કે એવાં મોટાં વાહાલથી બચ્ચાંઓપર વીહરી પડનાર માતાઓ તે બચ્ચાંપર જે હેત કરે તેને માટે એકદમ સાફ માની લીએછે, અને તેથી લીએને આગળ તેડીને પંપાલવા, પસવારવા, કે પેટમાં ચાંપવાથી તેનું કારણ ધણું સુધરી શકતે; પણ એમ છતાં તેણે તે રસ્તે ઠગાઇથી કામ લેવા પોતાનાં મનને જાણે ચોખ્ખી ના કહી.

તે આખે રસ્તે આ મોહક સુંદરતાને લગતાજ વિચારો કરતો ધેર ચાલ્યો. તેની તાજુબી એ હતી કે આવી એક કામળાંગી દેવીડ હાર્ટલેન્ડ જેવા ગામડીઆ ખેડુતને ચાહીજ કેમ શકી હશે ? દેખાતી રીતે તે કાંઈ છાકટોભાગતો ઉંધનસીનેણુસી હોવો જેમએ, કેમજે તેનું

મોહાત એ વાતની મોટી પુરવારી હતી. તે ગાડું હાંકતાંજ ઉંધનો ઝાંકો ખાઇ પડ્યો હતો—કદાચ બબ્બાના બાહરનો ખી તે એક ઝાંક હોય ! —અને ગાડાંનાં ચાક તજે તે એમ કચડાઇને મરી ગયો હતો તેવા એક લોહાને માટે આ સુંદરી સરખવા! પાગી એ ઘાંટાખાળ કુદરતના ચીત્રવિચીત્ર ઘાંટાથી જાણે તેની અક્ષય હેરત રહી, અને તેની રગેરગતું લોહી અદેખાઈનાં આવેશમાં તપી આવ્યું.

તે ખીજે દિવસે પાછો આવ્યો, અને આ વખતે ધણીક કુટ અને ટુકોની ભેટ સોગાદો સાથે તે મધુરીને મનાવતો મળવા આવ્યો. તેણીએ તે ભેટો ઓથકાઇ શરમાઇને કચુલ રાખી. તેના લીઝોને એ મોટી ન્યામતથી મોજ મલશે એ ચુખી વિચારોએ તેને હરખાવી ને તેથીજ તેણે એ ભેટ કચુલ રાખી. તેણીએ વળી આ વખતે હીમ્મત કરીને અતી ધણી ઓશકાતાં તે ક્યાંથી આવતો હતો તે વિષે તેને એક બે સવાલો ખી પુછ્યા, અને ત્યારે તેણે તેને સમજાવ્યું કે “હું છોક દેવનશાયરથી ચાલતો આઉં છ.”

“છોક દેવનશાયરથી ?” તેણીએ ધણી અજાણેખીથી કહ્યું;—અને એક હાથ ખેંચી વધાર્યું, “ખરખર પૈસા વગરનું ઇવતરજ રહ છે.”

“તે કેમ ?”

“તો નહીં ? જો તમારી પાસે પૈસા હોત તો તમે ખીચારા પગ ધસતા એટલું બધું લાંબું ચાલતે તો નહીં ?” તેણીએ નિદાંપ બોલાઇમાં જવામ કર્યો.

તે એ સાંભળી મનથી હર્યા, પણ તેણે તેને ભેદ ભાંજીને પોતાની મોટી શ્રીમંત હાલત વિશેનો ખરો ખુલાસો તુરત વેળા કરી કહ્યો નહીં. તે મુજબમાં હર્યા કીધો. હોલના દરજોએ કરેલા ખીગાડનાં પરીણામમાંજ ક્રિસમસ ડેને દિવસે તેને પાંડખ્યાદો એમ કસરત શોધતો નિકળવું પડ્યું હતું એ ખુલાસો તે કેમ કહે ?

તે ચુપ રહ્યો. તે અપજા તેને તેના પૈસાને વારને નહીં પણ તેનાં પોતાવત માટેજ ચાહતાં શીખે એવું તે ચાહતો હતો. તે મુજબેસ અને મોહતાજ હતી માટે તેના પૈસાને ખાતર તે પીગજે તે જીવાને તે રાજ થઇ શકતો ન હતો, ને તેને એ વિચાર આપી જવાથી તેની તે

અજમાયસ લેવા ચાહતો હતો. તેણે પોતાને તેથી એક સાદા “મીઠી શ્રીલીપ” તરીકે જ ઓળખાવ્યો.

એ પ્રમાણે તે એ પછી રોજ ત્યાં તે તરફ આવતો જતો થયો, તે એ મીલાકાતો દરમ્યાનનાં તેનાં મોટાં સુખમાં તે જે જોઈને સદા જલતો રહ્યો હતો તે એ માતાનો તેના બહાલા બાળક બેટા લીઓ માટેનો પ્રેમ પ્યાર હતો. તે એ પ્યાર જોઈ કે ખમી શકતો ન હતો ! તે નહીં જોઈ શકવાનું અદેખાપાણું અમોએ ઉપર કહ્યું તેમ તેની નસોમાં વંશ પરમપરા ઓદે ઉતરેલું તે પ્રવેશ પામેલું હતું. તેની આગલના સધળા લોડં લીસ્ટરો એજ મુજબ અદેખા અને તુમાખી થઈ ગયા હતા.

પ્રકરણ ૩ જું.

એક રાત્રે પુશનુમા ચંદરણીની મોજ જોગવતો પેલી “સફેદ ચક્રી” તરફ તે આવ્યો ત્યારે ઝેડીઝ તેને કાંઈ લાંબે તાપેથી પાછી ફરેલી મળી. લીઓ એ વેળાએ તેની સાથે ન હતો, અને આટલા લાંબા વખતની મીલાકાતોમાં આજેજ તે તેને એ રવેસે એકલી મળી.

“તું કાંઈ જઈ આવી ?” તેણે અજાણ્યોમાં પુછ્યું.

“મેં ઘણી મેદનતે થોડીક લેસ તૈયાર કરી હતી,” તેણીએ પુશનુમા જગરે જવાબ ક્યો, “અને જોદાની મેદરણાનીથી તે ખધી હું આજે વેચી શકીછ. હું પાધરી તે વેચીનેજ પાછી ફરુંછ,”—અને તેણીએ ઘણા હર્ષથી જોએ ભરીને પૈસા જે તે કમાઈ લાવી હતી તે તેને બતલાવ્યા અને વધાર્યું, “મારા વાહલા લીઓને વાસ્તે હું થોડાંક કેક ખી ખરીદી લેતી આવીછ. તેને ખીચારાને આજ સુધી કેક તો હું ખવાડી શકીજ નથી !”

તેણે તે મીઠી અજાણતા નાજુક હાથે પોતાના હાથમાં લીધા.

“ઝેડીઝ,” તેણે કહ્યું, “મારી સાથે નાલાંની બાજુની હંમેશની આપણી પેલી માનીતી જગા પર આવશે ? મારે આજે કાંઈક તુંને પુછ્યું છે.”

તે ગમરાઈ ગઈ. બવિશ સમજી જવા જેવાં જ્ઞાનથી દુઃખ અને સુખની ભેગી લાગણીઓ સમેત તેનું બદન કાંપવા લાગ્યું.

તેઓ ગુપચુપ તે નાલાંની બાજુમાં ચાલ્યાં.

“ તું મને ખરું કેહ; તું શું તારા દેવીડ હાર્દલેડને ચાહતી હતી ?”

“ ચાહતી હતી?” એ અજબજેવા સવાલમાં તેણીએ અજબજેબ થતાં

પુછ્યું; “ તે મારીપર ધણો પ્યાર રાખતો હતો, અને તાબેદાર મોહરદાર તરીકેની ફરજમાં હું પછાત નહોંજ હતી.”

“ તે હું નથી પુછતો; પણ પ્યાર ?”

“ તે વિશે તો કોઇ દાહડે મેં વિચારજ નથી કીધો,” તેણીએ કાંધક અચકાતાં કહ્યું. “ તમે શું પુછવા માંગોછ તે હું બરાબર સમજી શકતી નથી, મીઠી શીકીપ. તે ગુજરી ગયો ત્યારે હું ખરાં દીલથી દુઃખી થઇ હતી.”

“ હું શું જાણવા માગુંછ તે તું હજી બરાબર સમજતી નથી,” તેણે કહ્યું. “ હું તુને સમજાઉં: તે તારી પાસે નહોં હોય ત્યારે તે પાસે આવે ત્યાં સુધી તું મિનિટો વટીક ગણે, તેના અવાજથી તારું દીલ ખુશીના પડખા મારે, દિવસે કે રાતે તુંને તેનો ને તેનોજ ખ્યાલ રહે, તે તારી જીંદગીની જોત અને જીવનું અમૃત થઇ પડે એ બધી લાગણીઓ તેને માટે કોઇ દાહડે તુંને થઇ હતી ?”

“ નહોં બા, એટલું બધું તો કાંઇ હું જાણતી નથી,” તેણીએ વિચારવંત જવાબ આપ્યો.

“ ત્યારે તું તેને ચાહતીતી નહોં.”

“ હું ચાહતીતી તો ખરી.”

“ પણ હું કેહુંચ તે કીસમના પ્યારથી તો મહોંજ ?” તેણે અંકે કરાવ્યું; “ તે કીસમનો પ્યાર જીંદગીમાં એકને અને એકજ વખત આપી શકાયછ. તે તારો પ્યાર હજી સુધી ફાજલ હોવોજ જોઇએ, અને તે તું મને આપશે ?”

“ તમેને ?” તેણીએ ચમકીને કહ્યું.

તે ખીહી ગઇ! એજ કીસમની વાતચીતની વકીથીજ તે અંત આવી હતી તે છતાં આએ જાહેર એકરાર સાંભળતાં જાણે તેની છાતી ખુશી અને ગમીની મીશ્રીત લાગણીઓથી ધ્રુજ આવી ।

“ ઝો ગ્લેડીઝ, વાહલી ગ્લેડીઝ,” તેણે કહ્યું, “ હું તુંને ખરાં

દીકથી ને ઘણીજ પ્રમાણીક મતલબથી ચાહતાં 'શીખીજી. આએ દુન્યામાં તારી કીસમે કોઈ મારું દીક જીતી શક્યું નથી,'—અને આશક અને હયાથી તે અગળાએ ભાગા ટુટા સ્વરે તેનો જે જવાબ કયો તે સાંભળવામાં પણ જાણે પુરો પાઘરો આવી શક્યો નહીં.

એ રીતે ખીનું એક અઠવાડયું ગળડી ગયું, અને ગ્લેડીઝ પોતાના કપુલ સપેલા ભવિષના ભરથારને આસ્તે આસ્તે ચાહવા લાગી, —એક ભરથાર કે જે તેને માટેના પોતાના મોટા પ્યારને ખાતર પોતાનાં પૈસા, પદવી, અને ખાન્દાન વડીક જાણે ભુલ્લી જતો હતો. તે અસલમાં વધનોઆહો છકેલ, બેહકેલ અને પુરો હતો, પણ એક સાચ્યા પ્યારની શુદ્ધતાએ તેને હવે એક નવોજ માણસ કરી આપ્યો હતો.

એવું પ્યારનું પ્રખળ છે, ને એવા પાક પ્યારની અશોષને હસનારા હેમકો ખુદ ખુદાની ખુદાઇનો અનાદર કરવાનો અપરાધ કરેછે. અરસપરસની એક સાચી શીદાગીરી આ ધરતી પરનું બેહસ્ત છે, અને તેની ખુલ્લીની અસરો જાણ્યા કે સમજ્યા વગર તેને વગોવનારા નિંદકો એ બેહસ્તમાં દાખલ નહીં થઇ શકનારા દોજખીઓ છે.

“તું એક રાણી થવાને સરજાવી જોઈતીતી,” તે તેણીની બોલવા ચાલવાની અદા, સ્વભાવિક ચંચળાઇ, અને એક મોટાં ઘેરને શોભાવે એવી સમજદારીએની અવારનવાર વખાંલુ કરતાં બોલતો. તે તેને એક મોટા અદેખા પ્યારથી વીહજો પડીને ચાહતો હતો.

“એક અખળાને જે વખત પરલુવું પડે એ કેવું મોડું કમનસીબ છે,” તેણીએ એક વખત રડી દષ્ટને કહ્યું.

“તું પરલેડી છે એ વાત હું તો જાણે માનતોજ નથી,” તેણે જોરસાથી કહ્યું. “પ્યાર વગરનું પરલુવું પરલેહું કેહવાયજ નહીં. કેહ મને, ગ્લેડીઝ, તું થું મને ખરા પ્યારથી ચાહતી નથી ?”

“હું તમોને જે કીસમે ચાહતાં શીખીજી તે કીસમે હું મારા આગળા મરનારને ચાહતી હતી નહીં,” તેણીએ આશકથી તેની જાતીમાં પોતાનું માથું છુપાવી કહ્યું. “હું કપુલ કરવાને અચકાતી નથી કે તમે મારું ચીત ચોરી લીધું છે. હાલના જેવી લાગણીઓ આગલ કદી મને અમળ નથી.”—અને એક મીઠી બધીથી ઉમરાવ શીલીપે એ પવિત્ર એકરાર પર પોતાની ખુશાલીભરી મોહોર કરી.

“ તમે ધારો છ કે એ વાર પરણવું એ ગુનાહ નથી ? ” તેણીએ શંકાશીલ પાછું પુછ્યું.

તેનો એહરો ધર્મથી લાલ્લ થઈ ગયો. તેણે આહ્યું કે તે નજીક ગઈગુજરી તેને એમ સંતાપતી નહીં હોતે । તે ગઈગુજરીઓની યાદ તેનાં જીવનમાંથી જડમુળથી ઉખેડી કાઢવા તે ધણેજ ખાંતી જણાયો, પણ બની તે ન બની કેમ થાય ? તે આગલાં નેહસ્ત લગનની યાદ આપનારી એક જીવતી સાહદત તેનો બાળક એટા લીઓ હાલ ખી જીવતો હતો ।

“ મેં તુંને કહ્યુંની કે એ આગલાં લગન યાદ કરવાજોગ લગન છેજ નહીં ? ” તેણે કાંઈક કરાજીથી કહ્યું;—અને પછી એ નાપસંદ વાત ફેરવવા તેણે તરત ખીજી વાતો કાઢી.

એ રીતે ખીજે અરથોએક કલાક ખીજી કેટલીક વાતચીતો થયા પછી ગણેડીએ કાંઈક આનુરતાથી પુછ્યું, “ પણ શીકીપ, ગુસ્સો ના કરતા;—તમે ધારો છ વાઈ કે તમે અમારાં ગુજરાણનો બોજ ઉપાડી લઈ શકશો ? એટલી તમારી ગુન્નસ છે ? ”

તે તેની બોલાઈ પર મોટે સાદે પ્રુશ મિગ્નજીથી હસ્યો. આ છોકરી તેના પૈસા કે પદવીને માટે નહીં પણ તેને તેનાં પોતાવત માટેજ આહીને પરણવા કમુજ થઈ હતી તે ખ્યાલજ તેને અતી ધણો સુખકારક થઈ પડ્યો.

“ હું ધાઈંછ હું તારું પુઈ કરી શકશ, ખ્યારી, ” તેણે સાદાઈથી કહ્યું.

ગરીબ ગણેડીજા તેને તેણી કાંઈ પોતાના વર્ગનોજ એક માનતી હતી । તે ગામરેની ગોરી એટલી બધી બોલીમાલી ને સીધીસાડી હતી કે તેના પહેરવેશ કે પોષાકપરથી ખી તેની મોટાઈનો તેને કાંઈ ખ્યાલ થયો નહીં.

“ તમે કાંઈ ફકર ના કરતા, ” તેણીએ તેને સધ્યારો ને હોંમત આપીને કહ્યું; “ મારાં પોતાનાં હારકાં ખી કસાયલાં ને મહેનતુ છે. હું તમોને ધણી મદદ કરશ. હાલ ખી તો હું પોતેજ મારું ટકેવકે પુઈ કરી શકું છ કેની ? ”

હુંકમાં, તેઓ વચ્ચેનો પ્રેમ એ રવેસે દીન ઉગે ધણું બળવાન પ્રમાણમાં વધતો આવ્યો. શીકીપે હજી સુધી તેની આગળ પોતાની મોટી પદવીને કશો એ ખુલાસો કર્યો ન હતો. તે આએ કીસમના તે બોલી ભારખના

નિખાલેશ પ્યારમાં પુરતો સુખી હતો. તેણીએ દેખીતી રીતે આગલ કઠી દેવીડ હાઈલેન્ડને એ હાલનાં પ્યારને સોમે હીરસે પી ચાલો નહીં હતો. તે તેના તરફ સાચી અને વફાદાર હતી—આભારી અને હેતવંતી હતી, પણ આએ કીસમનો પ્યાર તે સુફલીસ મરનારને માટે આગળ કઠી તેણે અનુભવ્યો ન હતો.

શીલીપનો અહસ્થપણમાં દીપતો મરદાનગીભયો દેખાવ, તેના સુધક અને સુધરેલા હાવભાવો, તેની વાત કરવાની અદા, સાલેસાઇ અને ચતુરાઇ, તેનો મોહક મુખડો, મીઠો શરોદ અને પ્રેમભર્યું વર્તન એ સધળું તે હદ વનાનાં વાહલથી હવે વખાણનાં ને ચાહતાં શીખી હતી. તે મોટા વીશ્વાસ અને અણુદહ હેતથી તેને પોતાનો જાણ્યતી હતી, અને તેઓના તે દીલોખાન પ્યારના એકલાં ગુવાહ તે વાહલાંમાં રાત્રે ચુપકીથી ચકચક કરતા પેલા સેતારાઓ, રાતની રાણી માહતામ, અને ખળખળ ગાયન કરતું વેહતું તે નાલાંમાંનું નિર્મળ નીર વિગેરે હતાં !

તે હતાવળો થયો નહીં. તેણે ગ્લેડીઝનાં જીગરમાં એ મોટા પ્યારતું પ્રખળ પુરતાં પ્રમાણમાં પ્રગટવા દીધું. તેના પ્યારમાં દગો નહીં હતો, અને એમ છતાં તેને એક પોતાની મતલબ કાઠી લેવી હતી, માટે તે તેનો પ્યાર તેણીના પોતાના પ્યાર જેવો તમામ નિષ્કલંક કે ખીન-સ્વાર્થો હતો નહીં; અને તે પોતાની મતલબને જવાબ કરતો તેણીની પાસે જવામ મેલવવા એક દાહડે તેણે તે મધુરીને સવાલ કર્યો, “ગ્લેડીઝ, તું મને ખોહવા રાજી થાય કે મને ખોહી બેસવા કરતાં મરવા રાજી થાય ?”

“મરવા !” તેણીએ વગર આનાકાંનીને તામરતોમ જવાબ આપ્યો. “હવે હું ધારીજ નથી શક્તી કે હું તમારા વગર જીવી શકું !”

“ત્યારે હવે આપણે કાલે કાંઈક વધારે અગતની વાત કરવા અત્રે પાછાં એકાંતમાં એકલાં મળ્યું,” તેના એ જવાબથી રાજી થઇ તે દિવસે છુટાં પડતાં તે જવાંન ઉમરાવે કહ્યું; “કાલે તું આએજ વખતે અહીં પાછી એકલીજ આવજે.”

“લીઓ સાથે હોય તો કાંઈ અડચણ છે ?”

“હા, તે નહીં ચાલશે, વાહલી,” તેણે કહ્યું. “મારે ધણી અગતની ને લખાણ વાત કરવાની છે, ને આપણે એકલાં હોઇશું તો

તે વધારે સુખથી કરી શકશું.”—અને એમ તેઓ બીજે દિવસે ઠરાવ પ્રમાણે તેજ એકાંતમાં પાછાં એકલાં મર્યાં.

ગ્નેડીઝ અજબ થતી આવી. તેને એવી જરૂરતું એટલે લાંબાણથી તે એકાંતમાં શું કહેવું હશે તે માટે તે છોકરીને ઘણીક ચટપટ તે ફરીથીની મીલાકાત થતાં સુધી થતી રહી હતી.

“ ગ્નેડીઝ, ” તેણે કહ્યું, “ હું હવે આજે તુંને જે કેહું છું તે આપરાં એકનાં બહાનું છે. તુંને મારામાં પુરતો વીશ્વાસ છે ? તારા એક પ્યારા હાથે મારા હાથમાં આપીને મને કહે કે તુંને મારાપર પુરતો વીશ્વાસ છે ? ”

તેણીએ પોતાના બન્ને નાજુક હાથે ઘણી ખુશીથી તેના બરેલા હાથમાં આપ્યા, અને ઉલટથી કહ્યું, “ વાહલા શીલીપ, મને તમારામાં પુરતો ને બધો વીશ્વાસ છે. ”

“ તું જાણે છે કે કાણ છે ? ”

“ તમે મારા બવિષના ભરથાર છો. ”

“ હા, પણ તું મને જે જાણે છે તે અને તેવોજ હું નથી. હું તારો સાદો શીલીપ ખરેખર તો લોર્ડ શીલીપ—લીસ્ટરનો અર્લ—છું, ને તું વહાલી કાઉન્ટેસ લીસ્ટર થવાની છે ! ”

તે અજબેથી ને હેમતની એક ચીસ સાથે એ અજબેબજેવો એકરાર સાંભળતાં તેની ગોઠમાંથી હડી ગઈ. તે ખુબસુરત એકરો શીકકા ખડ્યો, અને તે પ્યારા હોઠો ધુજવા લાગ્યા !

“ ઓ, એ શું ખરી વાત છે ? ” તેણીએ હાતી જતાં પુછ્યું.

“ ખરી છે, પણ તેથી ખરાબી કશીજ નથી, ” તે ઉમરાવે કહ્યું. “ એટલા ખાતર આપરાં લગનમાં વધન આવવા જેવું એક બી કારણ નથી. હું સ્વતંત્ર ને મારી મરણનો એકલો આપખુદ માલિક છેઉં. જે તું કાઉન્ટેસ થવા નહીં કપુલ થાય તો હું માઈ સર્વસ્વ તળને તારી સાથે આએ “ ફોલડર વુડસ ” ના ખેતરોનાં એક સાદાંમાંસાદાં શુપડાંમાં રેહવા બી તૈયાર છું ! ”

“ ઓ નહીં, નહીં ! ” તેણીએ આજુલથી ચીસ પાડીને કહ્યું.

“ હવે ત્યારે કેહ મને, જરૂર પડે તો તું વાહલી એટલાજ ભોગે મારે વાસ્તે આપવા તૈયાર છે ? ” હવે તેણે પોતાની મઠસદને લગતો સવાલ કર્યો.

“ મોટી ખુશીથી, ” તેણીએ હીમ્મતવાન જવાબ ક્યો. “ મારી જીંદગી વડીલ મારી નહીં પણ તમારી છે. ”

તેણે તેના આ હીમ્મતવાન જવાબ માટેની પોતાની મેડી શીલાગીરી એક મીઠા ખોસાથી પ્રદર્શિત કરી.

“ હવે હું એક ઉમરાવ છેલ્લે તેથી તું મને ઝોણી ચાહતી તો નથીની? ”

“ તમે ઉમરાવ હોવો કે ફકીર, પણ હું તો મારો જન તમોને અર્પણ કરી ચુકીજી, અને હું હવે સદા સુધી તમારીજ છેલ્લે. ”

“ મારી એકલાની ? ”

“ હા. ”

“ મારી એકલાની ? ”

“ હા વાહલા શીશીપ, ” તેણીએ પાછું વધારે જોસથી અને તેને ખાત્રી આવી જાય તેમ કહ્યું.

“ વાહલી ગેડીઝ, ” તેણે કહ્યું. “ હવે ત્યારે સાંભળ: હું એટલાં જોશથી તારી પાસે હા ખોલાઉંજી, સમજ હું મારા પ્યારમાં એક ખી હરીફ શાંખી શકું એમ નથી—પંજી તે હરીફ ગમે તે હોય. મારું આખું ખાન્દાન અસહવારેથી એ અદેખાઈ માટે પ્રખ્યાત છે. એટલા માટે તારી બંધી આગળી ગઈગુજરીને એ મારા મોટા પ્યારને ખાતર તારે દરેક બોગ આપવો પડશે. તારા મરનાર બરથારને તારે હંમેશને માટે જુલવો જોઈશે, અને તારાં બચ્ચાંને પણ તેજ રીતે સહનું ઓવારનીવાર કરવું પડશે ! ”

“ ઓ શીશીપ ! એ તમો શું કહેજી ? ” તેણીએ એકદમ ચમકી ઉઠી કહ્યું.

“ હા વાહલી, ” તે તુમાખી ઉમરાવે કહ્યું. “ એ બચ્ચું આપણી સાથે હશે તો મારું દીલ જખમાબ્યા કરનારી એ તારા આગલા ખેડુત બરથારની યાદ મારાથી કદી વીસરાવાની નથી, અને આપણે ત્યારે સુખથી કદી રહી શકવાનાં નથી. તે બચ્ચું તારે વાસ્તેના પ્યારમાં મારો હરીફ થાય જો વડીલ હું ખમી શકું એમ નથી ! ”

“ ઓ શીશીપ, ” તેણીએ પાછું કહ્યું, “ તમે શું કહેવા માંગોજી ? તમે શું ખરેખર એ બચ્ચાંને મારી પાસ ઓવારનીવાર કરાવા માંગોજી ? ”

“ હા, ને મેં તે વાસ્તેનાં મારાં જોરાવર કારણે તને કહ્યાં, ” તે ઉમરાવે શાંતપણે કહ્યું.

“ ઓ નહીં, નહીં, એમ ના બોલો ! ” તેણીએ માંગી લીધું. “ હું એક ધડી ખી તેનાથી છુટી થઈ શકવાની નથી. એક બચ્ચાંની અદેખાઈ ? ને તે ખી વળી મારું પોતાનુંજ બચ્ચું ? ઓ શીલીપ, તમે મારી મજાક કરો છો ! ”

“ હું મજાક નથી કરતો, વાહલી, ” તેણે ગંભીર થરસાથી કહ્યું; “ એ મજાક મસ્કેરીને બરતી વાત છેજ નહીં. તું શું તે બચ્ચાંને મારાં કરતાં વધારે ચાહેય ? મારે ખાતર ખી તું શું તેને ઓવારનીવાર કરવા નહીંજ કયુલ થઈ શકશે ? ”

તે ધુળતી છાતીએ તેની ગોદમાંથી પાછળ હડી !

“ મને તો તારો આખો પ્યાર જોઈએ, ” તેણે ચાલુ રાખ્યું. “ આખો નહીં મને તો તેના એક ભાગની મને કશીજ પરવાહ નથી. એ મારા મોટા પ્યારમાં એક ખી હરીફ હું તામોસ કરી શકું એમ નથી. તું તે બચ્ચાંપર પ્યાર કરેછ કે તેને બધીઓ લેછ તે વટીક હું જોઈ કે તામોસ કરી શકતો નથી. તેને કયુલ કરતી હોય તો મને નાકયુલ કર. તેનેજ કયુલ કરવા ચાહતી હોય તો મને ત્હારે નાકયુલ કરવોજ પડશે ! ”

“ ઓ મારો હીઓ ! મારો વાહલો નાચાર ખેચાર દીકરો ! ” ઝેડીઝ રડમસ હાલે રડીને પટપટી.

“ હવે મને એકાદ પળ ધીરજથી સાંભળ ! ” તેણે જરા વાર થોખીને કહ્યું. “ એ બચ્ચાંને તું મને ચાહતીજ હોય તો સદાનું તરક કર; કયુલ છે ? ”

“ ઓ નહીં, નહીં, હું એ વાતને કહી ખી કયુલ થવાની નથી, ” તેણીએ આશ્ચર્યના હાથ જોડીને કહ્યું. “ હું મારાં બચ્ચાંની માએ છેલ્લે કે દુસ્મેન ? હું આગલ રહીને તેનું બહું વાંચું કે બુર ? ”

“ બહું, ” તે ઉમરાવે બાર નાખીને કહ્યું. “ જો તું મારી સલાહ પ્રમાણે વરતીને સમજદારીથી કામ લેશે તો તરત જોશે કે તું તે બચ્ચાંનું બહુંજ વાંચે છે. હું નથી કહતો કે તું એ બચ્ચાંને ફેંકી

દે યા મારી નાંખ; તે હાલ છે તે કરતાં મારા પૈસાનાં જોરે હું તેને હજાર ધણી વધતાં સુખમાં રખાવી શકશ. હું તેને ધણાજ માયાલુ હાથોને સપુર્ણ કરશ. હું તેની કેળવણી વાસ્તે મોટી પૈસાની રકમ ખાસ હલાએટી કાઢશ. હું તેને કોષ ઉંચી પંકતીના હોનરમાં નાંખવાની કાળજી કરશ: હવે તુંજ વિચાર કર, બહાલી, કે તું જો મને નાકમ્યુલ કરશે અને એ બચ્ચાંનેજ ટોટે બાંધી રાખશે તો પરીણામ શું થવાતું છે? તે જીવશે તો ખીચારો સદા ગરીબીમાંજ અવત્યાં મારયા કરતો એક મજુર ઉધરશે! હવે ત્યારે તેને વધારે સારે રસ્તે મેલવાજોગી મારી આએ ઓંદર કમ્યુલ કરવાથી, તું વીચાર કરીને કેહ કે, તું તેનું બહુ કરશે કે ખુર ?”

“ઓ નહીં, નહીં, શીવીપ !” તેણીએ મોટું કહવાંત કરીને કહ્યું; “એ ફરજ અને ના પાડો! મારા પ્યાર કે સુખ બદલ હું મારાં એ ગરીબ બચ્ચાંને વેચવા ચાહતી નથી. હું મારા લીઓના પ્યાર વગર જીવીજ શકવાની નથી ?”

“ગ્લેડીઝ, હજી ખી વિચાર કર ? હું તુંને મારા પૈસા ટકાથી લલચાવવાનું નીચપણું કરવા ચાહતો નથી પણ મારા બેસુમાર પૈસાટકાની મારા ગાડી ઘોડા, વાડીવજીલા, માલમીલકત, નોકરનફર દરદાગીના વિગેરે સર્વની તુંજ એકલી માલેક થશે! હું તુંને બાદશાહી સુખમાં રાખશ.”

“પણ મારા લીઓ વગર મારે મન તે બધું રદ છે,” તેણીએ પોતાનાં દચકાંઓ વચ્ચેથી કહ્યું.

“એ તારાં બચ્ચાં સાથે તારાં આગલાં હલકાં લગનની હીલુ-પસ્તીની સઘળી યાદ વચ્ચે હું તુંને મારા મેહલમાં લખ જમ શકવાનો નથી તેનો તું વાહલી વિચાર કરતી નથી ?” તેણે હજી તેને સમજાવવાનું ચાલુ રાખ્યું. “મારા મોટા મેહલની તું સાહેબી કરનારી શેઠાણી થશે, અને તારે માથે એક કાઉન્ટેસનું તાજ ખીરાજમાન થશે. તું શું એ બધું એ બચ્ચાંને ખાતર મુકી દેવા માંગેછ ? તારાં મોંઢાંમાંથી પડતો બોલ ઉંચકી લેવામાં આવશે, અને તારી દરેક ખાડેસનો તું ખ્યાલ કરી શકે તે આગમય તે તારી ખાહેસ તું બર લાવી શકશે !”

“પણ લીઓ ?”

“ લીઝો તારી નજરથી દુર થશે ખરો, પણ સુખમાંજ રહેશે. તને પ્યારથી ને કાલજીથીજ રાખવામાં ને ઉધારવામાં આવશે. માફ માન, ને તું અહાત મારીને એ મોંઢાં આગળ આવેલું તારું સુખ દુર કરી નાંખી તારી પોતાની ને તારા દીકરાની સદાની દુસ્મેન ના થા !”

“ મને માફ કરો, શીલીપ, ” તેણીએ બંને હાથ જોડી કહ્યું; “હું તમારી એ વાતને કદી એકમત થઈ શકવાની નથી.”

“ ત્યારે તારું બચ્ચું ગરીબીનાં સંકટમાં કંગાડીઅત ને અભણપણાં વચ્ચે ઉધરે તે જોવાજ તું ખુશી છે? એમાં તે ખીચારાં બચ્ચાંતું તું બહુ શું કરી શકેછ? ”—અને તેણીને હજી “ ના, ” નુંજ ડોકું ધુણાવતી જોષ ધીરજ ખોલી દેતાં તેણે કહ્યું; “ હું તને હજી વિચાર કરવાનો અને મને વિચાર કરીને પછીજ જવાખ આપવાનો એક દિવસ આપુંછ; કાલે હું તારા સેવટના જવાખને વારતે આવશ. એક નહી પણ આપણુ ત્રણ ત્રણ જણનાં સુખનો બધો આધાર તારા એક જવાખ પર રહેશે તે, બહાલી ગ્હેડીઠ, તું યાદ રાખજે !”

“ હું કદી એ વાતને એકમત થવાની નથી, ” તેણીએ પાછું કહ્યું. “ ઓ, તમે આવા બલા, આવા ઉદાર, આવા દયાલુ છેઓ, અને તે છતાં એક માયને તેનાં બહાલાં બચ્ચાંથી જીવતાંજીવત જુદી કરવા કેમ પસંદ કરી શકોછ? હજી તો એ ખીચારો ખોલતો ખી થયો નથી! હજી તો પગ ઠેડવીને ચાલી જાંણતો નથી, હજી તો મારાં મલાંમાં હાથ નાંખીને સુખા વગર એ ખીચારું બચ્ચું ઉંધાતું નથી! હું એક કલાક અને મુકીને ખસુંછ તો રડીને એ અરધો થઈ જાએછ! ઓ, હું તેને કેમ તજી દઉં? તે મારા વગર જીવન પરિને જરૂર એક બે મહીનામાંજ પુરો થઈ જશે !”

“ મરવાતું તું ધારેછ એટલું સહેલ કે સોંધું નથી, ” તે કરડા ઉમરાવે તુચ્છકારથી હસીને કહ્યું; “ મગર હવે ખેર, એની એ તક-વારમાં માલ નથી; કાલ સુધીમાં તુંને ગમે તે વિચાર કરી રાખજે.”—અને તે જવા કરતો હતો.

તેને ગ્હેડીએ દાલાવાલાથી રોક્યો. “ તમે તેને ગમે તો ચાહતા ના !” તેણીએ કાકલુદીથી માંગી લીધું; “ તમોને એ બચ્ચું નહીં ગમતું તો તમે તેની ગમ ગમે તો જોતા ખી ના. હું તેને તમે

કહેશે તો તમારા રસ્તામાંથી હંમેશાં ધણી સંભાળથી દૂર રાખજ, પણ જો, કોઈ ખી રીતે એ મારાં વાહલાં બચ્ચાને મારી સાથે આવવા દેઓ ?”

“ તે કદી નહીં અને, ગેડીઝ, ” તેણે એકનાએક દ્રઢ ઠરાવથી કહ્યું. “ તું મારી મોહોરદાર થાય ત્યારે તારી આગલી હલકી જીંદગીની દરેક શાહદત તદ્દન નાશુદ થઈ ગેઈ હોય તેમ જુસી વાલવી જોઈએ, ને તેથી તું મારી દરખાસ્ત મંજૂર નહીંજ કરી શકે તો ગમે એટલું મારું જીવન ચીરાઈ જશે તોએ આપણને સદા સુધી છુટાં થવા અને એકમેકને જુદી જવા તના ખીજો ઉપાયજ રહેવાનો નથી. ”—અને, એમ કહેતાં, તે રડતી બાળાને દુઃખમાં માથાં સવાઈ ગીરફતાર છોડી તે આ હલકી કીસમમાં નામદારી જાણનારો મોટો ઉમરાવ દીલ કંઠ્યું કરી ત્યાંથી ચાલતો થયો.

‘ઓ, જો એ મારા લીઓને નહીંજ ચાહવાનો હતો અને મારા લીઓને સાથે નહીંજ લઈ જવાનો હતો તો એણે અને ચાહીજ શું કરવા હોશે ? એણે અને પોતાને ચાહવા શીખવ્યુંજ શું કરવા હોશે ?’ તે પોતાનાં આંસુઓ વચ્ચેથી મોટી ફરીઆહતી ઢપે મનસે પટપટી; અને પછી દુઃખથી ફાટફાટ થતાં જીવે તે “ સફેદ ચકી ” આગળનાં પોતાનાં ઝુપડાંમાં વિચારવંત પાછી ફરી.

મકરણ ૪ થું.

તે આખો હહાડો ગેડીઝના જીવને જરા એ સુખકરાર હતાં નહીં. આ નવાઈ જેવાં સંકડામણમાં તેણીએ કેઈ રીતે વરતવું અને કીએ રસ્તે કામ ભેવું તે તેને મુતલબ સમજી શકાયું નહીં. લીઓને તે કેવી કીસમે ચાહતી હતી તે આ વારતાની શરૂઆતમાંજ આપણે સારી રીતે જોઈ લીધું છે, અને વળી, ખીજા હાથ પર, તે કેટલી બળવાન શીદાગીરીથી લોડ શીલીપને પોતાને ચાહતાં શીખી હતી તે પણ આપણે જાણીએ છીએ. એ રીતે એક અથવા ખીજી આગમાં બળાને તેણીને ભસ્મ થવાતું હતું । તે આત્યાર સુધી એક મીઠી માતા હતી તે થું હવે જુદી થાય, અને એક માતાના પ્યારનાં મહત્વને શરમભરેલી હા સુધી દગાબાજ સિદ્ધ થાય ? કેમ અને ?

તેણે લીઝોને પોતાની ગાદમાં લીધો, અને ઉપરાસાપરી ચુમીઝો અને પોતાનાં આંસુઝોથી તે બાળકને ઘીષા ઠાઠયો. વળી તેનું દીલ શીલીપના પ્યાર માટે પણ ખેંચાતું ને જલતુંજ રહ્યું. તેના વગર ખી તે હવે જીવી શકે એ તેને કેવળ અશક્ય દેખાયું. તે ખેંચેન, શીલી અને ઠાઠેલી બની ગઇ. શું કરવું તે કાંઈ સુઝે નહીં. કોઇ એક ખી આસામી એટલી હલ સુધી પાટકી થઇ શકે ને એક વાહલાં માદીકરાનો એમ જોરજીલમથી સદાનો વિયોગ કરાવે એ ખેઠુંદી વાત જાણે તેની અક્ષમમાં ખેસતી આવતી ન હતી.

તેણીને, એમ છતાં, હવે અચ્ચુચ એક ઝટકે ખ્યાલ થયો કે એમ કરીને શીલીપ તેને અજમાવતો કાંય નહીં હોય ? તેના પોતાને માટેનો તેણીનો પ્યાર સાચો અને બળવાન છે કે નહીં તેની ઠાલી અજમાવસ લેવાનો આ એક ફરેબ કાંય નહીં હોય ? તેમજ હોવું જોઇએ. તેણીએ વિચાર્યું કે તે કેટલી મુર્ખ કે અત્યાર સુધી એ ખરી વાતનો તેને ભાસ કે અભ્યાસજ થયો નહીં । તેના જેવો એક ડાહ્યોપાઠકો જવાંત એક ડુલબચ્ચાંની અદેખાઇ કરે ! કેમ અને ?

તેનો એહરો એ સુખભર્યાં અનુમાનોથી પાછો તાજગીમાં ખીલી નિકલ્યો. તે જોમ વધારે વિચાર કરતી ચાલી તેમ તેની જ્યાદા ખાતરી થતી રહી કે તેના પ્યારની યુલંદીને કસોટીપર કરી જોવાનો આએ શીલીપનો એક ફરેબ માત્ર હતો. તે હા કેહે તો તેના પ્રાણથી અધીક લીઝોથી કઠાપી તેને આંક પંદર દહાડા છુટું થવું પડે ખરું, પણ એ પોતાની પરીક્ષામાં ફત્તહમંદ ઉતરે ને શીલીપ માટે તેણીનો પ્યાર સર્વોપરી છે એમ તેણી તેની ખાતરી થવા દે તો તે અચ્ચું તેને વેહલુંજ પાહું આવી બેટવાનું છે એમ તેણીની સંપુર્ણ ખાત્રી સાથે ખાત્રી થતી ચાલી. જો તે એમજ ખાત્રીપુર્વક હતે કે લીઝોને તે ફરીથી કદી મલવાની કે જોવાનીજ નથી તો તે એ જીવમભર્યાં કરાવને એકમત થવાની દગલખાજીને કદી તાખે થતે નહીં—તે મીઠી થઇને જીઠી થતે નહી—ત્યારે તો તે શીલીપના પ્યારને ગમે એ કાસમે છેલ્લી સલામ કરતે, શીલીપ વગર ઝુરીઝુરીને મરી ખી જતે, પણ એ નિરાશ્રીત નાધલ્યાં બાળને તે પોતાથી એક પણ પણ વિખુટું થવા દેતે નહીં ; પણ જ્યાં હવે તેણીની એમજ ખાત્રી થતી હતી કે આ

બધો શીક્ષીપનો તેને અજ્ઞાતી જોવાનો એક ફરિયા માત્ર હતો તે પછી તેની મરજીને નમવામાં, તેણીને લાગ્યું કે, કશો એ વાંધો ન હતો.

લીઓ હતોજ એવો ખુશાલ તખીઅતનો, ખુબસુરત, હસમુખો ગળગોટો કે જે તેણે જીએ તે તેને આઢે ; અને એવાં એક બચ્ચાં પર, તેથી, તે ઉમરાવને તિરસ્કાર કે ઈર્ષ્યા આવે એ ધારવુંજ હસી કાઢવા જોગ હતું. વળી તેણીએ એક એવા ધનવાન ઉમરાવને રાજ રાખીને પરજીવાનાં પરીણામોનો ખી હરખથી ધુજતી છાતીએ એકાદ પલ ગંબીર ખ્યાલ કર્યો. તે હાલમાં ગરીબીનાં એક છેલ્લાંમાંછેલ્લાં પગઠયાં પર અવત્યાં મારતી હતી; એક વીધવા તરીકે આ એકલવાઇ હાલતમાં પારપડોશીને આધારે તેને રેહવાનું અને જીવવાનું ધણું જોખમભરેલું હતું. તેને પોતાની પાક હોરમતને વાસ્તે સદા ખીઠી ધુજીને આલવું પડતું હતું, અને ત્યારે આ રીતે એક લાયક જવાંન ને તે ખી એવા એક મોટા માનવંત ઉમરાવને પરજીવાનું તેવું સુખાચ્ય જે એક સ્વપ્ના જેવું સુખ હતું તેને તે કેમ ખોઠી દીએ ?

એ સુખનોજ માત્ર ખ્યાલ કરવાનો નહીં હતો. એ લમનાં પરી-ણામમાં લીઓને જે સંગીન લાભ થવાનો હતો તેનો ખી તેણે હેસાંનથી ખ્યાલ કરવો હતો. અગતકરીને તે ખાળકની કેળવણીમાં તેને જે કીમતી મદદ થઇ પડે તે બધું તેણે યાદ કરવાનું હતું, અને પરીણામમાં—અને પરીણામમાં તેણીએ મોડ શીક્ષીપની લીઓ માટેની ફરખાસ્ત, તે આંખ વીંચીને એકમત થતી હોય તેમ, બાહલ રાખવાનું નક્કી કર્યું.

તેઓ મળ્યાં.

ખીને દિવસે ઠરાવ પ્રમાણે ઠરાવેલે વખતે અને ઠરાવેલી જગ્યાએ તે ભવિષનાં વરખએર પાછાં એકઠાં થયાં, અને શીક્ષીપે તેના સેવટના જવાબની આર્જી કરી.

“ તમે લીઓને કાંઈ મોકલવાના છેઓ તે ખી તમે મને કેહશો કે નહીં ? ” તેણીએ પુછ્યું.

“ ત્યારે તું વાહલી લીઓને મોકલી દેવા કયુલ કરવાનાજ ઠરાવ પર આવીછ ? ” તેણે તે માતાના સવાલનો પાધરો જવાબ ઉઠાવી નાખતાં પુછ્યું, અને ગેડીએ જીવ પર એકમત ઉઠાવીને કહ્યું, “ હા. ”

“મારા નહાનકડા, મારા વાહલા, ફક્ત એક જે અઠવાડ્યાં વાસ્તે હું તારેથી જીઠી પડુંછ,” પોતાને માંથે આવતી આફતથી જોખખર નિરહોશતામાં તે હસતાં બાળકને પેટમાં ચાંપતાં તે રડતી માતા પોતાનાં કુપડાંનાં એકાંતમાં એકલી એકલી બોલતી હતી; “એ બધું તારાં સુખને વાસ્તેજ હું કરુંછ; તું મોટો થાય ને શીખી બણીને સુખી થાય તેનેજ વાસ્તે હું કરુંછ,” વિગેરે.

હીઓને ધણાં સુંદર ફ્રોક્માં સજ્જ કરેલો હતો. તેનાં બદન પરનાં ચીઠડાં ને વાવટા જેવાં કપડાં સદાનાં દુર થઇ ગયાં હતાં. શીલીપે ફક્ત તેનાં પુરતાં કપડાં ચપડાંજ કરવાને વાસ્તે નાણાંથી ખચખચ ભરેલી એક થેલી ગમેડીઝના હાથમાં મેળી, અને તેનું તે પરીણામ હતું.

ગમેડીઝનાં પારપડોશીઓ તે સુંદરીનું મોડું સુમાગ્ય હવે જાણુવા પામ્યાં હતાં. તેઓને અત્યાર આગમયનો પુરતો વેહમ ચાલુ થઇ ચુક્યો હતો, કેમકે અવારનવાર હીઓને તેઓનાં સ્વાધીનમાં એકસે છોડી પેલાં નાલાની બાણુના તે રોજના ધરમધકેલામાં પડી હતી તે સખણું તેમને વેહમાવાને ખસ હતું, કે જ્યારે વળી ફેટલાંક કનવારખોરાંઓએ તે તેને શીલીપ જોડે એકાંતમાં જોઇ અને પકડી પશુ કાઢી હતી !

તેઓ બધાં તેને માટે અવ્વલથીજ ઘણું સાફ માનતાં હતાં માટે તે છુપી મુલાકાતોનું એવું સુખી સેવટ આવેલું જોઇ તેઓ તેને ખાતર સર્વ કોઇ ધણાં રાજી થયાં. વળી એક એવા મોટા શ્રીમંત અર્લ જોડે તેનાં લગ્ન થનાર હતાં એ વાતની માહિતી થતાં તે તેઓની અભએખી અને હરખનો સુમાર રહ્યો નહોં. જણેજણુ તેને મુખારકપાદી આપતું અને તેની ખુશામદ કરતું રહ્યું. તેનાં શ્રેષ્ઠપણાંમાં અને શ્રીમંતપણાંમાં તે આ ગરીબોને અને તે “સફેદ ચકી” આગલનાં નિર્ધન પારપડોશીઓને યાદ કરતી રેહ એવું તેઓએ માંગી હીધું, અને એ લગ્નની ખાસ ખુશાલીમાં શીલીપની રજથી તે આખી ચાલીને પાદશાહી પરીણાગતની સુંદર ગમેડીઝે પોતે ઉપરની ઉપર રહીને એક મોટી જીઆફત આપી તે દીને તે મધુરીનો હર્પ જોયલો જોવાય નહોં તેટલો હતો.

હવે ત્રણ દિવસમાં લગ્ન કરી નાખવાનું નક્કી થયું હતું, અને લગ્નનેજ દાહડે હીઓને લેવા જે અબજા આવે તેને સપુર્દ કરી દેવાનો હતો. તેને માટે ગાડું ભરીને રમકડાં આબ્યાં હતાં, અને એક બાળકને ખરનો જોઇતો કરતો તહરૈવાર કીસમનો અસખાખ આબ્યો હતો, જે

બધું એડીઝની નજરોમાર પેક કરવામાં આવ્યું હતું. શીલીપ ખારતો હતો કે તે બાળકના સંબંધમાં એવી ઉદાર વૃત્તીથી કામ લેવાથી તે માતાનું જીવનદુઃખ ઝેર ધણું કમી થઈ જશે, કે જ્યારે એ બધી ખરચાણ મોહબતની નીશ્ચાનીઓનાં પરીણામમાં એડીઝ તો વધારે ભરોસાથી માનતો હતો કે તે બચ્ચાંપર શીલીપ કાંઈ રીતે ખદા હતોજ નહીં, અને પરણીને મેહેલમાં ગયા પછી આઠ પંદર દાહડામાં તો જરૂર પાણું તેને પોતાની ગોઠમાં સદા સુધી સાચવી રાખવા તેડાવી લઈ શકાશે.

એમ છતાં જીવનદુઃખને જખમ તેને માટે હજી બી ઓછો જણુન કે ઓછો જીવલેણુ નહીં હતો. તે અજાણ્ય એમ થતી હતી કે ‘જ્યારે લીઓને કોઈ લેવા આવશે ત્યારે હું આપીજ કેમ શકશ ?’ પણ શીલીપે ધણી સમજદારીથી કામ લીધું. તે તેને પોતા સાથે કાંઈક ખરીદી પર લઈ ગયો, અને જ્યારે તે પરવારીને ખુપડાંમાં પાછી ફરી ત્યારે તેણે જોયું કે તેનો વાહલો લીઓ અને તેને માટે તૈયાર કરી મુકેલો સઘળો અસખાખ કાંઈ આવીને ત્યાંથી લઈ ગયું હતું; અને પડોશીઓ આગલ એ શરમભરેલાં કંટાકટનું પોગલ ઉગાડું નહીં પડે તેટલા માટે તે બાપડીને પોતાનાં આંસુઓ ખંચાવી લેતાં ભારે જેહમત થઈ.

તેને તે પછી તે બચ્ચાં વગરનાં અને તેની મીઠી પટપટ વગરનાં એકલાં પડેલાં તે એકાંત ખુપડાંમાં ઉડ્યા વા વાગ્યા. એમ છતાં તે એકજ ઉમેદપર ધીરજ ધરી બેસી રહી, અને તે તેને એકાદ અઠવાડયાંમાં પાછો જોવાની ને મલવાની હતી.

તેજ દાહડે ખાસ લાઇસન્સથી એડીઝ ને શીલીપનાં લમ થવાનાં હતાં, અને લમની આગમય પણ શીલીપ જોડે મીલાકાત થતાં તેણીએ જ પેહલો સવાલ કર્યો તે એજ હતો—“વાહલા શીલીપ, અને જરા કહો તો ખરા કે મારા લીઓને કોણુ લઈ ગયું છે ને કાંઈ લઈ ગયું છે ?”

તેનો એકરો એકદમ ગંભીર થયો.

“તે ધણા માયાળુ હવાલામાં સારો ને સુખી છે તેજ જાણવાનું તારે વારતે બસ થવું જોઈએ,” તેણે ગંભીરતાથી કહ્યું. “તે હરતો-ખેલતો ગયોજ, અને તેથી હવે આપણા વચ્ચે આજ પછી એ વિશે જ્યાં વાત નહીંજ થવા પામે તેની તું વાહલી સંભાળ રાખજે.”

એમ છતાં તે કાંઈ સમજી નહીં. હજી પણ તે તો એજ અને

એમજ ધારતી હતી કે તેના પ્યારનું પોઠપણું અજમાવી જોવાનો આ બધો શીક્ષીપનો ફરેખ માત્ર હતો.

શીક્ષીપે લગ્નની ધામધુમ કરી કરી નહીં. ગમેડીઝ ખીજવર પરણતી હતી અને વળી તે સૌથી ગરીબ પંકતીની એક મોઢરદાર લાઇ આવતો હતો એ બધાં કારણોથી તુરત વેળા લગ્નની આગમ્ય એ લામ વિશે દૂશનેબલ સરકલોમાં કરી ખી યુનોચરા કે ચરચા તેણે યચા દીધી નહીં. તેણે ખાસ લાઇસંસથી એ લામની ગોઠવણુ કરી, અને તે બાજુનાં દેવલનો એક ખુટો પાદરી અને તેની બાયડી એ બેજ એ અજબજેવાં લામનાં સાહેદ ગુવાહ થયાં.

તે વરરાજનું નામ વાંચતાં તે પાદરીની આંખ અજબએખીમાં ચમકી ગઇ એક મોટો જાહેર જાણીનો અર્લ આ રીતે વગર ગડબડે ને વગર ધામધુમે પરણતો હતો તેથી તે અતીશય અજબએખ થયો, અને પછીથી શીક્ષીપે તેના હાથમાં તેની મેહનતનાં હામ તરીકે એક બાદશાહી રકમ સેરવી દીધી ત્યારે તેની તે અજબએખી હઠ વનાની ખુશાલીમાં ફરવાઇ ગઇ.

“મારી વાહલી ગમેડીઝ, ” તે પછી શીક્ષીપે તેણીને હૈયાં સરસી આંખતાં કહ્યું, “હવે તું મારી છે—મારી એકલાની ! તારા માટેના મારા પ્યારમાં હવે એક ખી હરીફ નથી.”—અને તેના લીઓની યાદ ગમેડીઝનાં ગલાંમાં એ સાંભળતાં તરત પાછી ખુચી આવી !

તેઓ લંડન ખાતે “હનીમુન” કરવા મયાં, અને લંડનના વેસ્ટ એન્ડ ખાતેના પ્રખ્યાત કાપડયાઓને ત્યાં ગમેડીઝના એક કાઉન્ટેસ તરીકેના સુંદરમાંસુંદર અને ઈંમતીમાંકીંમતી વાગાઓ મોટી તજજીમલ સાથે તાકીદના ઔરડરોએ તૈયાર કરાવામાં આવ્યા, કે જેનાં પરીણામમાં કાઉન્ટેસ લીસ્ટર સીદક ને સાટીનના પોશાકોમાં, જીંચી બનાવતનાં શુઝ અને હાથપગનાં મોજાં સાથે, બાળમાં જળકતાં જવાહીરો અને ગલાંમાં ઝલેહ આપતાં ધરૈણુંઓ વચ્ચે એક નવીજ અબળા બની ગઇ.

નખરાંબાજ નસીબ એક આંખના પલકારામાં શું નથી કરી શકતું ? કયાં તે આગલની મુફલેસ, મોહતાજ, નિર્ધન કપડાંવાલી ચીઠડેહાલ ગમેડીઝ અને કયાં કાઉન્ટેસ લીસ્ટર ! તે પોતે પોતાનાં આ મુબાગ્ય માટે અકલ્લથી હેરત રહી.

તેની સુંદરતા તેની નિર્ધનતામાં જે અનઅભવેથી ઝમક આપતી હતી તે આ નવા ફરફારો વચ્ચે કાંઈક નવી ઝલેહ આપતી થઈ, અને તેનો ભરથાર પોતે પણ તે જોઈને છક થઈ ગયો. એમ છતાં ઠીઓ વગર સુંદર ગ્નેડીઝ જરા એ સુખી હતી નહીં. તે બાળક જે તે માતાને આ અદ્ભુત ફરફારોમાં જીએ તો પોતાની નિર્દોષતા વચ્ચે કંટકું બધું મળ થઈ જાય તેનો તેણીને ખ્યાલ થયા વના રહ્યો નહીં.

તેઓ “ રેનવોલ્ડ ” મેહલમાં જવા આગમ્ય લંડનમાં થોડુંક સુધી થોપ્યાં, અને તે દરમ્યાનમાં તે ઉમરાવે પોતાની માનવંત મોહરદારને વારને સાહેલીઓ અને દાયાઓ રાખવાની ફેશન સુજબની કાલજ કરી. ગ્નેડીઝ તે બધાંથી ધણી હેરત રહી. એટલો બધો પૈસો, એટલો બધો વૈભવ, એટલો બધો ભપકો દુન્યામાં હોઈ શકે એ ખી જાણે તેને ખબર ન હતી ! લંડનની મોટાઈએ તેને છક છક કરી મેલી. તેની ઉપર જે દાગીણાઓ અને ધરેણાઓના વરસાદ વરસ્યો તેનાં તે નામ વડીક હજી તો જાણતી ન હતી !

તેણીએ ધણીજ સહમજદારીથી કામ લીધું. પોતાનાં અજ્ઞાનપણાંથી હસીમાં આવી જવા જેવું તેણીએ કથુંજ કર્યું નહીં. પોતે અચલ એણી અને તેજ પુદ્દીની હોવાના સખએ તે જે જોતી તે હેયાંમાં ઉતારતી અને શીખતી ગઈ, અને એ રીતે મોટે ઘેરને લગતા તાજમતવાળ અને ફેશનનાં ફાંફાંમાં પ્રવીણ થવાને તેને ધણું મુશ્કેલ થયું નહીં. ટેબલનો એટ્રીકેટ અને ટ્રાઈગરમને લગતી ક્રિયાઓ વિગેરે સધણું તેના ભરથારે તેને હેતથી શીખવ્યું, અને એક વાર શીખ્યા પછી તે એક ખી વાતમાં જીલ કરતી કે ગોવું ખાતી નજરે આવી નહીં.

એ રીતે તે દરેક બાબતમાં સહમજદાર અને પાહવરદી થઈ ત્યારેજ પોતાનાં દોસ્ત આશનાઓનાં સરકલમાં એ લગન જાહેર થવા દેવાની લોર્ડ લીસ્ટરે ઉદ્ધ અતલાવી. હવે કોઈ ગ્નેડીઝને અસલમાં ડાકટર ડેવીડ હાર્ટમેન્ડની બધરી તરીકે ઓળખે એ જાણે બનવાજોગજ ન હતું. તે હલકી જીંદગીને નાપસંદ સફે ગોયા નીરતીની નાબુદગીમાં નખી ગયો હતો. તે કોઈ ખી મોટે ઘેરની જન્મથી મોટાઈમાં ઉધરેલી જેવીજ એક પાહવરદી નાજનીન થવા પામી.

હવે તેઓ, તેથી, “રેનવૉલ્ડ” ખાતે ગયાં, તે ત્યાં તેમના જવા આગમન એ લગ્ન જાહેર થઇ ચુક્યાં હતાં વારતે એ નવી કાઉન્ટેસર્ન્ટ સુખારક આગમન લોકો ઉત્સુકી જોઇ રહ્યાં હતાં. લોર્ડ લીસ્ટરની ખીસીઆર જગીરનાં બધાં બરમાહુતોએ પોતાની નવી શેઠાંણીને મોટા પાયાપર “વૅલકમ હોમ” નો આવકાર આપવાની ગોઠવણો કરી હતી, અને ફેવલોના ધંટો ખુશીના નાદમાં ગાજી વાજી રહ્યા હતા.

તેઓ અત્યાર સુધી લંડનમાં એક મોટે વાંધેનાં હોટલમાં ઉતર્યાં હતાં, પણ “રેનવૉલ્ડ” મેહલની મોટાઇ અને શ્રીમંતપણું જોતાં સુંદર ગ્લેડીઝનો એહરો લાગણીઓના આવેશમાં એકાંક પણ શીક્ષા પડ્યો. “આ મેહલ શું તમારો છે, શીતી પ ?” તેણીએ પુછ્યું.

“મારો તેટલોજ તારો,” તે બરથારે હેતથી કહ્યું; “હવે એ બધું માઈ નહીં પણ તાઈ છે. તું આએ બધી મારી ગરીબરી શાહન-શાહતની સાહેબી કરતી શેઠાંણી અને રાજ કરતી રાણી છે.”

તે મેહલને લગતા નોકરનધરોનો રસાલો કે જે એક આખી પલતણુની પલતણુ હતી તે જોતાં ગ્લેડીઝનો જીવ જાણે ગભરાઈ આવ્યો। તે આખા મેહલનો ભપકો અને મોટા કુશાદે ઓરડાઓનો ઠાઠમાઠ જોતાં તેની આંખ છક થઇ ગઇ, અને એ બધું છતાં—એ બધાં મોટાં આવતાં સુખની ખાત્રીપુર્વક ખાત્રી છતાં તે તેનાં જીવરનાં અંતરમાં એક ક્ષણુ ખી સુખી નહી હતી, કેમકે તેનો વાહલો બેટો લીઓ તેની ગોઠમાં ન હતો.

પ્રકરણ પ મું.

ગ્લેડીઝની દાયાઓ અને ખીજાં નોકરનધરો અવારનવાર તેને ઉડાસ અને એકલી ગમ કરતાં જોતાં, અને ત્યારે તેઓ તાણુમ થતાં કે આવી એક સુખવાસી અખળાને એવું મનનું છુપું દુઃખ તે શું હોવું જોઇએ ? તેઓને કેમ ખબર પડે કે તે બધા પૈસાના વૈમવ અને શ્રીમંતપણાંના ઠાઠ છતાં, નોકરોની તાબેદારી અને લોકોની ખુશામદ છતાં, આસપાસનાંઓનાં માન અને ધણીનાં વાહલ છતાં તેનાં વાહલાં બધાંની જુદાઇના ગમમાં તેનું જીવર સદા જળીતું રહ્યું હતું ?

તે બોલતી ન હતી, પણ જીવરમાં બહુ બળતી હતી. લીઓની

હરીઆદની ચીસ દિવસે કે રાત્રે, ભગતાં કે ઉધતાં જાણે તેના કાનમાં વાગ્યા કરતી, અને તેથી તે હદ વનાની દુઃખી રહેતી હતી, કે જે દુઃખ ધ્યાનથી જોનાર અને તપાસનાર અને તેનો પોતાનાં મનને ગમે એવો ભાવાર્થ એસાડનાર તેનો એક શત્રુ તે મોટા મહેલમાં તેની પુઠે પડ્યો હતો. તે લોડ ઓલખઈ હતો. એ જવાન હવે પછીના લોડ લીસ્ટર તરીકે શીલીપનો વારસ થઇ ગ્લેડીઝનાં અત્રે આવ્યા આગમ્યનો અત્રે આવી રહેલો હતો તે વાંચનાર યાદ કરશે. તેને ગ્લેડીઝ જરા થઇને ગમતી ન હતી. એક વખત તેને વારસ નહી કરવા પછી લોડ લીસ્ટરને પરણવાનો હકજ નહી હતો એવું તેનું મત હતું । તે હંમેશ એ વાતને વારસે વીહલો પડતો રહ્યો હતો, અને તેનો મોટો સધીઆરો અને મોટી ખુશાલી એજ હતી કે લક્ષ્મી ગુસરીના ખ્યાલથીજ લોડ શીલીપ સુગાઇ ઉઠતો હતો. એ રીતે "રેનવોલ્ડ" મહેલમાં આવ્યા પછીથીનાં પાંચ પાંચ વરસ તેણે નીરાંતમાં ગુજરયાં હતાં, અને હવે જ્યારે એ ઉમરાવ શીલીપ પરણે એવો કશો એ સંભવ નહીં હતો ત્યારે ગ્લેડીઝે પરણીને એ પોરયાનો તરાપો દુખાડી નાખ્યો હતો તેથી તે તેનો શત્રુ થયો હતો.

તે બાહેરથી તો મિત્ર હતો. શીલીપ ને ગ્લેડીઝના તાબેદાર તરીકે તે તેઓનો પડતો બોલ ઉપાડી લેતો, અને નમાનો, કહ્યાસાર અને વધાદાર દેખાવાના ઢાંગ કરીને તે તેઓપરથી ઓઢાઇ પંઠરાઇ જવાનો દેખાવ કરતો હતો; પણ ખાતેનમાં તે ગ્લેડીઝનો મોટામાંમોટો શત્રુ થયો હતો. તે જવાન માહયુજને ત્યાં છોકરાં થાય અને તેનો હોઠ સુધી આવેલો સુખનો પ્યાલો ધોળાઇ જાએ તેની તેને હવે રોજ-જરોજની ચીંતા થતી રહી હતી. એટલામોટે તે એ જોડાંમાં કાંઇ ખી રણુ પડે એવું શોધવાને વારસે બહો ખંતી થયો હતો, અને તેથી ગ્લેડીઝપરની છુપી નીગાહદારીમાં જ્યારે તેણે પકડી કાઢ્યું કે તે એકાંતમાં કાંઇ છુપ્યાં મોટાં દુઃખથી મુજતી ને જળતી રહેતી હતી ત્યારે તેને કેટલીક હદ સુધી નીરાંત મળી ને ધીરજ વળી. 'આ પોરીના સંબંધમાં કાંઇ ખી બેદ છે ખરો,' તે મનથી પટપટ્યો, 'અને હું જે તે બેદ કાઢું નહીં' અને મારા લાભમાં તેનો ઉપયોગ કરું નહીં તો હું મારા બાપનો બેટો નહીં.'

મહીનાએ ગપ્પી ગયા. નાચતીબેલતી વસંત શુ પાછી માંચે

આવી. ગ્લેડીઝ રોજ પોતાના ભરથાર આગળ પોતાનાં બચ્ચાંની વાત કરવા ચાહતી, પણ તે વિશેનો તેનો હૃદ વનાનો અણુગમે જોષ તેની જ્યાં ખંચાઈ જતી. તેનો ખાવંદ પ્યારની પ્રતીમા હતો. તે તેના પર હૃદ વનાતું વાહલ રાખતો જણાતો હતો. તેની સુસતી અને દુન્યાદારી માટેનો આગલો કંટાલો હવે દેડે થઈ ગયાં હતાં. તે એક ઉપ્યોગી ને ઉદ્યોગી ઉમરાવ તરીકે હવે શહેરીઓમાં નામદારી કરી શકતો હતો. એ નવી મોહરદારનાં સુખમાં સુખી ને હવે અતી ધણો ઉલટમંદ અને મેહેનતુ થયલો જણાતો હતો.

તેણીની ચતુરાઈથી બી તે ધણો અજાણ્ય થઈ રહેલો હતો. પેલા ગરીબ ડેવીડ હાર્ટ્લેન્ડની બધરી તરીકે ગ્લેડીઝને પોતાની તેજ ખુદિનો પ્રકાશ આપવાનો ઠઠી પ્રસંગ થયો નહીં હતો, પણ આવા સંજોગમાં તે તેના ધણીને કામકાજની, મદદગાર અને ઉપ્યોગી થઈ પડી, અને તેની સલાહ અને સમજદારીથી તે ઉમરાવને ખરેખર કીમતી મદદ થવા લાગી. જો તેને પારલામેન્ટનું એકાદ બાપાણુ તૈયાર કરવાનું હોય તો તે માટે પહેલાં તે પોતાની એ ચતુર મોહરદાર જેડેજ વાદવીવાદ કરી નક્કી અનુમાનોપર આવતો. વળી ગ્લેડીઝ પોતે પણ તેને દરેક વાતે હાલ તો સુખી ને ખુશી રાખી પોતાની મતલબ આપંદા કાઢી લેવાની ઉમેદ કરતી હતી. તે ધારતી હતી કે એમ કરતાં તે પીગળશે, અને તેના લીએને તેને પાછો સપુદ કરશે.

એક દિવસ એમ કરતાં અંતે એ વાત કાઢવાનો તેણીને ધણો ખુશનુમા પ્રસંગ મળ્યો. તેઓ અને તે મોટા મહેલના ટ્રોઈગરમમાં એકલાંજ હતાં. તે રાત્રે ખાનાંપર તેઓએ ધણુંક દોસ્ત આશનાએને મેહમાન નોતરયાં હતાં, અને તેઓ બધાં તરતનાંજ વીલાય થયલાં હતાં. ઓલબર્ટ પણ ખાગમાં ઉતરીને પોતાની સીગારની મોજ મોગવવા તરતનોજ નીચે ગયલો હતો, કે જ્યારે પોતાના શોબાયમાન પોશાકમાં, ખભાં સુધીના ખુબસુરત ઉધાડા હાથે સાથે અને છાતીપર ઝલકતાં ઝવાહીરો વચ્ચે, આલમાં ખોસેલા ઝગઝગ કરતા રટારોની ખુબસુરતીમાં તે પટલી, સીઢી, ઉચી ગ્લેડીઝ ધણી પરીસુરત દેખાતી હતી, અને તેનાપર તેના ખાવંદનું હેતથી ધ્યાંન ખેંચાતું હતું એમ જોષ તે પોતે પાધરી હવે ઉલટમંદ બની તેની પાસે ગઈ.

પ્રકરણ ૬ હું.

“ તમે શું જોવો છ, બહાલા શ્રીલીપ ? ” તેણે આગળ જઈને નર-
માસથી પુછ્યું.

“ હું તારી મોઢક ખુબસુરતી જોઉં છ ને વખાણું છ, ” તેણે મોજથી
ને મગરૂરીથી કહ્યું; “ જાણે મારાં ધરમાં સુખનો સુર્ય ઉગ્યો છ । ”

“ એટલું બધું ? ત્યારે મેં તો એ તમારા પર જાણે હેસાંન ઠીધું ? ”
તેણીએ હસીને મળકથી કહ્યું.

“ હું તો એમજ માનું છ, ગ્લેડીઝ, ” શ્રીલીપે પ્યારથી જવાબ ક્યાં.

“ ત્યારે તેના બદલામાં હું જે માંગુ તે બખશવાની તમોને
કરજ છે ? ”

તેણે તેના પ્યારા હાથો પોતાના હાથમાં લીધા, અને હેતથી કહ્યું,
“ સુખેથી માંગ; તુંને જે જોઈએ તે માંગી લે, અને તે હું તાબરતોજ
મંગાવી આપશ. ”

“ ત્યારે મને તો મારો લીઆ જોઈએ છ, ” તેણીએ નીચી નજરે ને
ગદગદ કહે કહ્યું. “ ઓ શ્રીલીપ, એમ ના કરો ! આખી દુન્યાની દોહત
અને આખી દુન્યાતું સુખ મને મારાં બચ્યાં વગર અકાંઈ છે. મને મારો
લીઆ પાછો આપો ? ” તેણીએ કાકલુદીથી માંગી લેતાં કહ્યું.

પણ તે આગળ બોલતી હબતીને ચુપ થઈ, કારણ કે તે ઉમરાવનો
ખુબસુરત એહરો ગુસ્સાથી લાઝ જુડ જોવો થઈ ગયો ! તે પોતાની
ખેઠકમાંથી ઉઠ્યો અને ગ્લેડીઝને પોતાની આજુમાંથી હકાડી દેતાં કહ્યું,
“ હજી તારું એ દીવાનાપણું જતું નથી ? હજી તું એ વાતમાં મને સતાવતી
બંધ થતી નથી ? હું તુંને આટલાં હેતથી આહું છ તે મારો પ્યાર બસ
નથી કે તું એક એબદસા જેવા પોરયાના પ્યારમાં હજી તબલી મરે છ ?
તું મને ધણેજ ગુસ્સો ઉપજાવે છ. આપણે તો જાણે કંટ્રાકટ કરી ચુક્યાં છ.
હું નહીં ધારતોતો કે તું હવે ફરીથી કોઈ બી દહાડે એ વાત પાછી
કાઢશે, અને તે પોરયાને પાછી મળવાની ઉમેદ કરશે । ”

તે ચુપ થઈ ગઈ. તેનાં બદનમાં લોહી જામીને બંધાઈ જતું હોય
એમ લાગ્યું !

“ શ્રીલીપ, ” તેણે રડમસ કહ્યું, “ હું બી નહીં ધારતીતી કે તમે

એવા સખખત થશે. તમે એમ ખરું ને ખરાં દીલથી કરવા માંગતાતા એવો હું અભાગણીને ખ્યાલ નહીં થયો. મેં તો એમજ ધાર્યું તું કે તમારે માટેના મારા ખ્યારને ખાતર તમે ગને અજમાવી જોવોજ, ને પરણ્યા પછી મારા લીએને તમે વેહલોજ અને પાછો સપુર્ણ કરશો !”

“ એવાં વાહીઆત અતુમાનો તેં કીધાં તેમાં મારો કસુર નથી,” તેણે ખીજવાતથી કહ્યું. “ હું એવી અમતની વાતને તું ધારેજ એટલી તુચ્છ ગણતો નથી. મેં તુંને મારાં કારણો વટીક સમજાવ્યાં છે. એક તો મારે વાસ્તેના તારા ખ્યારમાં એક ખી હરીફ હું ખમી શકું એમ નથી—પછી તે હરીફ ભક્ષે ને એક અચ્યું હોય; ને ખીજું તો તારી આગલી તે છેકજ હલકી પંકતીની જીંદગીની યાદ લુસી વાલવાનું ધણું જરૂરતું હતું; જે તે છોકરો જે આપણી સાથે હોય તો કોઈ કાલે ખી થઈ શકે નહીં. તે અચ્યાંને લીધે તારી આગલી જીંદગીના અધા ખુલાસાએ આપણાં ઉંચ સરકલનાં હાલનાં દોસ્તઆશનાઓમાં આપણને અવારનવાર આખ્યા કરવા પડે, અને તે ખેજલતને મારાથી પુગાય એમ નહીં હતું. ત્યારેજ તો મેં તુંને મારી “ચોઈસ” માટે વિચાર કરવાનો વખત આખ્યો. હું કાંઈ તુંને જેરજીલમથી તારી મરજીની ઉપરાંત પરણી લાવ્યો નથી ? તે અચ્યાંને જે તું નાકખુલ નહીં કરે તો અને નાકખુલ કરવા મેં તુંને નાખીનાખીને કહ્યું હતું, અને જેકે તારી અને મોહીની લાગેલી હોવાથી તારા વગર હું કદાપી જીવી શકતે નહીં, તોખી તે અચ્યાંને અહીં લાવવાની ખેજલત સાથે તો હું તુંને પરણવા કદી ખી એકમત થતેજ નહીં !”

તે અખજાનો ખુખસુરત એહરો હદ વનાનો દર્દમંદ ને દુઃખી દેખાયો.

“ અને હું ખી તમેને કસમપર કેહુંજ, શીલીપ, કે જે હું જાણતે કે તમે એમ ખરાં દીલથીજ કામ લેવા માંગોજ તો હું કદી ખી તમેને પરણવા ને તે મારાં કુલ અચ્યાંને સદા સુધી છોડી આવવા કખુલ થતેજ નહીં,” તેણીએ તોરથી કહ્યું. “ મુજ હું અભાગણી ! અધો વાંક મારોજ છે. મેં પેહલે ધાર્યું કે તમે ખરાં દીલથીજ કેહોજ, પણ પછી ખોદા જાણે અને કેમ એ નેહસ્ત વિચાર આવી ગયો કે તમે મારી અજમાયસ લેવોજ ! એ એટલું ઘાટકી અને એટલું અકુહરતી હતું કે તમે મારાં અચ્યાંને મારી પાસે ખરેખર ત્યાગ

કરાવવાનું મંગોળ એવું તો જાણે અને લાગ્યુંજ નહીં ! એક માતા જે પોતાનાં બચ્ચાંને પોતાનાં ગમે એવાં સુખ સાર છોડી આવે તે મીઠી નહીં પણ જુઠી હોવી જોઈએ, ને હું હીણભાગ્યની તે જુઠી ગાતા પુરવાર થઈ ! ”—અને તે રડવા લાગી.

“ હવે એ તકરારને વાસ્તે ખી ધણું મોડું થઈ ચુક્યું, ગ્લેડીઝ, ” તે ઉમરાવે તોચ્છડાઈથી તે તકરારપર તાહું પાણી નામતાં કહ્યું.

“ ઝો, તમે કેમ જુઠી જઈ શકતા હોશો કે માએ ને દીકરાદીકરીનાં જીવન ખુદા એકસરખાં સાથે સીવી લેજી, અને જે એકને જખમ કરે તે બેઉને જખમ કરેજી ? ” તેણીએ જીકર કરી; “ તમે કેમ માની શક્યા કે હું માઈ જીવન ચીરી નાંખીને મારાં બચ્ચાંને ફૂંકી દેઈ શકશું ? ઝો મારા લીઓ ! મારા લીઓ ! હું તુંને કેમ જુઠી શકું ? ”—અને તેતું કદપાત ધણું ઉદયબેદક થઈ પડ્યું.

“ ગને તારી એ આજની મુરખાઈ જરા ખી ગમતી નથી, ગ્લેડીઝ, ” તે ભરથારે પરણી આવવા પછી હવે પેહલીજ વાર એટલા-બધા ગુસ્સાથી કહ્યું. “ તું આપણા વચ્ચેનાં કંટાકટના કરારો જુઠી ગયતી દેખાયજી. ”

“ આપરે જે દાહડે આએ મહેલમાં આવ્યાં તે દાહડે ગાડીમાંથી ઉતરતાં મેં એક બચ્ચાંની ખુશાલીલરી ચીસ સાંભળીતી, ” ગ્લેડીઝે કહલાત કરવાતું જરી રાખ્યું, “ અને હું સમજી કે મને અજબ અને ખુશી કરવા તમે લીઓને આપણી આગમચથી મેહલમાં તેડી રાખેલો છો; પછીજ મને જણાયું કે તે ચીસ તો આપણી ગાડી આગળ આપુને જોવા સાર જમા થયલાં અલદાતુ કોકોનાં ટોલાંમાંની એક બધરીના હાથમાંનાં બાળકે પાડી હતી, અને ત્યારે માઈ હરખભચ્યું જીવન ઉંડી ઉદાસી ને નાઉમેદીમાં નામુરાઈ થઈ ગયું ! ”

તે ઉમરાવે ગુસ્સા વચ્ચે, કશો ખી જવાબ કર્યા વગર, પીઠ મરડીને સાંભળ્યા કીધું.

“ વાઈ તે બચ્ચું હાલમાં કાંહાં છે ને કાણુના આશરામાં છે તે તો મને કહો ? ” તેણીએ જરા વાર થોખીને પુછ્યું.

“ તે કહવામાં કાંઈ કાપદો કે સાર નથી, ” તેણે તીખાસથી કહ્યું, “ અને જો આપણા વચ્ચે સંપ અને સુખ સમવાયકું રહે એવું

તું જરા ખી ચાહતી હોય, ગ્નેડીઝ, તો હજી ખી અને આએ છેલ્લીજ વાર હું તુંને એતાઉંછ કે તે કંગાલ ખચ્ચાંને લગતી એ મોટી નાપસંદ વાત ફરીથી કોઈ ઠાહડે ખી મારી આગત્ર કાઢતીજ ના । ”—અને એમ કેહતાં ગુરસાબેર તે રડતી તવલતી માતાને તે દીવાનખાનાંમાં એકલી છોડી તે તુમાખી ઉમરાવ ખાહેર ચાલી ગયો.

આહા, એક માતાનો પ્યાર ! એક મીઠી માતાના પ્યારતું મહત્વ ! એ બેમુલા પ્યારની ખુલાંઠી તેની ખરી અસરો વચ્ચે કષ્ટ ક્ષમ ચીતારી શકે ?

પ્રકરણ ૭ મું.

લોડં લીચરે એ કન્યા પછીના દિવસે ગ્નેડીઝને તે તકરારની પાછી કશી યાદ આપીજ નહીં. તે જાણે કશું બન્યુંજ રહીં હોય તેમ અસલ જવો હેતવતો અને પ્યારબર તેણીને મળ્યો. ગ્નેડીઝ એક માતા તરીકે પોતાનાં ખચ્ચાં માટે એ પ્રમાણે વહાલથી વીહલી પડે એ તેણે ધણું સ્વભાવિક માન્યું. એ તેને ગમ્યું પણ ખરૂં. જો ગ્નેડીઝ પોતાનાં મોટાં નવાં સુખમાં પોતાના ખાળક એટાને કદી બેપરવાહીથી વીસારીજ આપતે તો તે અખળા તેનાં મનમાં અને મતમાં ધણી ઉતરને; પણ એ અકુદરતી બેપરવાહી એ સુંદરીમાં નહોં જોઈ તેથી તે રાજ થયો—જોકે લીઓને પાછો બોલાવા કે તેને તેની માતા સાથે મેલવવા માટે, આગળ કહેલા સખબોને લીધે, તે પોતાના ઠરાવમાં હજી એ જવો ને તેવો મુસ્તકામ રહ્યો હતો.

ગ્નેડીઝ તો, એમ છતાં, મિજબજમાંજ રહી. તે કે જો અત્યાર સુધી એક હેતવંતી મહેરદાર હતી, ખેલતી ને ખુશાલ હતી તે હવે શાંત અને મગર થઈ ગઈ. તેણીએ એ તકરારના સંબંધમાં પોતાના પરણ્યા ખાવીંદ સાથે કન્યો કયાં કરવાતું વાજખી માન્યું નહોં, અથવા તો તે મેહલમાંથી જતી રહેવાતું ખી તેટલુંજ નામુનાસેખ જણ્યું. તે ફક્ત પોતાની વર્તણૂકમાં શાંત, સુરત અને ઠંડી થઈ ગઈ. તે ધણું કરી એકાંતમાં પડી રહેતી. તે અગત જોગીજ વાત કરતી અને જરૂર જોગાજ ફુકમો આપતી. એમ છતાં તેણીનામાં એ ફેરફારો એટલા તો ધીમા થતા ગયા કે તેણીના પ્યારમાં હર્ષ-ધેલા અનેલા ઉલટમંદ ઉમરાવ લોડં ફીલીપે તે કશા જોયા કે જાણ્યા નહોં, અથવા જો જોયા કે

જાણ્યા હોય તો પણ તેણે તે કશી રીતે ગણ્યકળ્યા નહીં. તે ખાત્રીથી માનતો હતો કે વખતના વેઠવા સાથે ગ્લેડીઝને એ જખમ રૂઝ આવી જશે, અને તેણીને એ ગમ ફેરે થઈ જતાં તે આગળ જેવીજ પાછી ખુશાલ, રમત્યાલ અને હસ્તી રમતી થઈ જશે. તે હેમક ! એક માતાના મોટા પ્યારનું પ્રખળ અને મહત્વ તે શું જાણે ?

પણ ગ્લેડીઝમાં થતો ફેરફાર તેણીનાં લોહીને તરફથી શત્રુ જવાંન આલખટ એક બિદલીની આંખોથી જોતો અને તપાસતો રહ્યો હતો. તે એ જોઈ મનથી ખુબ હરખાતો હતો. ગ્લેડીઝને સદાનો શોકનનક દેખાવ તેને માનવાને લક્ષ્યાવતો હતો કે લૉડ શીક્ષીપ જોડે પરણવા આગમ્ય તે દોષ ખીજને ચાહતી હોવી જોઈએ, કે જે પ્યારનો વિયોગ તેને આ રીતે મનથી મુંઝવતો અને છુપી રવેસે સંતાપતો રહ્યો હતો. એ નહીં તો, તેણે પોતાનાં મનથી તકરાર ઉઠાવી કે, એ શોકા-તુર અઠાઓનો ખીજે ભાવાર્થજ શો હોય ? એટલામાટે તેણીની એ “એવશાઈ”ના બેદને પોહોંચવા અને તે પુરવાર કરી આપી વરવહુ વચ્ચે વિયોગ કરાવા જોગા મોહતના પછાડમાં તે હેમક મસ્ત બન્યો.

અંતે લૉડ શીક્ષીપ બેચેન થયો. તે ધારતો હતો તે કરતાં તેની ગ્લેડીઝ દીન ઉગતે વધતી અને વધતી શોકમાં ને દુખમાં ગીરફતાર થતી દેખાઈ, અને ત્યારે તેણીને એક “ચેન્જ” આપવાની મતલબથી તે પોતાની જોડે તેણીને લાંડન લઈ ગયો. તે વખતે લાંડનમાં મોહસમ ખુલી ચુકી હતી, અને એવી એક ખુબસુરત કાઉન્ટેસનાં ત્યાં જવાથી આગેવાંન સોસાયટીમાં ખુશી, અજબખી અને વખાણુનો એક મોટો હોકારો થઈ રહવાની તેને સંપૂર્ણ ખાત્રી હતી.

“ગ્લેડીઝ,” એક દિવસે તેણે તે ઉપરથી નારતા પછી તેણીને કહ્યું; “તારે માટે મેં એક મોજ નક્કી કીધી છે.”

ગ્લેડીઝની આંખો ખુશીથી ચમકી નિકળી ! ‘એક મોજ નક્કી કીધી ?’ ત્યારે તો તે, તેણીને લાગ્યું કે, તેના વ્હાલા લીઓ જોડેની તેણીની મીલાકાતજ હોવી જોઈએ ! તે સિવાય તેને એવી ખુશી કરવા જોગી ખીજ મોજ શી હોય ?

“લાંડનની મોહસમ ખુલી છે,” તે ઉમરાવે તેણીના વિચારો સમજ્યા વગર ઉલટમંદ જરી રાખ્યું, “અને આપણે હવે લાંડન જઈશું; ધણી મજા પડશે.”

ગ્લેડીઝની આંખમાંનું તેજ સખી ગયું. લંડનમાં તે શું શું જોશે અને અનુભવશે તેનો એક “બકારો” ઉલટમંદ શ્રીલીપે હજી એ જાણી રાખ્યો, પણ તે સધળું સાંભળવા માટે જાણે સુંદર ગ્લેડીઝના કાન બેહર મારી ગયા હતા !

“તુંને લંડન જવા ગમશે કેની ?” અતે તે ઉમરાવે મોંઢે ચઢી સગલ ક્યો.

“તમેને જે ગમશે તે મને પણ ગમશે,” તેણીએ કશી પણ ઉલટ ખતાગ્યા વગર શાંતપણાંથી જવાબ દીધો.

તેઓ લંડન ગયાં.

બેલગેરયામાં જવાન લોર્ડ લીસ્ટરનો સસેકસ માહેલા મેહેલ “રેન-વૉલડ” જેવોજ એક મોટો મેહેલ હતો. તે એક મોટું આવીશાન મકાન હતું, અને તે હાલમાં ગ્લેડીઝનાં માનમાં લોર્ડ લીસ્ટરે નવા ફેરફારો અને નવા સરસામાનો સાથે નવેસરથી સજ્જ કરીને આરાસ્તા કરાવ્યું હતું.

લંડનની એ “સીઝન” માં સુંદર ગ્લેડીઝે ખુશીનો એક મસ મોટો હોકારો મચાવી મુક્યો. લોકો તેણીપર મરી શીટવા લાગ્યું. તેણીની અજબજેવી મોહક સુંદરતાની તારીફ જણેજણ્યુ જગેજગ કરતું રહ્યું, જે ગ્લેડીઝનાં નાસખર જીગરને એક જાતની સતાવણી માત્ર પુરવાર થઈ. “ક્રેડર ઉડસ” નાં ખેતરોમાંની “સફેદ ચકી” આગલનાં મરીબ ઝુપડાંમાં ગરીબાઈ વચ્ચે જન્મ આપેલા પોતાના બાળક ખેટાને હાલના પોતાના પૈસા ટકાના મોટા વૈભવ વચ્ચે પણ તે એક પલ વાર ખી વીસારી શકી નહોં. તેણીના કાનમાં તે મા વગરના બાળકખેટાની કુખ્યારી ચીસો રાતદીસ ગણ્યુગણ્યુ વાગ્યા કરતી હતી !

તેની મહોરદારની સુંદરતાએ લંડનની આગેવાંન સોસાયટીમાં જે ઘોંઘાટ કરાવ્યો તેથી તે તુમાખી અર્લ ધણો મગરર અને રાજી થતો જણ્યુયો, મગર તેણે ચાહ્યું કે તેની પરજોતર હતી તે કરતાં કંઈક વધુ ઉલટમંદ દેખાય, અને તે લેતી હતી તે કરતાં મોજશોખમાં કંઈક વધુ ખુશાલીથી ભાગ લઈ શકે !

તેઓ એક દિવસે લોર્ડ ચેસ્ટરને ત્યાં સેહેજ મીલાકાતે ગયાં. એ લોર્ડ ચેસ્ટરને નાહનાં નાહનાં હોકારાંઓ હતાં જેમના પર તે બાળકાની

માતા મરી શીટતી હતી. કાંઈ ખી મીલાકાતે આવનારને તે મોટાં હેત અને ઉકમાઇથી પોતાનાં બચ્ચાં ખતાવતી અને ઝોળખાવતી, અને એ તેણીની ઘેલમ્છાને માટેની ખીનમાહીતગારી વચ્ચે શીલીપ તેની મોહર-દારને લખને એક સહવારે લૉડ ચેસ્ટરને ત્યાં મીલાકાતે ગયો.

“ લેડી ચેસ્ટર ઝોળખાણુ કરવા જોગ ખાંતુ છે, વ્હાલી ગ્નેડીઝ, ” તેણે કહ્યું. “ એવાં સહમજદાર સરકસોમાં તું બેલાતી રહે તે ધણું જરૂરનું છે.”

લૉડ ચેસ્ટરને ત્યાં અરસપરસ કટલીક ખુશમિજાજ વાતચીતો થવા પછી એકદમ તે ઉમરાવ ખાંતુએ પુછ્યું, “ લેડી લીસ્ટર, તમેને છોકરાં ગમે કે ? છોકરાંપર તમેને હેત આવે કે નહી ? ”

ગ્નેડીઝનું જીગર આ પાધરા સવાલથી છેદાઇ બેદાઇ ગયું !

તેણી મુસ્કેલાઇથીજ જવાબ દઇ શકી. અતે પોતાની લાગણીએને, એમ છતાં, જેમ તેમ કાપુમાં લાવી શીકકું હસ્તાં તેણે કહ્યું, “ હા જી, બચ્ચાં કાણુને નહીં ગમે ? ”

“ હું મારા ખુચાને તમારી આગળ તેડું ? ” લેડી ચેસ્ટરે કહ્યું; “ છોકરીઓ તો ફરવા ગયલી છે.”

તેણીએ અંગ વગાડયો, અને થોડી મિનીટમાં ત્રણ વરસનું એક ગુલાબ જેવું બચ્ચું હસ્તે ચેહરે તે ઝોરડામાં દોડી આવ્યું. તે એક કમનસીબ સંજોગ માત્ર થયો કે તે લીઓનીજ ઉંમરને અને લગભગ લીઓનેજ મલતા આવતા ચેહરાને એક ગળગોટો હતો. તેજ સોનેરી વાળનાં જીલકાં, તેજ તેજસ્વિ બલુ આંખો ! તે “ મમા ” પુકારતો ઉંધાડા હાથોથી લેડી ચેસ્ટરની બગલમાં દોડી આવ્યો, કે જે તેને હેતથી ઉપાડી બગલગીર થઇ, અને ગ્નેડીઝે તે ગમખ્વાર અદાઓથી જોયું. તે શીકી અને ખુજતી હતી, અને કાંઈ પણ બોલવાને તે અશક્ત બની ગયલી દેખાતી હતી. “ ખરટી બેટા, લેડી લીસ્ટરને શુડ મોરનીંગ કર ? ” તે હેતપંતી માતાએ મગરૂરીથી કહ્યું;—અને તે વ્હાલું બાળક ખીહતું ખીહતું અને ઝોરકાતું ખરાતું તે નવાં આવનારાંઓ તરફ ગયું, પણ તેટલામાં તો લેડી લીસ્ટર પોતાની બેઠકમાં બેસુક વુટી પડી, અને તે મામસો જોઈ સજ્જાં ગભરાતમાં ચીસ પાડી ઉઠ્યાં. પોતાના ગુમ થયલાં બાળકને મળતાં આવતાં આ નિરદોશ બાળને

રખર જોતાં તે અભાગણી માતા અસહ્ય લાગણીઓ દેહળ ખીમાર અને બેહોશ થઇ પડી હતી.

લોર્ડ લીસ્ટર પણ ગભરાઇ ગયો, અને જોકે તે એ ખીમારીનો ભાવાર્થ પુરી રવેસે સહમજી ગયો તોપણ તેણે તે સખખ સર્વને તે ઓરડાની ગરમીનાં ઓઠાંથી સહમજીવ્યો, અને તે સુંદરીને સાવધ કરવાના તેઓ સર્વ ઉપાય યોજવા પડ્યાં. અલખત, કહયા વના આલરી કે લીઓ માટેનો તે માતાનો હજી સુધી જેમ તેમ સચવાઇ રહેલો પ્યાર જોઈ તે ઉમરાવ ખની શકે તો પોતાનાં મનથી તે નિદોશ ખાળકને બેવડો અને ચોવડો ધીકકારવા લાગ્યો.

જલેડીઝ માઠા જેહમતે સાવધ થઇ, અને પોતાનાં મનથી ફજેત પડેલા લોર્ડ લીસ્ટરે તેની બેમારીની વાત હસી ઠાઠી નાખવાની દરેક કોશિશ કરી.

જલેડીઝે હવે તે બચ્ચાને પોતાની પાસે તેડયો, અને ધુજતા હાયોએ તેને ઉપાડીને પોતાના ખોલામાં લેતાં તે દુખી અખળાએ તેને હૈયાંસરસો ચાંખ્યો.

લોર્ડ લીસ્ટર જેમ બન્યું તેમ એ પછી વહેજેજ ત્યાંથી રજી માંગતો ઉઠયો, અને જ્યારે તેણે પોતાની મોહરદારનો હાથ ખગલમાં લાધો ત્યારે તેણે જોયું કે તે સુકકાં પાડદાં મીસાલે થરથર ધુજતો હતો !

એ પછી ગાડીમાં પણ જલેડીઝ બંધ ચાંખ્યોએ અને શીકકે ચેહરે માથું પાછળ નાંખી એક ખુણામાં પડી રહી, અને તે જોતાં પોતાનાં પરણ્યાં સુખમાં ચાલુ ખલલ કરનાર તે “ કમજીત બચ્ચાં ” પર લોર્ડ લીસ્ટરને હદ વનાનો કેહર ઉપજ્યો.

“ જલેડીઝ, ” તે સાંહજે તે ઉમરાવે તેણીને કાંઇક કંટાળાથી પુછ્યું, “ તું શું મારાં ધરમાં પુરતી સુખી નથી ? પૈસાટકા, દરદાગીના, કપડાંચપડાં એ બધું તારા પાસ જોઇએ તે કરતાં ખીસ્પાર છે, બધી આગેવાન મોસાયદી તને ચાહેછે અને માન આપેછે, અને હું પોતે તારાપર મરી શીકું છું, અને તોખી, કહે મને કે, તું શું પુરતી સુખી નથી ? ”

તેણી તેના પાસથી હડી ગઇ. તે કમ તેને કહે કે પોતાનાં બચ્ચાંને વિયોગ તે ખીમારી માટે મોહતથી ખી જખુન હતો ?

તે કેમ કહી શકે કે તે કમનસીબ વિયોગ તેણીને કદી ખી સંપૂર્ણ રીતે સુખી થવા દઈ શકનારજ ન હતો ?

“ કેમ જવાબ દેતી નથી ? ” તે ઉમરાવે પાછું પુછ્યું.

“ હું શું જવાબ દેઉં, શ્રીકૃષ્ણ ? ” તેણીએ શોકાતુર કહ્યું. “ મારા જેવી એક મુશ્કેલીસને તમેએ આવી ઉંચી પાયરીએ ચઢાવી, અને તમે મને આટલી જનકેસાંનીથી ચાહો છો તે અસંભવ મને સંતોષી થવાને ધણું કારણ છે.”

તે એ જવાબથી રાજી થયેલા જણાયો, પણ તે જોઈ શક્યો નહીં કે તે અખળાનાં જીવનની એક ઉંડી ઉઠાસી તેના ગેરકાયદે જીવનમાત સાંમે દરયાદની હાથ ઉઠાવતી હતી. તેણી કેહવા ચાહતી હતી કે તેનાં વાહલાં બચ્ચાંની ગેરહાજરીમાં તે કદી પણ સુખી થઈ શકવાની ન હતી; પણ તે કહેવામાં સારજ શો ? નવેસર તે કહેવાથી એક કળયો ખરપા થયા વગર ખીજું એક પણ પરીણામ તેણીએ જોયું કે આવનાર ન હતું—અને ત્યારે તે દાનાઈથી ચુપજ રહી.

‘ અરે, એવણુ કેમ માની શકયા હશે કે હું મારું જીવન ચીરીને મારાં અંતકરણનેજ બાહર ફેંકી દઈ શકશ ? હું આ સુખનાં સુનાનાં મુઠે માહરા ઠાલા લીએને વેચી નાખશ એમ એવણુ ધારીજ કેમ શકયા હશે ? ’ તેણી દુખ્યારા હાલે મનથી દરયાદત કરતી હતી.

તે શ્રીકૃષ્ણને ખરાં દીલનાં ઠાલથી ચાહતી હતી. તે તેને ચાહીનેજ પરણી આવી હતી, અને સત મનસનીની એક ઉંડી વધા-દારી ને શ્રીકૃષ્ણીરીથી તેણી એ પોતાના પરણ્યા આવીને તેવાંજ સાચાં ઠાલથી ચાહતી હતી;—અફસોસ કે એ ઠાલનાં સુખને સંપૂર્ણ બનાવા તેનો ઠાલો ખેટા લીએ તેણીની ગોઠમાં નહીં હતો !

પ્રકરણુ ૮ મું.

હાંડનની “ સીઝન ” આખર થતાં તેઓ મેહેલમાં પાછાં ફર્યાં.

એ વેલાએ રૈનવૉલ્ડમાં એક નવી પહરોણી આવી હતી. તે મીસ રૉઝ મોરટીમર હતી. એ મીસ રૉઝ મોરટીમર લોર્ડ લીસ્ટરની એક પીત્રાઈની ખેટી થતી હતી.

તે પીત્રાધ માતા પોતાની બેટી માટે ઘોડું કે ધન પાછલ મુદી મરી ગઇ હતી, અને મરતી વેલાએ લોડ લીસ્ટરને તેણીનો વાલી અને મુરખી થવા વિનંતી કરી ગઇ હતી. એ ઉપરથી શીક્ષીપે તે બચ્ચાને એક ખાસ ગવરનેસ રાખી તેણીની સંભાલ હેઠલ “ રેનવૉલ્ડ ” ખાતે ઉધારવાનું નક્કી કર્યું હતું, અને તેથી તેણીને તેણે હવે અત્રે બોલાવી લીધી હતી.

તે એક ચાર વરસની નાહની બાળકી હતી. વળી અત્રે કેહવું ધટે કે એ બાળકને ખાસકરીને અત્રેજ બોલાવી લેવામાં શીક્ષીપની એક ખીજ પલ્લ મક્કસદ હતી. તે ધારતો હતો કે તે મેહલમાં લીઓની ઉંમરનાં એવાં એક બચ્ચાનું ઓથું ગમેડીકતા સ્વભાવ પ્રમાણે તેણીને રાજી કર્યા વિના રેહશે નહીં. એ બચ્ચાંથી તેણીનું મન વેરાશે, તે પાછી ઉલટમંદ થશે, અને છેલ્લે અંતે લીઓને જુદી પલ્લ જશે.

અને પહેલી હરોલમાં થયું પલ્લ તેમજ. બધી ગમેડીકને પોતાના બરથારનો એ વિચાર ધણે ગર્યો. એ બચ્ચાંની વેઠ તેણી માટે મોજ થઇ પડી, અને પોતાના કુખી વિચારોથી બચી નાહાસવા તેણીએ એ જંગલ મોટી ખુશીથી મંજુર કરી; પલ્લ જ્યારે એ નવી જંગલ પાછી જુની થવા પામી ત્યારે તેણીનું જીગર તેની અસલ તલબગારીમાં એકદમ પાછું તણાઇ ગયું, અને તેટલુંજ દર્દમંદ થયું. જે તેનો શીક્ષીપ આ કોઇ ત્રાહિત બચ્ચાં પર એટલું હેત બતાવી શકતો હતો તો તેણીનાં પોતાનાં બચ્ચાંને માટેનાં હેતથી તેણીને એમ જોરજીલમથી અલગ રાખવા તેને હકજ શો હતો ? એ, તેના લીઓ જોડે એક અરધોજ કલાક પાછો ગુજરવા તે પોતાનું આ શ્રીમંત સર્વસ્વ આપી દેવા હજારો ખુશીથી ખુશી થાય એમ હતું;—અફસોસ કે એ તેણીની એકજ માનીતી મરજી સદા નામંજુર રેહતી આવી હતી ! તે તો જાણે પોતાની ગમે એવી ગદલત યા ગેરસમજીતનાં પરીણામમાં પોતાનું અંતઃકરણ તુચ્છ પૈસા બદલ વેચીસાટી પરવારી ગઇ હતી !

એ પછીની કીસમસ પર અલ્લ લીસ્ટરને પોતાને ત્યાં એક વારસ બેટાનો સુભાગ્ય જન્મ થવાથી તે વરબૈયરનાં મોંહ ખુશીમાં હસ્તાં થયાં. ગમેડીકને પોતાને પુત્ર થવાથી તે હવે સંતોષી ને સુખમાં રહેશે એમ લોડ લીસ્ટર બરોસાથી માનતો હતો. ગમેડીકનો, એમ

છતાં, પોતાનો વિચાર અને ઉમેદ વળી જીડાંજ હતાં. તે તે શોડં લીસ્ટરને પોતાને તેના આ વારસ ખેટા પર હેત આવતું જોઈ મનમાં ધારી બેઠી હતી કે પેહલી તકેજ જજોતાં અચ્ચાંઓ માટેનાં માખાપનાં વહાલની તેજો તકરાર ઉઠાવવી, અને આ નવાં અચ્ચાં માટેનાં તેનાં આપીકાં હેતની પુરવારી આપી પોતાનાં વહાલાં ફરજંદ લીઓને પાછો મેલાવાની તે માનીતી તલખગારી એક વાર ફરી રજુ કરવી. તે આજ વેર ના કહી રહ્યો હતો, પણ એક આપીકાં હેતનો જતી અબ્યાસ થયા પછી તે આ નવેસરથી રજુ થયેલી કાકલુડીના જવાબમાં હવે કેમ ના કહી શકનાર હતો ?

તેણીએ આજ સમાલીને કામ કીધું. શોડ લીસ્ટર મોટા ખુશ મિજાજ સાથે પોતાના બાળક ખેટાને રમાડવા તેણીના આરડામાં આવ્યો. તે તકનો તેણીએ લાભ લીધો. “ તમને એના પર હેત આવેછ વાડે, વહાલા શીલીપ ? ” તેણીએ નરમાસથી પુછ્યું.

“ અલખત હેત આવેછ, ગ્નેડીજ; પોતાનાં અચ્ચાંપર હેત કેમ નહીં આવે ? ” તેજો ગઈગુજરી જુલો જઈ બોલાપણાંમાં જુલબરથો જવાબ આપ્યો.

“ તમો કોષ ખી કારજો હવે એને જોડી ખેસવા રાજ થાવો નહીં ? ” તેણીએ વળી તરતજ પુછ્યું.

શીલીપે હવે પોતાની જુલ જોઈ.

ગ્નેડીજના એ ઉપરાસાપરી સવાસોનો ભાવાર્થ હવે તે ઝટ પામી મયો, અને તેથી ધણી સંભાળથી જવાબ દેતાં બોલ્યો, “ તુને જોડી ખેસવાનાં દુખ બહલ એને અને આખી દુન્યાના ખળનને જોડી ખેસવાનું હું દુખ નહીં પણ સુખ જાલુશ; મગર હવે તો તું સુખી છેતી, ગ્નેડીજ ! ” તેજો ઉતાવલમાં વાત ફેરવવાની મતલબથી પુછ્યું; “ તારાં પોતાનાં ફરજંદનાં સુખમાં હવે તો તું પુરતી સુખી છેતી ! ”

ગ્નેડીએ ધીમે સાદે “ હા ” કહ્યું.

તે ઉમરાવની એ વાતચીત કરવાની રીતમાત સ્પષ્ટ સહમજલવતી હતી કે તે લીઓ સંબંધી કથું પણ સાંભળવા ખુશી ન હતો, અને ત્યારે તે એક છુપી પણ સરહ હાય મારી દાનાઇથી સુપ રહી.

હવે રેનવૉલ્ડ મહેલમાં વારસ ખેટાનો જન્મ થવાથી મોટી ધીંગસો

ચાલુ થઇ. લોર્ડ લીચ્ટરે એ ધીંગસો પછવાડે હજારો રૂપ્યા ખરચી નાખ્યા, અને ત્યારે નિરધનતાની કંગાલ્યતામાં જન્મેલા અને આ પૈસાટકાનાં સુખ બદલ વેચાઈ ગયલા લીઓની યાદ કરતી તે માતા લોહીનાં આંસુ રડતી !

તે આ પોતાનાં નવાં દુધમળ બકથાને ન ચાહતી હતી એમ કંઈ ન હતું, પણ લીઓ તેને વિશેષ વહાલો લાગતો હતો એ તો ખરું.

લીઓ એક વાર તેણીનું સર્વસ્વ હતું. તે તેણીના હાથમાં ઉછરેલો, પ્યારમાં રમેલો અને ગોદમાં સુતેલો હતો તેણીએ તેને પવાડેલો, રમાડેલો, જમાડેલો હતો. તે બચ્ચાંની માવજતમાં ગરીબાઈની કંગાલ્યતા વચ્ચે તેણીને આખો દીવસ ક્યાં ઢળી જતો હતો તે પણ તેણીને માલમ પડ્યું હતું નહીં. આ નવું બચ્ચું તો કરોડોની દોલત વચ્ચે અને તે દોલતની છતર છાંયાનાં સુખ વચ્ચે એક સુભાગ્ય જન્મ પામ્યું હતું; તેને માથે તો એક મોહ્યતવંતા આપનો ખી શીરછત્ર સાદયો હતો, કે જ્યારે લીઓ તો તેણીને એકલાનોજ હતો. તેને મારેના તેના પ્યારમાં કોઈ બાગીદાર હરીફ ન હતો. તેજ તેણીને સઘળા ખજાણા હતા અને તેનાંજ સુખમાં તે સુખી હતી—તેનેજ માટે તે જીવતી હતી ! આ બાળકના આખમાં તેમ ક્યાં હતું ? તેને માટે તો કેળવાયલી નસો રહેલી હતી, અને આખા દાયના એક આખા રસાલાના સખળે તે તેણીને ફાલે તો ધણોજ થોડો આવતો હતો. હયાં તો બધું કાપદાથી કામ લેવાતું હતું. એ બાળક તો તેની માતાની ગોદમાં સુધ પથ શકતું ન હતું ! એ માનવંત ભેડીશીપના ઝોરડામાં મોઢે ચઢીને તે બચ્ચાંને બોલાવવામાં આવે ત્યાં સુધી તેને ત્યાં લાવવાનો ધારો ન હતો. તેને ઉછેરનાર, તેને સમાલનાર સઘળા ત્રાહીત હાયો હતા.

તે રેનવૉલ્ડ મહેલના વારસના જન્મથી જ એક જણતું કાલજીવં બળીને બેપડ થઇ ગયું તે પેલો જવાંન આલખઈ હતો. તે અત્યાર સુધી ઝેડીઝનો શત્રુ હતો, પણ હવે તો તે ઉપલા સખખથી તેણીને કટ્ટો ને વેરસી સુદ્ધ થયો. તે તેને પોતાની ધાટકી નાઉમેદીના સખખથી પોતાનાં જીવરમાં કથીજ માશી બક્ષી શક્યો નહીં. તે વારસનો જન્મ થવાથી તે ખીચારો અહર લટકી ગયો અને પોતે જનમને રવડી પડ્યો. સર્વતી ખુશાલીમાં તે જરા એ ભાગ લઇ શક્યો

નહીં, કેમકે જે સર્વનાં સુખનું કારણ હતું તેજ એને માટે તો એક મોટાંમાંમોટાં દુખનું મુળ થઈ પડ્યું !

હવે, તેથી, એડીએ કરેલા એ ગંભીર ખીંગાડ માટે તેણીપર કાનો ભેવા તે ખુનખાર ને તલબગાર થઈ રહ્યો, મગર હજી સુધી તે કાનો લઈ શકે એવું કોઈ હથિયાર તેને હાથ આવી શક્યું ન હતું. બાહેરથી તો તે નમાનો, કહ્યાગરો અને તાબેદાર હતો; બીતરેજ તે એક દોળખી શત્રુ અને વેરસી મુદ્દા હતો.

બ્યારે તે બચ્ચું ત્રણ મહીનાનું થયું ત્યારે તેની “કિસમનીંગ” કિપાની ધામધુમથી રેનવોલ્ડનો મોટો મહેલ ધમધમી રહ્યો. લોર્ડ લીરટરે મોટો હાથ કાઢ્યો હતો, અને ખાણીપીણી ને રંગરાગનો સુમાર ન હતો—એટલે તે અર્ધ પોતાનાં બચ્ચાં પર કુરખાનું થઈ ગયો હતો ! એમ છતાં એ બધી ખુશાલીમાં એક એહરો હજી શોકાવુર હતો.

તે સુંદર એડીએનો હતો. તે પોતાનાં મનથી એક પણ પણ લીએને વિસારી શકતી ન હતી. પોતાને થયેલી આ નવાં બચ્ચાંની નવાજેશ છતાં, અને તે બચ્ચાં માટે તેણીને રોજબરોજ બરપા થતાં વધતાં વહાલ છતાં તે પોતાના વહાલા બેટા લીએને ફક્ત એકજ નજરે ફક્ત એકજ વાર જોવાને બારે આરજીમંદ થઈ રહી હતી !

તે તાજુબ થતી હતી કે શીલીપ જેમ લીએને માટે અદેખો પડ્યો હતો તેમ આ નવાં પ્રુલ બચ્ચાંને માટે પણ અદેખો પડશે કે નહીં ! એક વખત ફીલીપે તે બેટાને રમાડતાં ખેલાવતાં લાવીને તેણીના ખેલામાં મેલ્યો, અને તેને હેતથી એક બી ચુમી એડીએ નહીં કરી તે જોઈને તેણે કંઈક ઠપકાથી કહ્યું, “એને એક કાસ તો કર—તુંને શું થયું, એડીએ ?”

“હું બાણું કે તે તમને નહીં ગમશે; હું કોઈ પર પણ હેત કંઈ તે તમને તો નથી ગમવું કેતી ?”

“પણ આએ તો આપણું પોતાનું બચ્ચું છે ! હું મારાંજ બચ્ચાંને માટે અદેખો કેમ થઈ શકું ?”

“હા, હું ભુલી,” તેણીએ શાંતપણે કહ્યું; “તમે તમારાં બચ્ચાંને માટે અદેખા નથી પડવાના—તમે તો મારાં બચ્ચાંને માટે અદેખા પડવાના !”

લોર્ડ લીસ્ટર આ સાંભળીને ગુસ્સે થયો, પણ વિશેષ કાંઈ ખી બોલ્યાં ના કહ્યાં વના પીઠ ફેરવી ગુપ્ત્યુપ ત્યાંથી ચાલતો થયો.

પ્રકરણ ૯ મું.

તે વારસ બેટા આપાદીભયો ઉધરવા લાગ્યો. એ એક કમન-સીખી હતી કે તે લીઓના જેવોજ દેખાતો હતો, પણ એ વાત અન્યએથી ભરેલી હોવા છતાં તદ્દન ખરી હતી. ગ્વેડીઝનાં જેવાંજ ભવાં, ગ્વેડીઝનીજ આંખો ! તેજ ચેહરો ને તેજ રૂપરંગ એ બંને બાળકોમાં એક સરખાં જોઈ શકાય એમ હતું.

એ નવાં બાળકનું નામ “વીલી” રાખવામાં આવ્યું હતું, અને જ્યારે લેડી લીસ્ટર તેને જોતી ત્યારે તેણીના લીઓની યાદ ખેવડાં અને ચોવડાં જેસથી તેણીનાં બેભાં પર દબાણ કરતી—તે એટલે સુધી કે જ્યારે વીલી એ વરસનો થયો (અને એજ ઉંમરે લીઓને ચોરી જવામાં આવ્યો હતો) ત્યારે એ સુખભર્યાં મુકાબલાનું દુખ દુખી ગ્વેડીઝને માટે ખેવડું કકલાતભર્યું અને કેવળ અસહ્ય થઈ પડ્યું.

વીલીનો અવાજ પણ લીઓને મલતોજ આવતો હતો, અને તે જ્યારે “મમા !” પુકારતો તેણીના હાથમાં ધસી આવતો ત્યારે તેનાં નાધણાં કુલ જેવાં નાજુક પગલાંનો કાનને પ્રુશ લાગતો ખખડાત, તેનું રૂપાંના ખખડાત જેવું હરવું, તેના પ્યારા નાહના હાથોની તાલી, તેની મીઠી પટપટ—એ સધળું તેને લીઓની યાદ એટલાં બળવાન જેસથી આપતું કે “સફેદ ચકી” આગળનાં તેણીનાં નિર્ધન છુપડાંની છંદગીને મુકાબલે આ શ્રીમંત છંદગીનું સુખ એક મોટી મજાક બદકે કરડા શ્રાપ જેવું તેણીને લાગતું હતું ! જ્યારે વીલી સાથે સૌ હેતથી હસ્તાં અને તેને હસાવતાં હતાં, જ્યારે તે બચ્ચાં પર અત્તર છાંયા કરવામાં આવતી હતી, અને જ્યારે સર્વ કોઈ તેના પર વહાલથી વીહલાં પડતાં હતાં ત્યારે અહસોસ—તેણીનો કમનસીમ લીઓ બિચારો ક્યાં હતો ? અલગત, એવું તો તે ભરોસાથી માનતી હતી કે લોર્ડ લીસ્ટરે પોતાના પૈસાના જેરે તે બચ્ચાંને જ્યાં ખી હોય ત્યાં પુરતાં સુખમાં રાખવાની કાલજ કરી હશે, પણ અરે, એમ છતાં એક માની સંભા-

ળથી અને માનાં હેતથી તેને કાણુ ઉછેરવું હશે ? કાણુ તેને પ્યારથી પસ્વારી પોઠાડવું હશે ? કાણુ તેના પ્યારા હાયો પોતાના હાયોમાં લઇને અંદગીના પવિત્ર કલામો તેને ભણાવવું યા શીખવવું હશે ? રાત્રે તે ખીમાર યા ખીધેતો ઉઠે ત્યારે કાણુ કાલજીથી તેના પર વાંકું વલવું હશે ? ઝો, ઝે બધા ધાટકી વિચારો તેણીને ઘેઘી કરવા બસ હતા, અને તે ક્ર્યાદની એક પ્રમટ ચીસ સાથે કકલાતથી ખુદા પાસ માંગતી કે યા તો તેને તેનો લીઝો પાછો મલે, અથવા તો તેણીની આ રીમતી જીંદગીનો છેડો આવી જાય !

હવે ઝે દુખની અગત અને સંતાપનો તાપ નહીં સહન થઇ શકે એવું તેને જણાયું, અને તેથી તે જો પોતાના ભરથારને તેની મીનતભરી બાહલ રાખવા મનારી નહીં શકતી હતી, તો હવે પોતેજ તે ખોઠવા-યલા ખળંણાની બાલ કાઠવાનું તેણીએ અચખુચ અને એકદમ પોતાનાં મનથી નક્કી કર્યું. ખચ્ચીત, તેને આજ વેર ઝે ખ્યાલ નહીં થઇ શક્યો તે પોતાની કમઅક્લ માટે તે પોતેજ પોતાનાં મનથી હેરત રહી. તેને તેના વરવું એટલું એસ્વાલું કરયા કરવાને શું કારણ હતું ? તે જો જરૂરજોગો ખુલાસો આપવા એટલી બલતવારીથી નાજ પાડતો હતો તો હવે ઝે જુસ્તેજોના સંબંધમાં પોતેજ ઉલટથી કામ લેવાનું તેણીનું પોતાનું કામ હતું. તેણીને લાગ્યું કે તેણીના વરનાં અગત્યનાં કરકાગજો તથા દસ્તાવેજો વચ્ચે એક ખી કાપડી કે કુપોં એવી યાદીની હોતીજ જોઇએ, કે જેથી તે બાળકને કયાં મોકળવામાં આવ્યું હતું તે વાતનો ખુલાસો મલી શકે. તેણે ઝે બાળકના નિર્વાહ માટે એક ભરી આપ્યો હશે તેની રસીદ યા યાદી તો તેનાં કાગળ્યાંઓમાં હોવી જોઇએ ?

કાગળ્યાંઓ અને દસ્તાવેજો ખોલવામાં તે પોતાના ભરથારનો અપરાધ કરતી હતી એમ તો તેણીને લાગતુંજ ન હતું. તે પોતાની માનીતી સુરાદમાં ઉલટમંદ બની એટલી ઉરકેરાયલી રહેતી હતી કે તે એક ખોટું કામ કરતી હતી એમ જાણવા કે માનવાનું તેણીને માંનજ ન રહ્યું !

લોડં લીસ્ટરનાં સઘળાં કરકાગળ્યાં અને અમતના દસ્તાવેજો " લાયબેરી " માં રાખવામાં આવતા હતા જેની તેને ખબર હતી, અને હાલમાં સારાં નસીબે તેનો સેક્રેટરી મી૦ દનખેર પશુ રબ પર

ગયો હતો. વળી તેણીને ખબર હતી કે લાયબ્રેરીમાંનાં કપટખાનાં અને ત્રીજેરીઓની કુંચીઓ ત્યાં ને ત્યાં બેઠાઠ ફીસમે રખડતી નાંખવામાં આવતી હતી, અને તેથી લોર્ડ લીસ્ટર ઘરમાં ન હોય તેના લાભ લઇ એક દિવસ એ કરકાગળ્યાંઓની જીરુનેજે કરવા તે પોતાનાં મન સાથે એકમત થઇ.

જે તેને એવી કશી બી ભાક્ષ મને તો ગમે એ જેખમે તેણીનો લીઓ જ્યાં બી હોય ત્યાં જઇને તેને મલવા તેણીએ મુરતકામ ઠરાવ કર્યો, અને એમ કરતાં જે એ તેણીનું આચરણ તેણીના ખાવંદને ખક્ષ કરનારું થઇ પડે તો તેની ઇતરાજી હરી લઇને ગમે તે સમને પાત્ર થવા પણ તે ખુશીથી તૈયાર થઇ. ગમે તે થાય, પણ યા તો પોતાના શુભ થયલા બેટાને રૂબરૂ મલવું, અથવા તો એ જેહમતમાં જનથી મરવું એવોજ તે મીઠી માતાનો પક્ષો ધરાવેો થઇ પડ્યો.

તેણીને તે કરકાગળ્યાં જેઇ વલવાની જેઈયે એવી તક કેટલાક દિવસો સુધી એક પણ મલી નહીં, કેમકે રીવીપ કેટલાક કલાકો સુધી ઘરમાંથી ગેરહાજર થાય એવો એકે પ્રસંગ કમનસીબે થયો નહીં. એમ કરતાં એક દિવસ તે પોતાની મોહરદાર પાસે આવ્યો અને કહ્યું, “ મને એક મારાં જરૂરનાં કામે ‘ હીલસ્ટોન ’ જવું છે, ગ્વેડીઝ; તું મારી સાથે આવશે ? આપણે સાંહજે ઘેર પાછાં ફરીશું.”

તેણીનું હૃદય જેસથી ધડકવા લાગ્યું. એક સોના મોહર જેવી ઉમદા તક તે કરકાગળ્યાંઓની જેઇની જેરુનેજે કરવા તેને હાથ નહીં ધારેલી આવવા પામતી હતી ! તેણીએ, એમ છતાં, પોતાની ઉલટને બન્યું એટલો સાદાઇનો દેખાવ કરીને સમાલી અને છુપાવી, અને પછી નાદરૂત તળિયતનું બાહણું આપીને તેનો ઉપકાર માની, પોતે ના કહી, તેને વિદાય કર્યો. એક બકી—અને તે ચાક્યો ગયો.

તે ઉલટમંદ તે પછી અરધે કલાકે લાયબ્રેરી બણી ગઇ, પણ તે માટેની તેની સઘળી હીમ્મત ને ઠરાવ છતાં તે અયોગ્ય કારજ હવે તેણીએ જેચું કે તેના જેવી એકને શોભતું ન હતું. તેના ખાવીંદનાં ખાનગી કરકાગળ્યાં ખોલવાનું કામ એક ચોરનાં કામથી કોઇ ફીસમે જીકું ન હતું. તે તેની રજા કે જાણપીછાંણુ વગર એમ કરવા ચાહતી હતી અને તે એક પાપ હતું, માટે ગ્વેડીઝ એ નાપસંદ કરજનાં

અધટીટપણું માટે પોતાનાં મનથી લજવાયા અને કમકમયા વગર રહી શકી નહીં; પણ તેના વાહલા લીઓના સંબંધમાં તેના ભરથારનો જુલમત પી તેટલોજ અધટીત હતો તે તેણે યાદ કર્યું, અને લીઓની દુઃખી ચીસો તેના કાનમાં વાગ્યા કરતી હવે જાણે અતરેથી હીમમત હારી પાછી નહીં હઠવા તેને પાછી અને પાછી વિણવતી હતી !

તે ઝોરડામાં કોઈ નહીં હતું. સધળું શાંત, ચુપ, એકાંત હતું. ચાવીઓ બેઠાદ ઠાસમે બાજુમાંની એક ન્હાની ટેબલપરની એક મોટી ચોપડી ઉપર પડેલી હતી.

તે મેહલમાં પોતે એકલીજ હોવાતું તે મનથી માનતી અને ધારતી હતી. તે સમજતી હતી કે તેની આ શોધખોલમાં તેને હરકત કરનાર, રોકનાર કે જોનાર તેનાં સારાં નસીબે કોઈ ન હતું; તેના ક્ષુપા શત્રુ લુચ્છા ઓલખઈની તો તેને યાદ થઈજ નહીં ! તે ધરમાંજ હતો તે કહે મયોજ ન હતો એ વાત તે સદંતર જુલમ ગઈ.

તેણીએ તે ચાવીઓ લીધી, અને એક પછી એક તે કમટ ખાનાં ખોલીને તે અલંતાં ખાંતગી ઠાગળો અને દસતાવેજો ધ્યાંતથી તપાસવા પડી. તેણે દરેક ઓચરચું ધણી બારીકથી જોયું, પણ એની કોઈ નોંધ—એવી એક પી યાદી તેને કહેથી મળી આવી નહીં કે જે તેનો લીઓ ક્યાં હતો તે વિશે કાંઈ પી જાણવાજોગ અજવાળું આપી શકે !

ત્યાર પછી તે પોતાના ધણીની ઉસ્ક આગળ ગઈ. તે ઉસ્કને પણ ધણું ખાનાં ને ચોરવકોરા હતા. તે તેણે એક પછી એક ખુલ્યાં અને તે માહેલાં કરકાગળ્યાં તપાસ્યાં, પણ પરીણામ જેનું તેજ થયું, અને ત્યારે નાઉમેદીનાં અસહ્ય દુઃખથી તે સુંદરીની તેજસ્વિ આંખો આંસુઓથી ભરાઈ ગઈ.

એ આંસુઓ વચ્ચેથી હજી તે ઠાગળ્યાંએ તપાસતી સુંદર ગમેડીજ પોતાનાં કામમાં એવી ચકચુર ગીરફતાર થઈ કે તે લાયબેરીનું ખારણું ઉઘડ્યું તે તેણે જાણ્યું પણ નહીં. છેક તે ઝલઝલ થતી ઉસ્ક ઉપર કોઈ આસામોનો પાસ થઈ જતો જોળો પડ્યો ત્યારેજ તેણીએ ચમકીને પાછળ જોયું, અને જોયું તો ઓલખઈ તેનાં કામની પાછળ ઉભો રહી નીધાહદારી અને તકેદારી કરતો હતો !

“ઓ, તમે છેલ્લો કે, લેડી લીસ્ટર ?” તેણે તરત અભયથી દેખાવ કરી કહ્યું. “હું તો એવો ખીલીધો ! એ લાયબ્રેરીમાં કાંઈને ખી દાખલ થવા અને કાગળ્યાંઓ તપાસવા અર્લનો કુકમ નથી, તેથી હું અત્રે ખાનાંઓ ઉપડવાનો ખખડાત સાંભળીને ધણો અભય થયો અને ખીધો.”

“મેહરખાની,” એડીએ ઠંડાઈથી પણ ધીમા ને ધ્રુજતા અવાજે કહ્યું.

તે અહેરે શીકકો પડી ગયો હતો. પોતાનાં અયોગ્ય કારણમાં પકડાઈ આવવાની ખેલસતથી એડીએ ધણી ગભરાઈ ગઈ હતી. એ ગભરાત કાવકો ઓલખઈ પ્રગટ રવેસે જોઈ શકતો હતો, અને પોતાની મુદ્દાઈનો કાંટો કાઢવા જોગો આ એક સાચુત અપરાધ હાથ આવી જવા માટે તે હવે મનથી મલકાતો હતો. દીસ્તુજ હવું કે તે પોતાના બરથારથી છુપી રવેસે તેનાં કરકાગળ્યાંઓ જોતી હતી.

“તમે અર્લનું વીલ ખીલ શોધતાં હશો ?” તે લુચ્છાએ નક્કાઈથી કહ્યું—અને હસીને વધાર્યું, “જ્યારે ખૈરાંઓ પોતાના ખાવંદની હરસે તેનાં કરકાગળ્યાંઓ તપાસે ત્યારે ખચ્ચીત તેમનો તેમાં કાંઈ એ કીસમનો બેદ હોવો જોઈએ, નહીં વાઈ !”

“તમે તમારું કામ કરો, ઓલખઈ,” એડીએ કાંઈક ગુરસાથી કહ્યું. “મારું કામ હું સમજીઉં.”

“તે તો જેમ તમારી મરજી, પણ હું તો જાણું જે તમેને શું જોઈએછ તે જે તમે મને કહો તો હું તે શોધી આપવા તમેને મદદ કરું,” તેણે જરા ધ્રુજત પડી કહ્યું. “અર્લનો સેક્રેટરી ધણો ચોક્કસ માણસ છે, અને મારી ખાત્રી છે કે તમને જે જોઈએ તે મળી આવે તેમજ બધા દરતાવેજો ગોઠવેલા હોવા જોઈએ.”

“તે બધું મને ખબર છે,” એડીએ દમામથી કહ્યું. “હાલમાં હું પોતેજ અર્લનો સે ટરી છેઉ, અને હું મારું કામ જાણીઉં.”

ઓલખઈ એ સાંભળી તદન ચાંઈ પડી ગયો ! તે નખીને ચાલતો થયો. તે ખીલીધો કે તેણે કાચ્યું કાચ્યું હતું. પ્રાઇવેટ સેક્રેટરી રજા પર હતો તે દરમ્યાન એડીએનેજ અર્લે એ કામ સોંપ્યું હોય, ને તેની તેને કશી માહિતી નહીં થવા પામી હોય એ તદન ખનવા ને માનવા જોગ હતું, જેથી તે સાંમે હવે પોતેજ ખીલીવા લાગ્યો કે

ગ્રેડીઝને એમ હરકત કરતો જવા માટે રખે તે અર્થ આગળ સાંખી તેનીજ ફરીઆદ કરે !

ખીજા હાથ પર તે એકલી પડવા પછી ગ્રેડીઝે તેટલીજ ખારીકીથી પોતાનું કામ પાછું આગળ ચલાવ્યું, અને જ્યારે તે આખી લાયબેરી ધુંડી રહી ત્યારે નાઉમેદીની એક ચીસ સાથે તેણીએ તે કંગાલ કામ ખતમ કર્યું. તેના વાહલા લીઝોની ભાજ મળી શકે તેવી એક ખી કાપલી કે એક ખી વાદી ત્યાંથી મળી આવી નહીં.

તે વધતી નામુરાદ અને વધતી નાસખર બની. તેની ઉંધ અને છુખ તેને છોડી ગઈ. એ માનીતી તલખગારીનાં દુઃખમાં તે નખાતી અને સુકાતી ચાલી. તેને લાગ્યું કે આ ધરતી ઉપર એક માતાના પ્યાર જેવો શ્રેષ્ઠ પ્યાર અને એક માતાના પ્યારનાં સુખ જેવું સર્વોત્તમ સુખ ખીજું એક ખી થઈ શકે એમ હતુંજ નહીં !

પ્રકરણ ૧૦ મું.

હવે આપણે કમભાગ્ય લીઝો તરફ નજર ફેરવ્યું. તે માતાનો પ્યાર, તે માતાનું સુખ, તે માતાની મેળવનું અવલ સાંધણ્ય પોતે ક્યાં હતો અને કેવી હાલતમાં હતો ?

હોર્ડ લીસ્ટરની નૈયત નેક હતી. તેણે લીઝો માયાલુ હાથે હસ્તક ઉધરે અને સારી કેળવણી પામી આયદે સુખી થાય તે માટે પૈસો વેરવામાં કશીજ વાંચુ કરી ન હતી. જે આસામીના હાથ તજે તેણે એ બાળકને સપુર્દ કર્યું હતું તે મીસીસ સ્ટોન નામની એક ધણી લાયક અબળા હતી. એ મીસીસ સ્ટોનની માતાએ રૅનવૉલ્ડ ખાતે પ્રીક્ષીપના બાપના વખતમાં ચાલીસ વરસ તક એક “ હાઉસ કીપર ” ની વફાદારીભરી નોકરી ધણી નિમકહલાલી ને નામદારીથી કરેલી હતી, અને તેથી તેની દીકરી સુસન (મીસીસ સ્ટોન) પર એતખાર મેળવાને હોર્ડ લીસ્ટરને ખેશક ધણું કારણ હતું.

સુસન મીં સ્ટોન નામના એક પ્રીન્ટર જોડે પરણેલી હતી, અને તેઓ ગરીબીનાં સુખચેનમાં ઇંગ્લાંડની છેક ઉત્તરે “ સ્કેલ્ટન ” નામનાં એક દુરનાં ગામડાંમાં રહેલાં હતાં. તેને અને તેના વર મીં સ્ટોનના સ્ટોનને પ્રીક્ષીપ પોતે મર્યા હતાં, અને લીઝોના ગુજરા માટે

તેઓ પોતે પણ તે બાળક મારફતે નીહાલ થઇ જાય તેવી ગાંઠવણી કરી આવ્યો હતો. તેણે તેઓને પાંચ હજાર પાઉંડની એક પાઠશાલી રકમનો ચેક ભરી આપ્યો હતો, અને એમ બંદોબસ્તી કરવામાં આવી હતી કે પાંચ ટકાનાં બ્યાન્કે એ રકમ મેળવવામાં આવે, કે જ્યાં આવતી અઢીસો પાઉંડની વારસીક ઉપજમાંથી એ બચ્ચાંને લગતો તેઓ ખરચ કરી શકે. તેમાંથી સો પાઉંડ તો છોકરાને રાખવા અને ખવાડવાના ખરચના જવાના હતા, અને બાકીના તેનાં કપડાંપડાં, કેળવણી અને તે વરવહુની મેહનતના અવેજના નફા થયા હતા, અને લીઓ એકવીસ વરસનો થાય તે દરમ્યાનમાં તેને કોઇ ધંધાને લાયક બનાવીને તે મુદ્દલ રકમ એકવીસમે વરસે તેને પોતાને સંપૂર્ણ કરી દેવી એવાં લખતપત્રો થયાં હતાં.

એટલું કરીને અર્લ ધણો સંતોષ મानी ખેડો હતો. તે ધારતો હતો કે તેણે પોતાની દુરજ સંપૂર્ણ રીતે બજવી હતી. તેણે કરેલી બંદોબસ્તી પ્રમાણેજ આખર તક સધળું સમાધાન પાર ઉતરશે એવા વાહીઆત વિચારતો તે એક મુર્ખાઇભરેલો ગાંઠ વાળો ખેડેલો હતો. વચ્ચે નહીં ધારેલા સંજોગ બની આવે અને તે બિચારું કમનસીબ બાળ રવડી પડે એવો તો તેને ખ્યાલ કે ખટકો કદી થયેજ નહીં. તેણે વધારામાં ફક્ત એટલુંજ કીધું કે જો તે બચ્ચાંની કળ થાય તો એક કાગળથી મીઠું સ્ટોને તે વાતની તેને ખબર આપવી, પણ તે બચ્ચાંનાં વાલીઓની પોતાની કળ થતાં શું થાય તેનો તેને—તાજુબ કે—ખ્યાલજ થયો નહીં.

ચારદસ અને સુસન ખરેખર દયાલુ દીલનાં આસામીઓ હતાં. તેઓને તે બચ્ચાં પર ધણું હેત આવતું હતું. તેઓ કોઇની તારીમારી કરવાવાલાં નહીં હતાં. નિંદાનાં નરખમાંજ જ્યાં જીવે છે તેઓ તો અર્લની વરતાણુકથી તહરેવાર યુટાઓ ઉભા કરી શકતે, અને નજીસ અનુમાનોથી દોરવઈ જમને તહરેવાર તરકનો તૈયાર કરી શકતે; પણ આ બંધાં વરવહુએ તેવું કશુંજ કીધું નહીં. તેઓને પરાઇ પંચાતની પરવાજ નહીં હતી. તેઓએ શુપચુપ તે બાળકને રવાધીન લીધું. તેઓ ફક્ત પોતપોતામાં મત કરીને એજ અનુમાન પર આવ્યાં કે લીઓ અર્લનો પોતાનોજ ખેડો હશે. તે હલકે વાંધેની કોઇ અમળા સાથ પરણ્યો હોય અને લીઓ તે લગનનું પરીણામ હોય, કે જ્યારે લીઓની

માતા હવે મરણ પામી હોય જેથી પોતાને ખરની સોસાયટીમાં ફરીથી પરણી શકવા અહીં એ રીતે મોટા ખરએ લીઓને પોતાના રસ્તામાંથી સદાનો દુર કર્યો હોય. એ સિવાય ખીજું શું હોય ? અને જ્યારે તેઓએ અર્લનાં લગ્ન થયલાં સાંભળ્યાં ત્યારે પોતાનાં એ અનુમાનો તેમને વધતાં ખરાં પડેલાં લાગ્યાં.

તે બચ્ચાંનું મરણ થાય તે સિવાય માંદગીમાં કે ખીજાં કોઈ ખી કારણથી તે બચ્ચાં સંતોષી કરી ખી પત્રવ્યવહાર કરવા કે મલીને અર્લને કંટાળો આપવાની તેણે પોતે તે બધાં વર જૈયરને સખ્તમાં સખ્ત મના કરમાવી હતી. ખરી રીતે તો આ મોટાં લાભકારી કંટાકટની તે એક અવગ્ન અને આગેવાન શર્ત હતી !

એ શર્ત મીં અને મીસીસ સ્ટોને વશદારીથી પાળી હતી. તેઓએ લોર્ડ શીલીપને એ નિરાશ્રીત બાળકના બાપમાં એક ખી કામળ કહી લખ્યો નહોં, બલકે તે ઉમરાવના રસ્તામાંથી તે બચ્ચાંની હસ્તીજ આખી ભુસાઇ જાય તેવી નીમકહલાલ સમગ્રુતથી કામ લઇ તેઓએ તે ઉમરાવથી તે બચ્ચાંને સદાનું અલગ કરી નાંખ્યું હતું. તે બિચારાં શું જાણે કે અર્લ તે બાળકની કમબાગ્ય માતાનેજ પરણ્યો હતો, કે જે આ મોટા અકુદરની ગુદમાત સામે રાત કિવસનું બંડ મચાવી રહી હતી ?

એમ વરસો પર વરસો વહી ગયાં. વખત જતાં કાંઈ વાર લાગે છે ? વેલા પાણીના વેલા મિસાલે વહી જાય છે, ને જેઓ કાંઈ સાઈ કરવાની શક્તિ છતાં એકાદું નેક કામ કરી લેવાને વેલાસર જાગતાં નથી તેઓ હાથ ધસતાં રહી જાય છે.

લીઓ મોટા થયો. એ વરસોનાં દરમ્યાનમાં પોતાની વહાલી માતાના ખ્યારા પડોસથી અચગ્રુચ વિખુટા પડી ગયત્રો તે અણુસહમજ બાળ બધી સુસનનાં બાકુતી હેત હેકલ ઉછરીને મોટા થયો, કે જ્યારે તેની કેળવણી પાછળ પણુ ઝાઝી ખખીલાઇ કરવામાં આવી નહોં. અલખત, તે કેળવણી હાલહવાલ એટલામાટે હતી કે રકેલટન જેવાં એક મુદ્દલીસને નહાનાં ગામડાંમાં જ્યાં લોકો જાગ્યેજ પેટ પુરું રળી ખાઇ શકતાં હતાં ત્યાં ઉચ પ્રકારની કેળવણીનાં જેઇએ એવાં સંપૂર્ણ સાંધણો કશાં એ ન હતાં; પણુ એ કેળવણીના રોહમાં લીઓએ જે

સ્વભાવિક પ્રેરણાની મોટામાંમોટી ઉતકંઠા ખતાવી તે એક ચીતારો થવાની હતી. તે અચગીથીજ એ નાદર હોનર તરફ ઉભટથી ખેંચાઈ ગયો. ચારફસ રોને અવલ તો થોડુંક તેને બહુથી તેને પોતાના પ્રીટરના ધંધામાં નાખી દેવાનું મન કર્યું, પણ લીઝોને તે માટે મોટો અભાવ માલમ પડ્યો. ચિત્રકળા એજ તેની મોજ અને સર્વસ્વ સિદ્ધ થયું. તે ખીજ એક ખી હોનર કે ધંધાને માટે ઠપ્પુ પુરવાર થયો. ફક્ત સાત વરસની ઉમરમાં તો તે કાગળ અને પેનસીલ લઈ પોતાનાં ન્હાનાં નાજુક આંગણાંએ વડે ચોપડીઓમાંથી ચિત્રોના ઉતારા કરવાનો ભોભ શખતો દેખાયો, અને તેની તે કાશેશો તે આગળ કેવી નામદારી કરી શકે તેનો સહેલથી અભ્યાસ કરાવતી હતી.

એ જોઈને મીં રોને તેની વલાંચુનેજ દાનાઈથી મજબુતી મલવા લીધી. “ એ પોરયો કુદરતે આપેલી વલાંચુથી એક ચિતારોજ થવાને જન્મેસો લાગે છે,” તે પોતાની અર્ધાંગનાને કહેતો હતો. “ જવા દે, એને એનાં મનની વલાંચુ પ્રમાણેજ કેળવાવા દે. ડુકડો રીટલી તો પાછલી જીંદગીમાં ખોલી ખાશે ! એવા હોનરમંદો કુખે મરતા નથી.”

એ ઉપરથી રકેલટન ખાને જે એક રડતી સુરત જેવી રુકુલ આવ આર્ટસ હતી તેમાં તેણે વગ ચલાવીને ડુંક પગારે લીઝોને શીખવા મુક્યો, અને ત્યાં તે ઉભટમંદ છોકરો મોટી ખંત ને ઉડા અભ્યાસથી પોતાની એ મોજમાં કેળવાવા લાગ્યો, એવામાં ખુદાનું કરવું તે મીં રોને એક રાત્રે અચખુચ મરણુ પામ્યો. તેણે છાતીમાં દુખારો થવાની એકદમ ફરયાદ કરી, અને સુસન કાઈ ખી રીતની મદદ કરી શકે તેટલાં તો હાથ પગ ખેંચી તેણે પ્રાણુ મેલી દીધો. ડાક્ટરોએ તેનું મરણુ હાર્ટ ડીઝીઝથી થયલું જાહેર કર્યું—જોકે તે એ જીવલેણુ ખીમાંરીથી પીડાતો હતો એવું તે મરનારનાં કે તેની માહેરદારનાં જાણુવામાં એ આગમય કર્યુંજ આખું હતું નહીં.

લોકોએ તે બલા મરનાર માટે મોટો ખેડ જાહેર કર્યો. પ્રીટર ચારફસ રોને એ ન્હાના કસબામાં સારી રીતે જાણીતો હતો. અગતકરીને લીઝોના પુનઃપ્રતાપે તેને જે મોટી રકમની આએપતનો મોટો તડકો પડી ગયો હતો, ને તે પછી તે જે કાંઈક સા ટકાને

ભમતાં સુખચેનથી રહેલો હતો ત્યારથી તે ભોકોની જલુ પીછાંચુમાં જ્યાં આગ્યો હતો.

તેની વિધવાએ ખી જલુ અવગ્ર તો તે મરનાર જેડે મરવાજ માંચું, પણ પછી એ દુખની યાદદારત જુની થતાં તે શાંત થઇ એટલુંજ નહીં પણ વળી ભોકોની ધણી અજળખીને 'ચટચટ' વચ્ચે તે શાંતપણે રીચડં એ નામના તેના મરનાર ધણીનાં કારખાનના એક જવાંન કામદાર જેડે પરણી ગઇ ! તે એવી સહમજદાર ને ભલી મોહરદાર એટલી ઉતાવળી ને નાદાન કેમ થઇ શકી હશે એજ ભોકોની મસ મોટી અજળખી થઇ પડી, કેમકે એ કોઈ રીતે સારાં માણસોમાં નામધારી નહીં હતો, ને એક નાલાયક ને કુછંદી આસામી તરીકે વધતો ઝાઝો જણાયતો હતો. એ એક જુઠી સરજતનું પરીણામ માત્ર હતું.

રીચડં એ લુચછો હતો. એક વખત મરનાર રોને નિહાંપ ભોલાઇમાં અલે તેને આપેલા ૫૦૦૦ પાઉંડની પાદશાહી અમાનતની વાત કહેલી તેણે સાંભળી હતી ત્યારથી તે રકમપર એ નામદારનો ડાલો ખોખાયો હતો, માટે રોનના મરવા પછી પોતાની મીઠી પણ જુઠી ભતરાજથી તેણે ભોળી સુસનનું માંચું ફરવી નાંખ્યું, ને અંતે તે તેને વરવાને નસીબવાન થયો.

તેને સુસનને સહમજવતાં ને જીતતાં નવ નેજા પાણી ચઢ્યું. સુસન, અમોએ કહ્યું તેમ, ભલી હતી, ને મરનાર ચારદસને ખરાં દીલથી ચાહતી હતી, માટે પહેલાં તો એ ખીજાં લગ્નના ખ્યાલથીજ તે ઠરી ગઇ; પણ લુચ્છા જેની સેડેતાન્યત સહમજવતોની અંતે જીત થઇ, ને તે પોતાની પુરી મકસદો પાર ઉતારી શકવાની હદ તુલક ફાવી શક્યો. તેણે તે અખળાને તરેહવાર ઉલટાપો આપી. પોતે કુટ્યાંવાલો હોવાની અને નોરીય ખાને તેની કેટલીક જગ્યા ને મીલકતો હોવાની ખી તેણે તેને ખત્રી આપી એટલે છેલ્લે અંતે તે મનાઇ. પોતાના ધણીનું નાધકું કારખાનું વેચી સાડી તેની ઉપજના સધળા પૈસા ખી તેણે પોતાના એ નવા નેક નામદાર ભરચારને હવાને કચ્ચા, અને પછી તેઓ ઉચાકચ ને એકદમ એક રાત્રે નોરીય જતાં રહ્યાં. ભલી સુસન આ ખીજી વારનાં લગ્ન પછી પોતાનાં દોરત આસનાઓને મળી બેટીને ત્યાંથી જવા અતીધણી લજવાતી હતી.

તેઓ નોરીયમાં પેહલી શીરઆતમાં તો જરા “ સ્ટાઇલ ”માંજ રહ્યાં. “ આપસે આપા સો હલાલ ” ની મિસાલને માન આપી એ પોતાની મોહરદારના પૈસા (પોતાનાજ પૈસા ખરચતો હોય તે દેખાવથી) બેધડક ખરચતો ગયો, અને અંતે જ્યારે સુસનનાં પ્રેસનાં વેચાણથી ઉપજેલાં એ નાણાંનું તબ્યું દેખાવા લાગ્યું ત્યારેજ તે લગાર વિચારમાં પડ્યો.

વળી લીઝોને પણ આ લગને પેહલી હરોલમાં બારે નારાજ કર્યો હતો. અવલ તો તેને એ ગમતોજ ન હતો. તે મરનાર ચાર્લસને પોતાનો પીતા ને સુસનને માતા જાણતો હતો માટે તે “ માતા ” નાં આ ખીજ વારનાં લગને તેને બહુજ મુંબવતાં હતાં. વળી એજ ન હતું. સ્કેલટનની સ્કુલ આવ આર્ટસમાં તેનો હુનરમંદ અભ્યાસ એવે ધામધુકાર આગળ ચાલતો હતો કે તેમાં રવડી જઇને નોરીય જવાનું તેને ઝેર જેવું કાતીલ લાગ્યું; પણ હુચ્છા બ્રની પટામણી સમજવતોથી તે જમ તેમ મનાયો ને જતાયો. એએ તેને ખાખી આપી કે નોરીય સ્કેલટન કરતાં વધારે વિખ્યાત હતું, ને ત્યાં તો તે વધતું સાઈ શીખી શકશે. ત્યારેજ આવવા તે કચુલ થયો, ને ત્યારે તેણે પોતાનું અત્યારતુલકનું નામ લીઝો સ્ટોન પડતું મેક્સીને હવે લીઝો એ ધારણુ કર્યું.

પણ પૈસાનું પેટારામાં તબ્યું આવવા પછી એ નોરીયમાં ખી ઠડીને રહ્યો નહોં. તે તેમને રટલેન્ડ લઇ ગયો, ને ત્યાંથી વળી લાંડન લાબ્યો. તેના જેવા જલસાજ ને જ્યાંદરાજ આસામીઓ જે ચાહે તે કરી શકે છે. એવા બોલીદરાજ ખાંગરો પોતાની જુબાનનાં જ્વેરથી કિલ્લાઓ વડીક વશ કરી શકે એમ હોય છે.

તેણે એ દરમ્યાનમાં પેલી બેંકમાંની પાંચ હજાર પાઉંડની સુદદલ પણ કેમ હાથ કરી લીધી તે તેની મોહરદારે કહી ખી જણ્યું નહોં. તરેહવાર ખોટી સહીઓના પાયરી દર પાયરી દગલખાજ અપરાધોથી તે અંતે ઢાગ્યો, ને તેણે તે વાત પછીથી જ્યારે બેલાઈથી સુસનને જાહેર કરી ત્યારે તે સાચી અખળાનું એ મોટી દગલખાજની કેદવત સાંભળી દીલ તુડી ગયું. તેણીએ એકાદ પણ તે એમ ખી આશું કે અર્જને લખ્યું ને એને પકડાવવો, પણ પોતાની

નાદાન્યત ને નામોશીનો ખ્યાલ કરી તે બાપડી પોતેજ ડર ખાઇ ગઇ. વળી કોઇ બી કારણે લીઓની હંચાતીમાં અર્જને કાંઇ બી નહીં લખવાની તેઓને જે સખ્તમાંસખ્ત તાકીદ મલી હતી તે તેણે યાદ કર્યું, અને એ બધા સંજોગોમાં ગળે ગાંઠ ને મોઢે દુચો મારી ખામોશી અખ્ત્યાર કરવા વના, તેણે જોયું કે, બીજો કશો દીરગજ ન હતો.

તે પછી ઝંનું ઘર ફેરાદ ને મારફાડનું એક ધામ થજ પડ્યું । તે દારડ્યો, જુઢારી ને કુછંદી પોતાનાં ખરાં સ્વરૂપમાં એકદમ હીંમતથી જાહેર થયો. ગરીબ સુસન । તેને એક પગનો બી કરાર ન હતો. તેને નિરાશ્રીત લીઓનું ધણુંજ લાગતું, કે જે અબ્યાસ વના સ્વડી પડ્યો હતો, ને જે થોડું ધણું શીખ્યો હતો તેથી રોટશી રળી ખાવાને બી હજ એ અશક્ત હતો. તે બાપડો લડનના મોટા મોહલ્લાઓમાં સ્વડ્યા કરતો, અને જોકે તેના ચીથડેલાજ પણુ અી દાલકમ ને ખુમસુરત દેખાવના સખખે તે દરેક જલ્યનું ધ્યાંત ખેંચતો, પણ કોઇ તેને દ્યાર્થી હાય લંબાવી મદદ થવા કયુજ કરતું નહી.

એ રીતે, તે રોજના સંતાપ, હાડમારીઓ ને હીલ્યુપસ્તીએ ગરીબ સુસનનો પણ જલ્દીજ આંકો લાની મેળ્યો. તે બીમારીને બિહાંણે પટકાઇ જે પેહજાં નજીની ધારવામાં આવી, પણ પછીથી ખે ત્રણુ દિવસમાંજ તેણે ગંબીર રૂપ લઇ લીધું, ને બીજા એક ખે દિવસમાં તો જોતાં જોતાંમાં તે માર્ગે લાગી ગઇ

પ્રકરણુ ૧૧ મું.

સુસને મરતી વખતે લીઓને લગતી વાત લીઓને પોતાને અથવા તો પાદરીને કેહવાને ધણું મન કર્યું હતું, પણ તેની છાતી આલી નહિ. વળી તે મરતી ધડીએ કદાપી કેહને બી ખરી, પણ બાપડી તે છેલ્લા દિવસે પુરતી સાવચેત છતાં અવાચક થઇ ગઇ, જેથી લીઓને લગતી સધળી ખરી હકીકત સદાનાં અંધારાંમાંજ રહી જવા પામી.

એ પછી, અલગત, એ હતો તેમાં પુરો બદમાસ, બેદાદ ને નહર થયો. તેણે બિચારા લીઓને ધકેત્રો મારી પોતાની ઓસરીએથી

ઉતારી દીધા, ને તેનું ઢોલજી' ભરવા કરવાના "જીઠમાત" માટે ચોખ્ખી ના હતી. તેને ધર રાખવું ન હતું. તે પોતે પોતાનું ભમાતુ જીંદગીએ પુરું કરવાનો હતો, માટે ઘેરખાર ને ખાવાપીવાનું મને એમ સોહધી ખોળી બેવા તેણે લીઝોને નિરાધાર રસ્તે ઉતાર્યો !

તે ચંગળને ખુદાનો ખી ડર નહીં હતો. એવાં એક બચ્ચાંના નિર્વાહની પાદશાહી રકમ પચાવી પાડી તે તેને જીખમરામાં મરતું છોડવાં આગમચ પોતાનાં શીદા ભવિષ્યનો ખ્યાલ કરવા ચોખ્યો નહીં; પણ ખુદા એવો જ્યાંમર જીઠમાત કેમ ખમી શકે ? તે પોતાને માટે ઢોલખનાજ દરવાજા ખુલાવતો હતો એમ તે નાસ્તીકને કહી ખ્યાલ થયો નહીં.

"તમારી પાસે મારા બધા પૈસા છે તે ?" તેણે એ રીતે ધર છોડી જવા દૂરમાચું ત્યારે લીઝોએ તેને હેબતાઇને પુછ્યું. "મમાને મે ખોલતાં સાંભળ્યાં હતાં કે તમારી પાસે મારા બધા પૈસા છે."

"અરે જાની મમાવાલા ને પૈસાવાલા," તે બદમાસે જીવ જીકાટ્યો; "તારા પૈસા જોયાજ કાણે એવા તેવાએ ? ચાલ જા, રસ્તો પકડ !" —અને એ રીતે તેને એક હાથપર રસ્તે ઉતારી તે પોતે ખીજા હાથપર પોતાનાં અનેક પાપી કૃત્યો માટેના ડરનો મારેસો ઠેક અમેરીકા ન્હાસી ગયો, જ્યાં આયદે તેને શો ફેજ થયો ને તે કહે અતે પોંહચ્યો તે બધું વિસ્તારીને કહયા વના ચાલશે, કેમજ તે વાતને આ વારતા સાથે નિરપત નથી. એટલુંજ કે કરણીનું ફજ ને એહેસ્ત કે ઢોલખ એ સધળું; આવતી દુન્યાની વાત બાજી મેલતાં પણ, અહીં ને અહીં ખી પુરતું જોવા ને અનુભવવાનું તે માહાનામી સાહેબે આદમી માત્રને માટે નિર્માણ કરેલું હોય છે.

હવે લીઝો તહને હાલ રવડી પડ્યો. ન ધરખાર, ન એક પૈસો, ન ગુજારો, ન કોઇનો આસરો ! તેણે નોઠરી મેળવવા કે ખાધા બદલ કામ કરવાના ખી ધણ્યોએ પછાડા મારયાં, પણ બ્યર્થ. તે દરેક રુડડયોમાં એ ઉમીદવારી રજી કરતો રવડી આબૈ, પણ કોઇએ ધમકાવીને તો કોઇએ સમજાવીને—કોઇએ ધકેલો મારીને તો કોઇએ પાનપાવલો આપીને તેને હેઠે ઉતાર્યો. કોઇ તેનું થયું નહીં. આ દમલખાજ દુન્યાની દમલખાજના તે નિરાશીત ભોગ ઉપર ડ્યાનું આંશુ ખેરવનાર કોઇ તેને

મળ્યું નહીં. તેને પોશાક જણ્યું તેના નિર્દોષ ચેહરાને દગમખાજ થતો હતો ! ભોક્ષ તે ચેહરે જોઈને સારું વિચારતાં, પણ પોશાક જોઈ તરત શકમંદ થતાં. “ ચમટી ઢોશી, ” “ કોષ ઉઠાવગીર ઢોશી ” એવાં એવાં અનુમાનો હાથે તે જાપડાને મદદ થવામાં આડે આવતાં હતાં.

તે આજે વખત ટુકડા રોટલી વના બી તવલતો રહેતો ! એ રીતના બે દિવસના કોરા અપવાસ ને મોટા જીખમરાની નાતવાનીમાં તે એક રાત્રે સ્વપ્નતો હતો તેટલાં મોટા વરસાદ થયો, અને તે જાપડો ધુલતો લખલખતો, પગથી માથાંવેર બીંબાયભો, એક મોટા મેઢેલના પોરડીટામાં આશરો ભેવા બરાઈ ગયો.

તે મોટા “ ટાઉન હૉલ ” હતો, ને અંદર તે વખતે એક જાહેર જમસો ચાલતો હતો. વખત મોડી રાતનો હતો. બાહેર ગાડીઓની થથની થથ એક સરખી હારોમાં ઉભી હતી. લીઓ એ સખણુ જોતો ખેડો હતો.

તે ટાઉન હૉલની એક સીડીનાં ખુણ્યાંમાં ફસાઈ પડ્યો હતો. અંદરથી ગાયનના શરોદ ને અંકારના અમડાતો આવતા હતા. બધે તાજગી, બધે ખુશાલી, બધે રંગરામ હતો, કે જ્યારે તે જાળકનાં જીગરમાં બેરેહમ દુન્યા માટે જવાળા જલતા હતા ! તે હાથ ઝોલી બીખ માંગી નહીં શકતો હતો, ને તેથી જીખમરામાં નાહક મારયો જતો હતો.

અંતે “ કૉનસર્ટ ” ખલાસ થયો. એ વખતે વરસાદ રહી ગયો હતો, પણ નાતવાનીના સખબે લીઓ પોતાની બેઠકમાંથી ઉઠીને નહાસી જઈ શક્યો નહીં.

તે, તેથી, બેસીજ રહ્યો, ને તેની બાજુમાંથી શ્રીમંત ભોકો હસતાં, ખુશાલ વાતચીત કરતાં અને મોજમાં માહાલતાં પોતપોતાની ગાડીઓમાં બેસવા ઉતરી ગયાં. કોષએ તેને જોયો નહીં, ને જોયો તેણે દયાથી તેની ખબર ભેવાને કરી કાલજ કરી નહીં. તે જીખમરાથી નાતવાન ખનેભો ને બીણ્યાં કપડાંમાં તાપે સસરતો પોરયો કેમ તે ટુમાખી શ્રીમં-તોતું ખ્યાન રોડી શકે !

સીક ને સાદીનમાં સજ્જ થયથી ખાતુંઓ, કભોક ને ફરમાં લંકા-વલી મડખો, ઝોવરકોટ ને ગલખતાઓની કુંદાલી પનાહમાં આશરો

સોહોષતા શ્રીમંત સહમહસ્થો એ સૌ તે આપડાની લગોલગથી જતાં હતાં ને તેને જોતાં હતાં, પણ તેની જરા એ દયા ખાતાં ન હતાં. શાંની ખાએ ? તેમને શી પડી ? અપ્સોસ, બેરહેમ નસીબ !

ગાડીઓ ગરોગર ઉપડી જવા લાગી, ને “ ઠાનસર્ટ હોલ ” લગભગ ખાલી થઈ ગયો. એ દરમ્યાન છેલ્લા હફતામાં કોઈ બે મહસ્થો બાહર આવ્યા. તેઓમાં એક તેજ જલસામાંનો પ્રખ્યાત ગાનારો વરનર હતો, કે જેના પુલક અચાજનાં યુરીલાં ગાણાંએ તે રાતનાં શોકીન શ્રોતાજણોનાં દીલ તમામ હરી લીધાં હતાં, ને જેને તાલીઓના ગમગત સાથે પાછું ને પાછું ગાવાની ઉપરાસાપરી ફરજે પાડવામાં આવી હતી. તેનું ધ્યાન સુભાગ્યે નિરાશ્રીત લીઓપર ખેંચાયું, ને તે એકાદ પણ જણાસાથી યોખ્યો.

“ ઓહસો, અત્યારે અહીં આએ કોઈ નહાનો છોકરો ! ” તેણે અભયખીથી પોતાની સાથવાળા મિત્ર મીં હેરીસને કહ્યું, — ને પછી લીઓ બણી જોઈને પુછ્યું, “ છોકરા, તું કાણુ છે, ને અહીં અત્યારે એકલો શું કરેછ ? ”

“ હું ઘેરખાર વગરનો છઉં, ” તે રડમસ છોકરાએ લગભગ રડી દેતાં કહ્યું; “ હું બે દહાડાનો જુખો છઉં, સાહેબ, ને થાક ને જુખથી મરી જઉંછ. ”

“ જુખો ! આવાં શ્રીમંત ને આગાઃ શેહેરમાં કુતું બી જુખે મરવું નહીં જોઈએ ત્યાં તું જુખે મરે ? ” તે ગાનારે દયાથી જળી જતાં કહ્યું; “ તોખા ! તોખા ! લોકને ગમે તે મારે વાસ્તે ધારે ને બોલે, પણ તું પેટ ભરીને જમે નહીં ત્યાંવેર મને ત્યારે અજ પાણી હરાંમ છે. ચાલ મારી સાથે. ”

“ એ શું બેલાં, વરનર ! ” તેની સાથવાળા કોઈ પેલા મીં હેરીસને શીલસુરીનો ભમરડો ગુમાવ્યો. “ લંડન જેવાં શેહેરમાં જુતારાઓ ને ઠગારાઓ કેટલા નિકળે તેનો બી કાંઈ ખ્યાલ રાખ્યોછ કે નહીં ? ”

વરનર બતીની રાશણીમાં તે છોકરાનો એહરો જોરા વાંદા વધ્યો. “ આએ એક ઠગારાનો એહરોજ નથી, ” તેણે ઠરાવથી કહ્યું. “ દેખીતી રીતે આએ ખુઅસુરત છોકરો જુખમરાથી મરી જએછ,

ને એમ કરતાં કહી એ ઠમારો ખી હોય તો હું ચાહું છ કે વીસમાંથી બન્ને ઝોગણીસને હાથ ઠમાતાં ખી હું એક ખરા નિરાશ્રીતને આસરે આપવાને ભાગશાલી થઇ શકું;—આમ છોકરા.”

હવે હેરીસન યુપ રહ્યો. આરી દીલસોજ ને દયાલુ તકરારના જવાબમાં તે શું બોલે ? તે શું કામ આવાં એક ખરી બલાઇનાં કામની આડે આવે ? તે પોતે એટલી હદ સુધીનું બહુ કરનાર નહીં તોખી ખવાસે બલો હતો, ને તેથી વરનરની એ હમદા બલાઇ તે મનથી વખાણવા વના રહી શક્યો નહીં. તેણે જોયું કે લોકો વરનરના અવાજને રૂપેરી ખજુખજુત સાથ સરખાવતાં હતાં, પણ તેનું દીલ તો ખરેખર સોનેરી હતું.

“તારાં વાઈદ અત્યારે તારી સાથ એક પરાયા છોકરાને ઘેર આવેલો જોઇ કેટલાં તાગુબ થશે ?” હેરીસને બગીમાં બેસતાં હસીને કહ્યું.

“તે રાજ થશે; તેનું દીલ ધણું દયાલુ છે,” વરનરે કહ્યું—અને ખીજી પક્ષે તે બધા તે બગીમાં ગોકવાયા. હેરીસન ને વરનર આગલ બેઠા, કે જ્યારે લીઝોને ઘોડાવાલાની પાસે પાછવના કાચબાકસપર બેસાડી ભેવામાં આવ્યો, ને વરનરે ઘોડો મારી મુક્યો.

એ પછી ધરે પોંહચી તેણે હીણુભાગ્ય લીઝોની આગલ રહીને ધણી ખાતર કરાવી, ને કલા વના ચાલશે કે તે શુભ કારજમાં તેની બક્ષી મોહરદાર તેટલીજ હલટ ને દયાથી સામીલ થઇ. તે છોકરાની અનાથ હાલતની કેહ્યત સાંભળી તે નેકમખત અખજાનું દીલ દીલસોજથી ગરમ થયું. તેઓએ રતોરાન ગરમ પાણીથી તેનું બદન સાફ કરાવ્યું, કપડાં બદલાવી નાંખ્યાં, જરા “છાંટો” આપ્યો, ને વળી પેટ ભરીને જમવા દીધો.

એ રીતે વાંચનાર જોશે કે બલ્લાંથી બહુજ થતું આવે છે. એ જેવા બદમાસો પોતાનાં પાપની ગલીચી સાથે ભોંયે પડ્યા રહે છે, કે જ્યારે વરનર જેવા બલા આસામીઓ રોજના પુઠે આવતા ભાગ્યોદય સાથે પોતાનાં પુન્યમાં આબાદ થતા આવે છે. એ આ દોરંગી દુન્યાને એક સાચામાંસાયો ને ખેતકરાર પુરવાર થઇ ચુકેલો સિદ્ધાંત છે.

વરનરે તે છોકરાને યોગક દિવસ તો આરામથી પોતાને ત્યાં

રેહવા દીધો, અને પછી તેને પુરતી આસુહગી પામવા દેવા કહે તેણે તેની આમલી પાછળી પુછી, જે લીઝોએ તે જાંચુતો હતો તે હીસમે હતી. ચારક્સ સ્ટોન અને સુસન તેનાં ખરાં માતપીતા હોય એ વિશે તેને પોતાને બી કાંઈક શક પડી ચુક્યો હતો, માટે તેણે તે બધું અને બેનાં પાટકીપણાંની તમામ વાત હીસખી વરનરને હતી, અને ચીતારાની પીછાને માટેનો પોતાનો મોટો ખ્યાર તે ઊઠરાએ એટલાં જોસથી રજુ કર્યો કે વરનર પર તેથી અમાધ ગંભીર અસર થયા વના રહીજ નહીં.

તે મનથી મગરર થયો. પોતાને ત્યાંના સુખક પોશાકમાં લીઝો એવો પુશનુમા દેખાતો હતો કે એવા એકને મરતો બચાવાનાં ભાગ્ય-શાળી પુન માટે વરનર મનથી મગરર થયો.

તે ઊઠરાનાં જાંચુપીછાંચુનાં આ જોહલી દુન્યામાં કોઈ બી કહે બી હતાં કે નહીં તે માટે તેણે તેને ચીપી ચીપીને પુછ્યું, પછુ વ્યથ. લીઝો કોઈને જાંચુતો ન હતો, ને લીઝોતું કોઈજ સથ' વહાલું હતું નહીં. "અરે સાહેબ," તેણે કાકલુદીથી કહ્યું, "તમે મારે સાઈ આટલું બધું કીધું છે તો હવે તમેજ મારા મુરખી થાઓ, ને મારે વારતે થોડોક જ્યાદા ખરચ કરવો પડે તો તે કરીને બી મે' પસંદ કીધેલા મારા હોનરને લાયકનો મને કરો, ને પછી હું જે કાંઈ બી પેદા કરશ તો પેહલાં એ તમારું કરજ બરી આપવા કાબજી કરશ."

વરનર આ સાંભળી પુશ મિમજને હર્યો. તે એ ઊઠરાની આ આભારતું' દેવું પાછું બરવાની ઉમીદથી ધણી રમુજ પામ્યો.

તે તેને નામાંકીત ચીતારા સીન્યેર વારીની આમલ લઇ ગયો. એ વારીનીની ફનેહ તે વખતે આખાં યુરોપમાં મહશુર હતી. તે એક મોટો નામાંકીત પ્રખ્યાત ચીતારો હતો. તેને વરનર જોડે એક દુનર-મંદ હીસખી તરીકે સાઈ' હતું, ને તેથી તેને ત્યાં વરનર તે ઊઠરાને લઇ ગયો.

વારીનીએ તે ઊઠરાનો હીસખ તપાસ્યો, ને તાખરતોખ તેને પોતાની નોહરીમાં લીધો. "તે' એથી વધારે મોટાં પુનતું કામ તારી આખી જીંદગીમાં આગલ કોઈ નહીં કીધું હોશે, વરનર, ને મારી ખાત્રી છે કે તું હવે પછી કરનાર બી નથી," ચીતારા વારીનીએ વરનરને સાખાશી આપતાં કહ્યું. "આએ ઊઠરાને મરતો બચાવામાં તે' ખરખર

મોટાં પુનર્નુ કામ કીધું છે. અને લાગે છે કે એ જન્મેલો કીસખી છે, ને આગમ જતાં મારા નાદર હોનરમાં એ પોરવો અચ્ચીત મોટી નામદારી કરશે.”

હવે લીઓ વારીનીને ધર રહ્યો ને ધધામાં પડ્યો. તેને જે જુએ તે માન આપે ને ચાહે એવોજ તેનો દેખાવ હતો. તે સોહામણો, પતલો ને ઉચો થયો હતો. તે હવે એક ઉમરે પુત્રેલા “ મારીડા જેવો છોકરો ” હતો. તેના આચારવિચાર સુધરેલા, વર્તણુક નમાની અને આપરદાર, અને તે ખવાસે ગરીબ અને દયાલુ હતો. તેનામાં મર્દાન-ગીની સધળી નોખત હતી છતાં તે ખરાં જેવો ગરીબ, કહ્યાસર ને તામેદાર હતો.

તેનો હોનર તેજ ગોયા તેની જીંદગી, તેનું જીવણુ, તેના જીવનું અમૃત હતું ! તે તેની માતાના મોઢક એકરાનો એક જાંણે આપનોજ હતો, ને તે એવો એક દીલકસ, દીલપુસ મુખડો હતો કે જે સેહેંકડો આસામીઓનાં ટાલાં વચ્ચેથી ખી ભોકોતું ધ્યાન અને વખાંણુ હરી ભેયા વના રહેજ નહીં. વારીની તેનાં કામથી ધણો પુસપુસ થતો હતો.

તે એકમો પડી ગયલો હતો. ના તો તેનાં સગાં વાહલાં કે ના તો કોઈ તેના હોસ્ત આસના હતાં. વરનર અને વારીની સિવાય તેનું ખીજું કોઈ ન હતું, અને તોખી પોતાની એ નાવારેસ ને એકલવાઈ હાલતનો ગમ તે પોતાના નામીયા હોનર પાછલની શીદાગીરીમાં ધણી આસાનીથી જુલી સકતો.

પ્રકરણુ ૧૨ મું.

એ મુજબ ખીજાં પાંચ વરસ ગયડી ગયાં. એ પાંચ વરસ વારીની જેવા એક પહેલે વાંધેના ઉસ્તાદને હાથ કામ કરીને લીઓએ પોતાની મોટી નામનાનો છાપ જાંણે આખાં યુરોપમાં સુપ્રસિદ્ધ બનાવ્યો. તેનાં કીસખી કામની વારીનીનાં પોતાનાં કામની લગોલગ તારીફ થયા લાગી, ને વારીનીનું કામ એ ભેમાં બળથી હવે એટલું આખાં થતું આવ્યું કે તેને ત્યાં જાંણે છકાંજ પડયા લાગ્યાં.

લીઓનું એક મોટું પીકચર નામે “ અંદર ધી એક ” ત્યાંની “ રાયલ એકેડેમી ” એ પાસ કર્યું ને કયુલ રાખ્યું, જેથી એ

જર્વાનની નામના એકદમ ધણી નામાંકીત થઇ પડી. ઠીસખી હુનર-મદોએ પોતે એકમતે કયુલ કર્યું કે કુદરતને હુમલુ મલતા કલરોની એ ઠીસમની મેલવણીની ફતેહમંદી વરસો તક કહી જોવામાં આવીજ ન હતી, અને આપણા ગરીબ લીઓએ એ મોટી નામદારીની વખાણ ગરીબી અને સબ્યતાથી સર નમાવી જરા એ મગરૂર થયા વના માન્ય કરી.

એક દિવસ વારીનીએ લીઓને કાંઇ ઉડા વિચારોમાં ગીરફતાર થયલો જોયો, અને તે ધણો અજબ થયો, “એ શું છે?” તેણે પ્યારથી પુછ્યું. “હું અવારનવાર તુંને એ ઠીસમે વિચારોના વમલમાં ઉતરી ગયલો જોઉંછ, એ !”

“હું એક પીકચર યાદ કરું છું, સીન્યોર વારીની,” તે છોકરાએ કહ્યું. “મારી આંખોમાં ખુદા જાણે કેમ એક એવો મીઠો ચેહરો હપાઇ રહેલો છે કે જે ચેહરાની નાજુકી ને સુંદરતાને હું તમોને જાણે કાંઇ ખ્યાલ ખી આપી શકતો નથી.”

“કાણુનો ચેહરો !”

“એક અખળાનો,” લીઓએ કહ્યું. “તે યાદથી હું છુટો પઠી કે જીદો થઇ શકતોજ નથી. હું જ્યારે ખી વગર કામે ખેસુંછ ત્યારે તે મીઠો ચેહરો મને પાછો ને પાછો યાદ આવેછ !”

“ત્યારે કંનવાસ પર કાંય નથી તે ઉતારતો ?”

“હું તેમ કરી શકતો નથી,” લીઓએ કાંઇક દીલગીરીથી કહ્યું. “મેં સેંહકડો કોશેશો કરી જોઇ, પણ તે અસલ હાપ હું બાહેર ઉતારી શકતો નથી. હું પોતે મારી એક ખી કોશેશથી તે અસલની યાદ તાજી કરી શકતોજ નથી !”

વારીની હરયો. “એ તારો કાંઇ સ્વપ્નામાં જોયલો ધખારો હોશે ત્યારે તો,” તેણે કહ્યું.

“નહીં, તે ધખારો નથી તે વિશે હું ખાત્રીપુર્વક છું,” લીઓએ જવાબ કરયો. “મને તો અહીં સુધી લાગેછ કે મારી બચગીમાં તે આકાર મારા પર વાંકો વલતો હતો ને મને ખેલાવતો હતો. જાણે મારાં બેજાં પર તે હખી ઉતરી ગેઇછ, પણ તે હું પોતે બાહેર ઉતારી શકતો નથી. મારા સ્વપ્નામાં તે ચેહરો હું અવારનવાર જોઇ શકુંછ.”

“ત્યારે તે સ્વપનોજ—ખાલી સ્વપનોજ, બીજું કંઈ નહીં,” વારીનીએ મમતાથી કહ્યું. “એવા ધણાક સ્વપના ધણીક વાર આપણને એમ “ઇમપ્રેસ” કરી શકેછ.”—અને તે વાત હયાંજ ઠમ પડી.

લીઓ વારીની ભેગોજ રેહતો હતો. તે મોટો ચીતારો બાપ જેવોજ મેહરખાંન ને માયાલુ હતો, ને લીઓને ધણાં હેતથી ચાહતાં શીખ્યો હતો. વરનર પણ અત્રારનવાર ત્યાં આવતો ને તેને મક્તો. તે પોતાના એ છોકરાને બચાવાનાં મોટાં રૂડાં કામ ને સાચી ભલામ માટે અહોનિશ રાજી થતો.

એક દિવસ હાથમાં એક ઉંઘાડાં પકડેલાં કાગળ સાથે વારીની હસ્તે મુખડે લીઓના ઓરડામાં આવ્યો.

“બેટા, રાજી થા,” તેણે કહ્યું; “તારે સારું હું હજારોની કમાઇતું એક મોડું કામ લખ આવ્યોછ.”

લીઓએ તાણુખીથી તેના ચેહરા સામું જોયું.

“લોર્ડ લીસ્ટર જેવા એક મોટા ઉમરાવને ત્યાંનું મને ઇબન છે,” વારીનીએ સમજાવ્યું. “એ ઉમરાવની પીકચર ગેલરી એક ધણીજ નાદર ગેલરી તરીકે વખણાયલી છે, પણ તેમાંનાં ધણાંખરાં બધાં મોટાં પીકચરો એક અકસ્માતથી ખરાબ થઇ ગયલાં હોવાને લીધે લોર્ડ લીસ્ટર તે નવેસરથી તૈયાર કરાવા ચાહે છે, ને તે કામ માથે લેવા માટે આએ કાગળમાં તેણે મને ઇબન કરેલું છે. એ, અલખત, હજારોની કમાઇતું કામ થશે, ને તે હું તુંને સપુર્દ કરવા ચાહું છું.”

“એ તમારો હક છે, મુરખીજી,” લીઓએ ધણાં હેસાંનથી કહ્યું. “તે લોર્ડ તો તમોને તેડે છે—મને નહીં; ત્યારે હું જવશ્ચ તે કેમ શોભશે ?”

“હું પોતે તારી ખાત્રી આપીને તુંને સુકી આવશ્ચ.” તે ચીતારાએ કહ્યું. “એ માટે તો કેટલાક મહીના સુધી જાથુક “રેન-વૉલ્ડ” મહેલમાં ધરખાર કરી રેહવું જોઇએ તે મારાથી હવે નહીં બને. વળી હું એ બી કપુલ કરુંછ, એ કે પીકચરોમાં, તું જેટલી હદ સુધી કમરને કુદરતી જેવો દેખાવ આપી શકે છે તેટલો હવે મારાથી નથીજ થતો. એ કામ તારોજ ખરનું છે.”

“તમારો જો એવોજ હુકમ ને ખવાહીશ છે તો હું તાજે છું, સીન્યોર,” લીઓએ કહ્યું.

“એ અર્લ ધણેજ ઉદાર ને માયાળુ દીકનો છે,” વારીનીએ જારી રાખ્યું. “તારાં કામથી રાજ થશે તો એ તુંને નેહાલ કરશે. ઉદાર છે ને વળી ધનવાન ખી છે. વળી ત્યાં જો તારાં કામનો છાપ પડી ગયો તો બધા ઉમરાવોનાં સરકલમાં તું એક સપાટે ઉગી નિકળશે, ને તે ખી મારી મતલબ છે.”

“તમારી મારાપર કેટલી બધી મેહરબાની છે !” લીઓએ મોટી હેસાંનમંદીથી કહ્યું.

“સસેકસમાં ઉનાળો ધણેજ પુશતુમા લાગશે,” હેસાંનની વાત તે બહા સીતારાએ ઉડાવી દેતાં કહ્યું. “એ રેનવૉલ્ડ મેહેલ જોવાજોગ છે. તેની ધણીજ વખાણુ છે, ને મારી ખાત્રી છે કે તું ત્યાં રહેશે તેટલાં એ ઉમરાવ તારી ધણી ઉંચા પ્રકારની ખાતર ને મહારત કરશે. એ કીસખીઓનો મોટો મુરખી ને કંઠરદાન જાહેર થયશે છે.”

“ત્યારે મારે તો કપડાં ચપડાં ખી લઇ જવાં જોઇશે ?”

“જેશક; જેકમાં હવે તારે નામે આપણે જો થોડુંક અત્યાર સુધીમાં જમા કરી શક્યા છીએ તેમાંથી તુંને ગમે તે ઉપાડી ઘટવું કરી શકે. તુંને તું ત્યાં રહેશે તેટલાં અલખત આગેવાન સોસાયટીમાં જોલાવું પડશે, વાસ્તે પૈસાની કશી વાણુ ના કરતો.”

સારાંશ, સધળી જરૂરજોગી તૈયારીઓ થઇ રેહવા કડે તેઓ ૧ લી મેની ચલકતી સહવારે રેનવૉલ્ડ જવા ઉપડી ગયા. લીઓ એ આગમચ વરનર ને તેની મોહોરદારને મહી આવ્યો હતો, ને ચાર છ મહીનાની એ જુદાઇ માટે તેઓએ તેને ધણાં હેતથી મહીને વિદાય કર્યો હતો એમ કહ્યા વના ચાલશે.

તેઓને રેનવૉલ્ડની લાયસેરીમાં જોસાડવામાં આવ્યા, અને લીઓ આ દખદખાબરેલા મેહેલનો ઠાઠમાઠ જોઇને ભ્રમીત થઇ ગયો. તે આરાસ્તા દીવાનખાના, તે હમામદાર ઝોરડાઓ, તે રૉલુકદાર રાયરચીલું કોઇ ખી નવાં જોનારને ચકીત ને છક કરી મેમે તેવુંજ હતું.

હવે જરા વારે ખારણું ઉંધડ્યું, ને મોડ શીલીપ ઝોરડામાં આવ્યો.

અને એ રીતે તેઓ બંને મળ્યા—શીક્ષીપ અને લીઓ ! વરસો ગુજરી જવા પછી સરજતના મારેલા એ પ્રમાણે તેઓ ૩૫૩ પાછા મળવા પામ્યા—તે ઉમરાવ કે જે પોતાના આ લાચાર હરીફ માટે અદેખો પડ્યો હતો, અને તે હરીફ પોને કે જે તે ઉમરાવના એક આપખુદ ગુદમાતનો શિકાર થઈ સેહે'કડોખંધ હાડમારીઓમાંથી પસાર થવા પામ્યો હતો ! તે વખતે (આગલ) એ ઉમરાવ એ એહરૌ નેઇ કમકમતો હતો, મગર આજે તેજ એહરૌને તે આદરમાન સાથે નમ્યો.

શીક્ષીપે સીન્યોર વારીનીને ઘણી મમતાથી શેકહે'ડ કરી, કે જે પછી તેણે (વારીનીએ) પોતાના ગોઠવાને રજુ કર્યો અને ઝોલખાવ્યો. અલખત, વારીનીએ તો એ જવાંનને તેનાં છેલ્લાં ધારણ કરેલાં નામ ચારલ્સ એ તરીકેજ ઝોલખાવ્યો.

હાં ખુલાસાની જરૂર છે. વાંચનારે યાદ કરવાતું છે કે લીઓતું ખરું નામ " લીઓ " કાંઈ લોર્ડ લીસ્ટરે મરનાર સુસન કે સ્ટોનને કહ્યું ન હતું, ને તેથી તે બાળકનાં નામની ગેખખરીમાં ચારલ્સ સ્ટોને તે બચ્ચાંને પોતાતુંજ નામ (ચારલ્સ) એનાયત કર્યું હતું, જેથી લીઓ તે પછી એજ નામે ઝોળખાતો હતો. ત્યાર પછી સુસને જ્યારે ખીજું ધર કર્યું ત્યારે લુચ્છા એની સમજવત મુજબ લીઓને સ્ટોનની અટક તરક કરી એની અટક ધારણ કરવાને સુસને સમજાવી લીધો હતો, અને તે મુજબ તે પછીથી તે હરહંમેશ ચારલ્સ એનાંજ નામે વરનર ને વારીનીનાં કુટુંબમાં જણાયેલો હા.

એ એક કમભાગ્ય કે નસીબવાન (જે કહો તે) સંજોગ માત્ર હતો, કેમકે જે ચારલ્સ સ્ટોનનાં અસલ નામે રજુ થાત તો લોર્ડ શીક્ષીપ કાંઈક ખી ચમકતે ને શંકાશીલ થતે, ને તેહકીકમાં તે જે લીઓને ઝોલખતે તો વળી આ વારતાતું વધું કાંઈ નવીજ ટપપર ફરી જતે; પણ હાલ તો તેમ કશું થયું નહીં. સીન્યોર વારીનીએ તે જવાંનને મીં ચારલ્સ એનાં નામથીજ ઝોળખાવ્યો, ને તે ઉમરાવ તેના જવાબમાં જવાંન " ચારલ્સ "ને દમામથી નમ્યો.

એ પછી વારીનીએ તેને પોતા જેડે લાવવાની મક્કસદ કહી સંભળાવી, ને લોર્ડ લીસ્ટર હર્યો. " તમે હજી ધણા ઊંઠરવન છેઓ,

મીઠું છે," તેણે કહ્યું, "અને તેથી મારી પીકચર જેલરીનો જોખમ તમોને સપુર્ણ કરતાં અને ધણું બીઠીવું તો જોખણે, પણ મને સીન્યોર વારીની માટે એટલું બધું માન છે કે તેવણુ જ્યારે તમારી આટલી બધી સીફારસ કરે છે ત્યારે તે જોડી હોયજ નહીં એવી ખાત્રીથી હું તમને ધણી ખુશી સાથે મારે ત્યાં આવકાર આપું છું."

"હું તમારો ધણો મોટો ઉપકારી છેઉ, મારા ભોડું," લીઓએ નમીને કહ્યું.

અને પછી જો ભોડું લીસ્ટરનાં મનમાં તેને પોતાનાં કામ સારૂ રોકવા માટે હજી કશી બી શકા અને આનાકાની રહી હોય તો તે જ્યારે વારીનીએ તેને લીઓનાં નાદર કામના થોડાક ખેમુકા નમુનાઓ રચ્ચુ કરીને બતાવ્યા ત્યારે એકદમ એક ઝપાટે દુર ઘડ ગઈ, ને તે અલ્પંત રાજી થયેલા જણાયો. એવું કીસખી કામ એવા એક બાળક છોકરાની પીછીવું પરીણામ થઈ શકે એવું જણે તે પહેલી હરોલમાં તો માની બી નહીંજ શકયો.

"હું તમો નામદારની રજાથી મીઠું છે સાથે એકાદ દિવસ રેનવોલ્ડમાં રહેવશ, ને એવણુનાં કામને રસ્તે ઉતારીને પછી રૂખસદ લેવશ," વારીનીએ કહ્યું.

"ધણીજ મોટી ખુશીની સાથે," તે ઉમરાવે જવાબ દીધો. "હું તમો સાહેબોના ઉતારા માટે દરેક કાલજથી ગોઠવણુ કરશ, ને તમો એઉ જ્યાં સુધી અહીં રહેો ત્યાં સુધી આએ ગરીબ મકાનને તમારું પોતાવુંજ જણણે એવી હું ઉમેદ રાખશ. ભેડી લીસ્ટર બી ધણાંજ માયાણુ ખવાસનાં છે, ને તેવણુ પોતે તમારી સગવડો પર ધ્યાન આપશે."—અને વળી હસીને વધારયું—“જવાંત મીઠું એને તો અહીં લાંબો વખત થોખવાવું છે તેથી ભેડી લીસ્ટરના એવણુ ધણા યુડ રૂંડ થઈ જશે એવી મને ખાત્રી છે.”—અને લીઓ અદમથી નમ્યો.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

વીસ વરસનો એક લાંબાણુ અંતર ધણાંક લોકોના એહરા ને રંગરૂખમાં ધણેક ફેરફાર કરી શકે છે, પણ તાગ્ગુખીની વાત એ હતી કે ભેડી લીસ્ટરના મોહક મુખડામાં એ વરસોના વધારાએ જાણવાજોગ

ફરદાર કશોજ કર્યો ન હતો. તે હવે ચાલીસ વરસની ભરતીમાં આવેલી, પુસ્કળ શોકાતુર અદાની એક દમામદાર બાનુ બની હતી, અને તે-બી જાણે જવાંતીનું જોખન તેને છોડી જવા માંગતુંજ ન હોયતી તેમ તે હજી ફક્ત પચીસ વરસની એક નૌઘુવાંન નાજનીન દેખાતી હતી ! તેના ભરાવદાર બાળમાં એક બી બાળે હજી સુફેદી પકડી ન હતી; તેની આંખનું તેજ અસલ તોરમાંજ હજી પ્રકાશી રહ્યું હતું, અને તે કદમાં સાંમી વધારે ઉંચી, દેખાવથી ને દમામદાર થઇ હતી.

તે જાણે જાંદગીથી ધરાઇ ગયેલી એ વીસ વરસનાં દરમ્યાનમાં જીવતી હતી. તેણીએ જ્યારે જોયું કે તેના બદલા લીઓને આએ જાંદગીમાં પાછી મલવાનું કેવળ અશક્ય હતું ત્યારે તે લાઇલાજ લા-ચારીથી પોતાનાં એ દુઃખને આધીન થઇ વગર ઉલટની એક શાંતતામાં જીવતી હતી. એ સમજાું લોડ લીસ્ટર જોતો હતો પણ વરસોના સહવાસથી તેને બી ગોયા એ તેણીની વર્તણૂકની તબેહ થઇ ગઇ હતી, ને તેથી તે વધતો ઝોઝો તે વાત માટે બેપરવાહ બન્યો હતો.

તે મહેલનો વારસ આપ્પાદી સાથે ઉધરતો હતો. તે માતાની આંખની તાઢક ને તેના ઉમરાવ પીતાની સર્વોત્તમ મોજ હતો. ગ્વેડી-જનો તેનાપર ધણોજ પ્યાર હતો, પણ તે અજ્ઞાત ઝાઝી ઉલટ વગર-નો હતો. જાણે તેના લીઓની જુદાઇએ તેનાં જીગરને લકવાની બેમારીથી બેતાકાત બનાવી મેળ્યું હતું. એથી બદતર દુખ, એથી જ્યાદા જખમ તેને કાઇ થઇજ નહીં શકે એવો તેનો હાલ હતો.

પેલી મીસ મોરટીમર બી હવે મોટી થઇ હતી, ને ગ્વેડીઝ તેના પર પણ એક માનેજ પ્યાર રાખતી હતી. તે મહેલનો વારસ તો પુખ્ત કેળવણી સાર હાલમાં એકસદરડની પાઠશાળામાં રહેલો હતો.

ગ્વેડીઝ કશાંમાં કશી બી મજાહ લેતીજ ન હતી. તેણીએ તે કાસખી ચીતારાઓ મેહલમાં મેહમાન હોવાની વાત સાંભળી હતી, પણ તે હજી તેમને મહી ન હતી. લોડ લીસ્ટરે તેમને પોતાની જોડે ટેબલપર નોતરયા હતા, પણ વારીનીએ તે વાતની માંદ માંગી ના કહી હતી, જેથી વારીની ગયો ત્યાં સુધી ગ્વેડીઝ એ પહરોણાઓને જોવા પાંખીજ ન હતી.

લીઓ ધણૂંકરીને પીકચર ગેલરીમાં પોતાનાં કામ પરજ મહેલો

રહેતો. તેણે એક મોટું પીકચર નવી મરામતથી પાછું આરાસ્તા ને તૈયાર કર્યું હતું, ને તેની કારીગીરી જોઇને બોર્ડ લીસ્ટર છેકજ છેક થઇ ગયો.

“એડીઝ,” તેણે તે પછી પોતાની મોહરદારને મક્કતાં કહ્યું, “તું જરૂર પીકચર ગેલરીમાં એક ફેરા જાજે. વારીનીએ જે છોકરાને આપણું કામ સોંપાવ્યુંછ તેની કારીગીરી જોવાજોગ છે.”

આ પાધરાં ઇજનનો તે અનાદર કરી શકી નહીં, ને તેથી અપોરે જમવા પછી તરત તે ટ્રેસ બદલીને ગેલરીમાં ગઇ.

લીઝોએ તે એક “પીકચર” તરફ પોતાનાં ઠામ વચ્ચેથી ચોંકીને માથું ઉંચકી જોયું, અને આહા ! તે અદબથી હાથમાં પીછી સાથ ખંચાઇને ઉભો. આવી મોહક સુંદરતા તેણે આગળ કાંઇ જોઇ નહીં હતી. એક માત્રુશ્રી જેવા મેહોરખાંન ને મીઠા ચેહરાની આ ચહરેનમુન ખાંતુને રૂબરૂ જોતાં તે એક ખ્યામ જોતો હોય તેવીજ તેની દશા થઇ ગઇ. તે ઉંચો સીધો, પતલો, આકાર શુદ્ધ સફેદ પોશાકમાં સજ્જ થયલો, ખેમુલાં જરયાંણોના ઝમકાતમાં ખેવડો દીપતો તે અખળાને આ ધરતીની રહીશ કરતાં પેલી દુન્યાનો શીરેસ્તો—એક આકાશી હુરી વધારે સિદ્ધ કરતો હતો !

લીઝો જાણે બેકામ બની ગયો. તેને એકજ ઝટકે ભાસ થયો કે જે મીઠાં મોહબતવંતો ચેહરો તેની આખી છાંદગી દરમ્યાન તેને સંતાપતો રહ્યો હતો, ને જે પુરુષ પવિત્ર માનીતાં દર્શન તે કૅનવાસ પર હુબહુ ઉતારી લેવા આજવેર પોતાના પરીશ્રમમાં ઠગાતો રહ્યો હતો તે આજ હતો !

આહા, નિદોશ બેખબરીની તે એક રૂબરૂ મીલાકાત ! બહાર વરસના જુદમાતભર્યા હાંદેસાઓના એક જુલમગાર અરસા પછી તે રૂબરૂ એકઠાં થયલાં માદીકરાની અરસપરસની પ્રમાણીક લાગણીઓ ને સ્વભાવિક જુદસાઓનું ખરૂં ખ્યાંન કરી શકવા આ કમતાકાત કલમ નાસબર બને છે.

લીઝોએ જોયું કે તે અખળા પોતે ખી તેને જોઇ ચમકી, ને અંદર આવતી કાંઇક ખંચાઇ. તેના ખુશનુમા મુખકામાં એક અતી ખુશકારક ફેરફાર ને ઉલટમંદ રતાસ ધસી આવ્યો. શું તેઓ એકમેકને જોળખી શક્યાં ?

નહીંજ. તે આ દીકરાને તેમની જીવેન્નાં સમાધ ને સ્નેહનો તો સ્વપ્નો ખી ન હતો, પણ પ્રેમાલ લાગણીઓ જે અરસપરસનાં સ્વભાવિક હેતુનું એક પાઘડું પરીણામ માત્ર હતું તેની અસરો હેઠલ તેઓ હાલમાં એકમેકને મળ્યાં.

એડીઝ ધીમે કદમે અંદર આગલ વધી. તે એ કાસખી કારીગરનાં કામપર જોવાને બદલે તે કારીગરની પોતાનીપરથી પોતાની આંખ ઉઠાવી શકતી ન હતી !

એક જુરસાને આધીન તે માનવંત યાંતુએ તે ચીતારાને શેકહેંડમાં પોતાનો હાથ આપ્યો, ને તે એકજ સ્પર્ષ તે ખેલનાં બદનમાં વિજળી પેદા કરતો હતો, કે જેનો ખરો ભાવાર્થ તે એ માંહેલાં એક ખી સહમજી શકતાં ન હતાં.

“ મીં બે, લોર્ડ લીસ્ટર તમારા હુન્નરની ધણીજ તારીફ કરેજ,” તે માતાએ લાગણીઓથી હુન્નતા અવાજે ધીમે સાદે કહ્યું.

“ મારા લોર્ડની મારાપર ધણી મેહરયાંની છે, યાંતુ,” લીઓએ નમીને જવાબ કર્યો.

“ હું તમારું પીકચર જોવા આવીજ,” એડીએ કહ્યું, “ અને તેજ તકે હું પુછવા માંગુજ કે તમેને અત્રે બધી રીતની સમવડ તો છે ? કંઈ કાઈ રીતની અડચણ કે અગવડ તો નથી ? ”

“ જરા ખી નહીં, યાંતુ,” લીઓએ કહ્યું. “ તમે મેહરયાંનોની મેહરયાંનીથી હું અત્રે પુરતો સુખી છેઉં.”

એ પછી એડીએ પેહું તૈયાર થયલું પીકચર જોયું, ને તે જામજ વખાણ્યું. તે કાંઈ એ હોનરમાં ઘણું સહમજવાવાસી ન હતી, તોખી તેને લીઓતું કામ હદ વનાતું ગમ્યું, ને તેણીએ તે ખરા ભાવથી વખાણ્યું.

હવે ત્યાં તે પછી વિશેષ થોખવા જેવું કશું ન હતું, પણ તોખી તે અખળા થોખી—જાંજી તેને ત્યાંથી જવાજ નહીં ગમતું હોય ! તે એક માવીતરની માયાનો મહીમા હતો !

તે તરેહવાર ખીજી ત્રીજી બાબદો પર વાત કરતી ને વાત કરાવતી ત્યાં થોખી ગઇ. તેને વાત કરતો સાંભળવો એ ખી તેને એક મોજ જેવું લાગતું શવું, જોકે એમ થવાનો સમજ તે પોતે પોતાને ખી

સહમજવી શકવા કેવળ અશક્ત હતી. વરસો તક નહીં થયલી એટલી બધી તે આ “ છોકરા ” જોડેની પહેલીજ મીલાકાતમાં પ્રુશાલ અને ઉલટમંદ થઈ ગઈ.

અને લીઓ ? તે ઓછો પ્રુશાલ કે ઓછો ઉલટમંદ ન હતો. તે તો આ મોહક મુખજ પર જાણે એકાગ્ર ચિતે જોઈજ રહ્યો હતો !

“ તમે મારાં મોઢાંપર એટલું થું ટીકાઈ, મીં બ્ર ? ” તે માતાએ નિર્દોશ અભયપીથી હસીને પુછ્યું.

એ લજવાઈ ગયો. “ તમે મારાં માતૃથી જેવાં છો, ” તેણે કહ્યું. “ હું તમોને ટીકાને જોઉંછ તેનો સખખ હું તમોને કેહવશ તો તમે મારી મજાક કરશો. ”

“ એટલું બધું ? ” ગ્લેડીએ ગમત પામી કહ્યું. “ કેહો મને, હું મજાક નહીં કરશ; મને સાંભળવા ગમેછ. ”

તે તાબે થયો. તેને કહ્યા વના ચાહ્યુંજ નહીં. ફક્ત પા કલાકનીજ પીછાણુ તેમની હતી તે દરમ્યાનમાં લીઓ જાણે સાચાં વ્હાલથી તે માતાનો ગોલામ બની ગયો હતો !

“ એ એક મારો સ્વપ્નો કે ખ્યાલ હોશે, બાંતુ, ” તેણે પ્રુવાસો કર્યો, “ મગર એક અખળાના એહરાની યાદ મને મારી દુરસદની દરેક ઘડીમાં મારી આખી છાંંગી તુલક સંતાપતી રહી છે. હું તે પાક એહરાતું ખ્યાંન કરી શકતો નથી, પણ તે એવા મીઠા, એવા મોહ-ખતવંતા, એવા શીરેસ્તાઈ અને એવા માયાતુ એક એહરાની યાદ છે કે જાણે જેનો મુકાબલો મેં તે પછી આજ તક કદી જોયો કે જાણ્યોજ ન હતો. મેં તે ઘણી વાર કેનવાસપર ઉતારવા ચાહ્યું, પણ હું કદી તેને મારી યાદદાસ્તથી સંપૂર્ણ ઇનસાફ આપવામાં ફોલમંદ થયો નથી. સ્વપ્નામાં તે મીઠો એહરો હું અવારનવાર જોઉંછ, ને તેથી જાણે મારાં મગજમાં તેનો એક શીકો છાપ પડી રહ્યોછ. ”

“ પછી ? ” ગ્લેડીએ વાતમાં ઘણો ઉમંગ લઈ પુછ્યું.

“ ગુસ્સો ના કરતાં, બાંતુ, મગર તે એહરો મને માનવાને લાક્ષય થાએછ કે જાણે તમારોજ હોય ! ”

“ મારો ? ”

“હા, લેડી લીસ્ટર,” તે છોકરાએ કહ્યું; “તેથીજ તમે બાપ સાહેબને જોતાં સાથે હું દંગ થયો.”

“ને તેજ મારો હાલ છે,” ઝેડીએ તેટલીજ તાજુખીથી હસીને કહ્યું. “મેં ખી તમારો ચહેરો જાણે આગલ કંઠે જ્યેસો હોય તેમજ કાંધ મને લાગ્યા કરે છે, પણ મારી ખાતી છે કે હું સીન્યોર વારીનીને પોતાને નથી ઝોલખતી તો તમોને તો મેં કદી ખી આગળ જ્યેલા નહીંજ હોવા જોઈએ ?”

ઝેટલામાં એક આદમી લીઓનું ખાનું તૈયાર હોવાની ખબર કરવા આવ્યો. “એ નહીં ચાલશે,” તે નોકરના ગયા પછી તે ઉપરથી ઝેડીએ કહ્યું; “તમે અમારી સાથે ટેબલ પર કેમ નથી આવતા ?”

“મને શરમ લાગેછ, ખાનું,” લીઓએ ઝોનરખવાહીથી કહ્યું. “તમે જેવાં મોટાં આસામીઓ જોડે જમવાનો મને જરા ખી અન્યાસ થયો નથી.”

“તેનો શું મુજકો છે ?” લેડી લીસ્ટરે તકરાર કરી. “ખુદાને ખાર ગરીબ ને ગદા એકજ છે. કાલથી મેહરખાંની કરીને “બેલ” થતાં અમારી સાથે જમવા તમોને ટેબલ પર આવવુંજ પડશે.”

“હું તાબે છું, લેડી,” તે જવાંન ચીતારાએ કહ્યું,—અને ત્યારે ઝેડીઝ જાણે આ એક સુખકારક મીલાકાતથી ઘણીજ રાજી થયલી હોય તેવા દેખાવથી (લીઓને જમવા જવા અને માટે) કાંધક આનાકાની સાથે ત્યાંથી પોતાના રૂમમાં ગઇ.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

તે મા દીકરા બંને તાજુખ થતાં રહ્યાં. બંનેને તે એકમેકનો ચેહરો આગલ જ્યેસો હોવાનો ખટકો થયાજ કામો. એ ઘણી તાજુખીની વાત હતી કે અરસપરસ મક્કતાં સાથે તેઓનું ચિત ચોરાઇ ગયું, ને તેઓ એકમેકનોજ એકલાં પડતાં વિચાર કરવા કરતાં હતાં.

લેડી લીસ્ટરને તો જાણે તે છોકરા સાથે વાત કરવા કરવાની મોજ જેવી ખીજી એકે મોજ હતીજ નહીં. તેનો અવાજ ને હક્ક જાણે તેણીની દુખી જીંદગીનું સઘળું જલમ દુઃખ જુલાવી

હેતો. તે વાતચીતમાં જઈ જઈને લીઝોને રાફી રાખતી, ને તેના ઉધ્યમમાં તે તેનો ધણો વખત ખરાબ કરતી તેતું બી તેને બાંધુ રેહતું કે થતું નહીં.

“ એ અબળાના એઢરાની યાદને લગતી તમે જે વાત કહી તે ઉપરાંત બીજી બી કોઈ કોઈ યાદો તમોને છે કે ? ” તેણીએ એક દિવસ વાત પરથી વાત નિકળતાં સહેજ પાછું પુછ્યું.

“ હા બાંતું; મને મોટાં ઝાડો ને એક નદી કે દરયાની બી યાદ છે, ” લીઝોએ કહ્યું. “ તે બધું મેં મારી છેકળ બચગીમાં બોયલું હોશે, પણ તેની બી એક શીકી યાદ જાણું તે એઢરાની યાદની લગોલગ મારાં મગજમાં છપાઈ રહેલી છે.”

એડીએ ધણી આતુરતાથી તે જવાંન ચીતારા બણી બોયું.

“ બચગીમાં તમે કાંઈ રેહતા હતા તેની કાંઈ તમને યાદ છે ? ”

“ નહીં જ; હું સહમજનો થયો ત્યારે રોકલટનમાં રેહતો હતો તેથી જ્યાંદા હું કાંઈજ યાદ કરી શકતો નથી, ” લીઝોએ ગમ-ખારીથી કહ્યું.

“ ને તમારાં માએ બાપ ? ”

“ જેમ ફગારા મીં બેને મારો બાપ જાહેર કરવાની મને દરજ પડી હતી તેમજ મરનાર મીસીસ બેને હું “ માતા ” જાણુંતો હતો, ” લીઝોએ સહમજબોયું, “ પણ મારાં ખરાં જીગરથી હું તેો માતુંજ કે તે મારી સગી ને ખરી માતા હતીજ નહીં.”

“ સખખ ? ”

“ સખખ કે મને તેનાપર એક માએતું હેત કદી બી આવ્યુંજ નથી, ” લીઝોએ ખુલાસો કર્યો. “ તે મારા પર ધણી માયાળુ ને મેહેરબાંન હતી, અને હું તેની પર મારા હેસાંનેના સખખથી તેટલોજ નમાનો અને તાબેદાર હતો; પણ અમેો વચ્ચે મા દીકરાતું નાતું હોય એ તેો હું માનતોજ નથી. હું તેો ધાંજ જે મારી સગી માએ કે જેનાં પરીસુરત હોસાનેનો અને એક ખરી માયનીજ મોહબતનો મારાં મગજમાં છાપ પડી રહ્યોજ તે તેો બિચારી મેહેરતમુકામ પાંમીજ, ને તેથીજ પછીથી હું પરાયે આશરે ઉધરયો હોવશ.”

“ ધણુંજ અજાણેવું.”

“ ધણુંજ; હું છુલ્હીજ નથી જમ શકતો, ” લીઝોએ લામણીઓ ને ઉરકેરણીથી જારી રાખ્યું, “ હું છુલ્હીજ નથી જમ શકતો કે એક એવા ધણુજ મીઠા ચહેરાની અખળા મારાપર હેત કરતી હતી, વાંકી વલતી હતી, મને ખેલાવતી હસાવતી હતી, ને મારીપર રડતી હતી ! શું કેહું, માતા, ” તેણે આખોમાં આંસુ લાવી વધાર્યું, “ જ્યારે હું સગાં માએ દીકરાને એકમેકપર મરી પીટતાં ને હેત કરતાં જોઉં છ ત્યારે મારી આંખ આંસુઓથી ભરાઈ જાય છે. ખોદાએ મનેજ કેમ એ જીંદગીનાં મોટાં સુખથી સદાનો ખેનસીખ રાખ્યો હોશે ? ”

ગ્લેડીઝ રડવા લાગી ! તે “ નખળામ ” આ કોઈ કેવળ ત્રાહીત આગળ જતાવી દેતાં તેને પોતાને નવું ને નખોશું લાગ્યું, પણ એક માની જીદાઇને આ લાયક જવાંને ગમ કરતો જોઇ તેનાથી ખી તેનાં આંસુઓ ખંચાઈ શકાયાં નહીં. ઝો, તેનો લીઝો, તેનો વહાલો બેટો, જે કદાચ આ જવાંનેજ મલતા આવતા ચેહરાનો તે એજ કીસમની કમનસીખીમાં ઉધરયો હોશે, તે ખી જે જીવતો હોય તે શું એજ કીસમની ફરીયાદની હાય ઉઠાવતો નહી હશે ?

અને એ રીતે જણે તે મા દીકરા વચ્ચે એટલા વારમાં તે અરસપરસ વિશ્વાસ આપ લે કરવા જોગ હદ સુધીની વાતચીતનો એખલાસ ખરપા થઇ ચુકયો હતો. લીઝોને “ આ કોઈ દમાળુ ને કુલ્હીન ખાંતું ” ઉપર જણે એક માતાનુંજ હેત આવતું હતું, ને ગ્લેડીઝને “ આ કોઈ કમનસીખ જવાંન ” માટે એક માવીતરનીજ મોહખત ખરપા થતી હતી. જે અર્લ કેઠે લાંબે ટપે જતો તે તે ગ્લેડીઝને ગમતું, ને ત્યારે લીઝોને ખાગમાં તેડવી એકાદ મોટાં ઝાડના શીતલ છાંયા હેઠળ તેઓ એમ કલાકના કલાક સુધી તાહેલાં કરતાં મોજથી ખેસી રહેતાં. લીઝોનું કામ એ રીતે પછાત પડી જતું તેનો ખી જણે તે બેમાંથી એકને ખી કરી વસવસો કે અફસોસ થતો ન હતો.

લીઝોએ પોતાની બધી વીટક વાત માંડી મેલીને તેણીને કહી હતી. તેના પોતાના પૈસાની એક ચાપણ હતી તે ચંડાલ છે ચાંખી જવા પછીથી તે આપડો ટુકડા રાટલીને માટે ખી કેવો તવળતો રહ્યો હતો, ને મોહલ્લે મોહલ્લે ધરખાર વગરનો થઇ બટકતો થયો હતો તે

બધું તે જવાને કહ્યું, ને તે સાંભળતાં “ ખુદા જાણે કેમ ” તે અબળાનું જીગર હઠ વનાવું દર્દમંદ થયું.

હવે હાં વહાલાં વાંચનાર ખ્યાલ કરી શકશે કે તે માદીકરાની અરસપરસની એ સ્વભાષિક દીલસોજી ને પવિત્ર માયાનો જીદોજ ને બલતોજ નજીસ અર્થ ઉઠાડનાર ગ્લેડીઝનો એક શત્રુ જે તે છાપડાં હેઠલ હતો તે પેલો કમીનો આલખઈ હતો. તે આ રોજબરોજ વધતાં આવતાં વહાલનો મામલો ઘણી મોજથી તપારતો રહ્યો હતો. તે છેલ્લાં વીસ વીસ વરસથી એવી કોઈ આરજીમાં તો એક ભુખ્યાં ગીદની અદાથી ટીંગાઇજ રહ્યો હતો. ગ્લેડીઝે પરણી આવી તેની ઉમેદોમાં ધુલ બેલી હતી, ને વળી એક વારસ બેટાનો જન્મ આપી તેનાં ઝેરનો ખાલો છળછળ ભરી આપ્યો હતો ત્યારથી તે કાંઈ ને કાંઈ એ કીસમનાં ખુણાંખાંચરાં તો ખોળતોજ રહ્યો હતો, પણ નિષ્કલંક ગ્લેડીઝની પવિત્ર અને સાધુસંતને ખી શરમાવે એવી માનભરી વર્તણુકમાં તેને એવું કશુંજ મલી આવ્યું નહીં કે જેથી તે કાગનો વાધ કરી અર્લનો વહાલો થાય, ને તે વરવહુને વીખુટાં કરી પોતાને થયલાં મોટાં તુકશાંનનું કાંઈ ખી વેર વાલે. તે વીસ વીસ વરસો તુલક નાઉમેદીથી ધવાયલો દુકત વાટ જોતોજ રહી ગયો હતો.

તેને તો પાણીચું ખી મલતે. એક વારસ બેટાનો રેનવોલ્ડ ખાને બખ્તાવર જન્મ થવાથી હવે આ આઘતા પરવારતા “ વારસ ” ને અત્રેજ રેહવા એકે હક ન હતો; પણ ગ્લેડીઝે પોતેજ અર્લને સલ્લાહ આપી કે એ હવે હાંજ છો રેહયો. એ વાત આલખઈ પોતે જાણ્યો હતો, તેમ છતાં હરાંમનો ખીચડો ખાનાર તે હેમક એ બધી માયા મેહરખાંનીને કૃતમ્મ થઇ ઉપર કેહવા મુજબ અવેજ વાળી આપવાની ગણત્રીઓમાંજ સદા જીવતો હતો.

ગ્લેડીઝે એક વાર આગલ અર્લનો ખાનગી દસ્તાવેજો ખોળવાની પેલી વાત તે કાંઈ ભુલી ન ગયો હતો. તે ગ્લેડીઝના એક રીમાર્કથી પોતેજ વાંકમાં આવી જવાના ખ્યાલથી ખીહીધો હતો ખરો, પણ તે ખાંગર હતો માટે પુખ્ત વિચાર પછી તેને પાછી માનવાને લાલચ થઇ હતી કે તેમાં ગ્લેડીઝની મતલબ કાંઈ ખી “ ચોરી ” ની હોવીજ જોઇએ. એમ છતાં એ વાતમાં કશું જોઇએ એટલું વચ્ચુદ હતુંજ નહીં, ને

તેથી બેપાયે કામ લાઇ સાંભો પોતાનો ધુરયો કરાવા તે રાજી થઇ શકતો હતો નહીં. એટલામાટે તે વીસ વીસ વરસ તક પોતાની બિલાડીની આંખ જેવી આંખ્યો ખુદશી રાખી નિઘેહદારી કરતો રહ્યો હતો, પણ તેનો છેક અત્યાર સુધી વારો આવ્યો ન હતો.

અને હવે ? અને હવે તો તેને લાગ્યું કે સાચુત મુદ્દો તેના સપાટામાં આવ્યો હતો, ને ત્યારે તે ખુશાલીનો મારયો એકલો એકલો હસી ખી દેતો. અર્લનાં બાહર ગયા કેડે લેડી લીસ્ટર લગભગ સઘળો વખત તે પોરયાની કંપનીમાં ગુજરતી હતી—તેઓ દરાંપરાં કરતાં હતાં—બાગનાં એકાંતમાં કલાકના કલાકો સુધી એકલાં તાહેલાં કરતાં બેસી રેહતાં હતાં એ બધું કમલાની આંખે પીણું જોનાર કર-પીણીને તરેહવાર હવાઇ કિલ્લાઓ ઉઠાવાને મદદ થાય તેવુંજ હતું, ને તેથી પોતાનાં ગલીચ મનને પેશ પડતો અર્થ ઉઠાવી તે હવે આ સુખી ધરમાં સંતાપનો સેહતાંન જગાડવા એકે પગે ઉલટમંદ થઇ રહ્યો હતો !

તેણે પોતાને માટે બધી આશા હજી મેલી દીધી ન હતી. જે ગ્લેડીઝનો કોઇ રીતે કાંટો કાઢી નાખવામાં આવે ને તે વરવહુનો વિયોગ થાય, ને ખીજા હાથ પર કોઇ એતેકાક ખીમારી કે અકરમાતથી પેત્રો વારસ દુકતો વીધી જે મરણ પામે તો પછી તે પોતે ઘેર ધડથો ને ઉંબર ચડથો વારસ તો જાણું છેજ ! તેને એમજ લાગતું હતું કે આ નવો વારસ (નવો હરીક) ઝાઝું જીવશે નહીં—જેકે તેમ માનવાનો સમજ એક ખી ન હતો ! તે હેમકને એમ તો કદી ખ્યાલ થયોજ નહીં કે તે પોતે ખી નાપાયદાર જીંદગીનો તેવોજ એક લાઇલાજ ગુલામ હતો, ને ઘાત કરતાં કોઇ દી તેનો પોતાનોજ વાવલો ઉડી જાય તે ખી તેટલુંજ બનવા જોગ હતું ! પણ જે એ કીસમના દોજખીઓ એવી સઘળી ખરીજ ગણુત્રીઓ કરી શકતા હોત તો વારતા લખનારા-ઓને નેકી બદીનાં જુદાં જુદાં પાત્રોનો ચીતાર આપવા બનતેજ કયાંથી ?

હવે કપટી આંધખટું ગ્લેડીઝની હીલચાલો ઉપર ખારીકમાંખારીક તકેદારી રાખવા માંડી. વીસ વીસ વરસના જુલમાતબર્યા લાંબા અરસા દરમ્યાન પોતાનું વેર વાલવાનો એકે જોગ આજ તક તેને હાથ આવી શક્યો નહોતો. સન્યાસ લીધેલા સાધુઓને ખી શરમાવે તેવી પાકીજેહ શ્રદ્ધાથી તે સુંદરી સદા વરતતી રહી હતી, અને તે જોઇને

નાહમેદીથી તેનું કાળજી બધી જલ્દીને ખાખરાખ થઇ જતું હતું; અને ત્યારે હવે જે સાચુત ફટકો મારવાની આવી એક નાદર તક તેને મળી મધ તે છોડી આપવા કે ગુમાવી દેવા જેટલો તે હેમક નહીં હતો.

તેણે જન્યું કે ગ્લેડીઝ આ કોષ જવાંન જેડે જોષએ તે કરતાં વધતી મળી મધ હતી—તે તેના ઉપર વહાલથી વીહલી પડતી હતી—નોહર માણસોને તેનું સુખ સગવડ સાચવવાની તાકીદ પર તાકીદો આપતી હતી—બલ નહીં હોએ ત્યારે બધો વખત તે પીકચર જેલરીમાં બરાધ રહીને તે ખુબસુરત જવાંન જેડે ખુશાલ વાતચીત કર્યા કરતી હતી—તે પોતાની શોકાતુર અદાઓ વડીક જુલી જધને ઉલટમંદ અને ખુશનુદ અનેલી દેખાતી હતી;—અને એ સધળો નવાઇજેવો મામલો જોઇને તે હુચ્છો પોતાનાં મનને પુછતો અને પાછું પુછતો કે એ સધળાંનો ભાવાર્થ તે જે પોતે માની લેતો હતો તે સિવાએ ખીજે થઇ શકેજ કેમ કરીને ?

ખીજા હાથપર પેલી બાળક રોઝ મોરટીમર હવે ચાલુ ઉધરભાવમાં ઉછલીને એક સોહામણી જવાંન ખાંતુ થઇ હતી એમ અત્રે યાદ આપ્યા વના ચાલશે. તેનો પણ બધી ગ્લેડીઝ પર અતી ધણો પ્યાર હતો, અને તે પણ ગ્લેડીઝ સાથે, તેથી, અવારનવાર લીઓ જેડે બેલાતી રહી હતી, કે જ્યારે તેને પણ તે વહાલો જવાંન ધણો ગમી મયો હતો. એ રીતે અવારનવાર તે ત્રણની ટોલકી કામકાજથી ફારેમ થઇને દીલખુશ લાહેલાં ચલાવા બેસી જતી, કે જે કીસમના એક અવસરે એક દિવસે મીસ રોઝ અચપ્પુચ બોલી ઉઠી, “ જુવો, લેડી લીસ્ટર, તમોને શું મીં બેનાં કપાલમાં તમારાં કપાલનો એક અજબ જેવો મુકાબલો દેખાતો નથી ? હું તો હંમેશા એ જોઇને મનથી એખલી એખલી તાજુબ થયા કહ્જ.”

લેડી લીસ્ટર એ સાંભળી એકદમ ગંભીર થઇ. તે માતાને લાગ્યું કે તે જવાંન છોકરીનું કેહવું ખરેખર ધણી મોટી હદ સુધી ખરું હતું; અને એ મુકાબલાની વાતથી તેને તેના લીઓની યાદ થતાં તેનું દર્દમંદ દીલ પાછું હદ વનાતું ઉરકેરાયું !

“ કપાલજ માત્ર નહીં પણ હું તો એવણના આખા ચેહેરામાં ખી તમારા ચેહરા સાથે એકમલતાપણું જોવુંઉ,” મરજબોરી મીસ

રોએ ગોલા ગળાવતી જવાતું જરી રાખ્યું; “ જાણે તેજ ખાલ, તેજ નાક, તેજ હોઠ ! ખરું કહીએ તો જાણે એવણુ તમારા નાહના ભાષ હોએની, લેડી લીસ્ટર, તેમજ દેખાએછા ! તમેને શું લાગેછ ? ”

“ મને ખી એમ લાગેછ તો ખરું,” ગ્લેડીએ નરમાસથી કહ્યું; “ તું માઈ ધ્યાન ખેંચેછ ત્યારે મને ખી લાગેછ કે તાઈ અનુમાન ધણી હલ સુધી ખરું છે.”

“ કેવું અજબજેવું, મીઠું છે ?” તે પટપટજોરી બકબકે પોતાનો પટપટારો જરી રાખ્યો, અને હસ્તાં હસ્તાં વધાર્યું, “ લેડી લીસ્ટરના પોતાના દીકરા વીલી કરતાં ખી તમે તો એ ખાંતુને કંઈ અજબજેવી રીતે વધારે મલતા આવેછા ! ”—અને લેડી લીસ્ટર આ બોલોથી અમકયા વના રહી નહીં. તેને કાણુંજ તાણુખ લાગ્યું. આ અભિપ્રાય ઉચારવામાં આવ્યો ન હતો ત્યાં વેર લીઓ માટે એ મુકાબલાના સંબંધમાં તેવું એટલું બધું ધ્યાન કદી ખેંચાયું ન હતું.

“ એકમલતા એહરાની મુશ્કેલીઓ તો રોએ અવલથી ચાલતી આવેછ,” ઘાં લીઓએ ખુશ મીજાને હસીને જવાબ કર્યો, અને વળી ગ્લેડીએ ત્યારે ખી લાગ્યું કે વાત તો ખરી.

એ રીતે લોર્ડ લીસ્ટરના મેહેલમાં જવાંન લીઓ એવડી આગમાં બસી મરતો હતો. તે મનોહર ગ્લેડીએપર એક મોહણતવંતી માતાના સહર્મી પુત્રનાંજ વહાલથી મોહીત થયો; તેણીનું સૌંદર્ય, એક ઉમરાવ-જાદીને શોભાવનારી તેણીની અદાઓ, તેણીનો નમ્ર સ્વભાવ, અને અગતકરીને તેણીના તરફનાં તેનાં એક નહીં સહમજી સહકાએ એવાં દીલનાં ખેંચાણથી તે એ ખાંતુ માટે મોહીત અને માહત થયો, અને જાણે એ તેનાં મનની મુજવણુ હજી થોડી હોય તેમ રહતે રહતે મધુરી રોએ મોરટીમર પણ તેવું મન આકર્ષી રહી હતી !

તે જાણીયુજીને તે છોકરી સાથે ખ્યારમાં પડ્યો એમ ન હતું. તેને તો એમ ખ્યારમાં પડવાનો ખ્યાલ પણ થયો ન હતો. તે તો ફક્ત ગ્લેડીએ માટેનાં તેનાં માન અને ચાહમાં ગીરફતાર અને પોતાના હોનરને લગતા કામમાં મસજુલ મથ્યો રેહતો હતો, કે જ્યારે અચખુચ એ બળવાન અસરકારક લાગણીઓએ તેનાં અત્યાર સુધીનાં ખેઅસર જીમરખર છાપી માર્યો.

ખરો પ્યાર એમજ એમાલુમ આવે છે. તે શીખવેલો શીખાતો નથી, અને માંગેલો કે નોતરેલો આવતો નથી. એ એક પવિત્ર લાગણી તેની અસરમાં એટલી ખુલ્લું અને તેની અગતમાં એટલી અશો અને પ્રમાણીક હોય છે કે તેમાં દેખાદેખી ને ઉધારસુધારતું, મન મનાવા ને મન સમજવાતું કશું હોતુંજ નથી. ખચ્ચીત, એ પવિત્ર લાગણીની સીધારસમાં હજારો અને લખખો વરસોથી બલકે રોજે અવલથીજ કવિઓએ ગાયું છે અને વીદ્વાનોએ લખ્યું છે, અને તોપણ તે થોડું અને ઓછુંજ છે—એવું એવું મહત્વ છે !

રોજ જવાંન લીઓ કરતાં ત્રણ ચાર વરસ નાહની હતી, અને એ જોડી જાણે એકમેક માટે સરળજ હોએ—તે બંનેને ખુલ્લે એકમેકને માટેજ જાણે નિર્માણ કરેલાં હોએ એવો તે એક દીલકસ દેખાવ હતો.

લીઓને રોજની જલદીજ મોહીની લાગી. અત્યાર સુધી તે કોઇ એક ખી એવી સુંદરીના સમાગમમાં આવ્યો નહીં હતો, કે જ્યારે આ એક પેલલીજ મધુરી હતી કે જણે તેની તરફ બલી લાગણીની દીલસોજી બતાવી હતી, અને જે તેના બદલામાં તેનું દીલ એ મીસાલે જીતી લઇ જઇ શકી હતી.

એજ દરમ્યાનમાં, વળી, નસીબસંજોગે લોડ લીસ્ટર પારલમેન્ટની સુન્ટણીનો વખત હોવાના સખએ અતી ધણો રોકાએલો રેહવા લાગ્યો. એ જાંજોને લીધે તે ધણુંકરીને ઘેરની બાહરજ રેહતો, અને કોઇ કોઇ વખત તો લાગલાગત આખા એ ત્રણ દિવસની તેની ચાલુ ગેરહાજરી ખી જોડીજને લઇ ચલાવવી પડતી, ને એ સંજોગમાં તે ત્રણેની દોસ્તી વધારે વધતી આવી. તે બંને અખજાઓ એકલી પડતાંજ લીઓને સોહોધતી જતી, અને તેના હાથમાંતું કામ જોરજુલમથી મુકાવીને તેઓ દીલખુશ તાહેલાં કરતાં બાગમાં કે એવાંજ કોઇ એકાંતમાં ઉતરી જતાં.

એ વખતે આલખઈને ધણુંકરીને લોડ લીસ્ટર સાથેજ જવું પડતું હતું, અને તેથી તેનું પોતાનું તો પાકીને પલેહર થઇ જતું. તેને ધરમાં રહીને જોડીજની હીલચાલોપર છુપી દેખરેખ રાખવા અને મલી આવતા સવળા પુરાવાઓ એકઠા કરવા ધણું ગમતું હતું, પણ

લૉડ લીસ્ટરને તેનાં કામમાં મદદ થવા તેના જેવા એકની ધણી જરૂર જણાતી, જેથી તેનાં અનેક બાહણાંઓ હસી ઠાહડી તે ઉમરાવ પોતા જોડે પોતાના એ એસીઆલા સગાને ગોચા જોરજુલમથી તેડી જતો હતો.

તેણે બડકો હજી કર્યો ફાડ્યો ન હતો. કાચે પાચે કામ લઇને સામે પોતાનોજ દુરયો અને ફેરતો—ફેરતો કરાવે તે માંહેલો એ આલખઈ એક ન હતો. તે તો મજબુતમાંમજબુત મુદ્દા અને દાખલાદલીલો સાથેજ કામ લેવાવાલો કરપીણ હતો. મુદ્દો જેવો જોઇએ તેવો સાબુત ન હતો તેટલાજમાટે તો લેડી લીસ્ટરે તેના બરથારની લાયબ્રરીમાં તેના ખાનગી દસ્તાવેજો અને કરકાગલીઆં ચોરી-છુપીથી ખોળી માર્યાં હતાં તે વાત અલંથી આજતક તેણે છુપાવી હતી; પણ એ સઘળા નાધલા મોટા મુદ્દાઓ તે પોતાની ડાયરીમાં સંભાળથી ટપકાવ્યો જતો હતો, અને પ્રસંગ આવવે ખાનાખરાખી કરવા તે નાચીજ લુચ્છો છેકજ તાંપી રહ્યો હતો.

રોજ ધણી કેળવાયેલી હતી. વળી ખુબસુરતીમાં ખી તે એકી હતી. લાલ હોઠ અને સુંદર સફેદ હારખંધ સરખા દાંતોથી તે એહેર-નમુન છોકરી ધણી ખુશનુમા નજરે આવતી હતી. તે પોતે પણ ચિત્રકળાની શોકીન અને અભ્યાસી હતી, અને લીઓના નામીયા હોનરની, તેથી, પુષ્કળ કદર કરી જાણતી હતી.

તે એક દિવસ પોતાનું એક ચિત્ર લઇને લીઓ આગલ લેસન લેવા આવી. તેને એક ચોક્કસ ઠેકાણે કાંઈક મુશ્કેલી પડતી હતી, જેનો તે ખુલાસો ચાહવા અને સમજ લેવા આવી હતી; અને લીઓએ તેના સુવાલા નરમ હાથોમાંથી તે પેન લઇને ધણી નરમાસ સાથે તેની લુલ ખતાવી આપી.

તે તેથી ધણી રાજ થઇ. “ તમે જે એમ મને રોજ અડક લેસન આપો તો હું કેવી જલદી હુશીઆર થઇ જાઉં, મીઠું છે ? ” તેણીએ હસીને કહ્યું.

“ તમોને લેસન આપવા મને ખરેખર ધણું ગમશે, ” લીઓએ ઉલટમંદ કહ્યું, અને ત્યારે તે ખુબસુરત છોકરીનો એહરો આશકના સખખે છેક જોવાજોગ હદ સુધી મનોહર બન્યો.

“ તમારી પાસે લૅસન ભેવા હું ભેડી લીસ્ટરની રળ માંગી લેવસ, ”
તેણીએ નીચી નજરે અને ધીમે સાહદે કહ્યું.

“ અને લોર્ડ લીસ્ટરની ? ”

“ તેવણુની રળ લેવાની એટલી જરૂર નથી, મીં બે, ” તેણીએ કાંધક હસીને હજી એાશકાતાં શરમાતાં કહ્યું; “ તેવણુ તો હમણાં આ “ ઇલેક્શન ”ના સખખે એટલા બધા રોકાએલા રહેજ કે ખીજી કાંધ ખી વાતનો વિચાર કરવાની ખી તેવણુને જાંજી પુરસદજ નથી ! ”

સારાંશ, એ રીતે વાતો કરતાં તેઓ છેક અકેકની લજોલમ ઉભાં ઉભાં, અને એક ખીજાંની આંખોમાં તે દિવસે પેહલીજવાર તે ખને ખ્યારાંઓએ અરસપરસ ખરખા થએલો તે મોટા ખ્યાર વાંચી લીધા.

“ જો ભેડી લીસ્ટર મને રળ આપશે તો હું તેવણુને એક ફરેસ્તો જાણુશ, ” તે સુંદરીએ ધીમે સાહદે કહ્યું.

“ અને તેવણુ એક ફરેસ્તોજ છે, ” લીઓએ ગરમ દીલસોજથી ઉરકેરાધને કહ્યું.

હયાં તેઓ એકાદ પલ ચુપકીદીમાં ઉભાં, અને પછી રોએ કહ્યું, “ ઓ મીં બે, અમેને તમારી કંપનીનો એટલો બધો સહવાસ પડયોજ કે તમારું કામ અહીં પુરું થશે અને તમે પાછા સીધારશે ત્યારે અમેને ગમશેજ કેમ ? ”—અને લીઓને તરત લાગ્યું કે વાત તો ખરીટી તે તો જીલ્લીજ ગયો હતો કે તે અતરે એક કામદાર હતો, અને ફક્ત કામના સખખે લોર્ડ લીસ્ટરનો પહરાણો થઇને રહેલો હતો. એ વાત તો તેનાં લક્ષમાંથી સદંતર નિકળીજ ગઇ હતી, અને જાણે તે એજ કુટુંબનો હોએ, અને સદાકાળ એ મોટા મેહેલમાંજ ઉધરવાને સરખયો હોએ તેમ તે એ ખે ખાંનુઓ જોડે હળી જઇને હાલમાં ત્યાં રહેલો હતો.

“ મને જલદીજ અતરેથી ઉકાંગરી કરીને જવું પડશે એ વાત તો જાણે હું જીલ્લીજ ગયો, ” તેણે તે પછી હસીને કહ્યું. “ ખબરોજ મને ખી અહીંથી તમે મેહેરખાનેને સુદીને જવા ગમવાનું નથી. એ તો એક ધણાં દુખની યાદ થઇ ! હવે આખો દહાડો મને ગમવાનું નથી. ”

“ મને ખી નહી, ” રોએ કહ્યું. “ તમે અહીંજ જાચુકના રહેતા

હોતે તો કેવું મળતું ? બીચારાં લેડી લીસ્ટરને બી કેવું મને ? તમે માનસો નહીં, મીં બે, પણ તમે આયાહ તે પછી એવલુ એટલાં બધાં ઉલટમંદ અને ખુશાદ બન્યાંહ કે હું તો રાજ તે વાસ્તે મારાં મનથી અભય થયા કહુંહ.”

“ આગલ એવાં નહોં હતાં ? ”

“ જરા બી નહીં, ” રાજે જવાબ કરયો; “ આગલ તો બિચારાંને ભણે કાંઈ છુખ્યો ગમ હોએ તેમ ધણાંજ ઉદાસ અને બેચેન રહેતાંતાં. એ તો તમારા બંને આવ્યા પછીજ એવલુનામાં એ જાંણવાળેમ ફેરફાર થયોહ.”

“ હું એ સાંભળીને ધણા ખુશી છેહ, ” લીઆએ હેસાંનથી કહ્યું. “ એ બાંતુ સમાં માએ જેવાં મેહરઆન છે, ને એવલુને મારી કમીતી હાજરીથી જે હું એક બી તાજગી આપી શકયો હોવશ તો મને તે જાંણીને ધણું સુખ થશે.”

“ અને પાછા જરો ત્યારે ? ”

“ મને અત્રેથી જવાને હજી ચાર છ મહીના જોઇએ, ” તે જવાને થોડોક વિચાર કરી લઇ પાછો ઉલટમંદ બનતાં કહ્યું, “ અને ત્યારે અત્યારથી તે માટે બલાપો કરીને નાઉમેદ થવાને શું કારણુ છે ? ખુદા જેવો દાતાર છે. પછીની વાત પછી થઇ રહેશે. હું જે જલદીમાં-જલદી માફ આએ કામ આટોપી લઇ પુરૂં કરી શકું તોબી મને બીજા ચાર મહીના જોઇએ, કેમજે હું નથી ધારતો કે આવાં બેમુકાં ને નાદર મિત્રોનું કલેકશન બીજા કોઇ બી ઉમરાવના મેહેલમાં આએ તરફ હોય ! હવે ત્યારે મારી આગલ લેસન લેવા તમે આજે લેડી લીસ્ટર પાસે રજા માંગી લેશો ? ”

“ હા.”

અને તેણીએ તેજ દિવસે ગમેડીઝ આગલ પોતાની તે માનીતી અરજી રજુ કરી. “ તમારી રજા હોય, માયજી, તો હું મીં બે પાસે રાજ અકેક લેસન લેઉં ? ” તેણીએ પુછ્યું.

“ મને કશીજ અડચણુ નથી, રાજ, જે મીં બેને પોતાને એ માટે કશી અડચણુ નહીં હોય તો, ” લેડી લીસ્ટરે માયાથી જવાબ કરયો.

“તેવણુને કશીજ અડચણ નથીજ,” તે છોકરીએ કહ્યું. “તે વિષે તેવણે પોતેજ મને ખાત્રી આપેલી છે.”

અને એ રીતે તે બે પ્યારાંઓનું ક્રીસમત ગોખા સીલ થઇ ગયું ! લીઓ તે માહાબુખને શીખવવા હેતથી ઉલટમંદ થતો, ને એવા એક ક્રીસમી શીક્ષક હસ્તક તે ચંચલ નજરની ઉલટમંદ સ્થિત તારીક-લાયક ખંત અને ઝડપથી પોતાનો અભ્યાસ વધારતી ચાલી. લીઓ પોતાની પુરસદના વખતે ખુદરતનો એકાદ નાદર નકસ કેનવાસ પર ઉતારવાનું તેણીને ખતાવતો ખાગનાં એકાંતમાં ઠલાકો સુધી રોકાઇ રહેતો, કે જ્યારે ક્ષેડી લીસ્ટર પોતે એ “પીકચર” મોજથી બાલતી ખાણુમાં એકાદ ફર્ન હેડલના ખાંક ઉપર સુતીસુતી વાંચ્યા કરતી હતી.

તેને એ બે બહાલાંઓ વચ્ચે ખરપા થયલાં હેતનો કશો એ સ્વપ્નો થયો નહો. તે ખંતે જવાંનો એકમેકને ચાહતાં શીખે એવી ફકર તે તે ખાંતુને કશી થઇજ નહો, કેમકે તે પોતે એ ક્રીસમના અભ્યાસમાં પ્રવિણુ ન હતી. પેહલી નજરના પ્યારમાં તે માનવાવાલી ન હતી, અથવા એવા એક પ્યારની હસતી વટીક તે જાંણતી ન હતી. આપણે જ્નેયું કે તે મચુર વર્ગના રીચર્ડ હાર્ટલેન્ડને છેક ખાળ ઉમરે પરણી તે કાઇ ખી પ્યારતું પરીણામ હતુંજ નહો, અને પછીથી ક્ષોર્ડ લીસ્ટરને ચાહતાં શીખતાં ખી તેને ખરેખર કણો વીલંખ થયો હતો.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

એમ તેઓ ચિત્રકામ કરતાં ખેસતાં, અને એક દિવસ એવી એક સીટીંગ દરમ્યાંન રોએ હસીને પુછયું, “મીઠે, છોકરીઓને પુલોનાં નામ આપવામાં આવેછ તે તમને ગમેછ વાર ?”

“કાણુંજ ગમેછ,” લીઓએ હેતથી કહ્યું. “રોઝ, વાયોલેટ, લીલી એવાં ખુશતુમા નામ કાણુને નહોં ગમે ?”—અને રોઝ એ તેનો એકરાર સાંભળતાં દીલખુશ તખ્યતથી ઠેઠ માથાંનાં તાલક સુધી લાલ થઇ ગઇ તે જ્નેતાં રમુજ પામી તેણે વધારયું, “જેમ સહી એવાં ખુશતુમા પુષ્પોથી શોભા અને ઇનસાફ પાંખે છે તેમજ આદમ-જાતને શોભાવનાર એવી સુંદર અખળાઓ છે એવું માફ પ્રમાણીક મત છે.”

રાજ એ અનુમાન સાંભળતાં ખડખડાત હસી પડી, અને, દુકમાં, એ રીતે તેમની દોસ્તી અને અરસપરસની હેત-પ્રીતભરી વધાંજી રાજખરાજ વધતી આવતી હતી.

તેઓ બંને આગમાં હોમાતાં હતાં એમ તો એ મીઠી શરૂઆતમાં તે બેમાંથી એકને ખી લાગ્યુંજ નહીં. એક સાધારણ ચીતારો ઉંચી પહવીના એક માનવંત અર્લની બાણેજને ચાહવામાં અથવા ચાહવાની ઉમેદ વટીક કરવામાં નહીં માફ થઇ શકે એવી મોટી સરકશીની તકસીર કરતો હતો એવો ભય તો હેમક લીઓને થયોજ નહીં. એ તેને માટે ગોચા નવી દુન્યા—એક નવીજ શુંદગી હતી ! એ તે છોકરાને માટે એક ઘેલ્લછા હતી કે જેના ખ્યાલમાં વટીક તે પુરતો સુખી હતો. હવેજ તેને પોતાની શુંદગી વ્હાલી લાગતી હતી. અલખત, તે એક આવતાં શીઠા ભવિષનો વિચાર કરતાં થરથરી જતો હતો, અને તોખી તે ભવિષ આવી પોહચે તે પેહલાં તે બંને અખળાઓના એકમેકથી ઉલટા ખ્યારમાં તે જવાંન પુરતો સુખી રહેવા માંગતો હતો.

તેણે લેડી લીસ્ટરની એક સખી ચીતારવાનું પોતેજ ઓજર-ખ્યાલીથી માંગી લીધું. તેની ઉપર તેણીને એક માતાનુંજ વ્હાલ આવતું હતું, અને તે પોતે તેણીને એટલાંજ હેતથી ચાહતો હતો, એટલે એ દરખાસ્ત બેઉનાં મતથી એક અવાજે મંજુર અને ખાહાલ રહી એ તો સ્વભાવિક રવેસે જે થવું જોઇએ તેજ માત્ર થયું.

“હું એક તમારી સખી તૈયાર કરીને મારી સાથે લેઇ જવા માંગુછ, ખાંતુ,” તેણે કહ્યું; “હું નથી કહી શકતો કે કાંએ, પણ તમે મેહરખાંને મેં જોયાં ને જોયાં મારી શુંદગીમાં જાણે એક ચખતકારીક ફેરફાર થયો છે, અને મારાં જીગરમાં જે સદા કાળની ઉડી ઉદાસી અને ઉજળપણું હતું તેને ખદલે તેમાં નવી તાજગી અને ખુશતુડી આવેલી છે ! એટલાવાસ્તે તમે મેહરખાંને જ્યારે હેલ્લી સલામ કરી મને જવું પડે ત્યારે તમારો મીઠો અને માનીતો એહરો તે ચીત્રમાં સચવાઇ રહેલો તમારાં એક ખચ્ચાં તરીકે હું અત્રેથી મારી સાથે લઇ જવાની ઉમેદ કરુંછ.”

“તમેને એટલું બધું મારી પર હેત આવેલ ?”

“હા માતાજી,” લીઓએ હાથ જોડી કહ્યું. “મેં તમેને

આગલ કહ્યું તેમ તમારા ચેહરા ખુદ જાણે કેવી રીતે મારાં મગજમાં જોયા છપાઈ રહેશે છે, અને જો તમે મને “સીટોમ” નહીં આપો તો પણ હું તમારું પીકચર ઠેરી શકશ; મગર એવા એક બેચુલ મહેરાને હું સંપૂર્ણ ધનસાદ આપી શકું તેથી તમોએ મારીપર એટલી નવાજેશ કરવી જોઈશે.”

એડીઝ હેરત રહી ! આ છેકરાતું એટલું બધું હેત ને તેની જોગરખવાઈ તેને તાજુબ કરવા વના રહી શક્યાં નહીં. તે કોણ હતો જે તેનીપર તેને એટલું હેત આવતું હતું ? તે કોણ હતો જે તેણીને પોતાને તેનીપર એટલું બધું હેત આવતું હતું ? તે કોણ હતો કે જે એટલો બધો રંગરૂપમાં તેણીને મલતો આવતો હતો ? તે કોણ હતો જે તેનાં જીમરમાં તેણીની સખી એવી અગાધ હાડી અસરો સમેત સચવાઈ અને છપાઈ રહી હતી ?

તે સેંહેકડો જવાનોના સમાગમમાં આવી હતી—જવાનો કે જેઓએ તેની જાજા તારીફ કરી હતી, ખુશામદો કરી હતી, અને તેને રાજી કરીને તેનું દીલ જીતવા એકથી એક હજાર પ્રયત્નો કરવા હતા; તે બધા જવાનોનો તે પરીશ્રમ કેવળ મીઠ્યા થયો હતો, કે જ્યારે આ એકજ જવાન હતો કે જે તેનું દીલ એ કીસમે ખરેખરું કરી લઈ શક્યો હતો—એટલે સુધી કે તેને ફક્ત બોલતો સાંભળતાં બી તેનાં અંતરમાં હર્ષ વ્યાપી રહેતો, અને ખુશીને મારે તેનું ભોલી થંબ થઈ જઈ બદનમાં ફરી શકતું ન હતું ! એ બધું, તે પોતાનાં મનને પુષ્ટી હતી કે, સાદું સાદું અને સાધારણજ હતું—કે તેનાં ખાતેનમાં કાંઈ બયંકાર ભેદ ક્યુપ્યો હતો !

તેણીને વેહેમ ચાલુ થઈ ચુક્યો હતો. આ તેનો લીઓજ હોએ તો ? આ ખુદ, તે વિચાર કરતાંજ તે ધરધર ધુન્તી હતી ! આ કોઈ મા વગરનો એટો હતો, અને એ એટાની મા દેખીતી રીતે બચગીથીજ ખોલવાઈ ગઈ હતી !

“મીઠે,” એક વખત નારતા પરથી ઉઠતાં તેણે કહ્યું, “જો તમેને પુરસદ હોએ તો હું તમારા જોરડામાં આપીને તમારી સાથે થોડીક વાત કરવા માંગુહ.”

“તમારી સાથે વાત કરવાને મને આખો ઠાઠાડો પુરસદજ છે,” લીઓએ હસીને કહ્યું. “એ તો મારી જીંદગીની મોટામાંમોટી મોજ છે.”

તેઓ અરધા કલાક પછી પીકચર ગેલરીમાં પાછાં મદ્યાં.

“ તમારી પીછી બાથુ મુકી દેવો, મીં બ્રે,” તે માતાએ કહ્યું;
“ ચાલો, આપણે થોડીક તમારે વિષેની વાત કરીએ.”

એ વખતે એમ કેહતાં તે ધણી ઉસ્કેરાએણી દેખાતી હતી. તે તેની સામે ઉભી બી બાગ્યેજ રહી શકતી હતી.

બારીઓમાંથી સુર્યનારાયણની રોશણી નાયતી કુદતી અંદર આવીને તે પીકચરગેલરીને પ્રુશનુદ અને તેજસ્વિ કરતી હતી, અને તે મા દીકરાના સોનેરી વાલો ઉપર તે તેજ અને પ્રુશનુદી એવડો ધનસાદ પામતાં તે દીલકસ જોડીને એવડી મનોહર બતાવતી હતી !

તેઓ રૂબરૂ ઉભાં હતાં—તે મા અને દીકરો; અને તોપણ પરાયાં તરીકે હાલમાં તેઓ હજી એકમેકથી હજારો કોસ દુર હતાં ! બંનેનાં પ્રેમાળ જીગરો સ્વભાવિક હર્ષના ઉછાલા મારી રહ્યાં હતાં, અને તોપણ હજી સુધી તે બંને એકમેકને કેવળ ત્રાહીત હતાં.

“ મીં બ્રે,” અંતે તે માતાએ લાગણીઓથી થરથર ધ્રુજતા અવાજે કહ્યું, “ મને તમારી બચગીનો બધો હેવાલ અવલથી આખર તક મેહરબાની કરીને માંડી મેલીને કેહવો, ને હું પછીથી ખુલાસો કરીને તે પુછવા વાસ્તેનો મારો સબબ તમોને સમજવશ.”

લીઓએ એ ઉપરથી એ હુકમ માન્ય કરીને પોતાની બચગીની જે હકીકત તેને યાદ હતી તે સઘળી વીગતથી કહી સંભળાવી, અને તે સાંભળતાં તે દુખી માતાનો એહેરો જ્યાદા શીકકો મારથો.

“ ત્યારે તમે મીં બ્રેનાં નામથી ઝોલખાવા લાગ્યા તે આગમચ થું તમે સ્ટોનની અટકથી ઝોલખાતા હતા ? ” તેણીએ મોટી ઉસ્કેરણીથી પુછ્યું.

“ જી હા,” લીઓએ જવાબ કર્યો. “ મને એમ ખ્યાલ છે કે ચારલ્સ અને સુસન મારાં માતપીતા નહીં હતાં, અને કોષ્ટએ મને તેઓના હવાલામાં સોંપ્યો હતો. વળી હું એમ બી જાણુંછ કે એ રીતે મને તેઓને સોંપનારે નાણાંની એક મસ મોટી રકમ મારા નીભાવ અને કેળવણી સાર તે ભોકને આપી હતી, જે પાછળથી લુચ્છો મીં બ્રે ઉચાપટ કરીને ખાઇ ગયો, અને ત્યારથીજ મારી હાડમારીઓ અને મુશકેલીઓ ચાલુ થઈ.”

“ ગરીબ છોકરો ! ” તે માતા દયાલુ તબેહથી પટપટી,—અને એટલુંજ સાંભળતાં તો તેણીની આંખો આંસુથી ભરાઇ ગઇ.

“ હું મીઠું સ્ટોનના વખતમાં તેનાં ધરમાં સુખી હતો, ” લીઓએ જાણી રાખ્યું. “ તેણે પોતાની ફરજે ધણી ઇમાનદારીથી અદા કરેલી છે, અને તે બધા મરનારના વખતમાં હું કોઈ વાતે મોહોતાજ નહીં હતો; પણ તેનાં મરવા પછીથી સુસને મીઠું એ સાથે ખીજું ઘેર કીકું ત્યારથી તે વર ઐયર વચ્ચે મારા પૈસાટકા સંબંધી ધણીક વખત કન્યૌકંકાસ થતો મેં સાંભળ્યો હતો. એક વખત તો મીઠું એ ચીરગાઇને બોલ્યો હતો કે ‘ એ કોણનો દુકનો છે અને તમે લોકને કોણે એને સોંપ્યો તે જો તું ખુલાસાથી મને કહેતી હોય તો હું હમણાં જાઇને તે આસામી પાસેથી જાસ્તી નાણું નીચરી લઇ આઉં, ’—પણ સુસને ચીસ પાડીને સાફ ના કહેતી કે ‘ હું મરી જવજ પણ એ બેદ તુને કે કોઇને કહેવાની નથી. ’—અને તે બિચારીએ પોતાનો તે રૂડો દરાવ છેક અંતની ઘડી સુધી તે બદમાસ સાથે બાથોબાથ લડીને અમલમાં મેલ્યો. એમ છતાં, એ તકરાર સાંભળવાથી મારી એટલી તો ખાતરજમા થઇ કે હું સુસને અને સ્ટોનનો છોકરો નહીંજ હતો, અને મને કોઇ ખીજાંઓએજ એક મોટી રકમના ઉચક સાથે તેઓને સપુર્દ કરેલો હતો. ”

“ પણ તમે કહી શકતા નથી, મીઠું એ, કે કોણે તમોને તે લોકોના હવાલામાં સોંપ્યા હશે ? ”—અને એમ કહેતાં તે માતા હજી વધારે ઉસ્કેરાઇ આવી, કેમજે લીઓએ રજું કરેલી ઉપલી હડીકત ઉપરથી, વાંચનાર જોશે કે, તે પુરતી શકાશીલ થઇ ચુકી હતી.

“ નહોંજ, તે હું કાંઇજ કહી શકતો નથી, ” તે છોકરાએ જવાબમાં કહ્યું.

“ ચારલ્સ સ્ટોન ! ચારલ્સ સ્ટોન ! ” તે માતાએ પાહું અને પાહું યાદ કરતાં કહ્યું; “ એ નામ મેં આગલ સાંભળ્યું હોય એમ મને કાંઇક ખટકો થાયજ ખરો. તમે કાંઈ રેહતા હતા ? ”

“ સ્કેલ્ટન ગામમાં. ”

“ સ્કેલ્ટનનો ચારલ્સ સ્ટોન ! ” તે માતા ભગભગ એક દીવાની-

નીજ અદાથી પાછું પટપટી, અને લીઝો તે અખળાના એ હાવભાવ અને ઉસ્કેરણીએ જોઈ ધણો તાબુન થયો.

“ લેડી લીસ્ટર,” તેણે તે પછી નરમાસથી કહ્યું, “ તમે ધણું ઉસ્કેરાયલાં અને દુઃખી થયલાં દેખાઓ છો ! કાંઈ યુરં થયું છે ! કાંઈ જાણવાજોગ સખન છે ? મારી કેરીઅતમાં કાંઈ એવું છે કે જેમાં તમે બાઈ સાહેબને કાંઈ લાગતુંવલગતું હોય ? ”

તે માતાએ જવાબ દીધો નહીં. તે ઉડા વિચારોમાં થોડીક પક્ષ ગીરફતાર થઈ ગયલી દેખાઈ, અને પછી તેણીએ ધ્રુજતા અવાજે કહ્યું, “ બન્ના મીઠાં એ, તમારે મારીપર એક મેહરબાંની કરવી જોઈશે. એ કામ હું બીજા કોઈને સોંપી શકવાની નથી.”

“ ફરમાવો, બાંતુ; તમે જે હાકમ કરશો તે મારી આંખોથી હું તરત બંન લાવશ, ” લીઝોએ તાબેદારીથી જવાબ ક્યો.

“ તમે કાંઈ બી બાહણું કાઢીને લોડ લીસ્ટર પાસ થોડા દીવસની રજા લેવો, અને સ્કેલ્ટન ખાતે એક ફેરા મારી આવો.”

“ ત્યાં જઈને મારે શું કરવું ? ”

“ એ સ્ટોનનું ફેમીલી કોણ છે તેની આગલી પાછલી ખારીક વીગતો લાવો. તે લોકો સ્કેલ્ટનમાં ક્યારે રહેવા આખ્યાં, અને તેઓનાં લાગતાંવલગતાંઓ અથવા ઝોળખાણુ પીછાણનાં કોઈ હજી ત્યાં છે કે નહીં તે બધું જમા કરીને લઈ આવો, ” તેણીએ એક કાકલુદીની ઢપે માંગી લીધું.

“ હું મોટી ખુશીથી જવશ, બાંતુ, ” તે છોકરાએ કહ્યું; “ મારા લોડની રજા લઈને કાલેજ હું અત્રેથી ઉપડી જવશ.”

“ હા, પણ એ નહીં ધારેલી મુસાફરીના ખરચનો બોલે તમારે માથે પડવો નહીં જોઈએ,” ગ્લેડીએ ગરમ દીલસોજીથી કહ્યું—અને પૈસાથી ખચખચ ભરેલી એક થેલી બજાઈ થઈને તેણે તે છોકરાના હાથમાં આપી. એ ગંજવર રકમ એ રીતે તેને સપુર્ણ કરી દેતાં તે અખળાને કશી પણ આનાકાની થઈ નહીં;—દુઃખ નહીં પણ તેથી તેને ધણું સુખ થયું !

“એ તમારી નોકરી હું મારા પોતાના પૈસાથી કરતે તે મને વધતું ગમતે,” લીઝાએ હસીને કહ્યું.

“નહીં, તેમ થવું નહીં જોઈએ,” તે માતાએ સુચકબંધુ. “હું હમણાં તમોને બધા ખુલાસો કરીને કહી શકતી નથી, પણ જો આએ સ્ટોનનાં ફૂંચીને લગતી ખાતમી તમે મેળવી લાવશો તેમાં મને કાંઈ એવું મલકશે કે જેથી મારી દયા ને મારી અરજો ખુલાસો વરસો પછી ખી સાંભળી અને વાંચી એવું પુરવાર થશે તો તમે બધું જાણશો.”— અને લામણીઓ વચ્ચે ન રહેવે વાત હડવાની મક્કસદથી વળી તેણીએ વધાર્યું, “ત્યારે તમે કાલેજ જશો કેની ?”

“હા જી, હું કાલેજ અત્રેથી ઉપડી જવશ,” લીઝાએ ખાતરી આપી.

તેણે તેજ રાત્રે લોડં લીસ્ટરની રજા માંગી લીધી. એક જરૂરનાં કામે તેને બાહરગામ જઈ આવવું છે એવું તેણે બાહણું બતાવ્યું, અને તે ઉમરાવે તેને એક ખોલે રજા આપી.

સુંદર શેઝ તેનું જવાનું સાંભળીને ધણીજ નાઉમેદ બદકે દુખી થઈ ગયલી દેખાઈ. તે સમાચાર સાંભળવા સાથે દુઃખનો એક ઝટકો જાણે તેના મોહક મુખપરથી પસાર થઈ ગયો. તેના વખર તે મેહલ હવે તદ્દન સુનકાર થઈ જશે એમ તે મધુરીને લાગ્યું.

“તમો પાછા ક્યારે આવશો ?” તેણીએ આતુરતાથી પુછ્યું.

“હું પાંચ સાત દિવસોમાંજ પાછો આવશ,” લીઝાએ ધીરજ આપી—અને તે બંનેનાં દીલ કેટલી હદ સુધી એકબેકમાં મંદાઈ ગયાં હતાં તે આ વખતે અરસપરસના અન્યાસથી વધતી ખાતરીપૂર્વક રવેસે તેઓ બેઠ જોઈ શક્યાં.

લેડી લીસ્ટરે તેને ઉપડી જતો પોતાની ખાતરીમાંથી જોયો, અને તેણીનું આશ્ચર્ય જીવન તે છોકરા પછવાડે જાણે તણાઈ ગયું. તેણીએજ તેને મોકલ્યો હતો—રોકેટનનાં કુટુંબની આગલી-પાછલી જાણવા તે અત્યંત આતુર રહી હતી, અને લીઝા જે જવાબ લઈ આવે તે માટે શંકાશીલ શીકરોથી તે જાણે તે પાછો આવે ત્યાં સુધી ધુનતી રહી.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

લીઝો જ્યારે પોતાનાં એ અગત્યનાં કારજથી પરવારીને પાંચ છ દીવસ પછી પાછો ફર્યો ત્યારે છેક રાત થઇ ગયલી હતી, અને મોડું ધણું થઇ ગયલું હોવાના સખખે તે રાતોરાત તો લેડી લીસ્ટરને મલાય એમ ન હતું.

સહતારે તે મા-દીકરો મલ્યાં.

“ શું ખબર લઈ આબ્યા, મીં બે ? ” તેણીએ જેઠમતથી ઉભી રહેતાં પુછ્યું, કે જ્યારે હીરા મોતીમાં મહેલા તેના કામળ કર ધુજતા હતા તે સ્પષ્ટ જણાવું હતું !

“ હું થોડીક ખબર લઇ આબ્યોહ, ખાંતુ, ” તે છોકરાએ સાદાપથી કહ્યું. “ તમે અને મોકલ્યો ત્યારે અને એમ લાગવું હતું કે તમારી બધી કાલજી, ચીંતા અને ફકર સ્ટોનના સંબંધમાંજ હશે, પણ મને તાજુખી વચ્ચે હવે ખાત્રી થાયછે કે તે મારા પોતાના સંબંધમાં હોવી જોઈએ.”

“ તમે શું ખબર લાયાહ ? ” તેણીએ અધીરાપથી પુછ્યું—કે જ્યારે તેનો અવાજ માંડમાંડ સાંભળી શકાતો હતો !

“ ચારસનો બાપ અને બપાવો એ સ્કેલટનનાજ રહીશ હતા, અને ચારસ ખી ત્યાંજ જનમ્યો હતો, ” લીઝોએ પ્રુલાસો કર્યો. “ તે અઠાર વરસનો થયો ત્યાં સુધી ત્યાંજ રહેશે હતો, જે પછી તે નવો ધંધો શીખવાને વાસ્તે છ વરસ સુધી લંડન આવી રહ્યો હતો. એ દરમ્યાનમાં તેનો બાપ મરી ગયો, અને તેથી તેને સ્કેલટન એકદમ પાછું જવું પડ્યું, જ્યાં આવી તે પોતાના બાપનાજ ધંધામાં મંડાયો, અને પછીથી સુસન સાથે પરણ્યો.”

“ પછી ? ”

પણ લીઝો હવે આગળ બોલવા માટે કાંઈ આનાકાની કરતો દેખાયો ! બોલવું કે નહીં—કેહવું કે નહીં તે માટે જાણે તે શંકાશીલ થયો.

“ કેમ બોલતા નથી, મીં બે ? ઝો, એકદમ જે હોય તે મને કહી દેઓ ? ” તે અબજાએ લગભગ તવલાત કર્યો.

“મારા કેહવાથી આપ માનવંત ખાંતુને કદાચ કાંઈ માહું લાગે તે અને માફ કરજો,” લીઝોએ કહ્યું. “સ્ટોનને લગતી તલાસ કરવા પછી મેં સુસનને લગતી તલાસો કરી, અને ત્યારે—અને ત્યારે—”

“અને ત્યારે શું?”

“અને ત્યારે હું જણી શક્યો કે સુસનની માતા ધણી લાંબો વખત સુધી બોર્ડ લીસ્ટરના પીતાજીના વખતમાં આજે રેનવોલ્ડ મેહલમાં “હાલિસ કીપર” ની જગ્યા પર નોકરીએ હતી,” લીઝોએ ધીમેથી કહ્યું.

“હયાં? આજે મહેલમાં?” લેડી લીસ્ટરે અજાણ્યથી લગભગ ચીસ પાડી; “તમારી ખાત્રી છે? તમારી કાંઈ જુલ તો નથી? તમે ધણી ચોક્કસ જ ખબરો મેળવેલી છે?”

“ધણી જ ચોક્કસ, ખાંતુ,” લીઝોએ કહ્યું; “હું જો કેહું છ તેનો બોલેબોલ ખરો છે એમ પુરવાર કરી લીધા પછી જ હું તે તમને કેહવાની હીંમત કરું છું.”

“વારું, કાંઈ ખીજું?”

“એ લોકના પરણ્યા પછી એમ કેહવામાં આવેલ કે સુસન થોડા દાહડા કેટલે જમ આવી હતી,” લીઝોએ આગળ ચલાવ્યું, “અને જ્યારે તે પાછી આવી ત્યારે તે પોતા સાથે એક બચ્ચું લેતી આવી, જે હું હતો. તે અને કયાંથી લાવી તે કોઈએ જાણ્યું નહીં, કાંચને તેણે કોઈને કહ્યું નહીં. તે કોઈ સગાંતું બચ્ચું લઈ આવી હતી, અને તે વરખેર અને દીકરો કરી લીધા હતા એટલે જ ખુલાસો ફક્ત તેણીએ જાહેર કર્યો હતો. હવે તેથી મારી વધતી ખાત્રી થઈ છે કે હું સુસનનો દીકરો નથી. મેં સ્કેટ્ટન ખાતેનાં તે વખતનાં રેજીસ્ટરો પણ તપાસાવ્યાં પણ સુસન અને ચારલ્સના દીકરા તરીકે મારો જનમ તેમાં નોંધાયો જ નથી. તેઓને બચ્ચું થયું જ નહીં હતું એમ એ આખું ગામ જાણે છે. તે ધણી ભલ્લી ખેરી હતી, અને ચારલ્સને ધણી સારી રીતે આહતી હતી, માટે તેનાં મરવા પછીથી તરત જ હુઆ એની લતરાજથી ઠગાઈને તે પોતાના મરનાર ખાવંદના એ વડા કામદાર સાથે પરણી ગઈ તેથી લોકો ધણાં અજાણ્ય અને દલગીર થયાં, ને તે પછી એ તેને લઈને ત્યાંથી જતો રહ્યો એટલે સુસનનું ત્યાર બાદ

શું થયું તે ત્યાંનાં બોકા કશું જાણતાં નથી. એમ છતાં મને પોતાને તો તે બધું ખબર છે, અને મેં તમોને તે કહેલુંજ છે, કેમજે તે વખતે તો હું સમજતો થઇ ચુક્યો હતો. હું જે આ સધળી હકીકત સાંભળી આવ્યો તેમાં આપણને ચોંકાવનારી વાત ફક્ત એટલીજ છે કે સુસનને આ મેહલ સાથે કોઇ રીતે અનુરૂપ નહીં હતું.”

તે માતા પોતાના ફરજ'દને ટીકી ટીકીને જોતી હતી ! તેનાં દીલમાં શા ફરીઆ ઉભાતા હતા તે જવાંન લીઓ હજી એ જાણતો ન હતો.

“ઓ, હવે હું શું કરું ?” તે અખળા વધતા ગમરાતમાં અરધું મનસે—અરધું મોટે પટપટી. “મીં બ્રે, તમારી તદવજ ખાત્રી છે ? કાંઈ લુલ તો નથી !”

“એક જરા ખી લુલ નથી, ખાંતુ,” તે છોકરાએ જુરસાથી જવાબ ક્યો.

“શામાં લુલ નથી, મીં બ્રે ?” એવામાં એક ધાડા અવાજે પંછવાડેથી પુછ્યું,—અને તે મા-દીકરાએ ચમકીને પાછળ ફરી જોયું તો લોર્ડ લીસ્ટર પોતે તેમની છેક લગોલગ આવી ઉભેસો હતો !

તે પોતે શું અવાયસો દેખાતો હતો. પોતાની મોહરદારનો ગમરાત અને તે જવાંન ચીતારાની ઉસ્કેરણી એક તડાકે જોઈ લઇને તે ધણો અનુએય થયસો જણાયો.

“મેં આવીને તમોને તમારી કાંઈ અગતની વાતચીતમાં હરકત કીધીજ, વાર ?” તેણે કાંઈક અણુકાના તોરથી પુછ્યું—અને અદેખાઇ જે આપણે જાણીએ છીએ તેમ એ ઉમરાવની નસેનસમાં જન્મથીજ જરડાઇ ગયલું એક ઝેર હતું તે આ બે વચ્ચેનો એખલાસ જોઇ તેની આંખમાં એકદમ ઉછળી આવી.

ગ્નેડીઝ તો, એમ છતાં, કાંઈ ખોલીજ નહીં. તે ખોલી શરીજ નહીં, અને તે મામસો જોઇ લીઓએ પોતેજ જવાબ કર્યો.

“હું લેડી લીસ્ટર આગલ મારાં આગલાં થોડાંક દોરતોની વાત કરતો હતો, સાહેબ,” તેણે કહ્યું.

“તમારે તમારાં આગલાં દોસ્તોની વાતમાં ભેડી લીસ્ટરને દેખીતી રીતે ગમત પડેછ ખરી ?” તે ઉમરાવે તુચ્છકારના દેખાવથી કહ્યું. “હું ધણો ખુશી છેલ્લું, કેમજે અમારી તો કોઇ ખી વાતચીતમાં એવથુ ગમતથી ભાગ લઇ શકતાંજ નથી !”—અને પછી વળી લીઓ તરફ ફરીને વધારયું, “તમારું કામ કેમ ચાલેલું, મીં બે ? તે હું જોવા આંચોલું; આજે મને થોડી દુરસદ છે.”

ભેડી લીસ્ટરે આ “હોટ” લીધી. તે દમામથી ફરી, અને “ગુડ મોરનીંગ, મીં ” એટલું બોલી તે ઝોરડામાંથી બહાર નિકળી ગઇ.

તેણીનું હૃદય જવાણામાં જળવું થયું.

લીઓ જે ખાતમી લઇ આંચો હતો તે ઉપરજ તે વિચાર કરતી કલાકો સુધી રોકાઇ રહી. સુષન આ મેહલને લગતી હતી એટલેજ શું ? એને કાણે છોકરું સોંપ્યું હશે ? આએ છોકરાપર તેને એટલું હેત કાંએ આવતું હતું ? શું આએ તેનો લીઓજ હતો કે જેને ભોં લીસ્ટરે સુસનને સોંપ્યો હોય ? ઓ ખુદા, એ વિચાર કરતાંજ તે બિચારી મગજથી જેમજે થઇ જતી હતી.

હવે શું કરવું તે તેને સુઝતું ન હતું. તે આખો દહાડો વિચારમાં અને વિચારમાં કેમ અને ક્યાં ગબડી ગયો તે તેણે જાણ્યું ખી નહોં.

ખાનાની ટેબલપર તે લીઓને પાછી મળી, પણ ભોં લીસ્ટર તે વખતે હાજર હોવાથી પોતાની માનીતી મુરાદને લગતી વાત તે આ વખતે તેની જોડે કરી ખી કરી શકી નહોં, અને જમવા પછીથી વળી તરતજ પોતાનાં પીકચરો સંબંધી કામકાજ માટે તે અર્લ લીઓને પોતાની સાથે લઇ બહાર જતો રહ્યો.

શું તે અદેખો થયો હતો ? શું તે કાંઇ ખીગાડ સમજી ગયો હતો ? શું તે તેમને ખાખસુસ એકઠાં નહોં થવા દેવાજ એમ વચ્ચે હોમાયા કરતો હતો ?

તેણીએ તક જોઇને પાછી લાયબ્રેરીમાં જુસ્તેજો કરવાનો અને પોતાના આવંદનાં ખાનગી કરકાગળ્યાંઓ તપાસવાનો કર્મ કર્યો. આગળ તેણીની એ જુસ્તેજો સખળી વ્યર્થ થઇ હતી તે કાંઇ તે જુલો ગઇ ન હતી, પણ હવે તેને લાગ્યું કે રકેસ્ટન ગામને લગતું અથવા તો

રોન નામને લગતું કાંઈ ખી નોંધેલું પોતેલું મળી આવશે તો ખરી વાતની તેને સહેજમાં ખાતમી મરી જશે !

આજેજ તે તક હતી. લોડ લીરટર, ઉપર કહ્યું તેમ, લીઓને લખને ગયો હતો તે છેક સાંજ સુધી પાછો ફરે એમ ન હતું; અદેખો આલખર્ટ પણ પોતાના બે દોસ્તો સાથે “શુટીંગ” પર ગયો હતો, ને રોઝ પોતાના ઓરડામાં પોતાનાં ચીત્ર-શાખપર રોકાયેલી હતી, એટલે ગ્રેડીઝ હાલમાં તે મોટા મેહલમાં તદ્દન એકલીજ હતી.

એક વાર ફરીને, તેથી, ખંચાતાં કદમોએ ને ધુજતી છાતી સાથે તે અભાગની માતા લાયબ્રેરી તરફ ગઇ. તે, એમ કરતાં, ઉંમરપર એકાદ પણ થોભી, ને મખમલના પરદાઓ બંને હાથે હટાડતાં અંદર દાખલ થવા સાથે તેણીએ તે પાક કીરતારની જનાખમાં એક દીક્સોજ અર્જ્યુમરી રજુ કરી કે ‘ઓ દાદગર, તું હવે મને મારો ખોહવાયલો ખજનો પાછો મેળવી આપવાની હજી ખી નવાજીશ કર !’

તેણીએ ખારણું અંદરથી બંધ કરીલું.

ગઇ વખતે તેને અદેખા આલખર્ટ અચખુચ તેનાં કામ વચ્ચે આવીને બડકાવી મારી હતી તેવું આ વેળાએ નહીં થાય તેની આગ-મચથી સંભાળ લેવા તેણીએ ખારણાંની કલ્લમાં કુંચી ફરવી લીધી, અને પછી તે ગુસતેજો કરવા માંડી. ખંતથી અને ચોકસાઈથી ખાણાં પછી ખાણાં અને ડરક પછવાડે ડરક તેણીએ ઉંઘાડી અને તપાસી, કે જે બધા વખત તે બંદગીના પાક કલામો બખડતીજ રહી હતી. આહ, એક માતાનો ખ્યાર !

અને એક નોટખુકનાં પાના ઉઠલાવતાં એક યાદી જોઇ તે એક ખુશાલીની ચીસ સાથે ચમકી ઉઠી. તે યાદી નીચે મુજબ હતી:—

“આખ્યા પાઉંડ પાંચ હજાર; સ્કેલ્ટનના પ્રીન્ટર ચારલ્સ રોનને હાયોહાય; તા. ૨૫ મી ગુલાઇ ૧૮૬૬.”

એટલીજ તે યાદી હતી, અને એટલુંજ તેણે વાંચ્યું. વધારેની તેને પરવાહ શી હતી ? તેણીએ જોઇ લીધું કે જે બાળકના બાખમાં તે મીઠી છતાં ગુઠી થવા પામી હતી તે કાઇજ નહીં પણ આખજ વાહલો જવાંન હતો !! ગરીખીનાં ત્રાસજનક સંકટોથી પસાર થયલો

આ નામાંકીત અને ક્રીસમી ચીતારો કાષ્ટજ નહીં પણ તેનો વાહલે બેટો લીઓ હતો !

દાંગ માર્યાં પાણી કેમ છુટી શકે ? તે માદીકરાનાં જોડાયલાં જીરો ચીરી નાંખીને તેમને સદાનાં છુટાં કરવાં તે હેમક ઉમરાવે એક મોટી દોલતની ધુળ વાળી દીધી અને અન્યું એટલું કર્યું હતું, પણ પાક દાદારનો ન્યાય સદા ખીલોર જેવો ચોખ્ખો છે. તેણે કેવી અદ્ભુત કરામતે કેવા અજબજેવા સંજોગો નીપજવીને તે વિપ્પુટાં માદીકરાને પાછાં એકઠાં કર્યાં તે આપણે જોયું. તેની બેઅવાજ લાકડીને અવાજજ ક્યાં છે ?

ગેડીઝને હવે સઘળી સમજ પડી. લીઓને જોતાં સાથેજ તેણીનું દીલ તેની તરફ ખેંચાઈ ગયું હતું, અને એક હેતવંતી માતાનાજ પવિત્ર પ્યારથી તેનું દીલ તે જવાંન તરફ ઉછાલા મારી રહ્યું હતું તે બેદનો ખરો ખુલાસો હવે એક તડાકે તેની સમજમાં આવી શકયો.

‘હું કેવી હેમક કે મે’ એ મારા વાહલાને ઓળખ્યોજ નહીં !’ તે મનથી પટપટી; ‘તે અત્રે આવતાં સાથે તો પવિત્ર ખોદાએ મને દરેક બસારતો કીધી, પણ હુંજ કાંઈ સમજી નહીં સુધી ! આ મારા દીકરા, મારા દીકરા, મારા લીઓ, હું તુને પાછો ક્યારે મારી જોદમાં ચાંપશ ? ખુદાનો કેટલો મોટો આભાર કે અંતે ખી મને તેણે મારો એ ખોહવાયલો ખખનો પાછો મેળવી આપવાની મારાપર દયા કરી !’

તે શુકલ મરડીએ પડી, અને શુકરગુજરીની એક ખરાં દીલની અંદગી તેણે કરી.

તે દિવસે તે પોતાના ઝોરડામાંથી બાહરે પણ નિકળી નહીં. લાગણીઓએ તેને એટલી હદ સુધી આજેજ કરી મેલી હતી કે પોતાની નમલાઈ વચ્ચે પકડાઈ આવવાની શીકરથી પોતાના ઝોરડામાંથી બાહર આવવાનું તે મોકુફ કરી બેઠી હતી.

તેણે લીઓ સાંજે ઘર પાછો ફરવા પછી તેના ઉપર એક ચીઠી લખી. તે ને તે દિવસે તેને મળવા માટે તે હીમ્મત એકઠી કરી શકી નહીં. અહીં તે સાંજે લીઓ સાથે ઘર પાછો ફરેલો હતો અને હજી ખી ઘરમાંજ હતો, એટલે તે મા દીકરો મલી શકે એમ પણ ન હતું.

રાત્રે જન્મવાને વાસ્તે ટેબલપર પણ તે હાજર થઇ નહોં. માથું દુઃખવાનું એક આહુત્યું કહી મોકળી તે બધો વખત પોતાના ઝોરડામાં બરાઇ રહી, અને પોતાની વિસવાસુ દાયા પાસે મોડેથી તેણે લીઝો પર એક કાપલી લખી મોકલી. તેમાં આ મુજબ હતું:—

“ વાહલા બ્રે—

“આવતી કાલે સહવારે આપરા મેહલના બગીચાની દક્ષીણ બાજુનાં એકાંતમાં નવને ટકોરે મેહરબાની કરીને મને મલજો. તેટલાં તો અર્લ ખી બહાર જરો, હું આજેજ તમોને મલવા તલખી રહેલી છેલ્લું પણ અર્લને લીધે મલી શકતી નથી, અને તમારા ને તમારા ખ્યાલોમાં મારી તખીઅત એટલીબધી ખરાબ થઇ ગઇ છે કે હું મારા ઝોરડામાંથી બાહરે પણ આવી શકતી નથી. કાલે મલયાથી હું બધો ખુલાસો કરશ.—“ ગ્લેડીઝ.”

તેણે એ ચીઠી છુપીથી લીઝોને આપવા તાકીદ એક ખી કરી નહોં. દોષિત દીધને એવા ડર હોય—તેને ડર શાંનો હોય ? તેના જેવા સામ્યા બકિતભાવની, ધંમની, નીતીમાન અને નિષ્કલંક અખળાઓ થોડીજ થતી દરો. ચોરી છુપીથી ચીઠી મોકળી આપવાનું અયોગ્ય આચરણ તેવું જીગર મુતલબ કયુલ કરી શક્યું નહોં. એમ કરીને નોકર માણસની આંખમાં દોષિત દરવા અને પોતાના ઉંચા દરજ્જાને બોજ ઉતારી પાડવા જેવી તે બેવકુફ હતી નહોં. તેણીને લાગ્યું કે તેના જેવી એક ઉમરાવજદી તેના મેહલમાં રહેલા પોતાના બરથારના એક કામદાર ઉપર એવી એકાદી ચીઠી મોકલે તેમાં અયોગ્ય કે અસાધારણ કથું એ ન હતું.

કમનસીબે, એમ છતાં, લીઝોને તે દાયાએ ચીઠી આપી ત્યારે અદેખો આલખર્ટ તેની બાજુમાં ઉભેલો હતો. તે લુચ્છાનું વધારેકરીને તે ચીઠીમાં કાંઈ નાજુક હોવા માટે ધ્યાન એટલા માટે ખેંચાયું કે તે વાંચતાં સાથે લીઝોને એણે લાલચોલ થઇ ગયો, અને તેના ડોલા ચઢી ગયા !

તે એટલો બધો તાજુબ થયો હતો કે રાજી થયો હતો તે આલખર્ટ સમજી શક્યો નહોં, પણ કમલાની આંખે પીલુંજ દેખાય માટે આએ કાગળમાં કાંઈ ખી ગલીચી હતી એમ તે ગલીચ માણસે એકદમ અનુમાન કરી લીધું.

‘ હવે મારો વારો આવશે ખરો, ’ તે ખીડેલા દાંત અને

પીસેલા હેઠા વચ્ચેથી બડમડયો; 'વાત બેઠકતી ને બેઠકતીજ ચાલીજ, અને આએ તક જે હું મારા હાથમાંથી સરી જવા દેઉં તો પછી મારા જેવો પેહલા નંબરનો ગધેડો આખી દુન્યામાં ખીજો કાઢ થવાનો નથી !'

પ્રકરણ ૧૭ મું.

લીઓ, ખીજા હાથપર, લેડી લીસ્ટરના એ અજબજેવા પેગામથી હરહાલ હેરાંન રહ્યો. એવું તે શું હશે ? આ માનવંત ખાંતુ તેને અજબજેવાં વાહલથી હાલમાં ચીડી લખતી હતી, અને તેને તેના આવંદની હરસે મલવા એકદમ તલબગાર વડીક થઇ ગઇ હતી; તે પોતાની ઉરકેરણીઓ વિષે લખતી હતી, અને તેણે પોતાના ઝોરડામાંથી બહાર આવવાતું વડીક મોકુફ રાખ્યું હતું, ત્યારે એટલું બધું તે એ શું થઇ ગયું હશે ?

'હું' ખચ્ચીત જવશ ને તે મહેરખાંન ખાંતુને મળજી,' તે મનથી બોલ્યો.

તેને તે રાત્રે પુરી પાધરી ઉધ ખી આવી નહીં. ઉધમાં ખી તે ગ્નેડીઝનાજ સ્વખા જેતો હતો.—એક મધુરી માતા કે જે પોતે દર્શાવેલાં વાહલના સખખે છેક તે છોકરાની ખચગીમાં પલુ તેનાં જીગરનાં ઉડાણુ સુધી પોતાની છાંયા ને માયાનો છાપ બેસાડી શકી હતી !

અર્લ સહવારે મળસકે ઉઠીને 'શુટીંગ' પર ગયો, અને આલખર્ટ પલુ કાંઈ જરૂરતું કામ ખતલાવીને ગોરસ્તાન જતો રહ્યો—જણે તે મા-દીકરાને મળવાને વારતે ખુદરત પોનેજ રસ્તો ચોખ્ખો ને મોકલો કરી આપતી હોય !

તેઓ મળ્યાં.

તડકો ખુશનુમા પડતો હતો, અને તે સફેદ પોશાકમાં સજ્જ થયલી સોહામણી ઉમરાવબદીના સુંદર પલુ શીકા અને ચીંતાતુર ચહેરા ઉપર એક જેવાજોગ નુરાંણી પાંકરતો હતો. તે એક ઉમરાવબદી નહીં પલુ એક દમામદાર શેહનશાહબદી દેખાતી હતી.

લીઝો ગયો ત્યારે તે અધીરી માતા તેની વાટ જોતી ખોટી હતી. તે એક મોટાં ઝાડનાં થડપર બેઠેલી હતી. તેણે પોતાની તોપી ઠાઠી નાંખેલી હતી, અને પોતાનું બરાવદાર આલોવાલું માથું દુઃખી ખ્યાલો વચ્ચે પોતાના હાથોની હથેલીમાં નમાવેલું હતું.

તે તાજુબ થતી બેઠી હતી. તે કેમ પોતાના દીકરાને કેહશે કે તે પોતે તેની માતા અને તે તેનો દીકરો હતો ? તે કેમ લીઝોની ખાત્રી કરી શકશે કે તેજ તેની અભાગની માતા હતી કે જે મીઠી છતાં જીઠીજ પુરવાર થઇ હતી ?

લીઝો તેને માફ કરશે કે નહીં એ તેનો મોટો વસવસો હતો. તેને એમ ગએર હાથોમાં છોડી આપવાનાં તેણીનાં અકુદરતી ધાટકીપણાં સારૂ લીઝો તેનીપર ખદ્દા થશે ને તેને ધીકારશે કે માફ કરશે અને ચાહશે એ બધા દુખી તુરંગોમાં તે ઉમરાવ ખાંતુ ઉતરી ગઇ હતી.

તેણીને લાગ્યું કે તેના જેવી હીણભાગ્ય સરખત કોઇ માતાની થવાની નથી. એક ઉમરાવપદ બદલ તેણે પોતાનાં બચ્ચાંને વેચ્યું એ એક કરપીણુપણું હતું. એ એક દોજખી અપરાધ હતો, કે જે ખુદા વડીક ખામોસ કે તામોસ કરી શકે નહીં ! તે કેમ લીઝોની ખાત્રી કરી શકશે કે તે પોતાનાં ભુલભરેલાં અનુમાનોથીજ વહવાઇ અને ઠગાઇ હતી ?

તેણે તેને આવતો જોયો. વરસોની વાતપર તે તેને “આશ-ચાલ !” કરાવતી એકસો છોડી પોતા આગલ ગોલાંટયાં ખાતો આવવા દેતી હતી તેવા લપેરા ખાતાં કદમે નહીં પણ ગંભીર અને ઠડેલાં કદમે, એક ઉમ્મરે પુગેલા અહરથ તરીકે જવાનીનાં જોરમાં અને જોખનના આહરમાં ખીલી નિકળેલો તે સોહામણો બેટો હમણાં તેની તરફ આવતો હતો. તે સીધો, પટલો અને ઉંચો હતો, કે જે તેની ખુબસુરતીમાં ખાસ ઉમેરો કરનારું હતું.

તેને આવતો જોતાં સાથે તે ઉડીને ઉભી થઇ, અને તેને સામો લેવા ગઇ. તેણે પોતાના બન્ને હાથો આગળ ધરીને તે જવાંનને આપ્યા, અને એક બેઠાનાં પાંવત્ર વહાલની સ્વભાવિક પ્રેરણાનાં દખાંણુ હેઠલ તે એકાદ પલ તેણે હેતથી ઢાખ્યા.

“ મારી મીઠીને માન આપી તમે આવ્યા તે મને ધણુંજ મર્યું,”

તેણે ધુનતા અને ધીમા અવાજે કહ્યું; “ તમોને કાંઈ ખ્યાલ થઈ શકેછ વાઈ કે મેં તમોને શું કહેવા તેડયાછ ? ”

“ નહીં ખાનુ,” લીઓએ જવાબ કયો, “ પણ જે ખી તમારો હોકમ હોય તે એલાશક ફરમાવો, અને ખાત્રી રાખજો કે હું તે સરોચક્ષમથી ખજ લાવશ.”

“ તમે કાંઈ ધારી ખી નહીં શકતા કે મારે તમોને શું કહેવાનું હોશે ? ”

“ કશુંજ નહીં, લેડી લીસ્ટર.”

“ ત્યારે હું કેમ ખુલાસો કરીને તમોને મારી બધી વીટક વાત કહું તેજ મને તો સુઝતું નથી ! ” લેડી લીસ્ટરે ગભરાતથી કહ્યું—“ પણ આવો, અહીં એસો મારી બાજુમાં, અને મારી વાત ધ્યાનથી સાંભજો.”

તે ધણો તાજુખ થયકો દેખાયો. લેડી લીસ્ટરના સખળા હાવ-ભાવ અને હીન્યાકો તેને આજેજ નહીં પણ કેટલાક દીવસોથી તાજુખ કરતાં રહ્યાં હતાં !

તેઓ એકાં જે મોટાં ઝાડતું થડ તે બાજુએ અરડાઈ પડ્યું હતું અને જે પર લીઓ આજ્યો ત્યારે ગ્નેડીઝ એકલી એકલી હતી ત્યાંજ તેઓ એકમેકની બાજુમાં ગોઠવાઇને એકાં, ને લેડી લીસ્ટરે શરૂ કર્યું:—

“ મારે એક એવી અભાગની માતાની વાત તમોને કહેવીછ કે જે ધણાંજ જુલમરેલાં અનુમાનોથી વહવાઇને પોતાનાં જણેતાં બચ્ચાંને એક વાર છોડી આપવા જેવી હેમક ને પાપી થઈ હતી. તે એક લાયારબેચાર ગામરેની ગેરી હતી. લોકો તેની સુંદરતાની તારીફ કરતાં હતાં. અવલમાં તે એક ગરીબ ખેડુતને પરણી હતી, કે જે લમનનાં પરીણામમાં એક બેટાના ફરજાંદની તેને ત્યાં નવાજેશ થઈ હતી. તે માતા તે બચ્ચાંનાં સુખમાં ધણી સુખી હતી, કેમજે તેને મન આખી દુન્યાની દોલત ને ખજનાથી ખી તે વધારે એકોમતી અને જમાદા ખજનો હતો !

“ પણ તેની સોહવાસણુ જીંદગીનું સુખ તે અખળાને લાંબો વખત ધાર્યું નહીં. ફકત એજ વરસમાં તેનો તે ખુરજગર બરધાર મરણ પામ્યો, અને તેને વધારે લાયારબેચાર છોડી ગયો.

એમ છતાં પોતાના એકનાએક એટાનાં સુખમાં તે સુખી રહી. પોતાની નિર્ધનતા ને કંગાળ્યતમાં પણ પુરતી સુખી તે મજૂરી કરીને પોતાનું ને પોતાના તે શુભાગ જેવા એટાનું પુરું કરતી હતી, અને તોપી ગરીબીનો ચમટો તે ગાય જેવાં બચ્ચાંને તેણે કદી તુટવા દીધો નહીં.

“તે એ બચ્ચાંને વાસ્તેજ જાણે જીવતી હતી, ને તે બચ્ચાંને પી તે માતાનો એટલો ધાડો પડોશ પડી ગયો હતો કે તે મા વગર એક ઘડી પી કરીને રહી શકતો નહીં: જાણે તે અનેના આત્મા એક-એકમાં ગંઠાઈજ ગયલા હતા—ફક્ત એ શરીરનાં ખોખાંજ જીવ્યાં હતાં !

“અંતે એ તેનાં ગરીબીનાં સુખનાં એકાંતમાં તેને એક અર્થે જોઈ, અને તે મોટો ઉમરાવ તેનાપર મોહીત થયો. તેણેજ તે અમળાને તેને ચાહતાં શીખવ્યું, ને જ્યારે તે છોકરી પુરતી રીતે તે ધનવાન ઉમરાવને ચાહવા લાગી ત્યારે તે પોતાનાં ખરાં રંગરૂપમાં જાહેર થયો. તે કોઈ ધણો માલેતુજાર ને મગરૂર હતો. વળી તે અદેખો પી ધણો હતો. તે એ કુલ જેવાં બચ્ચાંને તેની માતાપર હેત કરતું પી જોઈ કે જોઈને શાંખી શકતો ન હતો ! તેણે, તેથી, તે અમળા સાથે પરણવાની માગણી કરતાં એ બચ્ચાં સાથનો તેણીનો તમામ સંબંધ તે માતા પાસે તોડાવી નાખવાની જીદ લીધી. પેહલાં તો તે માતાએ ધણા યુરસાથી ના કહી, પણ પછી તેને એકાએક એજ હેમક ખ્યાલ થયો કે તે ફક્ત તેનું હીર અજમાવનો હતો ! પોતાનાં જણેતાં બાળથી કોઈ પી માતા જીદી થાય, અથવા તેને આવારનિવાર કરવાની કોઈ તેને ફરજ પાડે એ એટલું અકુદરતી હતું કે પેલો અર્થ તેના પાસે હા કેહવડાવી તેને માટેના તેના પ્યારની ફક્ત તપાસ લેતો હતો, અને મેહેલમાં ગયા પછી તે બચ્ચું તે માતાને જરૂર પાછું સપુર્ક કરવાવાલો હતો એજ ખ્યાલ તે માતાને થયો. તેણીને એમ તો લાગ્યુંજ નહીં કે તે તુમાખી ને અદેખો ઉમરાવ પોતાના મેહેલમાં તે નિરધન ખેડુતનાં બાળકને કદી પી દાખલ નહીં કરનાર હતો, ને તેણીની આગળી ગરીબ જીંદગીની સઘળી યાદો સદાની જીસી વાળવા તેનાથી તેણીને હંમેશનીજ અલગ કરવા માંગતો હતો !

“જે એ વાહીયાત ને જીલબરેલાં અનુમાનો તે અભાગનીને નહીં થતે તો ઉમરાવજાદી તો શું પણ એક શેહનશાહખાંતુ થયા સાર પી,

અને પોતાના ગમે એવા પ્યારને ખાતર પણ, તે માતા પોતાનાં એ એકનાએક બાળકનું એમ બળીદાન આપવા કઠી બી કપ્પુલ કરને નહીં; પણ પરણ્યા પછીજ તેણે પોતા ઠી એ હેમક ભુલ જોષ, ને ત્યારે તેનું કલેજનું ફાટી ગયું !

“ તે પછીથી તે જવાંન માતાએ તે પોતાનો ખોહવાયલો ખળનો પાછો હાય કરી લેવા તે તુમાખી ઉમરાવને વીણવવા અને મનાવા આતાળપાતાળ એક કર્યાં—તેણીએ તે બચ્ચું ક્યાં હતું ને કાણુને આશરે ઉધરતું હતું તેટલું જાણવાને વટીક પોતાનો છવ ઝીકાટી નાખ્યો, પણ મોટાં દુખનાં ને ગમખાર જુદાઈનાં વરસો પર વરસો વહી જવા છતાં તે શુમ થયલા બેટાનો કશોજ પત્તો તે કઠી બી મેલ વી શકી નહી.

“ તેણીએ દુન્યાદારી એ ગમની ગીરફતારીમાં અકારી કરી મેલી. તે ગરીબીમાંથી ધનવાન થવા પામી હતી, ને ફાકાફાકીમાંથી લખખોની દોલત જોવા પામી હતી, પણ તે વાતનો તેને જરા એ મોહ રહ્યો નહીં. તેને ત્યાર પછીથી એક બીજું ફરજંદ થયું, જે એક બેટો હતો, પણ તેમાં બી તે માતાને જોષએ એટલું સુખ મલ્યું નહીં. તે તો ગરીબીમાં તેના હાય હેઠળ એ વરસ તુલક ઉધરેલા તેના પેહલા બેટાનેજ પાછો મેલવવા ને ગોદમાં દાખવા સદા સુધીની તરસતી ને તલખગાર રહી!

“ એમ વરસોપર વરસો ગખડી ગયાં, ને તે દર વરસ વધતી દુખી, બ્યાદા ઉદાસ, વિષેશ મિજલ ને વધારે એકાંત સોહોધનારી ખનતી ગઈ. તે વર બેપર વચ્ચે સુખભર્યો એખલાસ બી ઝાઝો નહીંજ રહ્યો. સુતાં કે જગતાં તે ખોહવાયલો ખળનો તે અખળાને હૈયે ચઢતો ને સંતાપતો રહ્યો. તેનું સુખ, તેનો કરાર, તેની મોજ, તેનું સર્વસ્વ તે ખોહવાયલો દીકરો થઈ પડ્યો.”—અને હયાં તે માતા હોંમત હારી ગરગર રડી પડી, કે બ્યારે શું કેહવું તે નહીં સુઝવાથી સુદખ્યુદ ખોહી બેટેલો લીઓ આ હેરત ઉપજવનારી કેદ્યત સાંભળતાં ફક્ત ટકટક તેની માને જોષ રહ્યો !

“ હવે કેહવાનું થોડુંજ બાકી છે, મારા દીકરા,” તે માતાએ જરા વારે આંસુ તુંહી નાંખી કહ્યું. “ તે અભાગની માતાની રાત દહાડાની બંદગીનો અવાજ અતે—એક પચીસ વરસે બી તે દાવરે દાદગરની દરબાહમાં પોંહચી ગયો, ને જે ઉમરાવે તે નિરદોષ બચ્ચાને

ચોકડે મારી પોતાથી દુર ડરચું હતું તેનાજ મેહલમાં ખુદના કરામતી ને બેદી સંજોગનાં પરીણામમાં તે હાથમાં મેહમાન આવી રહેશે છે ! મારા દીકરા, મારા ખજના, મારા લીઝો, જો ! હુંજ-ઓ હુંજ તારી અભાગની માતા છેલ્લે, ને તુંજ મારો પોતાનો દીકરો છે !” —અને એ સાંભળતાં લીઝો હરખની એક ચીસ સમેત તે જીઠી નહીં પણ સદાની સાચ્ચી ને મીઠી માતાની પનાહભરી ગોદમાં નબદીક પચીસ વરસે પાછો દબાયો ॥

“ઓ મારી માતા ! મારી માતા ! તમોને જોતાં સાથેજ ખુદરતે મને તમારો ગુલામ બનાવી આપ્યો,” તે હેતવંતા દીકરાએ રડી પડીને કહ્યું.

“હા, મારાં ફરજંદ,” લીઝો જાણે પાછો ન્હાસી કે ગુમાષ્ટ જનાર હોય તેમ તેને પોતાનાં પેટ-પાસાંમાં દાખી રાખીને તે માતાએ કહ્યું. “તુંને જોતાં સાથે માફ જી દીલ તારા તરફ જાણે તણાઈ-ખેંચાઈજ ગીયું, ને તેથીજ મેં એ બધી તેહકીક કરાવી. વળી તે તેહકીક પછી અર્લની એક નોંધ મેં સોહધી કાઢરીને વાંચી, જેમાં એણે મરનાર ચારલ્સ સ્ટોનને હાથોહાથ પાંચ હજાર પાઉંડ આપવાની યાદી લખેલી છે.”

તે બેટો ગુઠણે પડ્યો. એવી એક ખરી હેતવંતી ને મીઠી માતાના પુજ્ય ને પવિત્ર ચરણની તે રજ માત્ર હતો એમ તેની ખાત્રી થઈ. તેણે ગુઠણ મરડીએ પડીને તે પ્યારા હાથે પોતાની રડતી ચક્ષુમાં દાખ્યા, પણ તે માતાએ તરતજ તેને હેતથી પાછો ઉભો કર્યો ને ખીજી મરતખે પોતાની ખગલમાં દાખ્યો.

તે એક સુખનું ચિત્ર હતું !

તે એક એવાં સુખનો મીલાપ હતો કે જેનું સુભાગ્ય તેનાં પુરાં પ્રમાણમાં વાંચનારાંઓને સમજાવવાને આ અદના કલ્પમ કમતાકાત છે ! તે મા-દીકરા સાથેજ આંસું જોળતાં હતાં, પણ તે તો હર્ષનાં—હવે તો સુખનાં આંસુઓ હતાં !

“ઓ, હવે હું સંતોષથી ને સુખથીમરજ,” તે માતા કેહતી હતી. “જો તું નહીંજ મર્યો હોતે, દીકરા, તો મારો વખત આવવે મારો જીવ મારાં ગલાંમાંથી નિકળી જવા ખી જાણે કહણ થઈ પડતે, પણ કેહે મને, મારા લીઝો, કે શું તું મને મારી તકસીર માફ કરશે ?”

“ માતા, તમારે માંક માંગવી સજવાર નથી,” તે હેતવંતા દીકરાએ કહ્યું. “ એમાં તમારો અપરાધ કે તકસીર એક ખી નથી. તમે જાણીયુજીને મને તજ દીધો નથી. ઝો ઉમરાવ માતા, હું કેવો ભાએગશાલી કે જ્યારે મારી માતાને જાણવા પીછાણવા ને સ્વિકારવા પાંખ્યો ત્યારે તો તે એવી એક માનવંત ઉમરાવ ખાંનુ છે !”

“ નહીં, દીકરા, હું એ કરતાં તો તારી સાથે મારી ગરીબીમાં વધારે સુખી હતી,” તે માતાએ સધળી ગઇગુજરી યાદ કરતાં કડવાસથી કમકમીને કહ્યું.

“ હવે સુખીજ યશો, માતા,” તે એટાએ ધીરજ આપી કહ્યું. “ હવે તમારાં નૈક માથાંપર દુખનો એક ઝોલો ખી પડવા હું નહીંજ દેવશ.”—અને તેઓ પાછાં ખગલગીર થયાં.

તેઓ પાછા ખગલગીર થયાં, ને તે માતાએ તે પ્યારો પનેતો એહરો ચુખીઓથી ભરી નાંખ્યો—પણ તેવામાં એ શું? એકજ પલ તે પોતાના દીકરાથી જરા અલગ થઇ કે તરતજ હવામાં એક મસ મોટા ધુળરાનો ધડાકો થયો, અને કમખખત લીઓ હવામાં ઉંચે ઉછલી એક બચકર ચીસ સમેત ભોંયપર પાછો પટકાઇ પડ્યો ! ગજખપર ગજખ, તેને કોઇ કરપીણુ હાયોએ ગોલી મારી વીંધી નાંખ્યો હતો !!

તે માતા એખાખરી-હૈયાંસુની-દીવાની ખની ગઇ ! ધડાકો સમી રેહતાં ને ધુમાડો હટી જતાં સાથે તેણે પોતાના વહાલા ફરજંદને ગોલીથી વીંધાઇને પોતાના પગ પાસે મુડું થઇ પડતો જોયો, અને ત્યારે તે આખું એકાંત ધુળવે એવી ચીસ સાથે તે હૈયાં-પુટી માતા પોતાના તે વહાલા એટાની લોથપર એભાંન તુટી પડી !!

પ્રકરણ ૧૮ મું.

શું લીઓ મરીજ ગયો ?

લુચ્છા આલખટં તે માદીકરાના એ મેલાપનો રસ્તો ખાખમુસ મોઢલો અને ચોખખો કરી આખ્યો હતો. અર્લ વળતી સહવારે સકાળે શિકારગાહે જનાર હતો તે તેને રોશન હતું, અને તેથી તે મુજખ તે

પોતાની અંદુક લઇને મહેલમાંથી બહાર પડ્યો એટલે ગોરસ્તાન જવાનું બાહણું અતલાવીને સુંદર ગ્રેડીઝનો તે શત્રુ સગો પોતે પણ તરત અંગલામાંથી બહાર પડ્યો. તે, એમ છતાં, લાંબે કંઠે ગયોજ નહીં. તે જલદીજ મહેલમાં પાછો ફર્યો, અને પોતાની વફા અને ગણત્રીઓ મુજબ ગ્રેડીઝને અને ચીતારા મીઠે એને અંનેને મહેલમાંથી બહાર ગયલાં તેણે તેહકાક ઉપરથી જાણી લીધાં. તે મુજબમાં હસ્યો. ગઠ રાત્રે એને તે ઉમરાવ ખાંતુ તરફથી છુપી છાંતી એક ચીડી પુગાડવામાં આવી હતી ત્યારથીજ તે તેા આવી એક મીઠાકાતનો ગાંઠ વાગી બેઠો હતો, અને પચીસ પચીસ વરસ થકી કાનો લેવાના કસ્ટમાં તે અટવાઇ મરતો હતો તે દાવ હવે અને તેને હાથ આવેતો નજરે આવવાથી તે ખુશીમાં ગરક ગયો.

તેને, તોપણ, અજબ ધણું લાગતું હતું. લેડી લીસ્ટરનાં શુદ્ધ વર્તણે અને સાવચેતમરી નિષ્કલંક શ્રદ્ધાએ તેને હંમેશ તામુજ કયો હતો, કેમકે તેના જેવી પાકખદ અમળા તેણે ખીજ કોઇ જોઇ ન હતી. તેણીની તેજસ્વિ ખુમસુરતીએ ધણુક લંપટોને મોહીત કર્યાં હતા, અને તે છતાં પોતાની પાકીજગીથી તે ભક્ષા ભલાઓને અત્યાર સુધી હંધાવતી અને માહાત કરતી રહી હતી તે તેને સારી રવેસે રોશણ હતું; અને તેવી એક આવા ઉતરતા વર્ગના એક છોકરવન ચીતારાની મોહીનીમાં આવ્યે પોતે માહાત થાય એ અકલ્પમાં બેસની આવતી વાત ન હતી. એમ છતાં છેલ્લે અને તે હેમકે મનથી ચુકબુંડ કે દુન્યા એ જાતના ઓચંબાઓથી ખાલી નથી, અને જે આ બે આસામીઓ ચીડીપત્રીની છુપીછાંતી આપણે પછી એ કાસમે એકાંતમાં એકલાં મદ્યાં હતાં તેા તેમાં ગલીચી સિવાય ખીજું થઈજ શું શકે ?

તે, એ ઉપરથી, તેમને શોધતો તરત મહેલમાંથી પાછો બહાર પડ્યો. તે ખુણાં ખંટોલાં શોધનારો એક ખવીસ હતો, માટે એ જાતનાં સઘળાં ખુણાં ખંટોલાં તેનાથી અજાણ્યાં ન હતાં, અને ત્યારે તે શોધની સરહદે, પોતે અદ્રબ્ય રહીને, જલદીજ તે માદીકરાને એક મોટાં ઝાડનાં થડ ઉપર એકમેકનાં પાંસાંમાં ગોઠવાઇને બેઠેલાં તેણે પકડી કાઢ્યાં.

એટલુંજ બસ હતું ! ખરા બેદનો ભાવાર્થ તે મુખે કેમ જાણે ? કમળાની આંખોએ પીલુંજ દેખાયછે. તેણે તેમને હાથમાં હાથ મેળવીને

એક ખીજાંની ગોદમાં બેઠેલાં જોયાં, અને ત્યારે એક પણ પળ ખોદયા વગર તે લોડ શીલીપની શોહધમાં દોડ્યો—બલકે ઉડ્યો !

‘એ પરણી નહીં આવી હોતે તો મારો નાશ થતે નહીં,’ તે એમ દોડતાં દોડતાં ખી કીનાથી બબડતો ચાલ્યો. ‘કાંઈ રીતે જો હવે એનું કાતલું કાઢરી નાખી શકાય, અને પછી પેલા પોરયા વીલીનો વચમાંથી રસ્તો કરી શકાય તો હજી ખી મારી મોતેબર ઉમેદો બર આવવા માટે ઘણું મોડું થયું નથી.’

અર્લનો ઘર તરફ પાછો ફરવાનો વખત થયો હતો. તેને પંખેરાં-ઓના શિકારે જવાનો ધણો શોખ હતો, અને તે એ મીસાલે, તેથી, અવારનવાર ખાંધે બંદુક મારીને પુરસદની એકાદ સહવારે પાંઉ-પીઆદો એકલો ઘરમાંથી બાહર નિકળી પડતો હતો. તે કયે રસ્તે જતો હતો, કાંઈ જતો હતો અને કયાંથી પાછો આવતો હતો તે સધળું, તેથી, આલખર્ટને ખબર હતું, અને ત્યારે તેને એક તડાકે હુંડી લાવવાના પાપી ધરાદાથી તે કરપીણુ આસામી કમ્મર કરી એકદમ દોડ્યો.

તેને ઘણું લાંબે જવું પડ્યું નહીં. તે તુમાખી ઉમરાવ, ખુશ મીજાજી, ઘેર પાછો ફરતો હતો. તેની ખાંધપર બંદુક તૈયાર બરેલી હતી, ને હજી ઘર આવતાં આવતાં પણ શિકારની ઉમેદમાં તે ચોગરદમ નજર દોડાવતો રહ્યો હતો: એવામાં તેની નજર સામેથી ઉતાવલે ધસી આવતા આલખર્ટ ઉપર પડી ને તે ધણો તાજુબ થયો.

“શું છે, આલખર્ટ, તું ધણો ફગલાયલો છે? તું ધણો મભરાયલો છે?” તેણે મોટી ચીંતાતુર આતુરતાથી પુછ્યું.

“હા, શીલીપ, મારે તમારી સાથે કાંઈ તાકીદનું કામ છે,” તેણે કહ્યું.

“એવું તે શું છે?”—અને લોડ શીલીપની અન્યખી વધીને બેવડી થઇ.

“તમોને તમારી પાક હોરમત ધણી ચ્યારી છે તે મને ખબર છે, શીલીપ,” તે લુચ્છાએ કાંગલો થતાં કહ્યું, “અને તમારી ઇજ્જતની બરબાદી તે મારી અને આપણાં આખાં ખાંનદાનની ઇજ્જતની હું ધુળ-ધાણી જાંલ્યુજી.”

“ વાઈ પછી ? ”

“ હું એક ધણું નેહસ્ત, નાપાક ને દોષખી દેખાવ જોઈને તમારી પાસે દોડ્યો આબ્યો, ” આલખઈ યોકું બેસાડવાનું ચાલુ રાખ્યું. “ લ'ખાણુથી કેહવાનો વખત નથી, પણ હુંકમાં એટલુંજ જાણું કે તમારી ગ્નેડીઝ પેલા પોરીઆ ચીતારા સાથે ધણી બેઅદખીથી વરતે, અને તેઓ વચ્ચેની શરમભરેલી દગલખાણું તરકત મેં મુદા સાથે પકડેલું છે. ”

“ હેમક, તું દીવાનો થયો, ” ગુસ્સાવાલા લોડે શીલીપે મોટાં ઝનુનનાં જોશમાં લગભગ મુકી ઉચડીને કહ્યું. તેને તેની પાકમદ ગ્નેડીઝની પવિત્રાઇમાં સંપુર્ણ એતખાર હતો. જે એકાંતમાંજ જીવતી હતી અને જેણે અશોષ સદા પોતાની કરી લીધી હતી તે એક ખી ગલીચીનો ખ્યાલ કરે એ અનુમાનજ તેને કમકમાવા ખસ હતું.

“ જરા ધીરા પડો, શીલીપ, ” તેને ખીજવાયલો જોઈને ધીરજ આપતાં આલખઈ કહ્યું. “ તમેને જે પુરાવો ને મુદો જોવોજ હોય તો તે હમણાં ખી મોજુદ છે. જરા ઝપાટામાં ચાલો મારી સાથે, અને હું એક તાડકે તમેને તેઓ બગલગીર થયલાં હોવાનો દોષખી દેખાવ નજરાનજર અતલાવીને તમારી ખાત્રી કરી આપવા તૈયાર છેઉ. ”

“ ચાલ ! ” તે ઉમરાવે જુસ્સાથી કહ્યું, “ મગર યાદ રાખજે કે જે તું જુઠો પડ્યોજ તો તારા બદનમાંનું એક ખી હાડકું આખું રેહવાનું નથી. ”

તેઓ ઉતાવલે કદમે ધસ્યા ગયા.

આલખઈ તેને એક ઝપાટે તે અજબજોવો “ સીન ” અતલાવવા લાઇ આબ્યો, કે બ્યારે તે માદીકરો હજી એ ત્યાંજ હતાં. વાંચનાર યાદ કરશે કે ગ્નેડીઝે એક વારતા રૂપે પોતાની ગઇજુબરી લ'ખાણુથી કહી સંબળાવી હતી, અને તેઓ એકમેકને જાહેર થવા પછી હદ વનાનાં હેત સાથે પાછાં ને પાછાં બગલગીર થતાં હતાં તેજ હીણુમાગ્ય પ્રસંગે તે અદેખો ઉમરાવ આખાદ લાં આવી ચઢ્યો.

તે દેખાવ જોતાં તે અદેખા અને ઝનુની આસામીની આંખમાં ખુન વરસી આબ્યું. તેની સુદ્ધ ક્ષુદ્ર ગુમ થઇ ગઇ, અને પછી જરા

ખી થોખ્યા વના, ગુસ્સાનાં ઝનુનમાં દાંત પીસીને, તેણે પોતાની ભરેલી બાંકુક તાંકી, અને તે જવાન ચીતારાને જાનથી મારીજ નાખવાના કસ્ટથી તાબરતોબ વિધી નાખ્યો !

પ્રકરણ ૧૯ મું અને છેલ્લું.

સારાં નસીબે ઝેડીઝની બેમાંની લાંબા વખતની નહીં હતી. તેને ફક્ત એકદમ પલ્લની મુઝ આવવાથી તે હંયાંસુની વુટ્ટી પડી હતી, પણ તેના સપુત લીઓના બચકાર જોખમે તેને ફરજ્યાત સચેત કરી મેલી, અને ખીજજ પત્રે તે પાછી કુદકો મારીને ઉભી થતાં એ કરપીણુ કરતબ્ય કોણુવું હતું તે નજરોનજર જોવા ને જાંણવા પામી.

“ઓ ખુની!” તે હવે પોતાના ખાવંદનાં આંગપર તેથી રડતી તવલતી ધસી જતાં બોલી, “તેં અંતે જો મારા વહાલા દીકરાને જાનથી ખી માર્યો તો હવે મને ખી મારી નાખ; મારે જીવુંજ નથી !”

“તારો દીકરો ?” તે ઉમરાવ એકદમ ચમકીને બોલ્યો—અને તેના ધુજતા હાથોમાંથી બાંકુક વટીક પડી ગઇ, કે જ્યારે નવી રવેસે પટકાઇ પડતી પોતાની ભથી ભારજાને તેણે પોતાના હાથમાં પકડી લીધી; “ઓ, શું એ ખરું છે? આજે શું ખરેખર તારો દીકરો છે, ઝેડીઝ ?”

“અરે, એ શું ઘેસી વાત છે?” આલખર્ટ ગુસ્સાથી વચ્ચે પુરાયો; “આજે કાંઇ વીલી નથી. આજે તો પેલો પોરયો ચીતારો છે છે.”

“હેમક, વગર સમજવે વચમાં પટપટ ના કર,” તે ઉમરાવે ગુસ્સાથી ઠકરાની નાંખનારી ઢપે તેને ચુપ કરતાં કહ્યું; “જા મર, મેહલમાં જા, અને ડાકટરોને એકદમ તેડવા મોકલ. પાલખી ખી અત્રે મોકલી દે.”

આલખર્ટ હેરત થતો ચાલ્યો. તેને જે હાલ સુધીનું આંધ અને ખસીઆનું લાગવું હતું તેનો ખ્યાલ થઇ શકવાનો નથી. તેને કશી સમજ પડી શકી નહીં. આ ચીતારો ભેડી ઝેડીઝનો દીકરો તે કેમ થઇ શકે? શું તે બંને દીવાનાં થઇ ગયાં હતાં? શું તે પોતે સ્વપ્ને જોતો હતો ?

હવે બોર્ડ શીક્ષીયે પોતાના સાહસથી હવે વનાનો લજવાઈ જઈ તે મરતા જવાંનની ભોઠને પોતાના હાથમાં ઉપાડી લીધી, અને પરતાવાથી બળી મરતાં જીવર સાથે તે હીજીલા જવાંનનું માથું તેજી પોતાની છાતી ઉપર ટેકવીને ઠાળજીથી તેનો જખમ તપાસ્યો.

“ મારી પવિત્ર ઝેડીઝ, હું તારો ખરેખર ધણો મોટો તકસીરવાર છેલ્લું, ” તેજી ધીમે સાદે અને નરમ લાગણીઝાથી કહ્યું; “ આઝે છોકરાના સંબંધમાં અવલથીજ હું તારી સાથે ધણો ધાતકીપણે વરત્યોઝ, અને છેલ્લે અંતે મેં મારા હાથ વટીક ઝેનાં ભોહીમાં ઝોલ્યાઝ. હું જાણ્યુંકે કે હવે તું મને કદી ખી માફ કરવાની નથી, પણ હું ઝેને જીવાડવા અને તુંને પાછો સપુર્ણ કરવા મારો જન પટકીને ઝેહમત કરશ. તે મારાં પાપની પુરતી તોજેશ્ચ થશે. જો, ઝે હજી જીવેઝ! ઝોલા ઝેને મારે ખાતર હજી ખી બચાવશે, અને મને ઝેક આખી જીંદગીના પસતાવાથી મોઠલો રાખવાની દયા કરશે. ”

ઝેડીઝ આ બધા સુખભર્યા સુખનોથી પોતાના ખાર્વીંદ માટેનાં તેનાં અસલ વાહલમાં પાછી ઝેક તડકે ઝેચાઈ ગઈ, ને પોતાના હાથ તેનાં ગલાંમાં નાંખીને તેની ઝે દયાલુ લાગણી માટે હરખાતાં તે અબળા ફેાકેફેાક રહી !

ઝો, જો તેણીના વાહલા ઝેટા તરીકે તે જવાંન જીતે જાહેર થઈ શકે તો હજી ખી તેણીનું જીવ્યું જીવતર સફળ થાય ઝેમ હવું, અને તે માટેની તેજી તે કીરતારની પાક જનાખમાં ખરાં દીલની અરજ-જીવરી કરી લીધી.

તે પછી મરતા લીઝોની ભોઠને મોટાં માન સમેત મેહલમાં લાવવામાં આવી. ધરમાં ગભરાત થઈ રહ્યો. કાખેલમાંકાખેલ ડાકતરોની તાકીદની દોડ પોંદચી, જેઝોઝે લીઝોની પાંસલીમાંથી તે ગોલી કાપી કાઢી.

મામલો ઝે સધજો વખત ધણોજ ગંભીર હતો. લીઝો મોહતનાં ધરના ઉંબર સુધી પોંદચી જઈ ચુક્યો હતો. તેને મોહતજીવત વચ્ચે ઝોંકા ખાતો જોવાનું કેવળ ત્રાસજનક હતું. ગલેડીઝ—તે મીઠી માતા ખાધા પીધા વગર રાત ને દાહડો તે વાહલા ઝેટાની સાહરવારની ખીંદમતજીવરીમાં ખડે પઝે મસજીલ રહી હતી. તે ઉમરાવે પોતે પણ પાપરીની પેરે પેસો વેર્યો. લીઝોનો જમાઈ જતો જાંન બચાવા અને

તેને જીવતો પાછો ઉઠાડવા તેણે હદ વનાવું કર્યું. ખુનની કાળી તીક્ષ્ણ સાથે તેને જલ્લાદને હાથે મરવાવું થાય અથવા સર્વદા લોકોની યુ-યુ વચ્ચે જીવવાવું થાય તે માટે તેનો જીવ સીકે ટીંગાયલો હતો. તેણે પોતાની તોજ્જી વચ્ચે ગ્લેડીઝને ઉપરાસાપરી વચનો આપ્યાં હતાં કે લીઝો જો જીવે તો તે પોતાની મગરૂરીને સદાની ઉલ્લી સલામ કરશે, અને તે જવાંનનો જાહેરમાં સ્વિકાર કરીને ખરી હકીકત લોકોમાં જરા ખી જરમાયા વના તે ખુશી સાથે જાહેર થવા દેશે. વળી લીઝોને પોતાના પેટના દીકરા પેરે તે સદા હેતથી ચાહશે, ને તેને પોતાના મેહેલમાં રાખી તે પછી સદા સુધી સાચવશે.

અને થયું પણ તેમજ ! ખુદા તેની ક્યામાં એવા નેકમાનેક ડોંગામ વચ્ચે કેમ તંગદસ્ત થઇ શકે ? લીઝો છેક મોહોતની કીનારી તલક પોંહચી ગયલો કાબેલમાંકાબેલ તખીબોની ખંતીલી સારવારથી અંતે જીવવા અને સાજો થવા પારથો, કે જ્યારે લેડી ગ્લેડીઝ હદ વનાના હરખથી હર્ષલેલી થઇ.

અને તે તુમાખી ઉમરાવે પોતાનું આપેલું વચન પાલ્યું, કે જ્યારે લોકોની બારે અજાયખી વચ્ચે સુંદર ગ્લેડીઝના આગલા ગરીબ સંસારની તે સધળી હેરત પમાડનારી કેરીયત એકદમ અજવાળામાં આવી.

* * * * *

હવે કેહવાનું થોડુંજ રહ્યું છે. તે મોટા મેહલમાં દુઃખનો એક ખી એજો હવે રહ્યો ન હતો. નાઉમેદ થયલા એકલા કંગાલ આલખર્ટ સિવાય સર્વ કાષ્ટ હવે ખુશખુશાલ અને સુખી સુખીઆરાં હતાં. વીક્ષી પણ પોતાના વડા બાઇનો હેતથી અંગીકાર કરતો હતો, કે જ્યારે ગ્લેડીઝ ને લીઝોનાં સુખની તો જાણે સીમાજ ન હતી !

રોઝ પણ પુરતી સુખી હતી. લીઝો માટેના તે સુંદરીના સાચ્યા પ્યારનો ઉમરાવ શીક્ષીપે તેટલાંજ હેતથી સ્વિકાર કર્યો હતો, અને તેઓ અદરાષ્ટ યુકયાં હતાં, કે જ્યારે જલદીજ, વળી, તેમનાં મોટી ધામધુમથી લગ્ન કરી આખીને પોતાની નજીક ગરૂરીની પુરતી તોજ્જી પરીપુર્ણ કરી આપવા તે સુધરીને સમા થયલા ઉમરાવે માથે લીધું હતું. તે ઉમરાવી તોખમનો એક શુદ્ધ ઉમરાવઅચ્ચો હતો, અને તેથી તે સુધરવા લાગ્યો અને પોતાની ભુલ જોઇ શક્યો ત્યારે તેને સમો થતાં વિશેષ વાર લાગ્યો નહીં. તે હવે સામો પોતે પોતાની એ આગલી હેમાકાત બદકે હેવાન્યત માટે તાજીબ અને હેરત રહ્યો !

હીઓનાં લગ્નમાં પેલા નામીઆ ગાનાર વરનર અને કીસખી ચીતારા વારીનીએ પણ ઉલટમંદ ભાગ લીધો. તેમના વડે આ બીલુક ચીતારાનો ઉદ્દગાર અને ઉદય થયો હતો, અને તે બનેતું હેસાંન ગ્લેડીઝ મરતાં તુલક લુલી જઈ શકી નહીં. ટુંકમાં, સઉ સારું જેતું સેવટ સારું. એક મીઠી માવતરનાં પવિત્ર ંહાલતું મહત્ત્વ ને મહીમા અચુક કીસમે પુરવાર કરી આપનારી આપણી આ આનકરૂપી ન્હાનકડી વારતાનાં સધળાં સુખી પાત્રોએ પછીથી, મોટાં માયો કેહતાં તેમ, “આધું પીધું ને મોજ મગ્ગ કીધી” એવી રીડી ખાત્રી સાથે અમે અમારાં ંહાલાં વાંચનારાંઓથી અત્રે રૂખસદ લખશું, અને રૂખસદ લેતાં આ વારતાનાં મથાલાંમાં અમેએ પુછેમે સવાલ, જવાંન હીઓની નેકમખત માતા ગ્લેડીઝના સંબંધમાં, અમે અમારાં સુઠ વાંચનારાંઓને પોતાનેજ પાછો પુછીશું કે—મીઠી કે જીઠી ?

જાહેર જાખર.

દ્વીસતીલરસ કંપની લીમીટેડ.

જેઓ સ્કોટલેન્ડ દેશની દશ જાણીતી ભઠ્ઠાઓના
માલિકો છે તેમનો વખણાયલો

કીંગ જ્યોર્જ
ધી ફેરથ

લી કર વી સ કી

અતી ઉત્તમ—જુનો—ખાતરીપુર્વક.

દરેક એકઝીખીશનમાં જ્યાં એ મુકવામાં આવ્યો હતો ત્યાંથી સોનાના
ચાંદા તથા પેહલાં ધનામે મેળવ્યાં છે.

એક સુંદર ગલાસ દરેક ખાટલાપર ભેટ મળશે.

દરેક ડોકાણે મળશે. ખાટલીના રૂ. ૩.

પી. સી. શરાફ

કોચનર, આંટરોડ.

જુની દેશાઈની કું,

દરેક જાતનાં રેશમી, ગરમ તથા જરીનાં કપડાં
રંગનારા તથા ઘોનારા.

નાં ૬૩, ઘોખીતલાવ, નવાં આતશખેહુરાંમની પાસે.

પ્રાંચ—હોરનખી રોડ, કોટ; અને આંટરોડ, ગ્રામ ટરમીનસ આગલ.

જુનું તેજ સુનું । જુની દેશાઈની કું.એ પારસી કુંડુંબો માટે આ સાહસીક ને ખરચાણુ ખાતું સ્થાપ્યું ત્યારે મોહલ્લે મોહલ્લે વૉર્શીંગ કુંપનીઓ મકોરાની પેઠે આજની પખીન ઉભાઇ જતી નહોં હતી, અને તે પછીથી જરી થયથી જોરાવર હરીફાઇ છતાં આ પુરાણું ને મચી ગયલું ખાતું પોતાનાં અસલવારેનાં તેમજ અનેક નવાં આહકોને સતોશ આપતું આજે ખી આખાદ છે. સેંહેકડો સર્ટીફીકેટો મોજુદ છે. અમારાં ખાતાંમાં દરેક સુધરેલી રીત પ્રમાણે તદનજ નવા રસાયણુ પ્રયોગથી કપડાં રંગી તથા ઘોષને સફાઇદાર બનાવી આપવામાં આવે છે.

ખાંતુઓનાં દરેક જાતનાં કપડાં—સાડી, બદીઆંન, બચ્ચાંના રેશમી તથા ગરમ ક્રોક, કોટ, મહસ્થોના ડગલા, પાટલુન, જરકસબથી બરેલાં કપડાં, શક કસબની સાડીઓ, અંબર શેલા, બનારસી કસખી સાડીઓ વિગેરે દરેક જાતનાં રેશમી, તથા ગરમ, સુતરાઉ કપડાં રંગીને નવાં જોવાં કરી આપવામાં આવે છે, તેમજ સફાઇદાર ઘોષ આપવામાં આવે છે.

વળી આજકાલ સાધારણુ ફરીયાદ થાય છે જે નમુના પ્રમાણે રંગ કઠાયજ રંગાય છે, પણ હમારાં કામથી તેવી ફરીયાદ હંમેશની દુર છે.

જાહેર ખખર.

સને ૧૯૦૪ નાં મુંબઈ, કાશી તથા ઉમરાવતીમાં
ભરાયલાં પ્રદર્શનમાં સોના ચાંદીના ચાંદો મળેલા છે.

પ્રસિદ્ધ ડા० વામન ગોપાળનું

આયોડાઈડ

સાર્સાપરિલા.

આ જગપ્રસિદ્ધ સાર્સાપરિલા એવાં અનેક ઔષધોથી તૈયાર કરવામાં આવેલો છે કે, ઔષધો કાષ્ટ પણુ કારણથી દુષીટ થયલાં લોહીને શુદ્ધી કરી વૃદ્ધિ કરે છે. ગરમી, પ્રદર, સાંધાનું રહી જવું, મોંહોમાં અને શરીરના ખીન્ન ભાગોપર ચાકાં પડવાં, રુમરણુ શક્તી ઓછી થઈ જવી, શરીરપર ફાલ્લા થઈ આવવા, મોંહોમાં તથા ગળાંમાં કાણું પડવાં, નાકનું ખેરી જવું, શરીરનું સુષ્ણ આવવું, કળતર થવી, ખુનલી, ખરજ, ગજકરણુ, હાથપગમાં કળતર થવી, મોંદામાંથી વાસ નીકળવી, લાખ પડવી, દાંતના પારાનું સુઝવું, દાંતનું હીલવું, તેમાંથી લોહી વીગેરે નીકળવું એ સર્વે પ્રકારના રોગોપર આ ઔષધ ધાણુંજ ઉપયોગી થઈ પડ્યું છે.

કીમત સવા રૂપિયો. ટપાલ ખરચ છ આના. સારો ગુણુ આવવા માટે ચાર બાટલીઓ લેવી જોઈએ. એકદમ ચાર બાટલી મંગાવનારને ૪૫૫ રૂપિયા પડશે. ટપાલ અને ખેંગી ખરચ જુદું પડશે. ધાતુ, શક્તીવર્ધક અલંત પૌષ્ટિક ફાસફરસની ગોળીઓ. કિ.—૦૫૫૨. નક્લી માલથી સાવચેત રહેવું.

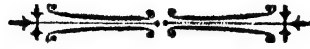
માલેક—ડા. ગૌતમરાવ કેશવ,

દાકુરદાર—મુંબઈ.

જાહેર ખબર.

ભોલાં ખાનુઓ !

જાણીને કે આજે એક મુઘરેલો જમાનો છે માટે ખર્ચાઓનાં તોલ કરી પૈસા બે પૈસાની કસર નહીં કરતાં આખરૂદાર વેપારી-ઓનેજ આશરો આપીને અને યાદ રાખીને કે દર માલ

પવિત્ર મુકતાદોના દિવસોમાં

મુખ્ય કરી પારસી કુટુંબોમાં માણેકીઆ પ્રધર્સન ત્યાંતું

ધી, ખાંડ, મેવો, મસાલો, સુખડ, લોખાન વીગેરે એટલાં તે મોટાં પ્રમાણમાં જાય છે કે જેઓ અમારો માલ વાપરે છે તેઓ ખીજાઓને વાપરવાને સખત ભલામણ કરેછે કારણ કે અમારા વીશે હવે લોકોને પુરેપુરી ખાત્રી થઈ છે જેથી કીમત ઠેરવ્યા સીવાય હવે ધરાકો અમારે ત્યાંથી માલ ખરીદ કરે છે. દુરનાં ધરાકોને એક પોસ્ટ કાર્ડ લખવાથી આરડર મુજબ માલ ઘરખેમાં પહોંચતો કરીશું તથા ખાહારગામ વી. પી.થી મોકલશું.

અમારે ત્યાં

દરેક જાતનું ચહડહતર ભાવનું ધી, વીલાયતી તથા મોરીશની ખાંડ, સોજીને સુકો મેવો, ખાણામાં નાંખવાનો મખવાસદાર મધમધતો તાંબે દળેલો મસાલો, શુદ્ધ શેરડીનો સરકો, સોજીને સફેદ તલનું મીકું તેલ, સોજીનું મલખારી અને ગામઠી સુખડ, કોડીનું તથા રસનું લોખાન, હાથની વણેલી કુરમાસુ સેવ, ઘઉંનું દુધ, સોજીને વસાણાનો સામાન, હંચો ધક્તમખોલનો ગુલાખ, જીંદી જીંદી જાતની ખુશખોદાર ચાહા અને મનપસંદ મીક્ષચરો, તાજ દળેલી કેન્સ અને મોખા ડોકી, સેન્ટ, સાખુ, પાહડર પફસ, કોલનવોટર વીગેરે રોજની વપરાસની ચીજો કીકાયતે મારકીટ ભાવથી મળશે.

માણેકીઆ પ્રધર્સ.

૨૦૬, ચીરાખજર મારકીટ, ત્રામના મોટા રસ્તાપર,

મુ'ખઈ.

જાહેર ખબર.

ખાંનુઓ, ઉત્તમ અને સ્ટાઇલીશ
ભરત કરવા વાસ્તે શું વાપરશો?

સોજીનું ભરતકામ એ સમજી ખાંનુઓની
કારીગીરી છે.

જ્યારે તમોને સોજીનું ભરતકામ કરવા મરજી થાય ત્યારે

આ દ મ જી નુ ર ભા ધ ની કું.

ઉનવાલા ખીલડીંગ, ૩૪૬, આન્ટરોડ,

ચરનીરોડ જંકશન પાસે, મુંબઈ

એ શીરનામે આવવા તસદી લેવી.

અમારે ત્યાં છેલ્લા મેલમાં ફ્રેન્ચના રેસમી પતા અને સુંદર
ચલકતાં ભરતકામને માટે લેટેસ્ટ કલરસતું પીઅર સેલસનાં નામથી
જાતીતું ચપલું રેસમ ધણાંજ સુંદર કલરસમાં આવી લાગ્યું છે, માટે
દરેક ખાંનુઓને તે વાપડવા અમે એલતેમાસ કરીએ છીએ.

ખીજો ભરતકામ તથા ચુકનકામને લગતો દરેક જાતનો
સામાન તથા ફ્રેન્ચી હોઝીયરી અને લેટેસ્ટ ડીઝાઇનના સદરા, ખોંચ,
લેસીસ વગેરે મળશે. વાજખી ભાવ અને એકજ દામ એ અમારી
સ્પેસીયાલીતી છે.

દેસાવરોનાં ધરાકો માટે ખાસ સગવડ: ઓરડરનો માલ વી. પી.
થી મોકલવામાં આવશે.

આદમજી નુરભાઇની કું,—

૩૪૬, આન્ટરોડ, મુંબઈ.

જાહેર ખબર.

ધી ઝોખે હાઈ કલાસ

પુટ એન્ડ

સુઝ કું

નં. ૧, કાફેઈ મારકીટ સામે,
લાલસીંહ ખીલડીંગના માલ ઉપર,
શો રૂમ.

મોટી સોપાને ભુલાવે તેવાં તરેહવાર જાતના
ઈંગ્લીશ પુટ અને સુઝનો નવો જથ્થો ખોલ્યો છે.

આવો અને જુઓ.

જાહેર ખબર.

વીક્ટોરીયા ઝેકરી,

અરદેશર રૂ. કનફેક્શનર,

કોટ, પારસી ખબર, મુંબઈ.

હમારે ત્યાં દરરોજ હબરો દબન ગરમાગરમ લહેઝતદાર બદામ મેવાથી ભરપુર ડેકા, પુડીંગો, પાધઓ, અને તરેહવાર ખીચીટો અને છે. એક વાર લઈ જઈ જરૂર હમારાં ડેકનો ટેસ્ટ કરશો, કારણ હમારે ત્યાં આરજ રકમના લહેઝતદાર ડેકા અને છે કે જેને માટે ધણાક ચાંદ તથા સરટીફીકેટ મળી છે.

કેડે છોકરું ને ગામે શોધ્યું.

આજી તાવની ખીમારીથી જેબર બન્યા. ડાક્ટરોનાં ખીલ ચુકવતાં માથાંની ટાલણી ધસઈ ગઈ, તોખી જેવો ને તેવોજ નહીં દીસે ભુખ કે રાતે ઉઘ, અને તાવ તો જીની કાની વળગી તે નીકતાં નીકે નહીં. એક દીવસ ખીછાં પડ્યો પડ્યો વીચાર કર્યું કે યા ખુદા શું આજની સુધારાની દુન્યામાં આની ખીમારીના કાંઈ ઉપાયજ નથી? શું તખીખી વીધા એક નિષ્કળતાજ છે! એવામાં નીંદ દેવી સેવક ઉપર પ્રસન્ન થઈ અને બસ એકજ દેખાવ નજરે પડ્યો. તે શું હશે? તે એક સોનેરી દસ્કત લખાયલો તખતો હતો કે જેનીપર ઉપર લખેલા શબ્દો મારા વાંચવામાં આવતા કે “કેડે છોકરું અને ગામે શોધ્યું!” આ સ્વપનાનો મીનીંગ શું? ડાક્ટરને પુછ્યું તો કહે જે એ તો તારાં મનના ધખારા. એક દહાડે ધરમાંની શીશીઓ જેતાં મારી નજરે ખાટલીવાળા એચ્યુ મીક્ષચર પડ્યું. હા, એ જે પીલું તો ક્દાય કાયદો થાય એવું વીચારી તરતજ એક ભાગ લીધો કે થોડા વારમાં કાયદો થયો એમ લાગ્યું, અને પેલા ખુવાખની તારસીર સમજ્યો. માટે લાઈઓ!! મારો દાખલો વાંચી દુઃખના વખતમાં ખાટલીવાલા એચ્યુ મીક્ષચર યા એચ્યુ પીલસને ભુલતાં ના. કોલેરાનો સર્વેથી સરસ અને ફકત એકલો ધલાજ ખાટલીવાળાની કું ના કોલેરલ છે. ઉપલી સોનાના મુળની દવાઓ ફરેક ઠેકાણે રૂ. ૧ માં મલશે. એકલા બનાવનાર

ડાક્ટર હા. લી. ખાટલીવાલા.

વરલી—દાહર, મુંબઈ.

જીવાનીનું રક્ષતમી બળ

અને

તાકાત મર્ધ હોય તે અમારી એક રૂપિયાની કીંમતવાળી
તાકાત માટેની મશહુર દવાનો તાકીદ

ઉપયોગ કરો,

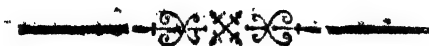
અને પછી જીઓ કે પેલી ૧૦ અને ૫૦ રૂ. ની કીંમતવાળી
યાકુલીઓ વધારે કાયદો કરે છે કે આ એક રૂપિયાની કીમતની
ગરીબડી દવા ? અમારી દવાને તેની કદર પ્રમાણે તેના વાપરનારાઓ
તરફથી

મુડદાઓને જીવતી કરનાર

નો ખાસ એલકાબ આપવામાં આવ્યો છે, અને જે વાપરશે તે એના
માટે એજ મત આપશે. આ દવા દુન્યાના હકીમોના ખાદશાહ લુક-
માનની હાકમતનો એક નમુનો છે, જેથી તમારી ગએલી તાકાત—
જીવાનીની નબલાઈ, ખીમારીથી લોહીનું ધટી જવું વિગેરેમાં ધરૂંજ
અકસીર છે. ગરીબો પણ વાપરી આશીરવાદ આપે તેવા હેતુથી
ચાક્ષીસ ગોક્ષીની શીશી ૧ અને લેપની શીશી ૧ ની કીમત માત્ર
આકેકજ રૂપિયો રાખી છે. પોસ્ટેજ જીદું. પાંચ રૂ. ની દવા મંગાવનારને
ગોક્ષીની બે શીશી મફત ઇનામ તરીકે મોકલવામાં આવશે. ખીજાં
કેટલાંક ગંભીર દરદોને માટે અમારી પાસે અસલ યુનાની જવાહેરાનો
છે, જે માટે લખવાથી જણાવીશું. લખો

એમ. ઈ. હકીમ.

સીધપુર (નોર્થ ગુજરાત.)

બંહેર ખબર.

ઇસલામીઓ માટે એક નાદીર તોહફો.
એક અબ્બયજ કશવનારી નવીન ખુશખબરી.

ઇમામ મેહુદીનું ઝુહુર.

ઇંગ્લેન્ડમાં લહેરાતો ઇસલામી ફરૈશો.

શેખ સન્નુસીની મુલાકાત.

મજકુર વીચીત્ર ખાખતો જાણુવા માટે જલદી મંગાવો રીસાલએ

ખીશારત

જેમાં એક મજકુર આલીમની સફરની હાલતો લખવામાં આવી છે. (૧) જુદી જુદી જગ્યાઓથી ઝુહુર વીધે મળેલી ચોક્કસ ખબરો. (૨) કેટલાક એલમા સાથ મુલાકાત અને ઝુહુર વીધે આગાહીઓ. (૩) શેખ સન્નુસી સાથ મુલાકાત અને તેપણથી જાણાએલી અબ્બયજ ખબરો. (૪) બેદ બરમથી બરપુર ખવાબો (સ્વપનાઓ). (૫) ઝુહુર માટે ચોક્કસ નીશાનીઓ.

તાકીદથી મંગાવો નહીં તો તમામ યજ રહેવાથી આપને મેહરમ રહેવું પડશે! કટોકટ રીસાલાઓ તમામ યતા જાય છે. શું કોઇ ઇસલામી એવો હશે કે જે આ રીસાલો જોયા વગર રહેશે ?

કીમત માત્ર છ આના રૂ. ૦-૬-૦. ટપાલ ખરચ એક આનો. સાત આનાની ટીકીટ મોકલાવો અથવા વી. પી. કરવા ફરમાવશો. પરમુલકવાળા મહરથોએ પોસ્ટેજ માટે બે આના વધુ મોકલવા.

નોટ—નામ, ગામ, ઠેકાણું સાદ સાદ લખવું.

મળવાનું ઠેકાણું :—

અખબાર—ઓફીસ.

સીધપુર (નોર્થ ગુજરાત).

SIDHPUR, (N. Gujarat.)

INDIA.

“કુરસદ.”

વાંચવાળેગ વારતાઓ, નસીહતો, નાટકો, અને અનેક વીવીધ વીવયોથી બરપુર મોટા ૪૮ સફોલું યુજરાતી માસીક.

* * એકાદ કામ સારું છે એમ કેહેનારાં મત ખુશામત યા લાગવમથી મંગાવાનું અથવા મેળવવાનું મુશ્કેલ નથી, પણ એવી કશી ખી ખુશામત અથવા લાગવગ વગર, દીલના પ્રમાણીક હેતુઓને આધીન, વગર મંગાવવે લખાઇ આવેલાં મતો કોઈ ખી સારાં કામની સૌથી શ્રેષ્ઠ અને સૌથી સાચી સીદારસ ગણાવી જોઇએ અને એવી જાળજી સીદારસ માટે ‘કુરસદ’ જાગ્યશાલી તેમજ મગરર છે. માસીક કુટુંબોના હાથમાં વીશ્વાસથી વાંચવા આપવાળેગ એક ગમત સાથ જ્ઞાન આપનારાં સાંધન તરીકે હેલ્યાં વીસ વરસ થયાં ધરેધર પલોટાયલું ને ધણું પ્યાડું થઇ પડેલું છે.

વારસીક લવાજમ રૂ ૩.

બ. ન. કાબરાજી.

“નવરાસ.”

(“કુરસદ” ની સગી બેહેન !!)

વારસીક લવાજમ “કુરસદ” નાં ગ્રાહકો પાસેથી રૂ. ૧૧૦. બાહેરનાં ગ્રાહકો પાસેથી રૂ. ૧૧૧૦.

માસ જુલાઇ ૧૯૧૦ ના અંકથી પારસી સંસારની એક નવીજ ધણી દીલપત્રીર વારતા નામે “નેકીના નતીજી” વ્યાલુ કરવામાં આવી છે. આ વારતા મીસીસ M. R. B. ની જાણીતી કલમથી લખાય છે. ને “નવરાસ” ની વારતાઓએ અત્યારમુધી, એક ખી અપવાદ વગર, તેની રસીકતા ને ફલતેહ માટે “કુરસદ”નીજ પંકતીની જે પ્રસિધ્ધ નામના કરેલી છે તેને મુકાબલે આ નવી વારતા તેટલીજ બળવાન ને ફરેક જ્ઞાતનાં વાંચનારાંઓને એક સરખો ઉમંગ તેમજ રસ ઉપજાવવા જોગ થઇ પડવાની પુરતી ખાત્રી આપી શકાય છે.

બ. ન. કાબરાજી.

સોખીન બાંનુઓ માટે નવો બહાર !

ઉંચા પ્રકારનું ભરતકામ કરનાર બાંનુઓ ! તમારે માટે સુપી-
રીયર ક્વોલીટીનો ભરતકામનો સામાન ક્યાંથી ખરીદશો ?

ખીજ કેઠે ખી જવા કરતાં ફક્ત ટ્રાંટરોડપર

નુરભાઈ હકીમજી એંડ બ્રધરસને ત્યાં જઈ અટકવું,

જ્યાં તમારી ગરજ પડતો દરેક સામાન જેવો કે રેશમ, પટા, સ્પેંગસલ, દાણા, રીબનસ, ઉત, લેસ, સફરા અને ખીજો ઘણી જાતનો સામાન વાજખી ભાવે મળશે.

જુના અને અનુભવી કારીગરોના હાથે ખાસ અમારી દેખ-
રેખ હેઠળ તઈયાર થતો જીક, ચલક તેમજ દરેક જાતનું પરચુટણુ
જરીકામ સોજીવું અને સફાઈદાર વાજખી ભાવે મળશે.

મોતીના દાગીના.

બજાર સાફ છે. ખાસકરીને વેલાતખરના ચોખ્ખા માલમાં ભાવ ઘણાજ વધ્યા છે અને હાલ ઘટવું સંભવતું નથી. અમારું મત છે કે આપણે ઓછાંમાંઓછા ભાવ જોઈ ચુક્યાં છીએ, ને જે સાડેમોએ દસ વરસપર “ પેરીસ એક્રીમીશન ” ને ટાંકણે અમારે હસતક છેક ટોંચ ભાવે મોટા નફાથી પોતાના દાગીના વેચી નાંખ્યા છે તેમને તેમજ જેઓ નવા દાગીના કરવા આહતાં હોય તેઓએ તે વસાવી લેવા સારૂ હવે વખત ખાહવો જોઈતો નથી.

અમારા હસતક સારો, સસતો ને ખાતરીપુરવક માલ તુરત મલી શકશે, અને ગામ ખાતાંના તેમજ દેશાવરના ઓરડો ઉપર તુરત ધ્યાન આપવામાં આવશે.

પદલાના અથવા ગામ સહી મોતીના ભાવમાં કશોજ ભવ જેવો ફેરફાર થયો નથી.

બહુમનજી નવરોજી કાખરાજી.

જાહેર ખંધર.

“ ધાંડુ મોરા. ”

પ્રખ્યાત બાંતુ લેખક “ M. R. B. ”ની “ દુરસદ ”ની કટારોમાં હપાયલી અને એકેકે અવાજે વખણાયલી મોટી દીક્ષણત વારતાની કંપલીટ ફાઇલો થોડીક ફાજલ યષ શકી છે. એ વારતા ધણીજ રસીલી ને વાંચવાજોગ છે, ને એ ઉપરાંત એ જુની ફાઇલોમાં ખીજી ઘણું રસીલું વાંચણ હાય આવી શકશે.

કીંમત, રેજીસ્ટર અને ટપાલ ખરચ સુધાં, રૂ. ૪.

એક નવો સંપુર્ણ સેટ.

“ નવરાસ ” ચોપાંચાંનાં પેહલ્લાંથી અત્યાર સુધીનાં—એટલે છેલ્લાં ૧૩ વરસનાં કંપલીટ પુસ્તકોનો એક મોટો શોખીનો સેટ ધણીજ મુસ્કીલથી ખાસ તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે. એકજ છે.

“ મીઠી—જુઠી, ” “ ઝોરત ” વિગેરે વિગેરે “ નવરાસ ” ની જોરાવર વારતાઓની એક ખી ફાઇલ પાંચ ધણી કીંમત આંદર કરવામાં આવેલી છતાં અમે આખી શકતા ન હતા તે શોખીનોને માટે આ સોના મોહોર જેવી તક છે. નક્કી કીંમત, પોસ્ટેજ સુધાં, રૂ. ૩૫.

“ નવરાસ ”ની થોડીક સંપુર્ણ વારતાઓની ફાઇલો, એજ મુજબ ખાધેલી, છુટક મળી શકશે. એકેક વરસની ફાઇલની કીંમત, પોસ્ટેજ સુધાં, રૂ. ૨.

“ સદગુણી શીરીનનાં સંકટો. ”

વાલમ ૧ થી ૪ સુધી, કંપલીટ.

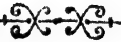
આ લોકપ્રસંદ વારતાની માંગણી ધણી મોટી છે, અને આગલાં વાલમો તદન ખપી ગયલાં હોવાથી ચાર ધણાં ફામે પણ એ વાંચણ મલતુ ન હોવાથી ધણાંક શોખીન વાંચનારાંઓને નાહિમેદ થવું પડ્યું છે. તેમની સગવડ થકી એ ચારે વોલમનું એક મોટું જંગી દલદાર પુસ્તક એકઠું બંધાવી અમે હાલ તૈયાર કર્યું છે, ને તે એકેક માસની મુદતે વાંચવા માટે રૂ. ૨) નાં નજવાં લવાજમે અમે હવે પછી આખી શકશું. દેશાવરથી મંગાવનારે રેજીસ્ટર પોસ્ટથી મંગાવવું તેમજ મોકલવું પડશે, ને તે સહજો ટપાલ ખરચ તેઓનેજ આપવો પડશે. ક્રીપર રોડ, કોટ.

નાહર ખખર.

“ જી-રોજી. ”

“ દુરસદ ” ની કટારોમાં નળદીક એ વરસ તક લખાયેલી દીલ-પત્રીર પારસી સંસારી વારતા નામે “ જી-રોજી ” ના સંખ્યા અઠોની સંપૂર્ણ ક્રાઇસોના ગણત્રીના થોડાક સેટ વેચવા માટે તૈયાર કરી શકાય છે. એ વારતા માટે ક્યાંક ક્યાંકને નાહરેક થવું પડ્યું હતું તેમને માટે આ નાહર તક છે. એ વારતા ઉપરાંત એ નળદીક એ વરસની ક્રાઇસોમાં બીજી દીલપસંદ વાંચવાનું પુસ્તક ને પુરતું છે. તાકીદે મંગાવી લેશો. એકંદર કીમત, ટપાલ ખરચ સુધાં, ફક્ત રૂ. ચાર.

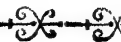
દુરસદ આંકીસ,—ક્રીઅર રોડ; કેટ.

એક પરણેતર—ખરી કે ખોટી ?

પ્રખ્યાત બાંતુ લેખક “ M. R. B. ” ની આ ખોટી જાણીતી વારતા જે “ નવરાસ ” માં છપાઇ છે તેની થોડીક ગણત્રીની કંપલીટ ક્રાઇસો વેચવાની બાકી રહી છે. તુરત મંગાવવી. આ વારતા અવલથી આખર તક ક્યાંજ દીલપત્રીર છે.

કીમત, રેજીસ્ટર ને પોસ્ટ ખરચ સુધાં, રૂ. ૩.

“ રાજના મેહેલમાં. ”

“ નવરાસ ” ના અધીપતીની કલમથી લખાયેલી આ દીલપસંદ ને રસીલી વારતાની કંપલીટ ક્રાઇસો વેચવાને થોડીક તૈયાર કરી શકાય છે. આ વારતા પુસ્તક વખાણાયેલી છે. અજમાવી જુઓ.

કીમત, રેજીસ્ટર ને પોસ્ટ ખરચ સુધાં, રૂ. ૩.

વાંચણનાં શ્રીમંત શોખીનો માટે ખાસ.

અમારાં “કુરસહ” માસિકની આગલી ફાઇલો જે અમારે હયાં મલતી ન હતી તે ધણાંક શોખીન ગ્રાહકોને નાઉમેદ થવું પડતું હતું તેના સંબંધમાં અત્રે હવે ખાસ ખબર આપવાની કે છેલ્લાં ૩૨ વરસમાંની ધણીખરી બધી ફાઇલોનો એક મોટો આવકારદાયક સંગ્રહ, સુંદર બંધાઈ સમેત સજ્જ કરેલો, અમો ધણી મહેનતે મેલવીને તૈયાર કરી શક્યા છીએ. આ ફક્ત અમો કને એકજ સંપૂર્ણ સેટ છે, ને એવાં ખાતાં ખરચતાં ન ખુટે એવાં બિસ્વાર ને રસીલાં વાંચણનો જંગી જથો હાથ કરવાની આવી એક તક શોખીન વાંચનારાંએને કવચીતજ મલી શકશે. એ છેલ્લાં ૩૨ વરસની આ માસિક મજકુરની સંપૂર્ણ ફાઇલોમાં અધીપતીની અને અતી ચુનંદાં સેહેંકડો લેખકોની કલમોથી લખાયેલી સેહેંકડો ન્હાની મોટી દીલપત્રી સંપૂર્ણ વારતાઓ, નાટકો, પેટ પકડીને હસાવે એવી હાસ્યજનક રમુજો વગેરે વગેરે વાંચણનો—કશી ખી સહરાગત વગર કેલતાં—એક દીલ ખુશ થાએ એવો મસ મોટો સંગ્રહ મલી શકશે.

કીમત રૂ. ૨૦૦ પોસ્ટેજ મુક્ત.

ધ્યાંન રાખવું કે આ ૩૨ વરસની ફાઇલો તમામ સીલસીલામાં સંપૂર્ણ નથી. પુસ્તક ૧ લું, ત્રીજું વગેરે એ સેટમાં ત્રણેક વરસની ફાઇલો નથી, પણ પાછલથી જ્યારે ખી હાથ આવી શકે ત્યારે લેનારને તે પુગાડીને એ તેમનો સેટ પુરો કરી આપવાને અમો ખરાં દીલથી કાળજી કરશું,—જેકે કોષ ખી રીતે વખતની અવધ માટે અમો કરીજ રીતે બંધાતા નથી. રૂ. ૧૫૦ માં અમો એ સેટસ વેચી ચુક્યા છીએ.

એ ઉપરાંત પંદરથી વીસ વરસની, સીલસીલામાં ન મળે એવી પણ, થોડીક સંપૂર્ણ ફાઇલો અમારી કને છુટક વેચવાની હાથમાં ફાજલ છે. તે બધી મજબુત ને શોભીતી બંધાવેલી છે, ને તેમાં પણ વાંચવાનું પુસ્તક જથ્થામાં અને અતીધણું મનરંજન મળી શકશે. એ ફાઇલો દરેક રૂ. ૪ ના ભાવે અમે વેચી શકશું.

વળી એ ૩૨ વરસની ફાઇલો વાંચીને સંપૂર્ણ આકારમાં થાવી અમને પુગાડવાની શરતથી શોખીનેને એકી વારે પાંચ પાંચના કાટમાં અકેક મહીનાની મુદતે અમે વાંચવા ભાડે આપી શકશું, ને દર પાંચ ફાઇલ દીઠ દર મહીનાનું ભાડું ટપાલ ખરચ સુદાં રૂ. ૭ અંકે સાત ચાર્જ કરવામાં આવશે.

કુરસહ આપીસ, કીઅર રોડ, કોટ, મુંબાઈ.

બહાર ખબર.

ટેલીગ્રાફિક એજેન્સ “ મેન્ડેલીકાઝ.”

આરથ તથા ટાઇલ્સના વેપારી તથા કંટ્રાક્ટરો. જમીન, દીવાલ અને ફરનીચરના ખરની સફેત તથા ફેન્સી લાદીઓ (ટાઇલ્સ), મારસેલ્સની રંગીન તથા લાલ લાદીઓ, માંગલોરી નળીઓ, આરસની સફેત તથા ઠાળી લાદીઓ તથા પાટીઓ, ટેબલને માટે આરસનાં ચોકઠાં, પોર્ટલેન્ડ સીમેન્ટ, શાહખાદી લાદી, બ્રોકનમોઝેકટાઇલ્સ વગેરે જથાબંધ તથા છુટક હમારે ત્યાંથી ક્રીકાયત ભાવે મલશે.

આરસ ઉપર કાતરકામ ક્રીકાયત ભાવે કરી આપવામાં આવશે.

એમ. એમ. કોપટીની કું.

૪૮, કસ્ટમ હાઉસ રોડ, મુંબાઈ.

નાગપોરના એજન્ટ—

મી૦ તૈયબઅલી ખદુદીન ખસરાય

ઉ:—અદીતવારી બજાર, નાગપુર.

“ ખમીરે અમોર.”

“ નવરાસ ”ના અધીપતીની આ એક ધરાની સંસારની ધણી મનોરંજક ન્હાની સંપુર્ણ વારતા છે. ધણીજ થોડી ક્ષણો વેચવાની બાકી છે.

કીમત, પોસ્ટ ખરચ સુધ્ધાં, રૂ. ૧.

હાસમ હીચકારો.

“ દુરસહ ”ના રાજકવિ “ નાગુક ”ની રસીલી કલમથી લખાયેલી મેહોમેદન સંસારની આએ “ નવરાસ ”વાલી મનોહર વારતાની થોડીક ક્ષણો હાથ આવી છે.

કીમત રૂ. ૧.

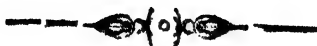
સસતી ચાર રસીલી વારતાઓ:—

૧. “ મીઠી માસીની મેહેરાં.”
૨. “ જલ જુગારી.”
૩. “ એકજ ભલ—છંદગીની ધુલ.”
૪. “ પાપતું મુજ—પૈસા !”

આ સસતી ૪ રસીલી વારતાઓની ઘણીજ ભલામણ કરી શકાશે. ‘કુરસદ’ના નૌરોજના ઉબલ મોટા અંકેા માટે હુરેક વરસમાં ખાસ લખાયલી એ ચાર મોટી ફીલપત્રીર સંપુર્ણ વારતાઓ છે. ગમે તે એક અથવા બધી સામટી અજમાવી જોઈ શકાશે. જે એક વાંચશે તે બધી વાંચશે.

અકેકની કીંમત ફકત રૂ. ૦૧, પોસ્ટેજ ૦)~
વી. પી. પોસ્ટથીજ મોકલવામાં આવશે.

બ. ન. કાખરાજ.

જાહેર ખર્ચ.

મીં બહમનજી ન. કાબરાજી કૃત :—

દીંમત રૂ.

૧ “ દેવજંગઃ દલેર.”	૫
૨ “ ધીરજનું ધન.”	૪
૩-૬ “ કાવલાની કાંઠાંણી ”—ભાગ ૧ થી ૪	૧૫
૭-૧૦ “ સદ્યુણી શીરીનનાં સંકટો ”—ભાગ ૧ થી ૪	૧૫
૧૧ “ એક પથ્થરના મતાપ.”	૫
૧૨ “ એક પરણેતરનો ખ્યાર.”	૨
૧૩ “ સંસાર.”	૩
૧૪ “ રસીક વારતા સંગ્રહ.”	૨
૧૫ “ વમલમાં કમલ.”	૩
૧૬ “ બેદીલ કે બેવફા ? ”	૩
૧૭ “ ભુલનો ભોગ.”	૧
૧૮ “ દીલસોઝ કે દોલખર ? ”	૨
૧૯ “ સુલમાં ડૂલ.”	૨૧
૨૦ “ તડકાંમાં એક વાદ્દી.”	૨૧
૨૧ “ સિપાહ બચ્ચાની સબજની.”	૧૧
૨૨ “ કાણુ સરસ—વાહરીયાતી વીલુ કે પટેલની પીલુ ?	૨
૨૩ “ ગામરેતી ગોરી.”	૦૧
૨૪ “ ભોઝી ગુલ.”	૦૧
૨૫ “ દોરંગી દુન્યા.”	૨
૨૬ “ બાગે બેહેરત.”	૧
૨૭ “ કલજુગ.”	૧
૨૮ “ વફા પરજુનફા.”	૦૧
૨૯ “ જુગાર.”	૨
૩૦ “ ઠાયા કાનની ખરાખી.”	૨
૩૧ “ બેહરા બેહલા કાકા.”	૧
૩૨ “ ભુલો પડેલો બીમબાઇ.”	૧
૩૩ “ સુખલાજનાં સંકટો.”	૦૧

અમેરીકન દેન્ટીફ્રીસ.

આ એક નવુંજ મંજન છે, જે એક વિદ્વાન દંતવેદના મોટા અનુભવનું બહુજ આવકારદાયક પરીણામ છે. દાંતનાં મંજનોની અનેક જાહેર અખરો છપાય છે તેમની હરોલમાં આ મંજન ધણુ કીદાયતબરયા ભાવના તમામ આત્રીયુર્વક માલ તરીકે બજારમાં રજુ કરવામાં આવે છે. જેઓએ આ મંજન વાપર્યું છે તેઓએ તે એક અવાજે વખાણ્યું છે. એથી દાંતના દુખારાની વેદના સદંતર નાશ પામે છે.

આ મંજન માટે અનેક સીધારસો વગર માંગવે લખાઇ આવી છે તેમાંથી છેલ્લામાં છેલ્લો એકજ ઉતારો બસ યશે:—

કરાંચીથી મીઠ એમ, વી, હાજી લખે છે:—

“તમારો મંજન મને બહુજ માફક આવેલો છે. એ અગાઉ અમે અનેક ધણી મોંઘી કીમતના મંજન વાપડેલાં છે, પણ તે કરતાં આપનો મંજન વગર શકે વીશેષ ફાયદાકારક છે. ખીજી બાટલી નંગ દજન બે મોડલી આપજોજી.”

આ મંજન જેઓને જેમએ તેઓએ મુખમાં નીચે સહી કરનારને ત્યાંથી મંગાવી લેવું. મુખમાં જેઓને એકી વારે ચાર શીશી જેમતી હોય તેઓ જે લખશે તેા ઘેરખેઠાં પોહોચાડી પેસા ચુકવી લઇ જવામાં આવશે.

આ મંજન સર્વને લેવા સવલ થાય તેથી તેની દાખી દાખીને ભરેલી એક નાખલી શીશીની કીમત રૂ. ૦૧ રાખી છે. દેશાવરવાળાં ગ્રાહકોએ પેકીંગ અને પોસ્ટેજના મેહરખાની કરી શીશી દીઠ રૂ. ૦)૨ જસ્તી મોકલવા. દેશાવર ખાતાંમાં કમતીમાં કમતી ચાર શીશીજ મોકળવામાં આવે છે.

આ મંજન હાલમાં અમો વધારે મોંઘાં વસાનાનું બનાવ્યે છીએ ને તેથી તે ધણુજ નામીયું થયું છે. એક અજમાયસની લલામણુ કરયે છીએ.

બહુમનજી નવરોજજી કાબરાજી,

ભાહર ખખર.

“કુરસદ” ના છુટક અંકો સસ્તા વેચી નાખવાના છે.

સંપૂર્ણ ફાઇલો નહીં થઈ શકે એવાં પહેલાં ૩૦ સાલોનાં છુટક ખચેલાં “કુરસદ” નક્કલ દીક બે આનાની ધણીજ નજીવી કીમતે, કાઠી નાખવાનાં છે. “કુરસદ”નાં વખાલુનાર સેહે'કડો પાછળથી થયલાં નવાં શોકીન ધરાકો માટે આ એક સોના મોહોર જેવી તક છે. સસ્તું ને સીગનપોરી ભત્રા !! જોકે આજુ વારતાનાં સાંખણ આ છુટક અંકોની ખરીદીથી હાથ આવી શકશે નહીં પણ દરેક અંકમાં અનેક સંપૂર્ણ દીલપઝીર વારતાઓ, પરંતુ હાસ્ય ઉપજવે એવી ઢગલાખંધ રમુજો નસીહતકારક નિબંધો વિગેરે, વિગેરે ઢગલાખંધ વાંચણ એક તડાકે હાથ આવી શકશે.

જે સાહેબો એ છુટક આપાન્યાંઓમાંથી પોતાને જોઇતા એકસજ અંકો મંગાવશે તેમને ૦)નાં દામમાં મલી શકશે નહીં. એ રીતના ખાસ ચુંદી ચુંદીને મંગાવેલા અંકો ટુંડી આપવાતું ધણુંજ સુશકીલ ને કંટાળાતું કામ છે, ને તે માટે અંક દીક આર આના ચારજ કરવામાં આવશે.

 નમુનાની થોડીક નક્કો તુરત મંગાવી જુઓ.

“કુરસદ ઓફીસ”—ક્રીઅર રોડ, કેટ.

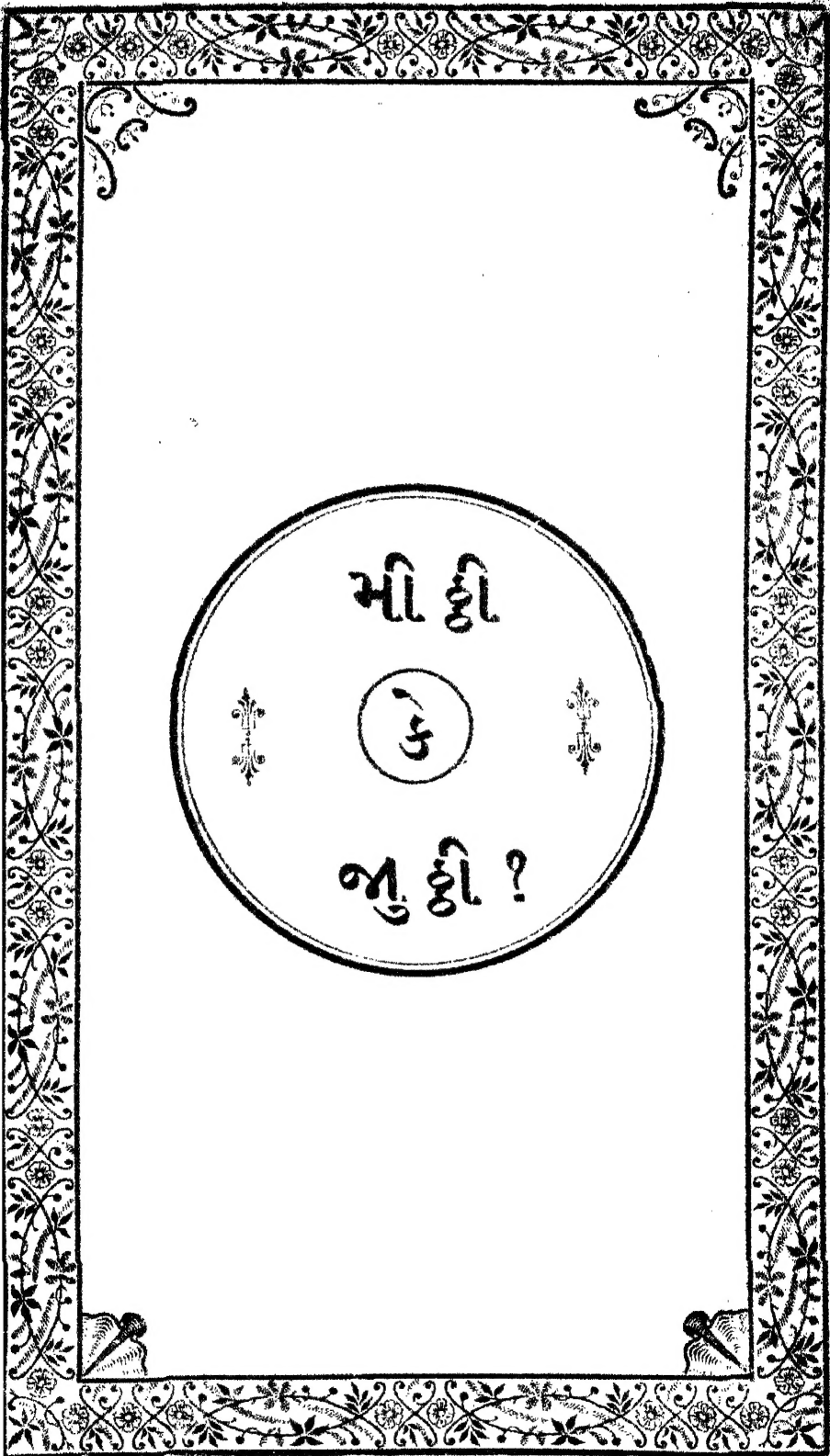
પુરસદ—સીલવર—જ્યુબિલીનો મોટો યાદગારી ગ્રંથ.

થોડી નક્કો વેચવાની ખાસ ફાજલ રાખી છે.

આ એક મોટો દલદાર ને દમામદાર પેથો છે. તેમાં “કુરસદ” ના અધીપતીનો ખુલાસો અને ૨૪ ચુનંદા લેખકોની તેઓએ વિગતવારે આપેલી એલખ પેહેલાં રજુ થાએ છે, અને અધીપતીની જીંદગીનો એક ટુંક હેવાલ તથા તેમની અને તેમનાં કુટુંબની તસ્વીરો ઉપરાંત, તે તમામ ૨૪ લેખકોની તસ્વીરો અને એ ગ્રંથ માટે તે લેખકોએ ખાસ રજુ કરેલાં લખાણોનો એક દીલપઝીર સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. એ એક મોટું સુશોભીત, દરેક ધરમાં રાખવા ને વાંચવા જોગજ એક નમુનેદાર પુસ્તક છે.

કીમત રૂ. ૨. ટપાલ ખરચ નહીં.

ઠેકાણું—પુરસદ ઓફીસ—ક્રીઅર રોડ, મુંખ.

भी ही

के

जु ही ?